Prediker
Toegelicht & toegepast 21

Ger de Koning

Het is een en al vluchtigheid onder de zon

Prediker

Toegelicht & toegepast

PREDIKER
Toegelicht & toegepast

Een en Al Vluchtigheid

Ger de Koning

Webwinkel: www.uitgeverijdaniel.nl
Bestellingen: info@uitgeverijdaniel.nl

Omslagontwerp: Theis-Jan Goudswaard
Lay-out: Jan Noordhoek

Inhoud

Tekstgebruik		9
	Afkortingen bijbelboeken	9
	Vertalingen	9
	Verwijzingen	10
	Haakjes	10
Vooraf		12
Het boek Prediker		14
Prediker 1		19
vers 1	De auteur	19
vers 2	De conclusie van het onderzoek19	19
vers 3	Welk voordeel geeft zwoegen?	21
verzen 4-8	Illustraties van zinloosheid	23
verzen 9-11	Er is niets nieuws onder de zon	27
vers 12	De Prediker stelt zich nog eens voor	29
verzen 13-18	Wijsheid geeft geen voldoening	30
Prediker 2		35
verzen 1-3	Blijdschap, lachen, wijn en dwaasheid	35
verzen 4-11	Grootse dingen	37
verzen 12-17	Wijsheid heeft voorkeur, maar is ook vluchtig	42
verzen 18-23	Zwoegen geeft ook geen blijvend geluk	45
verzen 24-26	Geniet het leven dat God geeft	47
Prediker 3		50
vers 1	Alles heeft zijn tijd	50
vers 2	Geboorte–sterven; planten –uittrekken	52
vers 3	Doden–genezen; afbreken–opbouwen	54
vers 4	Huilen–lachen; rouwen–huppelen	55
vers 5	Wegwerpen–verzamelen; omhelzen–niet omhelzen	56
vers 6	Zoeken–verloren laten gaan; bewaren–wegwerpen	57
vers 7	Scheuren–dichtnaaien; zwijgen–spreken	58

vers 8	Liefhebben–haten; oorlog–vrede	59
verzen 9-11	God geeft de mens bezigheden	60
verzen 12-15	Wat God doet, blijft voor eeuwig	61
verzen 16-17	Op de plaats van recht is goddeloosheid	64
verzen 18-21	Overeenkomst en verschil tussen mens en dier	66
vers 22	Conclusie	68

Prediker 4 70

verzen 1-3	Verdrukking zonder een trooster	70
verzen 4-6	Zwoegen, luiheid en een hand vol rust	72
verzen 7-12	Twee zijn beter dan één	74
verzen 13-16	Betrekkelijkheid van populariteit	79
vers 17	Naderen tot God om te luisteren	80

Prediker 5 80

verzen 1-2	Spreek bedachtzaam voor Gods aangezicht	83
verzen 3-6	Kom na wat u belooft en vrees God	84
verzen 7-8	Onderdrukking hoeft ons niet te verbazen	87
verzen 9-16	Geld is vluchtig en veroorzaakt problemen	89
verzen 17-19	Het goede genieten is een gave van God	94

Prediker 6 96

verzen 1-2	Alles bezitten en niets ervan zelf kunnen gebruiken	96
verzen 3-6	Een misgeboorte is beter af	97
verzen 7-9	Eten vult de geestelijke leegte niet	99
verzen 10-12	De mens is slechts een mens	101

Prediker 7 104

verzen 1-6	‘Beter ... dan’ waarnemingen	104
verzen 7-10	Let op het einde van een zaak	108
verzen 11-12	Het voordeel van wijsheid	110
verzen 13-14	Bezie het werk van God	111
verzen 15-18	Rechtvaardig en goddeloos	113
verzen 19-22	Wijsheid geeft kracht en voert tot zelfkennis	117
verzen 23-25	De ware wijsheid blijft op afstand	120
verzen 26-29	Gevonden en niet gevonden	122

Prediker 8 126

vers 1 Wie is wijs? 126
verzen 2-8 Eerbied voor het door God gegeven gezag 127
verzen 9-13 Het raadsel van de regering van God 133
verzen 14-17 Wat op aarde plaatsvindt en Gods werk 135

Prediker 9 138

verzen 1-6 Eén ding overkomt allen: de dood 138
verzen 7-10 Geniet het goede en werk zolang je leeft 143
verzen 11-12 Tijd en toeval overkomt alle mensen 146
verzen 13-18 De wijsheid van de arme wordt veracht 148

Prediker 10 151

verzen 1-3 Kenmerken van de dwaas 151
verzen 4-7 Houding ten opzichte van een dwaze heerser 152
verzen 8-11 Ga met wijsheid te werk 154
verzen 12-15 De woorden en het zwoegen van de dwaas 156
verzen 16-20 Heersers zijn tot zegen of tot vloek 157

Prediker 11 160

verzen 1-6 Blijf ijverig en volhardend werken 160
verzen 7-10 Ook wie jong is, moet zich voor God verantwoorden 165

Prediker 12 171

verzen 1-7 De mens gaat naar zijn eeuwig huis 171
verzen 8-12 De kracht van het Woord van God 177
verzen 13-14 De slotsom 181

Andere publicaties 184

Tekstgebruik

Afkorting bijbelboeken

Oude Testament

Thora

Gn	Genesis
Ex	Exodus
Lv	Leviticus
Nm	Numeri
Dt	Deuteronomium

Historische boeken

Jz	Jozua
Ri	Richteren
Ru	Ruth
1Sm	1 Samuel
2Sm	2 Samuel
1Kn	1 Koningen
2Kn	2 Koningen
1Kr	1 Kronieken
2Kr	2 Kronieken
Ea	Ezra
Ne	Nehemia
Es	Esther

Poëtische boeken

Jb	Job
Ps	Psalmen
Sp	Spreuken
Pr	Prediker
Hl	Hooglied

Profetische boeken

Js	Jesaja
Jr	Jeremia
Kl	Klaagliederen
Ez	Ezechiël
Dn	Daniël
Hs	Hosea
Jl	Joël
Am	Amos
Ob	Obadja
Jn	Jona
Mi	Micha
Na	Nahum
Hk	Habakuk
Zf	Zefanja
Hg	Haggaï
Zc	Zacharia
Ml	Maleachi

Nieuwe Testament

Mt	Mattheüs
Mk	Markus
Lk	Lukas
Jh	Johannes
Hd	Handelingen
Rm	Romeinen
1Ko	1 Korinthiërs
2Ko	2 Korinthiërs
Gl	Galaten
Ef	Efeziërs
Fp	Filippenzen
Ko	Kolossenzen
1Th	1 Thessalonicenzen
2Th	2 Thessalonicenzen
1Tm	1 Timotheüs
2Tm	2 Timotheüs
Tt	Titus
Fm	Filémon
Hb	Hebreeën
Jk	Jakobus
1Pt	1 Petrus
2Pt	2 Petrus
1Jh	1 Johannes
2Jh	2 Johannes
3Jh	3 Johannes
Jd	Judas
Op	Openbaring

Vertalingen

Alle tekstaanhalingen uit het Oude Testament komen uit de Herziene Statenvertaling (HSV).
De tekstaanhalingen uit het Nieuwe Testament komen uit de Herziene Voorhoeve-uitgave, ook wel TELOS-vertaling genoemd.

Verwijzingen

De tekst van *Prediker* staat in dit commentaar. In een aantal gevallen worden tekstverwijzingen voluit geciteerd. Alle andere tekstverwijzingen kan de lezer zelf in de Bijbel opzoeken.

Haakjes

Oude Testament

In de bijbelgedeelten van het *Oude Testament* worden twee soorten haakjes gebruikt:

Ronde haakjes ( )

Deze dienen uitsluitend om het lezen en begrijpen van de tekst te vergemakkelijken; ze geven aan dat een bepaald gedeelte een soort tussenzin vormt die de eigenlijke loop van het verhaal of het betoog enigszins onderbreekt. De woorden tussen ronde haakjes behoren tot de grondtekst.

Vierkante haakjes [ ]

Deze haakjes staan om woorden die in de gedrukte uitgave van de Herziene Statenvertaling *cursief* staan. Omdat in dit boek de hele bijbeltekst cursief wordt weergegeven, wordt van deze haakjes gebruikgemaakt om woorden te markeren die cursief in de gedrukte uitgave staan. Deze haakjes geven aan dat de ingesloten woorden niet in de grondtekst voorkomen, maar in het Nederlands zijn ingevoegd om de tekst begrijpelijk te maken.

Nieuwe Testament

In de bijbelgedeelten van het Nieuwe Testament, die uit de TELOS-vertaling worden genomen, worden drie soorten haakjes gebruikt. Over het gebruik hiervan wordt in het ‘Voorwoord’ van de TELOS-vertaling het volgende gezegd:

‘In de vertaling zijn drie soorten haakjes gebruikt:

Ronde haakjes ( )

Deze dienen uitsluitend om het lezen en begrijpen van de tekst te vergemakkelijken; zij geven aan dat een bepaald gedeelte een soort tussenzin vormt die de eigenlijke loop van het verhaal of het betoog enigszins onderbreekt.

Vierkante haakjes [ ]

Deze geven aan dat de ingesloten woorden niet in de grondtekst voorkomen, maar in het Nederlands moeten worden ingevoegd om de tekst begrijpelijk te maken; deze woorden moeten dus altijd gelezen worden. Met name het (bepaalde) lidwoord ontbreekt nogal eens in het Grieks, waar dat in het Nederlands wel noodzakelijk is; aangezien verschillende uitleggers van mening zijn dat het al of niet voorkomen van het lidwoord vaak van grote betekenis is, is ernaar gestreefd dit overal in de vertaling tussen haakjes te plaatsen waar het in de grondtekst ontbreekt.

Scherpe haakjes < >

Deze geven aan dat de ingesloten woorden in sommige handschriften wel en in andere niet voorkomen.´

Vooraf

Er staan drie boeken van de hand van Salomo in de Bijbel: *Spreuken*, *Prediker* en *Hooglied*. De Joodse traditie zegt dat hij

1. *Hooglied* in zijn jonge jaren heeft geschreven
2. *Spreuken* wanneer hij op middelbare leeftijd is,
3. *Prediker* wanneer hij oud is.

Daar valt wel wat voor te zeggen als we het verloop van het leven van Salomo kennen:

1. In *Hooglied* beschrijft hij zijn gevoelens voor de vrouw met wie hij zijn leven wil delen en hoe hij en zij bij elkaar komen.
2. In *Spreuken* is hij getrouwd. Hij spreekt tot zijn zoon en over de moeder van zijn zoon.
3. Het boek *Prediker* zal hij hebben geschreven wanneer hij oud en ontrouw is geworden aan God, maar ook door genade weer is hersteld in zijn relatie met God.

In *Prediker* schrijft hij over zijn ervaringen in het leven zonder gemeenschap met God, dat wil zeggen over de periode waarin hij van God is afgeweken. Hij leeft dan een leven 'onder de zon' zonder een directe, open verbinding met de hemel. Dat heeft hem tot zingevingsvragen gebracht: Wat is de zin van mijn leven? Is er iets wat mijn leven waardevol maakt? Wat is echte wijsheid? Hoe moet ik de dood een plaats geven in mijn bestaan? Welke plaats heeft God in mijn leven? De Prediker nodigt ons in zijn boek uit over dit soort vragen na te denken.

De filosofen van de wereld hebben er hun beroep van gemaakt om over dit soort vragen na te denken. Alleen doen ze dat in hun dwaasheid zonder God erbij te betrekken. Daarom heeft niemand iets aan al hun filosofische bespiegelingen. Kennisnemen van hun gedachtespinsels is alleen maar vermoeiend *(Pr 12:12)*. Zij zouden er goed aan doen bij de Prediker in de leer te gaan.

De Prediker is een filosoof die het geloof in God niet heeft prijsgegeven. Dat maakt hem tot een echte wijze. God is op de achtergrond aanwezig bij

alles wat hij overweegt. Het is voor ieder denkend mens onmogelijk Hem te negeren. De Prediker gelooft zeker wel in God en houdt ook rekening met Hem. Hij komt na al zijn onderzoekingen uiteindelijk ook uit bij God. Zijn bedoeling met dit boek is om ons te waarschuwen niet in dezelfde fouten als hij te vallen. Dit doet hij door zijn ervaringen aan ons – en in het bijzonder aan jonge mensen – door te geven.

Ger de Koning
Middelburg, november 2017, herziene versie november 2022

Het boek Prediker

Inleiding

De Prediker is Salomo. Na een goed begin als koning maakt Salomo later in zijn leven een diepe val. Hij wendt zich in zijn hart van God, de Bron van alle genade, af *(1Kn 11:4)*. In zijn goede jaren heeft hij zijn zoon erop gewezen zijn hart te bewaren *(Sp 4:23)* en op te passen voor vreemde vrouwen *(Sp 2:16)*. Hij heeft echter zelf zijn hart niet bewaard en is gevallen in de kuil van vreemde vrouwen. We zien in Salomo waartoe de meest wijze mens op aarde kan komen als hij zijn voortdurende afhankelijkheid van God vergeet.

Het kan niet anders of Salomo is na zijn val weer hersteld. Er zijn enkele argumenten die aantonen dat hij *"Jedid-Jah"*, de geliefde van *Jahweh*, is gebleven *(2Sm 12:25)*:

1. Salomo is een beeld van de Messias in Zijn vrederijk. Daarom is het ondenkbaar dat hij uiteindelijk toch verworpen zou zijn.
2. We zien ook dat het afsluitende commentaar op zijn leven over zijn wijsheid gaat, niet over zijn afwijking *(1Kn 11:41)*.
3. Verder wordt hij in één adem genoemd met zijn vader David als het gaat om de weg die beiden zijn gegaan *(2Kr 11:17)*.
4. Ook zien we dat de geschiedschrijver van *2 Kronieken* aan de zonden van Salomo voorbijgaat, wat niet juist zou zijn geweest als die niet vergeven zouden zijn.

Nog een argument is dat het ontstaan van het boek *Prediker* alleen te verklaren is als we in Salomo een man aan het woord horen die is teruggekeerd bij God. Hij heeft na zijn najagen van wind zijn wijsheid van God teruggekregen. In wat hij in *Prediker 7* zegt *(Pr 7:26)*, lijkt hij zijn verkeerde weg te belijden. Alles spreekt er dan ook voor dat het boek is ontstaan nadat de schrijver weer zijn enige en volle voldoening in God heeft teruggevonden.

Het is denkbaar dat hij door zijn slechte voorbeeld anderen op het slechte pad heeft gebracht. Ook en juist hen wil hij leren. Nu hij tot bekering is

gekomen, wil hij anderen voor deze rampzalige weg waarschuwen. Iemand die van een dwaalweg is teruggekeerd, zal ernaar verlangen anderen voor het gaan van een dwaalweg te waarschuwen *(Ps 51:14-15; Lk 22:32)*.

Geef mij de vreugde over Uw heil terug,
ondersteun mij met een geest van vrijmoedigheid.
Dan zal ik overtreders Uw wegen leren
en zondaars zullen zich tot U bekeren.
(Ps 51:14-15

Het thema van het boek is wijsheid. Het woord 'wijsheid' of 'wijze' komt bijna vijftig keer voor. Dit is geen aangeboren wijsheid, maar door ervaring opgedane en verkregen wijsheid; we kunnen ook zeggen dat het over een wijsheid gaat die door schade en schande opgedaan en verkregen is. Het betreft de wijsheid om zich verstandig te gedragen in dit leven *(Pr 7:12)*. De oudere onderwijst de jongere op grond van zijn ervaring. Hij deelt zijn verworven ervaringen mee aan de jongeren.

Het boek *Spreuken* is ook een wijsheidsboek. In dat boek gaat het om de wijsheid die wij nodig hebben om onze weg tot het einde toe veilig te kunnen gaan. *Spreuken* leidt de mens in het licht van de vreze Gods, om daarin te blijven. *Prediker* leidt de mens rond in de duisternis van de wereld zonder God, maar toont ook lichtpunten, die des te helderder stralen naarmate de duisternis groter wordt. We kunnen misschien zeggen dat *Prediker* de inleiding op *Spreuken* is ofwel dat *Spreuken* begint waar *Prediker* ophoudt.

Het boek kan het best worden samengevat met de woorden die de Heer Jezus spreekt tot de Samaritaanse vrouw die bij de bron van Sichar water komt putten: *"Wie van dit water drinkt, zal weer dorst hebben" (Jh 4:13)*. De bron van Sichar is een beeld van een dorre, misleidende wereld waar geen blijvend geluk gevonden wordt. In die wereld worden we door de Prediker rondgeleid. Het merendeel van de mensen lijkt op de arme Samaritaanse vrouw voordat zij die gedenkwaardige ontmoeting met de Heer Jezus heeft. Zij houwen zichzelf bakken uit die geen water houden *(Jr 2:13)*, dat wil zeggen dat ze genoegdoening zoeken in de dingen van de wereld die nooit de genoegdoening geven die ze zoeken.

Het boek beschrijft allerlei pogingen om op aarde gelukkig te worden, maar altijd is het tevergeefs. Globaal genomen gaat het om vijf aspecten van het leven die worden uitgeprobeerd om te zien of het bezit daarvan blijvend geluk geeft: wijsheid, plezier, bezit, macht en vroomheid. Salomo

onderzoekt deze dingen om te zien of het bezit van een van deze dingen het hart blijvend geluk en voortdurende voldoening geeft.

Het zijn geen zondige dingen. Het betreft het bezig zijn met dingen die God geeft om ervan te genieten en wat het resultaat van dat genot is. Het hart rijst daarbij echter niet uit boven de schepping en blijft daarom ongelukkig. Als het erom gaat de ware zin van het leven te vinden in wat de schepping aan genot biedt, is de teleurstelling groot. Steeds blijkt dat op alle dingen op aarde vanwege de tijdelijkheid ervan het etiket 'vluchtig' of 'zinloos' geplakt zit.

We zouden kunnen zeggen: het hart blijft steken in de zegen en komt niet uit bij de Bron van de zegen. Een duidelijk voorbeeld vinden we al in het begin van de Bijbel. God heeft tegen de mens gezegd dat hij niet mag eten van de boom van de kennis van goed en kwaad. Eva spreekt in haar antwoord aan de slang echter niet over de boom, maar over de vrucht van de boom. Dat geeft aan dat haar aandacht is verplaatst van de Bron van zegen naar wat haar als zegen voorgesteld wordt. En dan zijn we op het terrein van onderzoek van de Prediker.

Christenen kunnen zich afvragen hoe de nadruk die in dit boek wordt gelegd op het gebruik en het genieten van het leven in overeenstemming te brengen is met het gebod in het Nieuwe Testament om de wereld niet lief te hebben *(1Jh 2:15)*. Het antwoord is dat de leraar – de Prediker – volledig instemt met de verklaring van Johannes: *"Want al wat in de wereld is: de begeerte van het vlees, de begeerte van de ogen en de hoogmoed van het leven, is niet uit de Vader, maar is uit de wereld. En de wereld gaat voorbij en haar begeerte" (1Jh 2:16-17)*. Er kan nauwelijks een betere verklaring van het hele thema van dit boek gegeven worden. De bevindingen van de Prediker die hij in dit boek neerlegt, bevestigen dat het leven in de wereld alleen betekenis heeft als de mens zich zijn Schepper herinnert *(Pr 12:1)*.

De Prediker stelt het leven waarin het om het eigen 'ik' draait tegenover het leven waarin het om God draait. Afwisselend komen we de twee klassen tegen waaruit de mensheid bestaat. De ene klasse bestaat uit de Godvrezende *(Pr 3:14; 5:7; 7:18; 8:12-13; 12:13)*, de rechtvaardige *(Pr 3:17; 7:15-16,20; 8:14; 9:1-2)*, de goede *(Pr 9:2)*, en de wijze *(Pr 2:14; 4:13; 10:2)*. De andere klasse bestaat uit de zondaars *(Pr 2:26; 7:26; 8:11; 9:2,18)* en de goddelozen *(Pr 3:17;*

7:15; 8:10,12-14; 9:2). Zondaars en goddelozen zijn de opzettelijke schurken. Er is ook vaak sprake van de dwaas, van dwazen en van dwaasheid *(Pr 2:14-16; 10:12-13)*. De dwaas is iemand die goddeloos en slecht is *(Ps 14:1; 53:2)*. Het is iemand die geen enkele moeite doet om de wil van God te ontdekken, omdat hij God volledig negeert en doet alsof Hij niet bestaat.

De Prediker toont zich een meester in het doorprikken van allerlei denkbeelden, zoals die over de waarde van kennis en wijsheid, het opgaan in plezier en genot, het belang van hard werken, het beheersen van je eigen leven en het streven naar recht en gerechtigheid. Hij weet waarover hij praat: hij heeft zich onder het volk begeven en is bij boeren en arbeiders langsgegaan, is in de huizen van rijken geweest, heeft plaatsen bezocht waar recht wordt gesproken en is aanwezig geweest op begrafenissen en bruiloften. Overal waar hij zijn gezicht heeft laten zien, heeft hij geluisterd naar wat er is gezegd en heeft hij zijn ogen goed de kost gegeven.

Zijn conclusie is dus niet gebaseerd op oppervlakkige waarneming. Hij trekt zijn conclusie na grondig onderzoek en diepe doordenking. Als hij na al zijn onderzoek als boodschap heeft dat alles vluchtig is, net zoals een ademtocht, dan weet hij wat hij zegt. Hij constateert dat er niets blijvend, niets duurzaam is. Alles is slechts beperkt houdbaar of heeft slechts een kortstondige uitwerking. Je kunt bijvoorbeeld wel streven naar gerechtigheid, maar je zult zien dat het recht op de straten blijft struikelen. Hij zegt niet dat hard werken zinloos is, maar dat al het zwoegen van de mens niets blijvends oplevert. Onze idealen zijn net als onze adem in de frisse morgenlucht: we zien even een mooi wolkje en daarna is het weg, opgelost en ongrijpbaar verdwenen.

Indeling van Prediker

1. De zinloosheid van de natuur, de wijsheid en de rijkdom *(Prediker 1:1-2:23)*
   a. Het thema: Alles is frustratie *(Prediker 1:1-3)*
   b. De frustratie in de natuur en de geschiedenis *(Prediker 1:4-11)*
   c. De frustratie van wijsheid *(Prediker 1:12-18)*
   d. De frustratie van onbegrensde rijkdom *(Prediker 2:1-11)*
   e. De uiteindelijke frustratie: de dood *(Prediker 2:12-23)*

2. De Goddelijke orde van het leven *(Prediker 2:24-3:22)*
   a. Dagelijks leven om van te genieten *(Prediker 2:24-26)*
   b. Gods plan voor het leven *(Prediker 3:1-8)*
   c. De delen en het geheel *(Prediker 3:9-15)*
   d. De gevolgen van de sterfelijkheid *(Prediker 3:16-22)*
3. De frustratie van de politiek *(Prediker 4:1-16)*
4. De frustratie van het leven *(Prediker 5:1-7:29)*
   a. Stil voor God *(Prediker 5:1-7)*
   b. Geld en de dood *(Prediker 5:8-20)*
   c. Het onvervulde leven *(Prediker 6:1-9)*
   d. Wat is goed? *(Prediker 6:10-12)*
   e. Praktische adviezen voor het dagelijks leven *(Prediker 7:1-14)*
   f. Matigheid aanbevolen *(Prediker 7:15-22)*
   g. Slechte relaties *(Prediker 7:23-29)*
5. Het leven met het oog op de dood *(Prediker 8:1-9:18)*
   a. De onvermijdelijkheid van de dood *(Prediker 8:1-14)*
   b. Leven om van te genieten *(Prediker 8:15-9:10)*
   c. Onzekerheid en onrechtvaardigheid *(Prediker 9:11-18)*
6. Spreuken *(Prediker 10:1-20)*
   a. Wijze relaties *(Prediker 10:1-7)*
   b. Wijze planning *(Prediker 10:8-11)*
   c. Wijze taal en gedachten *(Prediker 10:12-20)*
7. Wijsheid voor de toekomst en het heden *(Prediker 11:1-10)*
   a. De onzekere toekomst en het huidige gedrag *(Prediker 11:1-6)*
   b. De zekere toekomst en het huidige gedrag *(Prediker 11:7-10)*
8. De frustratie van de ouderdom *(Prediker 12:1-8)*
9. Epiloog *(Prediker 12:9-14)*
   a. De geloofwaardigheid van de auteur *(Prediker 12:9-12)*
   b. De slotsom van de zaak *(Prediker 12:13-14)*

Prediker 1

De auteur | *vers 1*

> *1 De woorden van Prediker, de zoon van David, koning in Jeruzalem.*

Het Hebreeuwse woord voor *"Prediker"* is *kohelet*, een woord dat zoiets als een 'leider die spreekt tot een vergadering van mensen' betekent. Als zodanig spreekt hij zijn *"woorden"* waarmee hij het volk leert en tot hen predikt. Hij noemt zichzelf meerdere keren Prediker *(Pr 1:2,12; 7:27; 12:8,9,10)*. Zoals al gezegd, is de Prediker Salomo. Zijn naam noemt hij echter niet, want het gaat niet om zijn persoon, maar om zijn boodschap. Hij, de Prediker, de meest wijze onder de mensen, neemt het op zich om het leven onder de zon te onderzoeken en te ervaren en de resultaten van zijn onderzoek aan de vergadering van metgezellen te verhalen.

"De zoon van David" laat zijn bijzondere en hoge afkomst zien en daarmee zijn grote verantwoordelijkheid, waaraan hij helaas een zekere periode niet heeft beantwoord. Dat hij in David een Godvrezende vader heeft gehad, maakt de zondige periode in zijn leven des te erger *(vgl. Jr 22:15-17)*. Hij wist van de zonde van overspel van zijn vader, maar ook van zijn berouw daarover. Dat heeft ook zijn eigen terugkeer mogelijk gemaakt, want hij heeft gezien dat er terugkeer tot God na berouw mogelijk is.

"Koning in Jeruzalem" wijst op zijn regering in de stad die God heeft uitgekozen om Zijn stad te zijn. Een grotere eer kan een mens niet ten deel vallen. In die omgeving doet Salomo zijn onderzoek en daar trekt hij zijn conclusie. Die conclusie is dat te midden van zoveel wijsheid, eer, rijkdom en macht, zijn hart leeg blijft.

De conclusie van het onderzoek | *vers 2*

> 2 *Een en al vluchtigheid, zegt Prediker,*
> *een en al vluchtigheid, alles is vluchtig.*

De Prediker begint niet met een luchtig verhaaltje om hen tot wie hij zich richt op smaak te brengen en hen ernaar te laten verlangen meer te horen. Tegen alle adviezen over de opbouw van een toespraak in valt hij met de

deur in huis. Hij begint met het uitspreken van de conclusie van alles wat hij heeft onderzocht: alles is *"een en al vluchtigheid"*. Dat zegt hij niet als een terloopse opmerking, maar hij drukt ons met de neus op de feiten door het drie keer te herhalen, zodat we het niet kunnen negeren.

Hij zal zijn conclusie in de loop van het boek ruim en grondig onderbouwen. Dan zal blijken dat het geen uiting van wanhoop is – zo zou een oppervlakkige lezer deze conclusie kunnen opvatten –, maar de nuchtere constatering van de natuur van de wereld en alles wat erin is. Telkens noemt hij een probleem of raadsel dat hij in het leven is tegengekomen, en stelt vast dat alles *"een en al vluchtigheid"* ofwel zinloos is.

Als we volgens de Prediker het leven eerlijk en goed bekijken, zien we dat het leven maar kort en leeg, bedrieglijk en zonder resultaat is. Hij zegt dit om het hart van de gelovige weg te trekken van de wereld en zijn verlangens en verwachtingen te richten op de onzienlijke, onvergankelijke wereld die niet aan de vluchtigheid onderworpen is *(Rm 8:20; 1Ko 7:31; 2Ko 4:16; 2Pt 3:11; 1Jh 2:17)*.

"Een en al vluchtigheid" is letterlijk 'vluchtigheid der vluchtigheden'. Dit is een Hebreeuwse overtreffende trap en betekent 'de allergrootste vluchtigheid'. We vinden dit ook in uitdrukkingen als 'de God der goden', 'het heilige der heiligen', 'een knecht der knechten'. *"Al"* is 'het geheel' en niet slechts een beetje of af en toe. Wel moeten daarbij blijven bedenken dat het gaat om waarnemingen buiten God om waarbij de mens wordt beschouwd als van Hem vervreemd.

Met deze stelling – die geen theorie is, maar door hem is ervaren – toont hij aan hoe zinloos en doelloos alles is. Vluchtigheid heeft de betekenis van leeg, een ademtocht, een windvlaag, tevergeefs, snel voorbij, doelloos, je hebt er niets aan, je kunt er niets mee, waardeloos.

Prediker is wijzer en ernstiger dan alle mensen. Dat maakt hem echter niet gelukkiger, maar slechts verwarder en verdrietiger dan iemand anders. Sommigen spreken verachtelijk over de wereld omdat ze kluizenaars zijn en de wereld niet kennen, of omdat ze bedelaars zijn die niets hebben. Zo is het niet met Salomo. Hij kent de wereld en bezit alles.

Wij die geloven, mogen het leven bezien vanuit de hemel, dat wil zeggen vanuit een plaats *boven* de zon. Daardoor weten we dat de wereld en haar

begeerte voorbijgaan, maar dat *"wie de wil van God doet, blijft tot in eeuwigheid" (1Jh 2:17)*.

Welk voordeel geeft zwoegen? | *vers 3*

> 3 *Welk voordeel heeft de mens van al zijn zwoegen*
> *waarmee hij zwoegt onder de zon?*

De eerste vraag die de Prediker zichzelf en ons stelt, raakt het hart van zijn onderzoek. Hij werkt deze vraag in al zijn onderdelen in de loop van dit boek uit. Het antwoord is dat de mens geen enkel *"voordeel"*, in de zin van netto blijvende winst, van al zijn zwoegen heeft *"waarmee hij zwoegt onder de zon"*. Het oorspronkelijke woord 'voordeel' wordt alleen in dit boek gebruikt *(Pr 1:3; 2:11; 3:9; 5:10,15; 7:11,12)*. Het woord stamt uit de handel en betekent winst, wat aan het eind of onder de streep overblijft. De betekenis hier is dan: wat blijft er als nettoresultaat over van al je harde werken? Het antwoord is: niets. Er is geen winst gemaakt.

De uitdrukking *"onder de zon"* – die bijna dertig keer in dit boek voorkomt – is belangrijk en kenmerkend voor dit boek. We komen in dit boek ook de uitdrukking *"onder de hemel"* tegen. Deze laatste uitdrukking legt er de nadruk op dat het voor de aarde, *het aardse*, geldt. De uitdrukking *"onder de zon"* bepaalt ons ook bij de aarde, maar legt meer de nadruk op het *tijdelijke, voorbijgaande karakter* van alles wat er gebeurt. De Prediker bekijkt alles horizontaal, hij kijkt om zich heen, neemt waar en ervaart. Hij kijkt niet naar boven, naar de oorsprong van alles wat hij ziet en ervaart.

Wat er gebeurt, gebeurt op aarde; er wordt niet gekeken naar een hoger doel. Als de kijk op het leven niet verder gaat dan 'onder de zon', zal alles waarvoor we ons inzetten een ondertoon van onvoldaanheid hebben. Het is namelijk allemaal verbonden met het streven van de zondige mens en daardoor tijdelijk en onvolkomen. Nooit zal de mens met voldoening kunnen terugkijken op zijn werk en kunnen zeggen 'en zie, het is zeer goed', want niets is volmaakt, niets is af. Anderen volgen hem op en gaan verder met zijn werk. Niemand levert iets af wat onveranderlijk goed is.

As we vanuit dat gezichtspunt kijken naar alles wat de mens doet, kan de conclusie alleen maar zijn dat alles voor niets is. Alle bezigheid is werk dat vermoeit; het levert nooit iets op wat blijvend geluk geeft. We zien dit

in het bedrijfsleven en in de politiek. De volgende directeur en de nieuwe politicus beloven plechtig dat ze het beter zullen doen dan de vorige, maar na verloop van tijd moeten ze het veld ruimen omdat ze hebben gefaald. Hetzelfde zal gebeuren met hen en met allen die na hen komen. Het zwoegen zonder ooit voldoening te vinden moet de mens brengen tot Hem Die heeft gezegd: *"Komt tot Mij, allen die vermoeid en belast bent, en Ik zal u rust geven" (Mt 11:28)*.

De Heer Jezus sluit op de vraag van de Prediker aan wanneer Hij zegt: *"Want wat zal het een mens baten als hij de hele wereld wint, maar zijn ziel erbij inboet?" (Mt 16:26; Lk 12:15)*. Je kunt je nog zo inzetten en ook nog alles krijgen waarvoor je zo hard hebt gewerkt, maar wat is het uiteindelijke resultaat als je sterft en alles moet los- en achterlaten?

Paulus vertelt ons waar de echte winst ligt: *"Nu is de Godsvrucht met tevredenheid inderdaad een grote winst; want wij hebben niets in de wereld ingebracht, omdat wij er ook niets uit kunnen wegdragen" (1Tm 6:6-7)*. Winst is alleen daar waar het hart in verbinding staat met de eeuwige God en de eeuwigheid. Voor *de Heer* werken is niet tevergeefs *(1Ko 15:58)*.

Een artikel in het Reformatorisch Dagblad van 5 mei 2003 bewijst de waarheid van dit vers op een praktische manier:

> Jip Wijngaarden was amper 17 toen ze in 1982 uit 3000 gegadigden werd gekozen om de hoofdrol te spelen in het toneelstuk 'Anne Frank'. Een onstuimige carrière als actrice en filmster volgde. Hollywood wenkte. Negen jaar lang bewoog Jip zich in de wereld van glitter en glamour. Maar gaandeweg sloeg de twijfel toe. 'Als idool ben je gemeenschapsgoed, je raakt jezelf kwijt. Ik wist niet wat ik ermee aan moest en begon na te denken. Is dat nou alles?
>
> Eer en roem had ik geoogst, maar ik was niet gelukkig. Het leven dat ik leidde, was oppervlakkig en leeg. Mijn hart was een groot gat waar alles doorheen waaide.' De overgang naar het christendom betekende voor Jip een radicale breuk met het verleden. 'Gevoelsmatig wist ik dat het nieuwe leven me alles zou kosten. En dat heeft het ook, want de basis deugde niet. Mensen om me heen verklaarden me voor gek dat ik Hollywood en andere aanbiedingen liet schieten voor iets wat je niet kunt zien.' [Einde artikel]

Illustraties van zinloosheid | *verzen 4-8*

4 *[De ene] generatie gaat en [de andere] generatie komt,*
maar de aarde blijft voor eeuwig staan.
5 *De zon gaat op, de zon gaat onder,*
en zij hijgt naar haar plaats, waar zij opging.
6 *[De wind] gaat naar het zuiden*
en draait naar het noorden.
[Al] draaiend [en] draaiend
gaat de wind,
en al draaiend
keert de wind [weer] terug.
7 *Alle rivieren gaan naar de zee,*
toch raakt de zee niet vol.
Naar de plaats vanwaar de rivieren kwamen,
daarheen keren zij terug, om [vandaar weer] te gaan [stromen].
8 *Alle dingen zijn [zo] vermoeiend,*
dat niemand het kan uitspreken.
Het oog wordt niet verzadigd van zien,
het oor wordt niet vol van horen.

De Prediker geeft in de *verzen 4-11* enkele voorbeelden van de eindeloze kringloop van het leven met al zijn gebeurtenissen. Hij wijst op 'de wet van de herhaling'. Hij neemt een eindeloze cirkelbeweging waar. Die cirkelbeweging werkt in de sfeer van de natuur en in die van het leven van de mens. Ook de geschiedenis herhaalt zich talloze malen. Beweging is echter geen vooruitgang. Het blijft alles zoals het was, zonder dat al die bewegingen enige echte verandering in het leven van een mens bewerken waardoor hij volle genoegdoening, volle tevredenheid en een vol en ononderbroken geluk zal hebben.

Generaties komen en gaan *(vers 4)*. Ze betreden het toneel van het leven, steken dat met enkele passen over, draaien hun pirouetten, maken hun buiging en verdwijnen weer van het toneel. Het toneel, de aarde, is altijd hetzelfde, evenals het spel en de rollen, de maskers en de kleding. Alleen de acteurs wisselen. Hoe vluchtig is dat alles. Het leven is een nooit eindigend toneelstuk met steeds wisselende spelers en een nooit veranderend

decor. Je kunt wat dat betreft het leven ook vergelijken met een hometrainer. Je trapt de trappers rond, maar je komt geen millimeter vooruit.

Niemand blijft continue op aarde leven. 'Onder de zon' gezien is het leven van een mens vluchtig als een damp *(Jk 4:14)*, gaat het sneller dan een weversspoel *(Jb 7:6)* en is het kortstondig als het gras *(Ps 103:15; Js 40:6-7; 51:12; 1Pt 1:24)*. Onze aardse bezittingen krijgen we van anderen en korte tijd later moeten we die weer aan anderen afgeven. Deze bezittingen zijn niet wezenlijker dan het leven dat ermee geleefd wordt.

Elke generatie ploetert de korte tijd van haar verblijf op aarde voor haar bestaan. Dan zit het leven voor haar erop en verdwijnt ze weer. De volgende generatie laat hetzelfde beeld zien, evenals de daaropvolgende. En zo gaat het maar door. Het leven, beperkt tot hier-en-nu, kan worden gezien als een 'ratrace'. De 'ratrace' is een begrip dat verwijst naar de vergeefse pogingen van een rat om aan een tredmolen te ontsnappen waarin hij eindeloos rondrent en die tegelijk draaiend houdt. Het is een goede illustratie van een reeks eindeloze of nutteloze handelingen die geen uitzicht bieden op resultaat.

De enige die blijft, is de aarde die al die generaties draagt. Dat toont het contrast tussen de kortstondigheid van het leven en het (schijnbaar) permanente bestaan van de aarde. Er is geen hoop op verandering: het komen en gaan van de generaties is net zo onveranderlijk als het vaststaan van de aarde. Zo is de waarneming van de Prediker en van iedereen die met een nuchtere kijk het leven beziet, zonder te kijken naar of te denken aan de oorsprong van de generaties of van de aarde.

In de *verzen 5-7* kijkt de Prediker naar de schepping. Hij neemt veel activiteit waar. Tegelijk constateert hij dat er van enige vooruitgang geen sprake is. Zoals er voor de mens geen voordeel is in zijn gezwoeg *(vers 3)*, zo is dat er ook niet voor de schepping in haar gezwoeg. Het is met zoveel dingen in de natuur net als met de wisseling van de elkaar opvolgende generaties van *vers 4*. De Prediker noemt als voorbeelden de zon *(vers 5)*, de wind *(vers 6)* en het water van de rivieren en de zee *(vers 7)*.

Kijk naar de zon. De zon is de lichtbron voor de aarde. Ze blijft altijd gelijk en doet altijd hetzelfde werk. Ze verlicht altijd dezelfde wereld en doet

dat altijd op dezelfde tijd. Elke morgen gaat de zon op en elke avond gaat ze onder. Ze komt altijd op dezelfde plaats op en gaat altijd op dezelfde plaats onder. Zo gaat het eindeloos door, onveranderlijk, dag in, dag uit.

Het feit dat de hemelen Gods eer vertellen, dat de schepping het werk van Zijn handen is en dat Hij de zon daarin haar plaats heeft gegeven *(Gn 1:14-19; Ps 8:4)*, wordt door de Prediker buiten beschouwing gelaten. Door zo naar de zon te kijken zegt de Prediker in feite dat de schepping niet Gods heerlijkheid weerspiegelt als je Hem er niet bij betrekt, maar dat de schepping het zinloze zwoegen van de mens illustreert.

Na de zon wijst de Prediker op de wind *(vers 6)*. De zon gaat van oost naar west, de wind draait van het zuiden naar het noorden. Het leven is als de wind, die alsmaar draaiend is. De wind is in zijn bewegingen veel grilliger dan de zon, die een vaste, voorspelbare loop langs de hemel volgt. Maar ondanks al de wendingen van de wind en de onvoorspelbaarheid van zijn loop blijft alles toch hetzelfde. De wind is onzichtbaar, maar we voelen hem wel en nemen hem waar door het bewegen van de wolken en de bladeren aan de boom. Maar als het heeft gewaaid en de wind is gaan liggen, wat is er dan wezenlijk veranderd? Niets toch?

Zelfs als een storm een ravage heeft aangericht, verandert er niets. De mens berekent de schade en bouwt weer op wat is verwoest, of hij begint ergens anders een nieuw bestaan. Pas als een mens in de storm het spreken van God herkent en Hem toelaat in zijn leven, verandert er wezenlijk iets.

Het derde voorbeeld in de schepping waarmee de Prediker het leven vergelijkt, is dat van het water dat door de rivieren naar de zee stroomt *(vers 7)*. De rivieren brengen onophoudelijk water naar de zee. Je zou zeggen dat de zee toch een keer vol moet raken. Maar nee hoor, de zee raakt nooit vol. De rivieren stromen maar door, zonder dat ze ooit klaarkomen met hun werk om de zee te vullen. Ons gezegde 'dat is water naar de zee dragen', duidt hetzelfde aan: het is een zinloze activiteit.

We kunnen bij dit voorbeeld ook denken aan de eindeloze kringloop, want *"de plaats vanwaar de rivieren kwamen, daarheen keren zij terug, om [vandaar weer] te gaan [stromen]."* We weten dat het water dat de rivieren naar de zee brengen, verdampt. Daardoor ontstaat er regen die weer wordt uitgegoten

op de plaats waar de rivieren ontspringen. Dat water brengen de rivieren weer naar de zee, om daar opnieuw te verdampen waarna de cyclus opnieuw begint *(vgl. Am 9:6)*.

Hij, Die Zijn opperzalen in de hemel bouwde
en Zijn gewelf op de aarde grondvestte,
Hij, Die het water van de zee riep
en uitgoot over het aardoppervlak:
HEERE is Zijn Naam. (Am 9:6)

De onveranderlijke loop van de zon, de ongedurigheid van de wind en de onverzadigbaarheid van de zee vullen het leven van elke generatie. De mens is voortdurend rusteloos en onvoldaan. Hij is altijd jachtig op zoek naar meer, zonder ooit verzadigd te worden. Zijn geest kent geen rust. Maar al zijn gehaast en gezwoeg maakt geen enkele indruk op de vastheid en de bewegingen van de natuur. Er verandert niets aan de vastheid van de aarde en de kringloop van de natuur.

Ondanks het feit dat de schepping steeds in beweging is, is ze niet in staat de mens, die slechts de aarde als zijn horizon heeft, enige bevrediging te geven. Deze onvoldaanheid drukt zwaar en is zo vermoeiend, dat het niet in woorden is uit te drukken *(vers 8)*.

Hoe anders is dat voor wie God kent en Hem bij zijn leven betrekt. Zo iemand kent ook moeilijke situaties in zijn leven, waarvoor hem de woorden ontbreken om die te beschrijven, maar hij heeft de Heilige Geest Die woorden geeft aan zijn verzuchtingen *(Rm 8:26)*.

"Het oog" van de mens is steeds op zoek naar nieuwe dingen. Als je ergens een keer of misschien zelfs een paar keer bent geweest, heb je het wel gezien. Op een gegeven moment verveelt het je. Het is net als met een film. Heb je die één of misschien zelfs twee keer gezien, dan wil je wel weer wat anders zien. Je zoekt afwisseling.

Zo is het ook met *"het oor"*. Eerst is het helemaal weg van een bepaald lied, maar als het dit lied vaker heeft gehoord, moet er een ander lied komen. Het op zoek gaan naar iets nieuws is steeds hetzelfde liedje. De Athéners in de oudheid zongen het ook al. Zij *"besteedden hun tijd voor niets anders dan om iets nieuws te zeggen of te horen" (Hd 17:21)*. Het nieuwe voldeed even, maar dan wilden ze weer iets nieuws horen.

Oog en oor zijn niet te verzadigen door aardse dingen en filosofieën. Niets wat tot deze schepping behoort, is in staat het hart blijvend tevreden te stellen en blijvend geluk te geven. Hoezeer iemand zich ook inspant, er is

geen verzadiging op aarde te vinden. Die is er alleen bij de Heer Jezus. Het oog dat Hem ziet en het oor dat Hem hoort, is werkelijk gelukkig *(Mt 13:16)*. Er is overvloed van vreugde als het oog Hem ziet *(Ps 16:8-11)*. Er is volkomen blijdschap als er gemeenschap is met Hem *(1Jh 1:4)*.

Gelukkig echter uw ogen, omdat zij kijken, en uw oren, omdat zij horen. (Mt 13:16)

Er is niets nieuws onder de zon | *verzen 9-11*

> 9 *Wat er geweest is, dat zal er [weer] zijn.*
> *Wat er plaatsvindt, dat zal [weer] plaatsvinden.*
> *Er is niets nieuws onder de zon.*
> 10 *Is er iets waarvan men kan zeggen:*
> *Kijk eens, dat is nieuw?*
> *In de eeuwen die voor ons geweest zijn,*
> *is het er al geweest.*
> 11 *Er is geen herinnering aan de vroegere dingen.*
> *Ook aan latere dingen, die [nog] komen,*
> *zal geen herinnering zijn*
> *bij hen die daarna komen.*

"Wat er geweest is", zijn de omstandigheden *(vers 9)*. Altijd bevindt een mens zich in bepaalde, door God gegeven en bestuurde omstandigheden *(Gn 8:22)* die zijn leven in grote mate bepalen. *"Wat er plaatsvindt"*, zijn de menselijke inspanningen. Altijd zal de mens proberen de meest gunstige omstandigheden voor zijn leven te creëren. Zo is hij altijd in en met zijn leven bezig geweest en zo zal hij altijd bezig zijn. Wat hij uitvindt om het leven aangenamer te maken, is slechts een voortbouwen op wat al uitgevonden is *(Gn 4:20-22)*. Er is eenvoudigweg *"niets nieuws onder de zon"*.

Voortaan, al de dagen van de aarde,
zullen zaaitijd en oogsttijd,
koude en hitte,
zomer en winter, dag en nacht
niet ophouden. (Gn 8:22)

Ga God bij alles betrekken en alles krijgt zijn betekenis. Alles blijft onderworpen aan de wetten die God in de schepping heeft gelegd. Deze wetmatigheden kunnen door niets worden doorbroken. Daarom kan er nooit iets werkelijk nieuws komen, alleen variaties op wat er altijd is geweest en zal zijn.

Hoewel er onophoudelijk verandering is, is er niets dat echt nieuw is *(vers 10)*. Alles is een herhaling van wat ervoor is geweest en wat ook weer spoe-

dig voorbij is, terwijl het hart leeg en hongerig blijft. Een nieuwe ontdekking of uitvinding verandert niets wezenlijks aan de mens of aan de schepping. Het maakt hem niet gelukkiger of tevredener.

We komen er ook achter dat de vooruitgang die is geboekt, ook onvoorziene nadelen heeft. Ook daarvoor moet weer iets bedacht worden. Alle streven naar iets nieuws bewijst tegelijk de leegheid van de mens. De mens droomt ervan om 'Utopia', de ideale samenleving, te verwezenlijken. Hoewel die droom keer op keer uiteenspat, blijft de mens er toch in geloven omdat hij er blind voor is dat hij geen werkelijke vooruitgang heeft geboekt.

Er zijn wel nieuwe dingen, maar die behoren tot een andere wereld, de wereld *boven* de zon. Zo is daar de nieuwe geboorte, ofwel de geboorte van boven *(Jh 3:5)*. En wie zich heeft bekeerd, is *"een nieuwe schepping" (2Ko 5:17)*. Er zal *"een nieuw lied"* worden gezongen *(Op 5:9; 14:3)* en ook zullen er *"een nieuwe hemel en een nieuwe aarde"* zijn *(Op 21:1)*. Dat komt allemaal van Hem Die in Zichzelf onveranderlijk is, maar vanuit Zichzelf steeds weer nieuwe dingen maakt. Hij zal alles nieuw maken en een situatie creëren die er nog nooit is geweest en die nooit meer zal eindigen *(Op 21:5)*.

Als wij van iets zeggen dat het nieuw is, ligt dat daaraan dat we ons *"de vroegere dingen"* niet herinneren *(vers 11)*. De oude Grieken zeiden het al: 'Alle leren is alleen herinneren' (*mathesis* is *anamnesis*). Iemand kan 'eeuwige roem' verwerven door een bepaalde prestatie, maar die 'eeuwige roem' is van geen enkel nut voor hem die de prestatie heeft geleverd. Zijn prestatie overleeft hem, maar wat heeft hij er zelf aan dat anderen hem na zijn dood in herinnering houden? Kan dat hem enige verkoeling geven als hij in de plaats van de pijniging is? Kunnen allen naar wie straten of steden genoemd zijn *(Ps 49:12-13)*, in de hel daaruit nog enige troost putten? Al zou iemand er daar iets van weten, welke genoegdoening zou dat bieden in die wereld waar met een andere maat wordt gemeten?

Toekomstige generaties maken dezelfde fout die alle voorgaande generaties hebben gemaakt, namelijk dat zij niets leren van de vroegere dingen, van het verleden. Ze herinneren zich de lessen niet die de geschiedenis leert. Men vergeet gewoon dat alle technologische vooruitgang geen vooruitgang of verbetering van de menselijke natuur betekent.

De Prediker stelt zich nog eens voor | *vers 12*

> *12 Ik, Prediker, was koning over Israël in Jeruzalem.*

In de voorgaande verzen heeft Salomo het resultaat van zijn onderzoek alvast bekendgemaakt en zijn algemene waarnemingen meegedeeld. In het komende gedeelte, dat loopt van *Prediker 1:12-2:26*, gaat hij vertellen wat hij allemaal heeft geprobeerd om het volle, ongestoorde en onophoudelijke geluk van het leven in bezit te krijgen. Hij gaat zijn zoektocht naar geluk en de methoden die hij daarvoor heeft gebruikt, beschrijven. Het zijn nu niet alleen waarnemingen, maar ook persoonlijke ervaringen.

Voordat hij dat gaat doen, wijst hij nog eens op zijn 'geloofsbrieven'. Daarmee legt hij er nog een keer de nadruk op in welke hoedanigheid en in welke positie hij zijn onderzoek heeft verricht en wat hem daarvoor ter beschikking heeft gestaan. Wat zo'n man te zeggen heeft, verdient de volle aandacht. Hij wijst er eerst opnieuw op dat hij, en niemand anders, *"Ik, Prediker"* is *(vers 1)*, *Kohelet*, de man die een vergadering van mensen toespreekt, in dit geval om aan hen de resultaten van zijn onderzoek mee te delen.

Vervolgens wijst hij op de positie die hij tijdens zijn onderzoek heeft gehad. Hij zegt dat hij koning *"was"*. Daarmee bedoelt hij niet te zeggen dat hij dat bij de presentatie van de resultaten van zijn onderzoek niet meer is, maar dat hij als koning de ervaringen heeft opgedaan die hij in dit boek beschrijft. Hij onderstreept zo zijn bekwaamheden, zijn bijna onbegrensde mogelijkheden en zijn positie. Hij regeert over een ongedeeld Israël in Jeruzalem, de stad van Gods keus, het centrum van de godsdienst en de ontvangstplaats van alle hoogwaardigheidsbekleders van de wereld.

Als koning heeft hij van alle hem beschikbare middelen gebruikgemaakt om zijn onderzoek uit te voeren. Hij heeft koninklijke macht en een wijsheid die van Goddelijke oorsprong is. Tevens geeft het ook het karakter van het onderzoek aan: het is een koninklijke bezigheid. Hij heeft willen onderzoeken en beproeven of de wereld iets van blijvende waarde en betekenis te bieden heeft aan iemand die een geniale denker en onmetelijk rijk is.

Wijsheid geeft geen voldoening | *verzen 13-18*

> *13 Ik legde mij met [heel] mijn hart erop toe met wijsheid te onderzoeken, en na te speuren alles wat er onder de hemel plaatsvindt. Dat is een treurige bezigheid, die God aan de mensenkinderen gegeven heeft om zich ermee te vermoeien. 14 Ik heb alle werkzaamheden gezien die er onder de zon plaatsvinden, en zie, het was alles vluchtig en najagen van wind.*
>
> *15 Het kromme kan niet rechtgemaakt worden*
> *en wat ontbreekt, kan niet meegeteld worden.*
>
> *16 Ik overwoog in mijn hart: Zie, ik heb [mijn] wijsheid vergroot en vermeerderd, meer dan allen die vóór mij in Jeruzalem geweest zijn [de hunne]. Mijn hart heeft veel wijsheid en kennis ontdekt. 17 Ik legde mij met [heel] mijn hart erop toe wijsheid te kennen, en onverstand en dwaasheid te leren kennen. Ik merkte dat ook dit [slechts] najagen van wind is.*
>
> *18 Want in veel wijsheid zit veel verdriet.*
> *Wie kennis vermeerdert, vermeerdert leed.*

Salomo gaat nu over zijn persoonlijke ervaringen vertellen. Ook vertelt hij van welke methode hij voor zijn onderzoek naar alles onder de zon gebruikgemaakt heeft: hij heeft zich met heel zijn hart erop toegelegd alles *met wijsheid te onderzoeken en na te speuren*. Hij heeft een paar routes geprobeerd om te zien of één ervan tot het vurig verlangde geluk zou leiden. Hij heeft de route 'wijsheid' geprobeerd, maar die is in *"veel verdriet"* en *"leed"* geëindigd *(vers 18)*. Die route beschrijft hij in *Prediker 1 (Pr 1:13-18)*. Toen heeft hij de route 'plezier' gevolgd, maar ook die is zeer onbevredigend geëindigd. Hij heeft moeten constateren dat *"het ... alles vluchtig en najagen van wind"* is geweest. Die route beschrijft hij in *Prediker 2 (Pr 2:1-11)*.

Zijn hart was oprecht en ernstig *(vers 13)*. Het hart staat tegenover de uiterlijke verschijning. Het is het innerlijke leven, het centrum van alle verstandelijke, emotionele en geestelijke bekwaamheden. Hij heeft zich met heel zijn hart op zijn onderzoek toegelegd en daarbij gebruikgemaakt van de bijzondere wijsheid die hem door God is geschonken *(1Kn 4:29)*. Het toont aan dat hij geen kille onderzoeker was die op rationele wijze de verschillende levenswijzen van zijn dagen heeft onderzocht. Hij was integendeel echt geïnteresseerd in de

God gaf Salomo wijsheid, zeer veel inzicht en groot verstand, [overvloedig] als het zand dat aan de oever van de zee is. (1Kn 4:29)

mens en de samenleving en heeft geprobeerd 'alles wat er onder de hemel plaatsvindt' te begrijpen en de waarde ervan te wegen.

Wat hij heeft gedaan, is *onderzoeken* en *naspeuren*. *Onderzoek* is gericht op de diepte van een zaak, terwijl *naspeuren* meer ziet op de breedte of omvang van een zaak. Beide activiteiten samen laten zien dat het geen oppervlakkig, maar een diepgaand en uitgebreid onderzoek is geweest. Het terrein van zijn onderzoek en naspeuren was *"alles wat er onder de hemel plaatsvindt"*. Dat toont aan dat hij niets als onderwerp van studie heeft uitgesloten en tevens dat zijn studie beperkt bleef tot de aarde. Hij heeft God niet bij zijn onderzoek betrokken.

Salomo wilde weten of hij in staat was met zijn wijsheid de wereld te doorgronden en te verklaren om daardoor een hogere zin van het aardse leven te ontdekken. Daarvoor is hij meerdere onderzoeken gaan doen, waarbij hij de meest uiteenlopende aspecten van het leven onder de loep heeft genomen. Hij is tot de conclusie gekomen dat dit *"een treurige bezigheid"* was omdat niet een van zijn onderzoeken tot echt bevredigend resultaat heeft gevoerd.

Het is hem duidelijk geworden dat Gód deze bezigheid *"aan de mensenkinderen gegeven heeft om zich ermee te vermoeien"*. Mensen mogen op aarde leven zonder gedachte aan God, maar de problemen die ze tegenkomen zijn het gevolg van de zonde. God heeft die gevolgen niet weggenomen, maar laat ze bestaan. Er ligt door de zonde een vloek over de schepping waardoor er moet worden gezwoegd om enig resultaat te oogsten, zonder dat dit resultaat echt bevredigt *(Gn 3:17)*.

Het hart van de mens heeft honger en dorst. Dat drijft hem ertoe op zoek te gaan naar wat zijn honger stilt en zijn dorst lest. Als hij er niet toe komt om het 'hogerop' te zoeken, zal hij steeds zijn toevlucht nemen tot de dingen van de aarde die nooit voldoening geven. Dat zal erin uitmonden dat hij tot in eeuwigheid een niet te lessen dorst zal hebben. Hij zal smeken om een druppel water om zijn tong te verkoelen, maar niemand zal hem die kunnen geven omdat hij zijn tijd voorbij heeft laten gaan *(Lk 16:24; Jr 46:17)*. Hij heeft de uitnodiging afgewezen die op de laatste bladzijde van de Bijbel klinkt: *"Laat hij die dorst heeft, komen; laat hij die wil, [het] levenswater nemen om niet" (Op 22:17)*.

Salomo is niet oppervlakkig en ook niet steekproefsgewijs te werk gegaan *(vers 14)*. Hij heeft niet een monster uit het grote geheel genomen, maar hij heeft *"alle werkzaamheden gezien die er onder de zon plaatsvinden"*. Het hoogste inzicht waartoe hij na alle onderzoek en naspeuren is gekomen, is dat *"alles vluchtig en najagen van wind"* is, en dat het ook altijd zo blijft. Wind najagen is een nutteloze onderneming. De ambitie om het ongrijpbare te grijpen kan alleen maar op frustratie uitlopen.

De Prediker heeft regelmaat en orde in de schepping waargenomen *(verzen 4-7)*, maar hij heeft ook een wanorde geconstateerd die door de zonde is teweeggebracht. Er zijn kromme dingen en er ontbreken dingen *(vers 15)*. Dat geldt voor het denken van de mens en voor zijn wegen en werken, en ook voor de natuur. Hoe de denker ook nadenkt, hij is niet in staat de kronkels in het leven te verklaren, laat staan die weg te werken. Er ontbreekt eenvoudig te veel aan zijn kennis over het leven. De Enige Die de kromme mens en wat deze krom heeft gemaakt, recht kan maken, is de Heer Jezus *(Js 42:16; Lk 3:5)*.

Alle wetenschap over hoe de mens moet zijn, is niet in staat de mens te veranderen. We komen ook nooit achter de oorzaak van de kromheid van het mensengeslacht als de belangrijkste informatie ons ontbreekt. Die informatie moet van God komen. Als Hij buiten de waarnemingen wordt gehouden, blijft het kromme krom en zal wat ontbreekt nooit meegeteld kunnen worden. De mens kan het kromme niet recht maken, daartoe mist hij het vermogen; en wat ontbreekt, merkt hij niet op, want daarvoor mist hij het inzicht. Hoe een denker ook denkt, nooit kan hij een systeem uitdenken waarin het leven te vatten is. De filosoof kan met zijn wijsheid soms wat hulp geven, maar hij kan nooit het fundamentele probleem van het leven oplossen, want hij blijft wat aan de buitenkant krabbelen.

Wie, zoals de Prediker, de ogen open heeft, ziet dat de mens krom is, terwijl hij edel, helpend en goed zou moeten zijn. Maar niets kan hem in staat stellen dat te zijn. Hij maakt namelijk deel uit van *"een krom en verdraaid geslacht" (Fp 2:15)*. Alle onderwijs om de mens recht te maken ten spijt blijft hij krom. Alle opvoedingscursussen zijn niet in staat het karakter van de mens te veranderen en hem te veredelen. De meest wezenlijke factor die ontbreekt om achter de zin van het leven te komen, is verlichting door de Geest van God.

"Ik overwoog in mijn hart" *(vers 16)* wil zeggen 'ik hield overleg met mijzelf'. Dat is het niveau van het boek. Alleen hij en zijn eigen hart overleggen. Dat laat zien dat de bron van zijn onderzoek, het niveau ervan, in hemzelf, een mens, ligt. Hij put uit zijn eigen hart. Daarin woont wel de grootst denkbare wijsheid *(1Kn 4:29-34)* die ook nog eens door al zijn onderzoeken en naspeuren *"vergroot en vermeerderd"* wordt, maar het blijft menselijke wijsheid. Er schijnt geen ander licht dan dat van de natuur om hem heen, er is geen licht van boven.

Met *"allen die vóór mij in Jeruzalem geweest zijn"*, verwijst Salomo behalve naar David waarschijnlijk naar de Kanaänitische koningen die in Jeruzalem hebben gewoond, vóór de inname van de stad door David. We kunnen daarbij denken aan Melchizedek *(Gn 14:18)* en Adoni-Zedek *(Jz 10:1)*. We kunnen eraan toevoegen dat ook alle wijsgeren na hem – bekend zijn bijvoorbeeld Aristoteles (384-322 v.Chr.), Socrates (469-399 v.Chr.) en Plato (428-348 v.Chr.), die worden gezien als de grootste filosofen uit de oudheid – niet in zijn schaduw kunnen staan.

Na al zijn onderzoeken en naspeuren kan hij zeggen dat zijn hart *"veel wijsheid en kennis ontdekt"* heeft. Hij heeft zich door en door beziggehouden met alles wat de moeite waard is om mee bezig te zijn en dat in zijn hart en geest opgenomen. Wat hij heeft ontdekt, is geen globale indruk, maar heeft hem kennis gegeven van de kleinste bijzonderheden.

De Prediker zegt dat hij zich met zijn hele hart erop heeft toegelegd om *"wijsheid te kennen"* *(vers 17)*. Alle inspanning is een loffelijk streven naar resultaat, maar is hetzelfde als de wind proberen na te jagen. Hij heeft ook *"onverstand en dwaasheid"* willen *"leren kennen"* om de misleiding en het bedrog ervan te leren kennen en door de kennis ervan ervoor bewaard te blijven. Wijsheid te zien bij hen die de wijsheid niet gebruiken en dwaasheid te zien bij hen die niet tegen misleiding en bedrog strijden, is een kwelling voor de geest.

Het enige waartoe wijsheid voert, is de ontdekking dat in *"veel wijsheid ... veel verdriet"* zit *(vers 18)*. Echte wijsheid erkent dat de ware bevrediging die men door wijsheid tracht te bereiken, onbereikbaar is. Hetzelfde geldt voor de kennis die we opdoen. Hoe meer we weten, des te meer weten we dat we niets weten. Ons kennen is altijd slechts ten dele *(1Ko 13:12)*.

De uitdrukking 'kennis is macht' is een uitdrukking die alleen kortzichtige mensen gebruiken. Echte kennis bezorgt iemand geen macht, maar verdriet. Echte kennis is meer dan feitenkennis. Het gaat om begrip, om inzicht, om het ontdekken van het verband tussen bepaalde dingen of gebeurtenissen.

We voelen onze onkunde en onmacht meer aan, en worden daar verdrietig van, naarmate we meer ontdekken van de wetten van de natuur en hoe God in Zijn voorzienigheid de wereld regeert. Elke ontdekking brengt ons tot de overtuiging dat er nog veel meer verborgen blijft waarvan we eerder geen vermoeden hebben gehad. Kennis of wetenschap geeft geen garantie op geluk. Pogingen om de zin van het leven door wijsheid en kennis te doorgronden en vervolgens het ultieme geluk te verwerven, vergroten in feite de overtuiging van de zinloosheid van het leven.

Voor wie Christus kent, ligt dat totaal anders. Wie kennis van Christus vermeerdert, vermeerdert vreugde. Zo is er *"kennis van [de] behoudenis" (Lk 1:77)*, kennis *"van de liefde van Christus" (Ef 3:19)*, *"de kennis van Zijn* [Gods] *wil" (Ko 1:9)* en de *"kennis van God" (Rm 11:33)*. Eens zal *"de aarde ... vol zijn van de kennis van de HEERE" (Js 11:9)*. Dat zal zijn wanneer Christus op aarde regeert.

Prediker 2

Blijdschap, lachen, wijn en dwaasheid | *verzen 2-3*

> *1 Ik zei in mijn hart: Kom toch, ik zal u op de proef stellen met blijdschap, en zie [daarom] het goede aan. Maar zie, ook dat was vluchtig. 2 Over het lachen zei ik: Dwaasheid, en over de blijdschap: Wat brengt die teweeg? 3 Ik onderzocht mijn hart door mijn lichaam te verkwikken met wijn (mijn hart echter behield in wijsheid de leiding) en door dwaasheid aan te grijpen, totdat ik zou zien wat het beste is voor de mensenkinderen om onder de hemel te doen [tijdens] het getal van hun levensdagen.*

Ondankbare bezigheden, vermoeidheid, verdriet, smart, dat is de trieste conclusie van de wijze in het vorige hoofdstuk *(Pr 1:13,18)*. Wel, heeft hij vervolgens gezegd, laat ik alleen nog maar denken aan de leuke dingen van het leven, dingen waar je om kunt lachen en die je een blij gevoel geven *(Pr 2:1-3)*.

Salomo heeft tot zichzelf gesproken *(vers 1)*. *"Ik zei"* wil zeggen dat hij een beslissing heeft genomen. Met een aanmoedigend *"kom toch"* heeft hij zichzelf geprikkeld om tot actie over te gaan. Hij heeft zijn hart overgegeven aan *"blijdschap"*, want dat zou hem misschien voldoening geven. Hij heeft niet de vreugde op de proef gesteld, maar zichzelf, door zich aan hedonisme – dat is de opvatting dat genot het belangrijkste in het leven is – over te geven.

Om zijn blijdschap te stimuleren heeft hij alleen naar *"het goede"*, de goede dingen van het leven, gekeken. Hij heeft tegen zichzelf gezegd dat hij positief ingesteld moet zijn en geen aandacht moet schenken aan alle ellende om zich heen. Hij drukt zijn zorgen weg en negeert zijn pijnlijke ervaringen en heeft zichzelf voorgehouden: Kijk blij en voel je blij en lach het leven tegemoet.

Salomo heeft dat een tijdje volgehouden en zichzelf op de proef gesteld om te zien of dit het blijvende geluk geeft. Maar na verloop van tijd heeft hij ook daarvan moeten zeggen dat het *"vluchtig"* is. Het plezier verdampte en de harde realiteit werd weer gezien. Elke menselijke vreugde wordt be-

dorven door het besef dat ze niet permanent is *(Sp 14:13)*. Je kunt naar cabaretiers kijken en luisteren en je slap lachen om hun grappen en grollen. Het werkt als een soort drug. Even ben je alle ellende om je heen vergeten. Maar als de voorstelling voorbij is, zit je weer midden in de realiteit. Afleiding en vermaak hebben geen blijvend effect. Je bent nog net zo leeg als ervoor.

Ook bij het lachen zal het hart pijn lijden:
het einde van zulke blijdschap is verdriet.
(Sp 14:13)

"Lachen" en *"blijdschap"* hebben geen van beide het vreselijke bewustzijn van de zinloosheid van al zijn doen kunnen wegnemen *(vers 2)*. Lachen klinkt luid, maar kort. Het geluid sterft weg en er blijft niets over *(Pr 7:6)*. Wanneer het leven uit lachen bestaat, is het *"dwaasheid"*. Iemand die altijd lachend door het leven gaat, lijkt meer op een dwaas dan op een wijze.

Lachen is dwaasheid als er wordt gelachen om schunnige moppen en misselijkmakende humor. Lachen is dwaasheid als het verbonden is aan het verlies van beoordelingsvermogen en de grens tussen goed en kwaad vervalt. De lacher trekt de harde feiten in een zee van lichtzinnigheid.

Wanneer blijdschap een doel op zichzelf is, bereikt het niets. Het bevrijdt niet van het kwellende gevoel van de zinloosheid van al onze bezigheden. Van de blijdschap zegt hij *"wat brengt die teweeg?"*, waarmee hij bedoelt dat die niets teweegbrengt. Er is een tijdelijk effect aan blijdschap verbonden. Wanneer iemand blij is, is dat prettig voor hemzelf *(Sp 15:13; 17:22)*, maar het heeft geen enkele fundamentele verandering van de mens en zijn omstandigheden tot gevolg.

Blijdschap geeft geen antwoorden op de vragen van het leven. Het antwoord op de vraag is duidelijk: alle blijdschap faalt als het erom gaat te voldoen aan de nood van de mens die 'onder de zon' leeft en geen relatie met God heeft.

Er is een blijdschap die verder gaat dan een tijdelijke blijdschap met beperkt effect, en daar ook ver bovenuit gaat. Die blijdschap ligt buiten het gezichtsveld van de Prediker en is verbonden aan de Heer Jezus in de heerlijkheid. Wie een levende relatie met Hem heeft, kan zich in Hem verblijden, want Hij geeft Zijn blijdschap aan ieder die door het geloof met Hem verbonden is *(Fp 4:4; Jh 15:11)*.

Salomo heeft ook de wijn geprobeerd om te ontdekken welke invloed dat op zijn hart heeft *(vers 3)*. Bij wijn kunnen we ook denken aan alles wat lekker is om te drinken en te eten, aan het 'goede leven'. Zou het genieten van alles wat de smaakpapillen streelt, zijn hart de rust geven waarnaar hij op zoek was? Als je wat wijn of een lekkere maaltijd gebruikt, kun je je lichamelijk lekker voelen. Je hebt het gevoel dat je lekker in je vel zit. Daarvoor hoef je echt niet zoveel te eten en te drinken dat je beneveld wordt.

Salomo was wel zo wijs, dat hij ervoor zorgde nuchter te blijven. Hij bleef meester van zijn geest en hij genoot van het goede leven als een ware levenskunstenaar, die het lukt om alles met mate te doen. Dat heeft zijn genot verlengd. Ook heeft hij er nare gevolgen door vermeden.

Hij heeft ook de dwaasheid aangegrepen om daardoor zijn hart te onderzoeken. Hij heeft zich niet als een dwaas gedragen, want zijn wijsheid heeft de leiding in zijn hart gehouden. Hij heeft zichzelf in de hand gehouden. Dwazen vreten en zuipen zich vol. Dat betekent kort genieten. Door zijn gulzigheid verkort de dwaas het genot van de zaak, terwijl hij ook nog eens uitkotst wat hij heeft opgeschrokt. Salomo zal dit niet hebben gedaan, want hij heeft zichzelf voortdurend in de hand gehouden.

Hij heeft alles gedaan om erachter te komen *"wat het beste is voor de mensenkinderen om onder de hemel te doen [tijdens] het getal van hun levensdagen"*. Hij heeft willen weten waar het hoogste goed te krijgen is dat het opperste geluk aan de mens geeft. Daarnaar is hij op zoek geweest en daar is al zijn streven naar uitgegaan. Dat heeft hij willen genieten in heel zijn leven, tijdens zijn verblijf in deze wereld. Om dat geluk te kennen heeft hij al die dingen gedaan.

Grootse dingen | *verzen 4-11*

4 *Ik heb voor mijzelf grootse dingen tot stand gebracht:*
Ik bouwde mij huizen,
ik plantte mij wijngaarden.
5 *Ik legde mij tuinen en boomgaarden aan*
en plantte daarin allerlei vruchtbomen.
6 *Ik legde mij waterbekkens aan*
om daaruit een bos met jonge bomen te bevochtigen.

> 7 *Ik verwierf slaven en slavinnen*
> *en de [in] huis [geboren] kinderen behoorden mij toe.*
> *Ook had ik grote kudden runderen en kleinvee,*
> *meer dan allen die vóór mij in Jeruzalem geweest zijn.*
> 8 *Ik vergaarde mij ook zilver en goud,*
> *kostbaarheden van koningen en gewesten.*
> *Ik zorgde voor zangers en zangeressen,*
> *en de genoegens van de mensenkinderen: genot in overvloed.*
> 9 *Ik werd groter en nam toe,*
> *meer dan allen die vóór mij in Jeruzalem geweest zijn.*
> *Ook bleef mijn wijsheid bij mij.*
> 10 *Al wat mijn ogen verlangden,*
> *onthield ik ze niet.*
> *Ik ontzegde mijn hart*
> *geen enkele blijdschap,*
> *want mijn hart werd verblijd*
> *vanwege al mijn zwoegen.*
> *Dat was mijn deel voor al mijn zwoegen.*
> 11 *Toen richtte ik [mijn aandacht] op al mijn werken, die mijn handen gemaakt hadden, en op het zwoegen waarmee ik had gezwoegd om ze tot stand te brengen. Zie, het was alles vluchtig en najagen van wind. Daarin was geen voordeel onder de zon.*

Salomo heeft plezier, blijdschap, het goede en wijn voor zijn lichaam genoten, maar geen blijvende voldoening gevonden. Daarom is hij een volgend onderzoek gestart in zijn zoektocht naar de zin van het leven. Zou het maken van grote, indrukwekkende dingen hem misschien dat volle geluk geven waarnaar zijn hart zo op zoek was? Zou een overvloed aan aardse goederen en wat hij daarmee tot stand zou brengen hem blijvende voldoening geven?

Niemand anders dan hij was beter in staat rijkdommen te verzamelen en te beheren en grootse dingen tot stand te brengen die de menselijke ambitie zich onophoudelijk voorneemt om die te volbrengen *(2Kr 9:22-28)*. Zo is hij aan de slag gegaan en heeft hij zich overgegeven aan huizenbouw en het planten van allerlei tuinen met allerlei vruchtbomen. Hij is een bouwmeester, een grondbezitter en een producent van fruit geworden.

In de *verzen 4-10* zien we waartoe Salomo allemaal in staat was. We zien dat hij de kwaliteiten van hoogbegaafde mensen in zich verenigde. Hij was een groot architect, een hovenier van klasse, werkgever van een groot bedrijf met veel personeel, herenboer, bankdirecteur, concerteigenaar en kunstliefhebber, levensgenieter. Maar zijn conclusie is dat het alles *"vluchtig en najagen van wind"* is geweest *(vers 11)*, waarmee hij zegt dat het geen ware levensvulling heeft gegeven.

Salomo geeft een overzicht van de *"grootse dingen"* die hij *voor zichzelf* – zie het telkens terugkerende *"mij"* en *"ik"* – tot stand heeft gebracht om te zien of zijn hart daarin ongestoorde rust kon vinden *(vers 4)*. Hij heeft *"huizen"* voor zichzelf gebouwd *(1Kn 7:1-2; 9:15-19; 2Kr 8:3-6)*. Grote leiders in de wereldgeschiedenis hebben hun grootsheid onder andere in indrukwekkende bouwwerken tot uitdrukking willen brengen. *"Wijngaarden"* worden beschreven in *Hooglied (Hl 1:14; 8:11)*. Daarvan heeft hij de wijn kunnen genieten. Hij heeft alles voor zichzelf gedaan: *"ik bouwde mij"*, *"ik plantte mij"*. Op deze wijze gaat hij door in de volgende verzen.

Evenals huizen dragen ook luxueuze *"tuinen"* bij aan de glorie van koningen *(vers 5)*. De prachtig aangelegde tuinen met een keur aan de schitterendste bloemen waren een lust voor het oog. De *"boomgaarden"* met *"daarin allerlei vruchtbomen"* zorgden voor het heerlijkste fruit, een genot voor de tong en goed voor de gezondheid. Hij zal de vruchtbomen hebben geïmporteerd en daar direct het genot van hebben gehad. Hier dringt zich de herinnering aan het paradijs op *(Gn 2:8)*. Het wandelen in die tuinen en boomgaarden en het eten van de vruchten moet een buitengewoon rustgevende ervaring zijn geweest.

Hij heeft ook voor de aanleg van *"waterbekkens" (Ne 2:14a)* gezorgd, zodat *"een bos met jonge bomen"* kon worden bevochtigd *(vers 6)*. Bij de jonge bomen lijkt het om andere bomen dan de vruchtbomen van *vers 5* te gaan. De gedachte is geopperd dat het hier bomen betrof die gebruikt konden worden voor de bouw van huizen en schepen en het maken van muziekinstrumenten.

Hij had zich ook omgeven met *"slaven en slavinnen"* die hem op zijn wenken bedienden en aan wie hij het beheer van bepaalde zaken in zijn huis had toevertrouwd *(vers 7)*. De kinderen die deze slaven en slavinnen hebben

gekregen, behoorden hem automatisch toe. Zo had hij ook op termijn altijd personeel in overvloed.

De *"grote kudde runderen en kleinvee"* die hij bezat, overtroffen die van hen die vóór hem in Jeruzalem geweest zijn. Het was een ongekend grote veestapel. Hierdoor was er altijd overvloedig vlees aanwezig.

Hij *"vergaarde ... ook zilver en goud"* *(vers 8)* wat op zijn grote rijkdom wijst *(1Kn 9:14,28; 10:14,22,27; 2Kr 1:15)*. De *"kostbaarheden"* kwamen van *"koningen"* van buurlanden en uit door hem veroverde *"gewesten"*. Het waren oogstrelende schatten. Voor de streling van het oor liet hij zangers en zangeressen komen om 'life' voor hem op te treden wanneer hij dat maar wilde. Mooie muziek behoort tot *"de genoegens van de mensenkinderen"*.

Alles wat een lust is voor een mensenkind, op welk terrein ook, heeft hij genoten, waardoor hij kan zeggen dat hij *"genot in overvloed"* heeft gehad. Salomo is hier een echte levensgenieter. Het kan zijn dat hiermee ook seksueel plezier wordt bedoeld. Daartoe stelden zijn zevenhonderd vrouwen en driehonderd bijvrouwen hem in staat. Hij verstond de kunst ervan en beschikte over de mogelijkheden daartoe.

Zoals hij in wijsheid was toegenomen *(Pr 1:16)*, zo was hij ook in rijkdom toegenomen *(vers 9; 2Kr 9:22)*. Hij vermeldt nog een keer dat hij allen heeft overtroffen die vóór hem in Jeruzalem geweest zijn. Maar hij heeft zich ook niet door al zijn rijkdom gek laten maken. Het heeft hem niet zo in beslag genomen, dat hij erdoor verblijd was geraakt en de rijkdom hem tot een zondig gebruik ervan had gebracht. Zijn wijsheid had namelijk de overhand gehouden. Daardoor heeft hij intens van alles kunnen genieten, terwijl hij tegelijk de betrekkelijke waarde ervan heeft onderkend.

Hij heeft zijn ogen en zijn hart geen enkele beperking opgelegd *(vers 10)*. Hij heeft zijn ogen niets onthouden wat ze hebben verlangd te zien. Nooit heeft hij 'nee' tegen zijn ogen gezegd. Daarbij moeten we eraan denken dat het niet om het kijken naar zondige dingen gaat. Hij heeft het over alles wat hij heeft gemaakt en zich heeft aangeschaft om de zin van het leven te leren kennen. Daarbij is zijn wijsheid bij hem gebleven.

Zijn hart heeft hij *"geen enkele blijdschap"* ontzegd. Alles wat zijn hart maar heeft kunnen verblijden, heeft hij gedaan. Die blijdschap heeft hij

gevonden in alles wat hij heeft gemaakt, waarvoor hij heeft gezwoegd. Met een zekere genoegdoening spreekt hij uit wat zijn deel was van al zijn zwoegen: het heeft hem dan toch maar blijdschap in zijn hart gegeven. Maar is dat het waar hij werkelijk naar op zoek is geweest? Was deze blijdschap de zin van het bestaan?

In *vers 11* spreekt hij de conclusie uit. Na afloop van al zijn werken kijkt hij op al die werken terug. Hij beoordeelt alles wat zijn handen hadden gemaakt en wat hij zwoegend tot stand had gebracht. Wat is zijn conclusie? *"Het was alles vluchtig en najagen van wind"* en *"daarin was geen voordeel onder de zon"*. Het doet denken aan de vraag van de Heer Jezus: *"Wat baat het een mens de hele wereld te winnen en zijn ziel erbij in te boeten?"* (Mk 8:36). Het antwoord van Salomo op die vraag zou zijn: 'Het baat hem niets, helemaal niets.'

Nadat hij alles heeft gedaan wat hij zich had voorgenomen, ziet hij het resultaat onder ogen. Het waren stuk voor stuk indrukwekkende prestaties. We kunnen ons afvragen welk mens tot zoiets in staat is. Maar hoe begaafd hij ook is en hoe indrukwekkend zijn prestaties ook zijn geweest, hij is er niet in geslaagd het antwoord op de vraag naar de ware vulling van het leven te vinden. Ook met het oog op de eeuwigheid heeft het hem niets opgeleverd. Van al zijn denkwerk en al zijn arbeid blijft niets bewaard.

Het *"genot in overvloed"* heeft een houdbaarheidsdatum. Het is slechts een tijdelijk en direct genot. Hij heeft het voordeel dat alles wat hij heeft ondernomen, is gelukt. In die zin is hij daar blij mee. Maar niets van dat alles heeft blijvende waarde. Het enige wat het hem heeft opgeleverd, is die blijdschap. Als dat alles is en er niets anders meer is, als er niets van blijvende waarde is, is dat armzalig. De conclusie van al zijn *proberen* is niet anders dan die van al zijn *studeren*.

De vraag is steeds: waar draait het in het leven om? De boodschap is dat wij niet de glans van de heerlijkheden van de wereld met het ware geluk moeten verwisselen. We mogen blij zijn met wat we doen, maar we kunnen er nooit in rusten. Laat de aarde het watervat zijn, niet de bron.

Alleen God kan terugkijken op al Zijn werken en naar waarheid en met volkomen voldoening vaststellen: *"En zie, het was zeer goed"* (Gn 1:31).

Wijsheid heeft voorkeur, maar is ook vluchtig | *verzen 12-17*

> *12 Daarna richtte ik [mijn aandacht] op het bezien van wijsheid, ook van*
> *onverstand en dwaasheid. Immers, hoe zal de mens die na de koning komt,*
> *[doen] wat al gedaan is? 13 Toen zag ik dat de wijsheid voorkeur heeft boven*
> *de dwaasheid, evenals het licht voorkeur heeft boven de duisternis. 14 De wijze*
> *heeft ogen in zijn hoofd, maar de dwaas wandelt in de duisternis. Toen merkte*
> *ik ook dat één lot hen allen treft. 15 Toen zei ik in mijn hart: Zoals het lot van*
> *de dwaas ook mijzelf treft, waarom ben ik dan toen zo bovenmate wijs geweest?*
> *Ik sprak in mijn hart: Ook dat was vluchtig. 16 Er is immers voor eeuwig niet*
> *meer herinnering aan een wijze dan aan een dwaas. Wat er nu is, wordt in*
> *de dagen die komen, allemaal vergeten. Hoe sterft de wijze met de dwaas? 17*
> *Daarom haatte ik het leven, want het werk dat plaatsvindt onder de zon, leek*
> *mij kwaad. Het is immers alles vluchtig en najagen van wind.*

De Prediker heeft daarna zijn aandacht weer *"op het bezien van wijsheid"* gericht *(vgl. Pr 1:16-18)*, maar nu om die te vergelijken met *"onverstand en dwaasheid"*, de tegenhangers van wijsheid *(vers 12)*. De reden van die vergelijking is de vraag die zich aan hem opdrong wat voor iemand het zal zijn die hem opvolgt. Hij heeft zich uitgesloofd voor het antwoord op de zinvraag van het leven. Daarvoor heeft hij 'grootse dingen' voor zichzelf tot stand gebracht *(vers 4)*. Hij kan op al die bouwwerken wijzen. Daarvan kan zijn opvolger leren dat de zin van het leven niet in prachtige bouwwerken en grote rijkdom zit. Wanneer hij die les ter harte neemt, laat hij zien dat hij wijsheid bezit.

De grote vraag is echter hoe zijn opvolger te werk zal gaan. Hij zal met dezelfde vraag over de zin van het leven geconfronteerd worden. Zal hij dan opnieuw alles gaan onderzoeken en net zo te werk gaan als hij, de Prediker, te werk is gegaan? Dat zal toch niet waar zijn? Misschien vindt zijn opvolger de vraag waarmee hij zo druk bezig is geweest helemaal niet interessant. Het kan zelfs zo erg zijn, dat 'de mens na hem' in onverstand en dwaasheid alles weer afbreekt wat de Prediker heeft gebouwd.

De vraag wat zijn opvolger zal doen met wat hij heeft gedaan, maakt hem niet onzeker over de waarde van de wijsheid ten opzichte van de dwaasheid. Zijn opvolger mag dan misschien een dwaas zijn die het wiel opnieuw wil uitvinden omdat hij niets wil leren van de wijsheid van de Prediker, het verandert niets aan de wijsheid zelf die hij zelf heeft opgedaan.

De wijsheid heeft altijd de voorkeur boven de dwaasheid. Dat wijsheid uitnemendheid heeft boven dwaasheid, is een gegeven dat iedere wijze zal opmerken en bevestigen. Op dezelfde manier heeft het licht de voorkeur boven de duisternis. Wijsheid is te verkiezen boven dwaasheid omdat wijsheid een zekere mate van licht geeft in het leven op aarde, terwijl dwaasheid iemand in duisternis hult, waardoor hij niet weet waar hij is en waar hij heengaat.

Enkele voordelen van de wijsheid worden verderop in dit boek genoemd, zoals: wijsheid geeft succes *(Pr 10:10)*, beschermt *(Pr 7:12)*, geeft macht *(Pr 7:19)* en verlicht *(Pr 8:1)* en is beter dan kracht *(Pr 9:16)*. Je bent echt wel een dwaas als je dat negeert of zelfs veracht en liever in de duisternis wandelt.

Wijsheid heeft licht *(vers 13)* en zicht *(vers 14)*. Ieder mens heeft ogen in zijn hoofd, maar de wijze gebruikt ze ook. Daardoor weet de wijze waar hij loopt en ziet hij waar hij naar toe gaat. De dwaas *"wandelt in de duisternis"*, hij is duisternis en heeft de duisternis lief *(Ef 5:8; Jh 3:19)*. Dit onderscheid is nuttig voor het leven op aarde.

Toch heeft dit onderscheid slechts een beperkte betekenis. Het voordeel van de wijze is uiteindelijk niet groot, want hem treft hetzelfde lot als de dwaas. De wijze kan bijvoorbeeld net zo goed ziek worden, een ongeluk krijgen of een verlies lijden als de dwaas. Het *"lot"* is neutraal, het heeft de algemene betekenis van 'iets wat gebeurt'. Het is een niet geplande en onverwachte gebeurtenis. Dit is vooral van toepassing op de dood. Het 'treft' alle mensen dat zij sterven.

De onvermijdelijkheid van de dood doet de wijsheid zonder betekenis schijnen, want de dood is de grote 'gelijkmaker' *(vgl. Ps 49:11)*. De dood is in *Prediker* niet de overgang naar het hiernamaals, maar de scheiding met het heden en alle vruchten die het van zijn arbeid heeft willen oogsten.

Want hij ziet dat wijzen sterven,
dat een dwaas en een onverstandige samen omkomen
en hun vermogen aan anderen nalaten. (Ps 49:11)

Wanneer de Prediker zich realiseert dat hem hetzelfde lot treft als de dwaas, komt de vraag bij hem op, waarom hij dan wel zo bovenmate wijs is geweest *(vers 15)*. Waarom heeft hij zich zo ingespannen, er zoveel moeite voor gedaan, om wijs te worden? Het maakt uiteindelijk immers niets uit. Het helpt je wel wat in je leven, maar wereldse wijsheid voorkomt niet dat

jou hetzelfde lot treft dat de dwaas treft die geleefd heeft zonder zich ook maar ergens voor uit te sloven of zich ergens iets van aan te trekken. Dan kan hij maar één ding concluderen en dat is dat natuurlijke wijsheid in het aardse leven ook *"vluchtig"*, leeg, zonder enig blijvend resultaat, is.

In *vers 16* motiveert de Prediker zijn opmerking van *vers 15*. Het is duidelijk dat de herinnering aan een wijze net als die aan een dwaas na verloop van tijd vervaagt. Ze blijven niet voor eeuwig in herinnering. Zaken waarover in de ene generatie veel wordt gesproken, worden in een volgende generatie niet meer genoemd. Ze worden gewoon vergeten, het is alsof ze er nooit geweest zijn. Nieuwe personen en nieuwe dingen roepen om de aandacht en verdringen de gedachtenis aan de oude personen en dingen. Zo sterft de wijze met de dwaas weg uit de herinnering.

De herinnering aan de rechtvaardige is tot zegen, maar de naam van goddelozen zal wegteren. (Sp 10:7)

Vanuit het standpunt van het geloof is er wel een gedachtenis *(Sp 10:7; Ps 112:6; 1Ko 11:24-25)*. Ook is er voor het geloof wel degelijk onderscheid in het sterven van de wijze en de dwaas *(vgl. Gn 18:23)*.

Alles overwegende kan hij niet anders dan het leven en al het werk onder de zon haten omdat hij er niet de voldoening in heeft gevonden, die hij heeft verwacht erin te vinden. Daardoor leek het hem een kwaad werk. Zijn fraaie huizen en hoven en waterwerken begint hij spoedig moe te worden. Hij is erop uitgekeken geraakt. Hij kijkt er na verloop van tijd naar zoals kinderen kijken naar een stuk speelgoed dat ze graag wilden hebben, maar waarvan ze, nadat ze er een poosje mee hebben gespeeld, moe worden en het weggooien. Het eerste plezier is er snel af en dan willen ze wat anders hebben.

Wie zijn leven liefheeft, verliest het; en wie zijn leven haat in deze wereld, zal het bewaren tot [het] eeuwige leven. (Jh 12:25)

Het is een goede zaak tot dit punt te komen. We moeten het leven eerst haten, voordat we het vinden *(Jh 12:25)*. Het leven aan deze kant van de dood is geen mooi leven, het is niet iets om lief te hebben ten koste van de eeuwigheid *(1Ko 15:19; Op 12:11)*. We moeten het ware leven grijpen *(1Tm 6:12)*. Het leven krijgt pas betekenis als de Heer Jezus erin verschijnt. Hij geeft leven in overvloed *(Jh 10:10)*.

Zwoegen geeft ook geen blijvend geluk | *verzen 18-23*

> *18 Ik haatte ook al mijn zwoegen waarmee ik zwoegde onder de zon, zwoegen dat ik zou moeten overlaten aan de mens die er na mij zijn zal. 19 Want wie weet of die wijs zal zijn of dwaas? Toch zal hij beschikken over al mijn zwoegen waarmee ik, zij het met wijsheid, heb gezwoegd onder de zon. Ook dat is vluchtig. 20 Zo kwam ik ertoe mijn hart te doen wanhopen vanwege al het zwoegen waarmee ik had gezwoegd onder de zon. 21 Want is er een mens wiens zwoegen met wijsheid, met kennis en met bekwaamheid geschiedt, hij moet die [als] zijn deel overgeven aan een mens die er niet voor gezwoegd heeft. Ook dat is vluchtig en een groot kwaad. 22 Ja, wat heeft de mens aan al zijn zwoegen en aan wat zijn hart najaagt, waarvoor hij zwoegt onder de zon? 23 Want al zijn dagen zijn [vol] leed, zijn bezigheid is verdriet. Zelfs in de nacht komt zijn hart niet tot rust. Ook dat is vluchtig.*

Het haten van het leven *(vers 17)* wordt gevolgd door het haten van het werk. Werken is net zo zinloos als het leven, want je moet al je werk achterlaten, dus waar werk je voor *(vers 18; vgl. Lk 12:13-21)*? Salomo heeft geweldige bouwwerken tot stand gebracht, zoals huizen, tuinen en boomgaarden. Hij kan er zelf enige tijd van genieten, maar met zijn dood is dat voorbij. Er komt een moment dat de mens de controle over zijn arbeid verliest en alles wat hij heeft verricht aan anderen moet overgeven.

Loslaten is al geen feest, maar nog erger is de kwellende vraag wie er met zijn nalatenschap vandoor zal gaan en vooral hoe die persoon ermee zal omgaan *(vers 19)*. Wist je nu maar zeker dat je alles achterlaat aan iemand die er net zo wijs mee omgaat als jij. Dan kan die wetenschap tenminste nog enige voldoening aan je werk geven. Maar die wetenschap is er niet.

Wat de wijze met wijs zwoegen onder de zon heeft verworven, kan zomaar in de handen van een dwaas terechtkomen. Dan krijgt deze er de beschikking over. Die gedachte maakt dat alles wat hij heeft gedaan, *"vluchtig"* is, wat wil zeggen dat er geen enkele garantie op een goede voorzetting is. De vrees van de Prediker is bewaarheid geworden. Zijn zoon Rehabeam was een dwaas *(1Kn 11:41-43; 12:1-24)*.

De gedachte aan de mogelijke nutteloosheid van zijn werk veroorzaakte wanhoop in zijn hart *(vers 20)*. Je kunt de resultaten van je werk niet beschermen tegen het misbruik dat anderen ervan maken. Dat is om

wanhopig van te worden als je denkt aan alles wat je met hard werken tot stand hebt gebracht.

Deze (begrijpelijke) wanhoop is wel heel wat anders dan de vreugde van de voldoening die hij erin heeft gezocht. Het is ook heel wat anders dan de zekerheid die wij mogen hebben dat ons werk niet vergeefs is als het voor de Heer wordt gedaan *(1Ko 15:58)*. Ons werk voor de Heer is veilig in Zijn handen *(2Tm 1:12)*. Hetzelfde is van toepassing op hen die in de grote verdrukking voor de Heer zullen sterven. Van hen staat geschreven: *"Gelukkig de doden die in [de] Heer sterven, van nu aan. Ja, zegt de Geest, opdat zij rusten van hun arbeid; want hun werken volgen hen" (Op 14:13).*

Daarom, mijn geliefde broeders, weest standvastig, onbeweeglijk, altijd overvloedig in het werk van de Heer, daar u weet, dat uw arbeid niet vergeefs is in [de] Heer. (1Ko 15:58)

In *vers 21* komt zijn hart weer wat tot rust, dat wil zeggen tot het berusten in het onvermijdelijke. Het dringt tot hem door dat het in feite de gewone loop van het leven van een wijs mens onder de zon is. Een wijs mens, zoals hij zelf is, zwoegt. Hij rent niet als een dolle door het leven, maar gaat met wijsheid te werk. Hij overweegt elke keus die hij moet maken en maakt de juiste keus. En dan blijkt dat hij kennis van zaken heeft. Hij weet wat zijn keus inhoudt. En daar blijft het niet bij. Hij heeft ook de bekwaamheid om zijn wijze keus en zijn kennis in praktijk te brengen.

Alles bij elkaar is het duidelijk geworden dat je bij de dood alles moet loslaten en dat een ander met de resultaten van je arbeid aan de haal gaat. Dit is een feit dat je moet accepteren, maar je kunt er onmogelijk mee instemmen als een rechtvaardige zaak. Het maakt dat je eigen werk *"vluchtig"* is, het is voor niets geweest. Er is voor jezelf geen blijvend resultaat aan verbonden, en de zekerheid dat iemand anders er een wijs gebruik van zal maken, wordt je niet gegund. Je kunt dat niet anders dan *"een groot kwaad"* noemen.

Dus, *"wat heeft de mens aan al zijn zwoegen en aan wat zijn hart najaagt, waarvoor hij zwoegt onder de zon?" (vers 22)*. Het antwoord hierop is: niets, helemaal niets. De Prediker kan niet anders doen dan de conclusie herhalen waarmee hij in *Prediker 1* begon *(Pr 1:3)*.

In *vers 23* volgt de reden van zijn conclusie. Dat zien we aan het woord *"want"* waarmee het vers begint. Al de dagen van zijn inspanningen, hoe

voorspoedig die ook zijn verlopen, heeft hij leed en verdriet gevoeld. Het onbehaaglijke gevoel van een 'mission impossible', van een 'onmogelijke opdracht', is bij een zwoegende mens steeds onderhuids aanwezig.

En, zo zegt de Prediker, wanneer een mens na een dag hard werken vermoeid naar bed gaat, kan hij niet goed slapen. Zijn bezigheden spoken hem door het hoofd. De onzekerheid of hij het gestelde doel wel zal bereiken, knaagt aan hem. Daardoor komt zijn hart maar niet tot rust. Zo plaagt de rusteloosheid van het leven onder de zon hem zelfs 's nachts.

Voor wie bezig is met de dingen van de Heer en de weg gaat die Hij aanwijst, is dat anders. We zien het allereerst bij de Heer Jezus zelf. Hij heeft altijd de wil van de Vader gedaan en is altijd de weg gegaan die de Vader Hem heeft aangewezen. Daarom heeft Hij kunnen slapen, zelfs te midden van de storm *(Mk 4:38)*. We zien die volkomen rust ook bij Petrus wanneer hij in de gevangenis is en de dood voor ogen heeft *(Hd 12:6)*.

Geniet het leven dat God geeft | *verzen 24-26*

> *24 Is het [dan] niet goed voor de mens dat hij eet en drinkt en zichzelf in zijn zwoegen het goede laat genieten? Ook dit heb ik gezien: het komt uit de hand van God. 25 – Wie eet en wie geniet er immers meer van dan ikzelf? – 26 Want Hij geeft wijsheid, kennis en blijdschap aan de mens die goed is voor Zijn aangezicht. Aan de zondaar echter geeft Hij de bezigheid om te verzamelen en te vergaren, om het te geven aan wie goed is voor Gods aangezicht. Ook dat is vluchtig en najagen van wind.*

Na de berusting in de vorige verzen komt Prediker er nu zelfs toe om van het goede te genieten *(vers 24)*. Hij roept niet op tot het najagen van wereldse genoegens *(vgl. 1Ko 15:32)*, of tot een houding van de rijke dwaas *(Lk 12:16-21)*, maar tot tevredenheid *(1Tm 4:4; 6:6-8)*. Het beste gebruik dat een mens kan maken van zijn zwoegen, is er zelf van te genieten *(Pr 3:12,22; 8:15)*. Maar ook dat heeft hij niet in eigen hand. De Prediker erkent dat ook dit *"uit de hand van God"* komt.

Het genieten van het goede in de schepping is een groot geschenk, het grootste dat de schepping onder de zon geven kan. Niet alleen de zegen komt uit de hand van God, maar ook het genieten van de zegen.

Ondanks alle teleurstelling met betrekking tot het verlangde blijvende resultaat van zijn werk geniet Salomo van de tijdelijke zegen ervan *(vers 25)*. Hij, die er zo voor heeft gezwoegd, *"eet en geniet"* van wat hij tot stand heeft gebracht. Het echte genieten, al blijft het beperkt tot *"onder de zon"*, kan er toch zijn en wel als we het aannemen uit de hand van God *(vgl. 1Tm 6:17-19)*.

God heeft een speciale relatie met *"de mens die goed is voor Zijn aangezicht" (vers 26)*. Zo'n mens geeft Hij *"wijsheid, kennis en blijdschap"*. Deze mens is *"goed"* voor Gods aangezicht omdat deze mens tegenover God heeft erkend dat er niets goeds in hem is. Daardoor heeft God hem een nieuw leven gegeven en daarbij de wijsheid en de kennis om tot Zijn eer te leven. Aan een dergelijk leven verbindt Hij blijdschap.

Met de zondaar gaat God anders om. De zondaar neemt het leven niet aan uit de hand van God. Hij erkent niet dat hij een zondaar is, maar leeft zijn eigen leven, zonder rekening te houden met de wil van God. Zijn leven bestaat uit verzamelen en vergaren voor zichzelf. Hij is een egoïst. Hoewel de zondaar dat niet erkent, is het God Die hem tot het verrichten van die bezigheden in staat stelt *(vgl. Dn 5:23)*.

U hebt echter de God in Wiens hand uw adem is en aan Wie al uw paden toebehoren, niet verheerlijkt. (Dn 5:23)

De zondaar leeft alleen voor zichzelf. God heeft het echter zo bepaald, dat wat de zondaar in zijn egoïstische verzamelwoede voor zichzelf heeft bestemd, terecht zal komen in de handen van *"wie goed is voor Gods aangezicht" (Sp 13:22; 28:8; vgl. Mt 5:5; Lk 19:24)*. Daar houdt de zondaar al helemaal geen rekening mee. Dat zijn bezittingen bij de rechtvaardige terechtkomen, is een oordeel dat God over hem brengt.

Hoe God dat zal bewerken, blijft verborgen, maar gebeuren zal het. Een voorbeeld zien we wanneer Israël na jarenlange slavernij uit Egypte vertrekt. God zegt tegen Zijn volk dat zij de Egyptenaren moeten vragen om allerlei voorwerpen en kleding, waardoor zij de Egyptenaren beroven *(Ex 3:21-22; 12:36)*.

Hier spreekt Salomo over *"Gods aangezicht"*, dat wil zeggen dat hij nu over 'boven de zon' spreekt. Maar hij spreekt niet op een andere manier over God dan de beide keren dat hij ook al over 'God' sprak *(Pr 1:13; 2:24)*. Er is ook hier geen sprake van een levende relatie tussen de mens en God. Het gaat nog steeds, net als overal elders in dit boek, over God als de Schepper

Die het hele universum bestuurt. Salomo bekijkt het leven als een gelovige en niet als een atheïst, maar wel als een gelovige die in zijn kijk op het leven alles alleen horizontaal beschouwt.

Dat blijkt ook uit de slotsom. Het mag dan zo zijn, dat wat de zondaar heeft vergaard in handen komt van hem die goed is voor Gods aangezicht, maar wat schiet de mens daar in zijn leven mee op? Heeft deze regeling van de regering van God *duurzame* gevolgen voor het leven van de mens op aarde? Nee, want hij kijkt niet over de rand van zijn bestaan op aarde heen en daarom is ook hier de conclusie: *"Ook dat is vluchtig en najagen van wind."*

Prediker 3

Alles heeft zijn tijd | *vers 1*

> 1 *Voor alles is er een vastgestelde tijd,*
> *en er is een tijd voor elk voornemen onder de hemel.*

Waartoe we ook in staat zijn, welke initiatieven we ook ontplooien, in feite zijn we slaven van de onafwendbare, onverbiddelijke tijden die de Prediker in de *verzen 1-8* noemt. Ons leven wordt niet alleen bepaald door de kalender, maar ook door het getij van gebeurtenissen die heen en weer gaan. Allerlei gebeurtenissen brengen ons van de ene naar de andere keus en handeling. Wij reageren op gebeurtenissen en bepalen daardoor vervolgens een volgend traject van ons leven. De duur of lengte van dat traject hangt af van een volgende gebeurtenis die ons leven binnenkomt.

Wij kunnen onszelf niet buiten de gebeurtenissen van het leven plaatsen. We maken er deel van uit, ze overkomen ons en we zitten er middenin. We kunnen er geen afstand van nemen om dan de dingen *"van het begin tot het eind" (vers 11)* te overzien. Dat kan alleen God, Hij, *"Die vanaf het begin verkondigt wat het einde zal zijn" (Js 46:10)*. Dit alles zet de mens, die zich aanmatigt dat hij meester is van zijn lot en meent dat hij zijn eigen leven in de hand heeft en kan uitstippelen, op zijn plaats.

Bij *"een vastgestelde tijd"* gaat het om de tijdsduur van een periode. Bij *"een tijd voor elk voornemen"* ligt de nadruk op de inhoud van een periode, wat er in die tijd gebeurt. Alles wat mensen doen, heeft een *"vastgestelde tijd"*, een bepaalde tijdsduur, meer niet. De mens heeft die tijd niet in de hand en zijn tijd is niet eeuwig, maar afgemeten, beperkt. Daarom moeten we onze daden niet een groter gewicht toemeten dan ze hebben.

> *Hun diepste gedachte is dat hun huizen voor eeuwig zullen bestaan,*
> *hun woningen van generatie op generatie;*
> *zij noemen de landen naar hun naam.*
> *Toch blijft de mens, in [al zijn] aanzien, niet bestaan;*
> *hij wordt gelijk aan de dieren, [die] vergaan. (Ps 49:12-13)*

De dwaas weegt de dingen van de tijd alsof ze eeuwig zijn *(Ps 49:12-13)*. Daartegenover acht hij de dingen van de eeuwigheid als van geen belang. Alles om ons heen is voortdurend

in verandering. Wat een dwaasheid is het dan ook om standvastig geluk te zoeken in een dergelijk veranderlijk toneel. Het is hetzelfde als rust zoeken op een woeste oceaan.

Het hele gedeelte van de *verzen 1-8* benadrukt dat het leven is gevuld met een reeks van contrasten en dat we voortdurend van de ene naar de andere toestand gaan en van ervaring naar ervaring. Sommige zijn aangenaam en plezierig en sommige zijn belastend en pijnlijk. Net als de kringlopen van zon, wind, wolken en regen hun onophoudelijke herhalingen voortzetten, gaat de tijd onverbiddelijk van de ene gebeurtenis naar de andere, ook in gebeurtenissen die tegenover elkaar staan. Maar elke gebeurtenis speelt zijn eigen rol in Gods voornemen.

Er zit ook iets dwangmatigs in; er is niet aan te ontkomen. De tijd is een tiran die over ons heerst. Beetje bij beetje voelen we ons ouder worden en gaan we er ouder uitzien. De tijd drijft ons voort, tot de dag dat we zullen sterven. De tijd bepaalt wanneer we wat in ons leven doen. Alles wordt gedicteerd door het marstempo van de tijd en door veranderingen waar we niet om hebben gevraagd. Niemand kiest een tijd om pijn te lijden of te huilen van verdriet.

De gelovige weet echter dat alle gebeurtenissen niets anders zijn dan raderen van de troonwagen of regering van God die in elkaar grijpen en hem doen voortbewegen *(Ez 1:16)*. Wanneer we begrijpen dat God alles regelt en controleert, ziet alles er anders uit. Dan zijn we in staat God te vertrouwen dat Hij Zijn liefdevolle voornemens voor ons door het tapijt van de tijd heen weeft. Als we het leven willen leren leven naar de bedoeling van God, moeten we samenwerken met de tijd van elk voornemen van God.

De tijd op aarde wordt gevuld met *"elk voornemen onder de hemel"*. Behalve dat *"onder de hemel"* ons erbij bepaalt dat alles *op aarde* plaatsvindt, bepaalt 'onder de hemel' ons er ook bij dat de hemel ermee te maken heeft. In de hemel staat de troon van God, vanwaar alle regering uitgaat *(Mt 5:34)*. De gelovige mag in dit bewustzijn rusten met betrekking tot alle soorten tijden die worden beschreven. God is de God van alle genade, wat inhoudt dat Hij voor elke soort tijd in het leven van de gelovige de nodige genade geeft.

Wij moeten leren ‘de tijden te kennen’ *(1Kr 12:32)*. Het geloof ziet in alle wisselingen in het leven de hand van God. Daardoor kan de gelovige met vertrouwen zeggen: *“Mijn tijden zijn in Uw hand” (Ps 31:16)*. Of het nu tijden van voorspoed of van tegenspoed zijn, de gelovige vindt rust in de gedachte dat elke tijdsperiode in zijn leven door God wordt gestuurd en bestuurd. Alle wisselingen staan onder Zijn absolute controle. Al die verschillende tijden zijn geen toevallige tijden. Tijd is een uitvinding van God om orde in Zijn schepping aan te brengen: *“Hij heeft alles op zijn tijd mooi gemaakt” (Pr 3:11)*.

Het bewustzijn van de tijd die er voor alle dingen is, moet ons leren bewust met onze tijd om te gaan. Dat bewustzijn moet geen slavendrijver worden, waardoor we workaholics worden en we onze gezinnen verwaarlozen, geen tijd voor vriendschappen nemen en te druk zijn om de geur van bloemen in ons op te nemen en een zonsondergang te bewonderen.

Verantwoord met onze tijd omgaan houdt ook in dat we een tijd van rust nemen. We gebruiken onze tijd verstandig als we, om het met een woordspeling te zeggen, de juiste ‘stop’ combineren met de juiste ‘stap’. Het gaat erom dat we uitkijken hoe we wandelen, *“niet als onwijzen maar als wijzen, terwijl u de geschikte gelegenheid* [of: *tijd*] *ten volle uitbuit, want de dagen zijn boos” (Ef 5:15-16; Ko 4:5)*. Ons motto mag zijn: Besteed de tijd wijs, investeer in de eeuwigheid.

De gelovige mag weten dat er een *“volheid van de tijden” (Ef 1:10)* komt, een periode waarin alle tijden die God heeft bepaald hun voleinding zullen vinden. God heeft een doel met alle tijden die er zijn. Hij bestuurt alles zo, dat alle tijden uitlopen op en samenkomen in het vrederijk onder de heerschappij van de Heer Jezus. Het geloof weet dat wat voor ons – en ook voor de mens in het algemeen – soms allemaal een toevallige samenloop van omstandigheden lijkt, past in Gods plan. Alle tijden zijn een voorbereiding op die tijd van duizendjarige zegen. Alles wat er *“onder de hemel”*, dus op aarde, is gebeurd, is gebeurd *“naar [het] voornemen van Hem Die alles werkt naar de raad van Zijn wil” (Ef 1:11b)*.

Geboorte–sterven; planten–uittrekken | *vers 2*

> 2 *Er is een tijd om geboren te worden*
> *en een tijd om te sterven;*

> *een tijd om te planten*
> *en een tijd om het geplante uit te trekken;*

In zijn beschrijving van gebeurtenissen in de tijd begint de Prediker met de twee grootste gebeurtenissen uit een mensenleven die tegelijk elkaars uitersten zijn: zijn geboorte en zijn dood, ofwel zijn komst in de wereld en zijn vertrek eruit *(vers 2a)*. Niemand heeft enige invloed op zijn geboorte. De *"tijd om geboren te worden"* wordt door God bepaald. Dat geldt ook voor de *"tijd om te sterven"*. Het kan wel lijken alsof door geboorteregeling en reageerbuisbevruchting aan de ene kant en euthanasie aan de andere kant de mens die twee tijden bepaalt. Hier lezen we dat geboorte en dood geen menselijke handelingen zijn, maar handelingen van God.

Tussen geboorte en sterven speelt voor de mens alles op aarde zich af in het tijdsgewricht dat er dan is. God heeft tussen geboren worden en sterven alles zijn plaats en tijd gegeven. Met onze komst in de wereld vindt er een geweldig wonder plaats. Dat ieder mens juist in die tijd geboren wordt waarin hij geboren wordt, is door God in Zijn oneindige wijsheid bepaald. De duur van het verblijf van een mens op aarde ligt ook vast. De dagen en maanden van de mens zijn bij God bekend en door Hem bepaald *(Jb 14:5)*. Door zorgen kunnen we niets toedoen aan onze levenslengte *(Jb 14:5-6; Mt 6:27)*. God kan wel aan onze dagen toevoegen *(Js 38:1-5)*.

> *Als zijn dagen vastgesteld zijn,*
> *het getal van zijn maanden bij U [bekend] is,*
> *[en] U zijn grenzen bepaald hebt, die hij niet kan overschrijden.*
> *(Jb 14:5)*

Geestelijk kunnen we de tijd om geboren te worden toepassen op de nieuwe geboorte, het uit God geboren worden *(Jh 3:3)*. Daarvoor wordt het evangelie verkondigd, waarvan wordt gezegd: *"Nu is het [de] welaangename tijd, zie, nu is het [de] dag van [de] behoudenis" (2Ko 6:2b)*. Op hetzelfde moment dat we opnieuw geboren worden, weten we dat onze oude mens met Christus is gekruisigd. Vanaf dat moment zijn wij *"met Christus gestorven" (Rm 6:8)*.

We kunnen een parallel zien tussen het eerste deel van het vers – het begin en het einde van menselijk leven – en het planten en het uittrekken van het geplante in het tweede deel ervan. In de tijd tussen geboren worden en sterven is de mens aan het *"planten" (vers 2b)*. Hij begint iets met de ver-

wachting daarvan vrucht te oogsten. Er komt ook een tijd om *"het geplante uit te trekken"*. Dat moet ook op de bestemde tijd gebeuren. Dat is het geval als onze bezigheden, als wat we hebben geplant, geen goede vruchten voortbrengen. Dan moeten we het geplante uittrekken.

We kunnen dit toepassen op een bepaalde dienst voor de Heer. Die beginnen we, maar die dienst houdt ook een keer op. Tussentijds kan er ook een verandering plaatsvinden in de manier waarop wij onze dienst verrichten, of ook een wijziging van de plaats waar wij dienen. Staan we voor die veranderingen open, dat wil zeggen voor Gods tijd om iets te planten en ook het geplante weer uit te trekken?

We moeten ons hierbij afvragen wat wij als gelovigen in ons leven planten. Zijn dat de goede woorden van Gods Woord? Als we die in de 'tuin van ons leven' planten, als we ons daarmee voeden, zullen we goede vruchten dragen. Daartegenover moeten we uit ons leven de verkeerde planten, de werken van het vlees, wegdoen *(Jh 15:2)*. God doet dat ook met de volken: die rukt Hij weg, maar plant Hij ook *(Jr 1:10; 18:7,9)*.

Doden–genezen; afbreken–opbouwen | *vers 3*

> 3 *een tijd om te doden*
> *en een tijd om te genezen,*
> *een tijd om af te breken*
> *en een tijd om op te bouwen;*

De tijd om te sterven in *vers 2* is een handeling van God. Bij de *"tijd om te doden" (vers 3a)* gaat het om een handeling van een mens. De ene mens kan de andere mens doden. Hierbij kan worden gedacht aan een soldaat in de oorlog of aan een beul bij het uitvoeren van een rechterlijk vonnis. Er is ook *"een tijd om te genezen"* van wonden. Dan kan iets weer gezond worden en gebruikt worden. Dat die tijd ervoor is, is omdat God de tijd daarvoor bepaalt.

In de geestelijke toepassing kunnen we bij een tijd om te doden denken aan het doden van de leden die op de aarde zijn *(Ko 3:5)*. Dat wil zeggen dat dreigende uitingen van de zonde worden geoordeeld, waardoor de zonde geen kans krijgt zich te laten gelden. De zonde kan ook wonden veroorzaken. Als we gezondigd hebben, moeten we dat belijden. Dan wordt de

zonde vergeven. Soms heeft een zonde ook gevolgen die niet zomaar weg zijn. Soms is er tijd voor genezing nodig. Die tijd geeft God.

Er is *"een tijd om af te breken" (vers 3b)*, zoals het afbreken van Jeruzalem en Gods huis vanwege de ontrouw van Gods volk. God geeft ook herstel, waardoor voor Zijn stad en Zijn huis *"een tijd om op te bouwen"* is gekomen. In de – nu nabije – toekomst zal God op Zijn tijd Zelf de vervallen hut van David, dat is Zijn volk Israël, *"opbouwen als [in] de dagen van oude tijden af" (Am 9:11)*.

In geestelijk opzicht moeten *"wij [de] overleggingen en elke hoogte die zich verheft tegen de kennis van God, afbreken" (2Ko 10:4)*. Hier gaat het over ons denken, over verkeerde gedachten die zich aan ons opdringen. Na het afbreken moeten we onszelf opbouwen op ons *"allerheiligst geloof" (Jd 1:20)*. Dat houdt in dat we ons met Gods Woord bezighouden, dat overdenken en in ons hart opnemen en bewaren.

Paulus zegt dat hij de wet als middel om gerechtvaardigd te worden op grond van werken voor zichzelf als christen heeft 'afgebroken' en dat hij die niet weer zal 'opbouwen' *(Gl 2:18)*. De wet heeft aangetoond dat de mens de wet niet kan houden. Het is onmogelijk door de wet een eigen gerechtigheid op te richten *(Rm 10:3)*. De mens wordt integendeel door de wet veroordeeld. Die erkenning houdt het einde van de wet als leefregel in. Zijn leefregel is nu Christus, *"want Christus is [het] einde van [de] wet tot gerechtigheid voor ieder die gelooft" (Rm 10:4)*. Ieder die gelooft, is geworteld en wordt *"opgebouwd ... in Hem" (Ko 2:7)*.

Huilen–lachen; rouwen–huppelen | *vers 4*

> 4 *een tijd om te huilen*
> *en een tijd om te lachen,*
> *een tijd om rouw te bedrijven*
> *en een tijd om te huppelen;*

De beide paren van dit vers horen bij elkaar. Het zijn natuurlijke en persoonlijke emoties die spontaan in een individu tot uiting komen en aantonen dat het leven zijn ups en downs heeft. Eerst is er de uiting van verdriet, *"een tijd om te huilen"*, en daarna komt de uiting van blijdschap, *"een tijd om te lachen"*.

Dezelfde volgorde zien we in het tweede deel van het vers. Er is eerst *"een tijd om rouw te bedrijven"*, daarna komt er *"een tijd om te huppelen"*. De Joden huilen als zij in Babel zijn *(Ps 137:1)*, maar hun mond wordt vervuld met lachen als zij terugkeren naar Sion *(Ps 126:1-2)*. *"Met tranen zaaien"* gaat vooraf aan *"met gejuich maaien" (Ps 126:5)*.

We huilen als we de gevolgen van de zonde om ons heen waarnemen en het onrecht zien. Er komt een tijd dat zij die nu huilen, zullen lachen en zich verheugen en getroost worden *(Jh 16:20-22; Mt 5:4; Lk 6:21b)*. God bewerkt die verandering in de omstandigheden en in het leven van de Zijnen *(Ps 30:12)*.

U hebt voor mij mijn rouwklacht veranderd in een reidans,
U hebt mijn rouwgewaad losgemaakt en mij met blijdschap omgord.
(Ps 30:12)

Rouw bedrijven kan gebeuren om de dood van een geliefde. Het kan ook gebeuren om de eigen zonden en vanwege de tucht van God daarover *(Zc 12:10,12; Jr 51:52; Ez 7:15; Jl 1:8)*. Huppelen is een uiting van vreugde na verkregen vergeving en genezing *(Hd 3:8)*. Het kan ook gebeuren na een ervaren goedheid van God. David sprong en huppelde toen de ark naar Jeruzalem werd gebracht *(2Sm 6:16)*.

Wegwerpen–verzamelen; omhelzen–niet omhelzen | *vers 5*

> 5 *een tijd om stenen weg te werpen*
> *en een tijd om stenen te verzamelen,*
> *een tijd om te omhelzen*
> *en een tijd om zich ver te houden van omhelzen;*

De *"tijd om stenen weg te werpen"* is gekomen als we constateren dat we niet kunnen bouwen met de soort stenen die we in handen hebben, als ze geen geschikt bouwmateriaal zijn. Als we die nutteloze stenen hebben weggeworpen, is het *"tijd om stenen te verzamelen"* die we kunnen gebruiken om te bouwen.

In het wegwerpen en het verzamelen van stenen hebben we een voorbeeld in de wet op de melaatsheid. Daarin is sprake van een situatie dat er in de stenen van de muur van een huis de ziekte van de melaatsheid aanwezig is. Die stenen moeten uit de muur van dat huis worden verwijderd *(Lv 14:39-40)* en worden vervangen door gezonde stenen *(Lv 14:42)*.

We kunnen dit toepassen op gelovigen, die levende stenen worden genoemd *(1Pt 2:5)*, maar bij wie de zonde is uitgebroken. Als zulke personen in de zonde volharden, moeten ze uit de gemeente, Gods huis, worden verwijderd. Ze kunnen weer als steen in het huis van God worden ingevoegd als ze tot berouw zijn gekomen. We zien dat in de gemeente in Korinthe. In zijn eerste brief aan hen schrijft Paulus dat ze de boze uit hun midden moeten wegdoen *(1Ko 5:13)*. In zijn tweede brief aan hen zegt hij dat ze hem die is weggedaan, moeten vergeven en weer moeten aannemen omdat hij tot berouw is gekomen *(2Ko 2:7)*.

Op het voorgaande sluit aan, maar dan in omgekeerde volgorde, dat er *"een tijd om te omhelzen"* is. Dat is een tijd om iemand aanvaarding en geborgenheid te laten voelen. We kunnen dat letterlijk doen bij onze kinderen. We kunnen dat in geestelijke zin bij de berouwvolle zondaar doen *(Lk 15:20)*.

Er is echter ook *"een tijd om zich ver te houden van omhelzen"*. In letterlijke zin doen we dat bij onze kinderen als zij zich hebben misdragen. In geestelijke zin doen we dat als iemand volhardt in de zonde. Dan mogen we zo iemand niet het gevoel van aanvaarding en geborgenheid geven, anders zouden we de zonde omhelzen en geven we de ander het gevoel dat zijn zonde niet zo erg is. We bevestigen hem dan in zijn zonde en hij zal er niet mee breken. Dat is dan onze schuld.

Zoeken–verloren laten gaan; bewaren–wegwerpen | *vers 6*

> 6 *een tijd om te zoeken*
> *en een tijd om verloren te laten gaan,*
> *een tijd om te bewaren*
> *en een tijd om weg te werpen;*

Als we iets zijn kwijtgeraakt en we worden ons dat bewust, zullen we gaan zoeken, het is dan de *"tijd om te zoeken"*. Het kan om bezittingen gaan. Het kan ook om personen gaan die we misschien zelfs nog dagelijks zien, maar met wie we niet meer die hartelijke gemeenschapsband hebben. Er is afstand gekomen, we zijn het vertrouwen in elkaar kwijtgeraakt. Wanneer we dat constateren, is het tijd dat we ernaar op zoek gaan hoe dat kan worden hersteld.

Het is ook nog steeds de tijd om het verloren schaap, de zondaar, te zoeken om hem bij de goede Herder terug te brengen. Het kan zijn dat onze inspanningen om het verlorene te zoeken, geen resultaat hebben. Als we zien dat het niet in ons vermogen ligt om verder te zoeken, moeten we het loslaten. Dan is het *"tijd om verloren te laten gaan"*. Verdere inspanningen om het verlorene te zoeken zouden dan verloren tijd zijn.

Het tweede deel van het vers sluit op het eerste aan. Het lijkt op het eerste deel, maar is er niet gelijk aan. Het gaat hier niet om iets dat we kwijt zijn, maar om iets dat we bezitten en dat we moeten bewaren of moeten wegwerpen. Wat ons is toevertrouwd, moeten we bewaren. We kunnen daarbij denken aan het toevertrouwde pand, dat is voor ons de waarheid van Gods Woord *(1Tm 6:20)*. Daarvan mogen we niets afdoen en daaraan mogen we niets toevoegen *(Op 22:18-19)*.

Wat voor ons schadelijk is, moeten we wegwerpen of verwerpen, zoals *"ongoddelijke oude-vrouwen fabels" (1Tm 4:7)*, *"dwaze en ongerijmde twistvragen" (2Tm 2:23)* en *"een sektarisch mens na [de] eerste en tweede vermaning" (Tt 3:10)*.

Scheuren–dichtnaaien; zwijgen–spreken | *vers 7*

> 7 *een tijd om stuk te scheuren*
> *en een tijd om dicht te naaien,*
> *een tijd om te zwijgen*
> *en een tijd om te spreken;*

In het leven kan er een situatie zijn dat *"een tijd om stuk te scheuren"* is aangebroken. God scheurde het koninkrijk van Saul af. In de tijd van Salomo scheurde Hij het in tweeën. Beide keren wordt dit scheuren van het rijk symbolisch voorgesteld in het scheuren van een mantel *(1Sm 15:27-28; 1Kn 11:11-12,30-31)*. Er komt een tijd dat de scheur in het rijk in twee en tien stammen weer dichtgenaaid zal zijn. Dat gebeurt wanneer de Heer Jezus terugkomt naar de aarde. Dan zullen de twee huizen van Israël weer 'aan elkaar genaaid zijn' en een eenheid vormen *(Ez 37:22)*.

Scheuren, of verdeeldheid, ontstaan in families wanneer familieleden de Heer Jezus aannemen, terwijl andere familieleden dat niet doen *(Mt 10:34-35)*. Wanneer de andere familieleden zich ook bekeren, komt er weer een-

heid en worden scheuren dichtgenaaid. In de gemeente moeten zich soms scheuren voordoen. Dat is het geval als de waarheid van Gods Woord geweld wordt aangedaan en men zich niet naar de waarheid wil voegen *(1Ko 11:19)*. Als er verootmoediging en berouw is, kan de scheur weer dichtgenaaid worden.

We kunnen dit ook toepassen op een plaatselijke gemeente. Een tijd om stuk te scheuren is gekomen wanneer er in de gemeente ondanks herhaaldelijk aandringen daarop geen tucht wordt uitgeoefend over de zonde. Als het verkeerde daarvan echter wordt ingezien, is het tijd om de scheur weer dicht te naaien, dat wil zeggen de onderlinge gemeenschap met elkaar weer op te zoeken en te beleven. Het is dramatisch als zowel van het een als van het ander de tijd niet wordt herkend.

Bij *"een tijd om te zwijgen en een tijd om te spreken"* staat *"zwijgen"* voorop. In *"een kwade tijd ... zwijgt de verstandige" (Am 5:13)*. *"Iemand met inzicht zwijgt" (Sp 11:12b)* en doet niet mee met spotters die God en Zijn Woord belachelijk maken, want hij buigt voor Gods Woord. We moeten ook zwijgen als God door het oordeel spreekt *(Lv 10:3)*. Ezechiël moest een tijdlang zwijgen om daardoor een teken te zijn voor het opstandige volk van God *(Ez 3:26; 33:22)*. Zwijgen is het uitgangspunt. Wanneer we nu onze tong in bedwang houden, zullen we later niet onze woorden hoeven te 'eten', dat wil zeggen met de gevolgen van onze woorden geconfronteerd worden.

We moeten het zwijgen verbreken als God een aanwijzing geeft dat we moeten spreken. De tijd om te zwijgen en de tijd om te spreken moeten we leren kennen en onderscheiden. De wijze weet wanneer hij moet zwijgen en wanneer hij moet spreken. Bij het spreken gaat het om het spreken van het juiste woord op de juiste tijd *(Sp 25:11; Js 50:4)*. Wanneer het ons wordt gevraagd, zullen we verantwoording afleggen van de hoop die in ons is *(1Pt 3:15)*. We kunnen ook niet zwijgen over ons geloof: *"Ik heb geloofd, daarom heb ik gesproken" (2Ko 4:13)*.

Liefhebben–haten; oorlog–vrede | *vers 8*

> 8 *een tijd om lief te hebben*
> *en een tijd om te haten,*
> *een tijd van oorlog*
> *en een tijd van vrede.*

De liefde van Christus dringt ons om verloren mensen het evangelie te verkondigen *(2Ko 5:14a)*. Wat niet in overeenstemming met Christus is, moeten we haten. Haten betreft niet alleen de direct zondige dingen, maar ook de dingen die met het vlees verbonden zijn en in het uiterlijke gedrag zichtbaar worden *(Jd 1:23)*. De Heer Jezus zegt tegen Zijn discipelen, en tegen ons, dat wie zijn eigen leven niet haat, geen discipel van Hem kan zijn *(Lk 14:26)*.

We leven in een atmosfeer van oorlog, we bevinden ons in oorlogsgebied. Het is een tijd van geestelijke oorlogsvoering. Nu de Heer Jezus nog verworpen is, zet de vijand zich in om ons het leven voor de Heer onmogelijk te maken. Maar er komt een tijd dat de God van de vrede de satan onder onze voeten zal verpletteren *(Rm 16:20)*. God doet de tijd van oorlog ophouden *(Ps 46:10)* en laat de tijd van vrede aanbreken onder de regering van de Messias *(Js 9:6)*.

God geeft de mensenkinderen bezigheid | *verzen 9-11*

> *9 Welk voordeel heeft hij die werkt, van datgene waarvoor hij zwoegt? 10 Ik heb gezien welke bezigheid God de mensenkinderen gegeven heeft om zich daarmee te vermoeien. 11 Hij heeft alles op zijn tijd mooi gemaakt. Ook heeft Hij de eeuw in hun hart gelegd, zonder dat de mens het werk dat God gedaan heeft, van het begin tot het eind kan doorgronden.*

Door de wisseling van tijdsperioden met hun gebeurtenissen die in de vorige verzen zijn beschreven, is het voordeel van het werk dat een mens zwoegend verricht, niet te zien *(vers 9)*. Alles overkomt hem, hij heeft nergens invloed op. Al zijn inspanningen veranderen niets aan de veranderlijke aard van de dingen. Hij denkt dat er een tijd van planten is aangebroken, maar spoedig blijkt dat het geplante weer moet worden uitgetrokken. Zo gaat het met al die verschillende tijden die er in zijn leven zijn. Een mens gaat onverwachts van de ene situatie naar de andere over.

In *vers 10* betrekt de Prediker God in zijn waarnemingen. Even kijkt hij boven de zon. Niet dat zijn waarnemingen er ook maar enigszins door veranderen. Hij wijst op God als de oorsprong van alle verschillende tijden en bevestigt daarmee dat niets de onveranderlijke raad van God ten aanzien van de tijden en gebeurtenissen kan beïnvloeden. Als dat besef doordringt, is er tenminste nog enige verklaring te geven aan het bestaan, hoewel die

verklaring niet direct iets is om vrolijk van te worden. De bezigheid die God heeft gegeven, maakt moe.

Dit pessimisme wordt door de Prediker ongedaan gemaakt in *vers 11*. Hij wijst op de schoonheid van alles wat God heeft gemaakt. Het mooie van wat God heeft gemaakt, is op de tijd die bij dat mooie past zichtbaar geworden. Het gebeurt niet vroeger of later dan het zou moeten zijn, want elk bestanddeel sluit aan op het geheel van Gods werk.

Het bewijs hiervan zien we in het scheppingsverslag in *Genesis 1*. Elke nieuwe dag voegt iets toe aan de vorige, en wanneer de schepping is afgerond, kan er worden gezegd: *"En God zag al wat Hij gemaakt had, en zie, het was zeer goed" (Gn 1:31)*. God heeft aan alles zin en doel gegeven. Alles past voortreffelijk in het geheel van Zijn plan. We beseffen dat, zonder de draagwijdte er ook maar bij benadering van te zien.

De mens kan nooit het geheel overzien van wat God heeft gemaakt. Hij kan nooit genoeg afstand nemen om in één oogopslag *"van het begin tot het eind"* te overzien wat Gods bedoeling met Zijn schepping is. Dat moet ons klein maken, niet aanmatigend, en daarom ook moeten we niets vóór de tijd oordelen. We moeten geduldig wachten op de volledige ontvouwing van wat ons nu nog ingewikkeld en raadselachtig voorkomt.

Dat Hij *"de eeuw"* in ons hart heeft gelegd, wil zeggen dat wij het besef hebben van de duur van een bepaalde tijdsperiode en van de kenmerken van die bepaalde tijdsperiode. We hebben het vermogen om dat te leren zien in het licht van de eeuwigheid. We kunnen nadenken over het verloop van de gebeurtenissen en zoeken naar de zin ervan. Dat zal ervoor kunnen zorgen dat de dingen ons dienen en wij niet de dingen gaan dienen.

De christen weet dat alle dingen hem toebehoren: *"want alles is van u" (1Ko 3:22-23)*. Hij heeft er nog niet de feitelijke zeggenschap over, maar hij is verbonden met Christus Die dat wel heeft.

Wat God doet, blijft voor eeuwig | *verzen 12-15*

> *12 Ik heb gemerkt dat er voor hen niets beter is dan zich te verblijden en het goede te doen in hun leven, 13 ja ook, dat ieder mens eet en drinkt en het goede geniet van al zijn zwoegen. Dat is een gave van God. 14 Ik weet dat alles wat*

> *God doet, voor eeuwig blijft; niets is eraan toe te voegen, niets ervan af te doen, en God doet [het] opdat men vreest voor Zijn aangezicht.*
>
> *15 Wat er is, was er al,*
> *en wat er zijn zal, is er al geweest.*
> *God zoekt wat voorbijgegaan is.*

Dat de Prediker spreekt over *"in hun leven"*, dat is in het leven van de mensenkinderen, geeft tegelijk de grens aan *(vers 12)*. Het strekt zich niet verder uit. Ze kunnen slechts tijdens hun leven zich verblijden en het goede doen. Daarna is het afgelopen. Ook wat de mensenkinderen genieten, is niet van blijvende waarde, al kan dat hen soms overleven. De mens die aan de aarde gebonden is, is een gevangene van een systeem dat hij niet kan verbreken, hij kan het zelfs niet eens ombuigen. Het beste is dan blijmoedig te berusten in de wil van God en zich erin schikken.

God is een Gever, zowel van de aardse als van de hemelse zegeningen *(vers 13)*. Het is Zijn gave aan ieder mens om te eten en te drinken en het goede te genieten als resultaat van al zijn zwoegen.

Voor veel mensen begint elke maandag een nieuwe werkweek met een herhaling van het monotone werk van de week ervoor. Misschien is er voor de vrouw een berg te wassen en daarna te strijken, en voor de man het plaatsen van steeds hetzelfde onderdeel in een machine of het bezig zijn met steeds hetzelfde computerprogramma. Deze eentonigheid kan een voedingsbodem zijn voor ontevredenheid, maar ook een trainingsbodem voor het ontwikkelen van een karakter en leven van dienstbaarheid. Het hangt ervan af of wij God kunnen zien in de dagelijkse verplichtingen die wij hebben te verrichten. Alles wat we doen, zelfs het gewone dagelijkse eten en drinken, mogen we doen tot eer van God, met dankbaarheid aan Hem, want Hij geeft het ons en stelt ons in staat ervan te genieten *(Pr 2:24; 1Ko 10:31)*.

Hetzij dan dat u eet, hetzij dat u drinkt, hetzij dat u iets [anders] doet, doet het alles tot heerlijkheid van God. (1Ko 10:31)

Een vrouw in Boston deed veertig jaar lang dezelfde schoonmaakwerkzaamheden in hetzelfde kantoorpand. Ze werd geïnterviewd door een verslaggever die haar vroeg hoe ze de eentonigheid van dag in dag uit hetzelfde doen kon volhouden. De vrouw zei: 'Het wordt niet saai. Ik gebruik schoonmaakmiddelen die God heeft gemaakt. Ik maak dingen schoon die

van mensen zijn die God heeft gemaakt, en ik maak het leven gemakkelijker voor hen. Mijn dweil is de hand van God!' Elke routinematige taak is belangrijk voor Gods werk in en door ons, voor de tijd en de eeuwigheid. Alles wat gedaan wordt uit liefde voor de Heer Jezus, houdt zijn waarde en zal blijven bestaan.

Er zijn enkele aspecten in *"alles wat God doet"* die evenwicht brengen in de druk van de eentonigheid van alle dingen in de natuur, in de geschiedenis en in het leven van de mens *(vers 14)*. Die aspecten hebben te maken met Gods volmaaktheid en de schoonheid van Zijn orde en de vrees van de mens voor Hem die daarvan het gevolg is:

1. Alles wat God doet, is niet tijdelijk, maar blijft *"voor eeuwig"*, permanent, elk falen is Hem vreemd. 'Voor eeuwig' wil zeggen zolang de aarde bestaat.
2. Wat Hij doet, is niet onvolkomen, maar compleet en effectief, want *"niets is eraan toe te voegen, niets ervan af te doen"*. Geen van Zijn werken geeft Hij op en er hoeft ook nooit iets aan toegevoegd te worden om Zijn werk te verbeteren.
3. Hij heeft voor wat Hij doet geen raadgever nodig *(Rm 11:34-35)* en ook geen bescherming. Alles is volmaakt in ontwerp en uitvoering; er hoeft niets van af te worden gedaan. Niets ervan loopt gevaar door een vijandelijke macht aangevallen laat staan tenietgedaan te worden.

Wat *"God doet"*, doet Hij *"opdat men vreest voor Zijn aangezicht"*. Alles wat Hij doet, moet ons vrees, eerbied, ontzag, voor Hem inboezemen. De vrees voor God veroorzaakt geen verlammende angst, maar integendeel een toevertrouwen van ons hele wezen aan Hem, juist omdat Hij Zich in Zijn werken als de beschermende God laat kennen. De vrees voor God is de sleutel voor het begrijpen van dit boek.

Er is een verbinding tussen 'wat er is', 'was er al' en 'wat er zijn zal' *(vers 15)*. Alle gebeurtenissen zowel in het heden, dat is *"wat er is"*, als in het verleden, waarvan gezegd wordt dat *"was er al"*, en de toekomst, dat *"wat er zijn zal"*, worden aan elkaar verbonden door de gerechtigheid van God Die alles bestuurt. God heeft de loop van de dingen bepaald, en omdat Hij

altijd rechtvaardig handelt, blijft het zo gaan als Hij heeft bepaald. De onveranderlijkheid van het veranderlijke is er sinds het begin van de schepping en zal blijven bestaan *(Pr 1:9-11)*.

Het getuigt niet van wijsheid om te menen of te zeggen dat de wereld er nooit zo beroerd voor heeft gestaan als nu en dat het vroeger allemaal beter was. Het omgekeerde is evenmin waar: het zal niet allemaal beter worden doordat de mens knapper is dan vroeger of zich voorbeeldiger gaat gedragen. Wat we zien, is niet anders dan vroeger, het is er slechts een variatie op. Hetzelfde geldt voor de variaties die nog gaan komen.

God houdt de cyclus van de natuur en de geschiedenis in stand. Ook wat daaruit voor de mens is verdwenen, staat onder Zijn voortdurende aandacht. Hij 'zoekt' het *(vgl. Js 11:11-12)*. Dat Hij ernaar op zoek moet gaan, betekent niet dat Hij het is kwijtgeraakt en niet zou weten waar het is. Het betekent dat Hij dingen nagaat die voor de mens verdwenen zijn. Dingen waar de mens het zicht op is kwijtgeraakt, roept Hij tevoorschijn. Daardoor herhaalt de geschiedenis zich en wordt het verleden heden.

God houdt ook de controle over het verleden. Hij kan ons, wanneer Hij dat nodig acht, aan het verleden herinneren om ons daardoor lessen voor het heden en de toekomst te leren. Kaïn meent dat hij God voor de gek kan houden door te zeggen dat hij niet weet waar Abel is. Maar God houdt hem voor dat Hij het bloed van Abel tot Hem hoort roepen *(Gn 4:9-10)*.

Zo roept al het bloed van alle heiligen die door alle eeuwen heen ter wille van Zijn Naam zijn gedood tot Hem. Hij zal het geroep beantwoorden en de begane misdaden tevoorschijn halen. Ze staan opgetekend in Zijn boek dat Hij zal openen als de ongelovigen voor de grote, witte troon staan, om hen te herinneren aan wat ze in het verleden hebben gedaan *(Op 20:12-13)*.

Op de plaats van recht is goddeloosheid | *verzen 16-17*

> 16 *Verder heb ik ook gezien onder de zon:*
> *op de plaats van het recht,*
> *daar was goddeloosheid,*
> *en op de plaats van de gerechtigheid,*
> *daar was onrecht.*
> 17 *Ik zei in mijn hart:*

> *De rechtvaardige en de goddeloze*
> *zal God oordelen,*
> *want er is een tijd voor elk voornemen*
> *en voor elk werk.*

De Prediker gaat verder met zijn waarnemingen en ziet iets anders, een nieuw probleem van het leven. Dat probleem is de *"goddeloosheid"* en het *"onrecht"* dat overal op aarde gebeurt en wel speciaal *"op de plaats van het recht"* en *"op de plaats van de gerechtigheid"*, dat zijn de plaatsen waar men de handhaving van recht en gerechtigheid zou mogen verwachten *(vers 16)*.

Hij heeft van de verdraaiing van het recht concrete voorbeelden gezien, zoals onderdrukkende heersers, onrechtvaardige rechters en godsdienstige huichelarij in rechtbanken waar recht moet worden gesproken. Hetzelfde heeft hij gezien in wereldlijke of geestelijke raadskamers waar de wet van de Goddelijke gerechtigheid moet gelden. Daar zijn de mensen zelfzuchtig en ambitieus. Het grootste onrecht op de plaats van het recht is het proces tegen de Heer Jezus.

De hele wereld is een plaats waar in plaats van recht goddeloosheid gebeurt. Je kunt menen een goed artikel te hebben gekocht, maar je bent bedrogen. Weg zijn je zuurverdiende centen. Zo had iemand een artikel via Marktplaats.nl gekocht. Het adres waar hij het artikel kon ophalen, was het adres waar ik in Middelburg woon. Op een zondag, toen wij uit de samenkomst kwamen, zat hij in onze voortuin. Hij was uit Amsterdam komen rijden om zijn gekochte artikel op te halen. Dat kon ik hem uiteraard niet geven. [Ik heb hem wel iets anders aangeboden: een kop koffie en het evangelie. Helaas, hij wenste geen van beide.] Andere voorbeelden zijn dat je door onrecht je verdiende promotie niet krijgt of dat je bedrijf wordt weggeconcurreerd door maffiapraktijken. De hele wereld is een plaats van goddeloosheid en onrecht.

Wat zouden we graag een wereld hebben waar het kwaad direct en rechtvaardig gestraft en het goede direct en rechtvaardig beloond zou worden. We zullen ons echter moeten verzoenen met de realiteit dat dit – tot de komst van Christus naar de aarde – een utopie is. Dat brengt ons tot de

vraag hoe we met het aanwezige onrecht moeten omgaan, hoe we daarop moeten reageren. Op die vraag willen we graag een antwoord. Het onderzoek van de Prediker helpt ons bij het zoeken naar dat antwoord.

Na het onrecht dat hij heeft *"gezien onder de zon"*, volgt in *vers 17* weer zijn commentaar, dat hij begint met *"ik zei"*. Het is wel in de vorm van een overweging, want hij zegt het 'in zijn hart'. In zijn overweging, die als het ware automatisch in zijn hart opkomt bij het zien van het onrecht, neemt hij zijn toevlucht tot God en wel als de rechtvaardige Rechter. God zal in de toekomst de ongerechtigheid oordelen. Dit oordeel betreft zowel de overleggingen, *"elk voornemen"*, als de daden, *"elk werk"*. Het oordeel van God beperkt zich niet tot het *uitspreken* van de veroordeling, maar betekent ook het *voltrekken* van het vonnis.

De gedachte dat er ook aan het onrecht een tijdslimiet is gesteld en dat God die limiet bepaalt, is een troost bij het zien van alle onrecht in de wereld *(Gn 18:25; Ps 73:17)*. Wij kunnen niets aan dat onrecht veranderen, maar God heeft voor alles een tijd bepaald *(verzen 1-8)*. God heeft ook een tijd, een dag, bepaald waarop Hij zal oordelen *(Hd 17:31; Ps 37:13)*. Elke onrechtvaardige rechtszaak zal voor de rechterstoel van Christus heropend en herzien worden. Een andere *"Rechter staat voor de deur" (Jk 5:8)*, dat is Christus. Hij zal volmaakt rechtspreken.

Overeenkomst en verschil tussen mens en dier | *verzen 18-21*

> *18 Wat de mensenkinderen betreft, zei ik in mijn hart dat God hen zal toetsen, en dat zij zullen inzien dat zij voor zichzelf [als] de dieren zijn. 19 Want wat de mensenkinderen overkomt, overkomt ook de dieren. Hun overkomt een [en] hetzelfde. Zoals de een sterft, zo sterft de ander, en zij hebben alle een [en] dezelfde adem. De mensen hebben niets voor op de dieren, want alles is vluchtig.*
>
> *20 Zij gaan allen naar één plaats:*
> *zij zijn allen uit het stof*
> *en zij keren allen terug tot het stof.*
> *21 Wie merkt op*
> *dat de adem van de mensenkinderen*
> *naar boven stijgt*
> *en de adem van de dieren*

> *naar beneden daalt naar de aarde?*

Het oordeel van *vers 17* wordt nog uitgesteld, hoewel we ernaar snakken. Het kan een onbevredigend gevoel geven dat het kwaad maar ongehinderd zijn gang kan gaan. Toch heeft ook dat een doel: alle onrecht in de tijd wordt een test die onfeilbaar duidelijk maakt of wij God vrezen of niet. We leren de waarheid over onszelf kennen en ontdekken dan dat we niet alleen beoordelaars van het onrecht om ons heen zijn, maar dat het onrecht ook in ons zit.

Het onrecht van de mens bewijst in elk geval één aspect van het voornemen van God: het verschaft een onloochenbare demonstratie op het toneel van de geschiedenis van onze onwetendheid over onze eigen natuur en bestemming. Niets is waarschijnlijk meer in staat om de mens als zondaar en goddeloze te ontmaskeren – en wel in alle klassen – dan het schelden op de ongerechtigheid van de wereld. Ieder die God vreest, kan onrecht verdragen. Ieder die erop scheldt, kent zichzelf niet.

De mens is niet beter dan de dieren zolang hij zonder verbinding met de eeuwigheid leeft. Zolang de mensenkinderen God niet vrezen, kennen ze God niet. En als ze God niet kennen, winden ze zich enorm op over alle onrecht in de wereld. Het onrecht toont aan dat de mens even wreed en vaak nog wreder is dan de dieren. Verder heeft de mens met de dieren gemeen dat hij evenals de dieren sterft. Zonder God of de eeuwigheid erbij te betrekken is er geen onderscheid tussen de mens en een dier. Dan staat de mens op hetzelfde niveau als het dier. Dat herkennen we in de evolutietheorie, die zo redeneert omdat die God buitensluit bij de zoektocht naar de oorsprong van de schepping.

De *verzen 19-21* verklaren *vers 18*. Voor het oog gaan mens en dier naar dezelfde plaats. Ze hebben allemaal de levensadem in zich *(Gn 7:22; Ps 73:22; Sp 7:22)* en een mens kan *"met een ezelsbegrafenis ... begraven worden" (Jr 22:19)*. *Vers 19* toont de sterfelijkheid van de mens aan als iets dat hij met alle aardse schepselen gemeen heeft. Het confronteert ons met de zondeval en met de ironie dat wij mensen, terwijl we ons inbeelden dat we goden zijn, sterven als de dieren. Mens en dier hebben het stof van de aardbodem als gemeenschappelijke afkomst *(vers 20)*. Door de zonde van de mens keert de mens, en keren ook de dieren, daarheen terug als ze sterven *(Gn 3:19)*.

De Prediker merkt toch ook het verschil tussen de mens en het dier op in wat op de dood volgt *(vers 21)*. Het terugkeren tot stof heeft betrekking op het lichaam van zowel mens als dier. De mens heeft echter iets wat het dier niet heeft en dat is een geest. De mens heeft zijn levensadem van God gekregen, waardoor hij tot een levend wezen is geworden *(Gn 2:7)*. Zo heeft God het niet met de dieren gedaan. Die heeft Hij door de macht van Zijn woord geschapen *(Gn 1:24-25)*.

In het zweet van uw gezicht zult u brood eten,
totdat u tot de aardbodem terugkeert, omdat u daaruit genomen bent;
want stof bent u
en u zult tot stof terugkeren. (Gn 3:19)

Het verschil tussen mens en dier dat bij de dood aanwezig is, onttrekt zich aan de waarneming van de mens. Het woord *"wie"* waarmee *vers 21* begint, is een uitroep van wanhoop. De algemene opvatting van de mens is dat er geen verschil is. De Prediker weet dat dit verschil er wel is *(Pr 12:7)*. We kunnen dit alleen weten door openbaring van God. De Prediker heeft het over mensen in hun pracht en praal *(Ps 49:13,21)* en niet over de gelovige die door God wordt opgenomen *(Ps 49:16)*.

Maar God zal mijn ziel verlossen uit de greep van het graf,
want Hij zal mij opnemen. [Sela] (Ps 49:16)

Conclusie | *vers 22*

> *22 Zo heb ik ingezien dat er niets beter is dan dat de mens zich verblijdt in zijn werken, want dat is zijn deel. Wie zal hem immers [zo ver] brengen dat hij ziet wat na hem gebeuren zal?*

Dit vers is de conclusie. God is soeverein in Zijn besturing van alle aardse gebeurtenissen *(verzen 1-15)*, Hij heeft een voornemen, zelfs in het toelaten van menselijke ongerechtigheid *(verzen 16-20)* en Hij houdt onze uiteindelijke bestemming in Zijn hand *(vers 21)*. De Prediker heeft daardoor iets ingezien, hij is tot een bepaald inzicht gekomen, namelijk *"dat er niets beter is dan dat de mens zich verblijdt in zijn werken, want dat is zijn deel"*.

Wie zo tegen het leven aan kan kijken, kan met een zekere mate van tevredenheid en voldoening het leven beleven. Je loopt niet sikkeneurig rond en bent niet al mokkend bezig met je werkzaamheden, maar je *"verblijdt"* je in je *"werken"*. Wees blij dat je gezond bent en dat je werk hebt. Je hebt een zinvolle tijdsbesteding. Accepteer dat als het *"deel"* dat je van God krijgt.

Het gaat erom dat je nu van het leven geniet. Aan wat er na jou gebeurt, heb jij helemaal niets omdat je daar geen deel aan hebt. Besef dat een mens niet meer in deze wereld is gegeven dan zijn werk. Het besef daarvan zal je bescheiden maken en bewaren voor hoogdravende ideeen. Daarmee heb je een bron van grote tevredenheid aangeboord *(1Tm 6:6-7)*.

Nu is de Godsvrucht met tevredenheid inderdaad een grote winst; want wij hebben niets in de wereld ingebracht, omdat wij er ook niets uit kunnen wegdragen. (1Tm 6:6-7)

Prediker 4

Inleiding

Vanaf dit hoofdstuk gaat het om het samenleven van mensen, terwijl in de voorgaande hoofdstukken meer de persoonlijke ervaringen van de mens worden belicht. Het gedeelte van *Prediker 4:1* tot *Prediker 10:20* lijkt op het boek *Spreuken* met regelmatig uitspraken of stukjes over verschillende aspecten van het leven. In *Prediker 4* gaat het om diverse relaties waarin een mens staat, noodgedwongen of vrijwillig, of waarvan een mens bewust afziet.

Verdrukking zonder een trooster | *verzen 1-3*

> *1 Opnieuw zag ik al de onderdrukking die er onder de zon plaatsvindt. En zie, de tranen van de onderdrukten; zij hadden echter geen trooster. Aan de kant van hun onderdrukkers was macht, zij daarentegen hadden geen trooster. 2 Daarom prees ik de doden, die al gestorven waren, boven de levenden, [omdat] die nog steeds in leven zijn. 3 Beter af dan die beiden is wie er nog nooit is geweest, die niet gezien heeft het kwaaddoen dat er onder de zon plaatsvindt.*

Het onderwerp van *vers 1* sluit aan op *Prediker 3:16 (Pr 3:16)*. De Prediker ziet *"opnieuw ... al de onderdrukking die er onder de zon plaatsvindt"*, waaraan hij nu een aspect toevoegt. Er is niet alleen veel onrecht, er is door dat vele onrecht ook veel verdriet. Daar komt nog bij dat er geen verbetering in die situatie te brengen of te verwachten is. Dat bezorgt ook nog eens frustratie, een gevoel van totale machteloosheid.

Als je jezelf gelukkig zou kunnen prijzen wanneer het je lukte ook maar één persoon uit de hand van zijn onderdrukkers te bevrijden, dan blijven er nog talloze situaties over waarin dat niet mogelijk is. De macht ligt altijd bij de onderdrukkers. Macht is een broedplaats van onderdrukking. Macht verderft. Dat blijkt als hervormers de macht in handen krijgen. Zij veranderen dan ook in tirannen.

Uitbuiting vindt ook in de zakenwereld plaats. Wereldwijd werken talloze armen, kinderen en hulpeloze mensen van 's morgens vroeg tot 's avonds laat in fabrieken tegen een hongerloontje en onder onmenselijke

omstandigheden. Ze moeten wel, anders hebben ze helemaal niets. Soms wordt een fabriek ontdekt en worden mensen bevrijd, maar hoeveel zijn er nog waar dit gebeurt? En wat te denken van gezinnen waar de vader als een tiran tekeergaat en niemand de moed heeft er iets van aan anderen te zeggen, zodat er geen troost gezocht kan worden? Denk ook maar eens aan vluchtelingen die opgejaagd worden door terroristische groeperingen. Wat een tranen zijn en worden er in al die situaties vergoten.

Dat is de wereld waarin wij leven. De Prediker geeft een ooggetuigenverslag van een soort ongerechtigheid die het leven als geheel domineert. Hij ziet het in zijn dagen en ieder die kijkt met de ogen van de Prediker ziet vandaag hetzelfde. Deze ongerechtigheid wordt niet stoïcijns gedragen, maar doet tranen vloeien *(Ps 119:136; Jh 11:35; Hd 8:2)*. Normaal wekken tranen medelijden op en wordt er getroost, maar daarvan is bij onderdrukkers geen sprake. Bij hen ontbreekt elk gevoel van medemenselijkheid en barmhartigheid.

De Prediker spreekt twee keer over het gemis aan troosters. De afwezigheid van troosters vergroot het lijden zeer. Je bent helemaal aan jezelf overgelaten en op jezelf aangewezen. Er is niemand die naar je omkijkt, niemand die ook maar iets om je geeft *(Ps 142:5)*. De Heer Jezus klaagt: *"Ik heb gewacht op medeleven, maar het is er niet, op troosters, maar ik heb ze niet gevonden" (Ps 69:21)*.

De doden zijn beter af dan de levenden *(vers 2)*. Dit wordt gezegd zonder te denken aan het hiernamaals, maar alleen gezien vanuit het aardse perspectief. De doden hebben niets meer te maken met verdrukkers *(Jb 3:17-18)*. De levenden zijn de mensen die worden onderdrukt. Voor hen ziet het er somber uit. Zij zijn zonder hoop en zonder troost.

Goddeloos verdriet, vaak als gevolg van teleurstelling in genot als levensdoel (het hedonisme), leidt tot zelfmoordverlangens. Het idee is dat het met de dood afgelopen is. De mens is echter geen dier. Een dier houdt op te bestaan als het sterft. Wanneer een mens eenmaal geboren is, komt er geen situatie van 'er-niet-meer-zijn'. Hij blijft eeuwig bestaan, hetzij in de hel, hetzij in de hemel, afhankelijk van het geloof in de Heiland Jezus Christus. Wie Hem kent, kan zeggen: *"Dit is mij tot troost in mijn ellende: dat Uw belofte mij levend heeft gemaakt" (Ps 119:50)*.

De doodgeboren en geaborteerde kinderen zijn beter af dan zij die iets hebben opgevangen van het leven onder de zon *(vers 3)*. Zij kennen de boze werken van de verdrukkers niet en ook niet het verdriet van de verdrukten. Dit soort verlangens om te zijn als zij, kan opkomen bij het zien van de grote ellende waarin mensen zijn. Bij de gelovige wekt het zien van deze ellende tegelijk het verlangen op om bij God te zijn.

Het onrecht dat we zien, zal bewerken dat we de wereld verafschuwen en dat God ons naar Zich toetrekt. Hierdoor kan God voor ons worden wat Hij werkelijk is: het rustpunt voor ons hart. Bij Hem zien we geen onrecht, want bij Hem *"is geen onrecht, geen partijdigheid en geen aanneming van geschenken" (2Kr 19:7)*. Bij Hem, in Zijn tegenwoordigheid, zijn we niet bang voor het onrecht dat we overal waarnemen.

Zwoegen, luiheid en een hand vol rust | *verzen 4-6*

> *4 Verder zag ik [van] al het zwoegen en alle bekwaamheid bij het werk, dat het iemand afgunst [oplevert] van zijn naaste. Ook dat is vluchtig en najagen van wind. 5 De dwaas vouwt zijn handen samen en eet zijn eigen vlees. 6 Een hand vol rust is beter dan beide vuisten vol zwoegen en najagen van wind.*

Een bijzondere vorm van verdrukking of onrecht die de Prediker heeft gezien bij het gadeslaan van mensen en wat zij doen, is afgunst of jaloersheid *(vers 4)*. Het dubbele gebruik van het woord *"al"* en *"alle"* geeft aan dat het gaat om elke vorm van zwoegen en bekwaamheid. Waar het om gaat, is dat zwoegen en bekwaamheid vaak het gevolg zijn van het verlangen om anderen de baas te zijn. We leven voortdurend in een staat van concurrentie.

Er is wel gesteld dat negen van de tien kantoormedewerkers last heeft van 'professionele afgunst' op collega's die naar hun mening meer schitteren of beter betaald worden dan zij. Dat drijft veel mensen ertoe om de ladder van succes te beklimmen: ze willen anderen overtreffen. Velen willen succesvoller zijn dan hun collega's of buren of vrienden. Ze willen gezien en erkend worden, bewonderd worden met de bewondering die anderen krijgen en waar zij jaloers op zijn. Rivaliteit is een sterke kracht in mensen.

Wie afgunstig is, wordt onderdrukt door zijn eigen verkeerde gevoelens en motieven, want die beheersen hem. Hard werken en hoge doelstellingen komen maar al te vaak voort uit het verlangen de beste te zijn, om

niet voor de ander te hoeven onderdoen. Rivaliteit en concurrentie voeren tot grote inspanningen en een elkaar het licht in de ogen niet gunnen. We zien dit bijvoorbeeld in de sport, in de politiek en in het zakenleven, en het komt ook in de gemeente van God voor.

Wie zichzelf een mislukkeling voelt, ontdekt in zijn hart deze vorm van jaloersheid waarover de Prediker hier spreekt. Hij wordt onderdrukt door afgunst, de afgunst beheerst hem. In plaats van zich daarvan te bevrijden door tevreden te zijn laat hij zich erdoor overheersen. Deze na-ijver is een voedingsbodem voor bitterheid en wrok. Het enige resultaat dat iemand oogst van zijn zwoegen en de bekwaamheid die hij aan de dag legt, is dat anderen hem daarom benijden.

Het eerbetoon dat hij voor zijn prestatie krijgt, is vaak verkapte jaloersheid. Wat heeft hij er dan helemaal aan? Even staat hij in de aandacht, maar men is zo uitgekeken op al zijn inspanningen, ze zijn *"vluchtig"*. Wat is het nettoresultaat van zijn prestaties? Niets meer dan wat het *"najagen van wind"* oplevert. Hij houdt er niets van vast en niets van over wat innerlijke vrede en genoegdoening geeft.

Kijk bijvoorbeeld eens naar de Olympische Spelen. Mensen worden aanbeden vanwege het winnen van een medaille. Maar hoe lang duurt die bewondering? En de eer die wordt geoogst, gaat altijd ten koste van een ander die een honderdste van een seconde langzamer was. De mensen die net zolang en net zo hard hebben getraind, maar net iets tekort zijn gekomen voor een medaille, mogen met een 'loservlucht' naar huis. De winnaars mogen met een 'winnersvlucht' naar huis en worden bij aankomst op het vliegveld en later in hun woonplaats bewierookt. Armoe troef!

Vers 5 is het tegenovergestelde van *vers 4*, terwijl er ook een duidelijke overeenkomst is. De dwaas moet niets hebben van dat fanatieke wedijveren en wordt gekenmerkt door totale onverschilligheid. Hij vouwt zijn handen samen, niet om te bidden, maar om duidelijk te maken dat hij niet van plan is zijn handen te gebruiken *(Sp 6:9-10; 24:33)*. Zijn luiheid is net zo fout als de jachtigheid van de streber.

Een luie dwaas verteert niet alleen wat hij *bezit*, maar ook wat hij *is*. Hij doet aan 'zelfkannibalisme'. Hij verliest de controle over de werkelijkheid en over zijn vermogen om te zorgen voor zijn levensonderhoud. Dit laatste

is de overeenkomst met iemand die verteerd wordt door jaloezie, want zo iemand is ook de controle over de werkelijkheid kwijt.

Tegenover de twee voorgaande dwaalwegen – gedreven worden door jaloersheid en luiheid – geeft *vers 6* het enig goede alternatief: Laat je niet opjutten. Een overvolle agenda maakt misschien indruk, maar het maakt je ook kapot. Je loopt jezelf voorbij, je krijgt een hartinfarct en gaat dood. Wees ook niet lui, want dan verdien je geen brood en ga je ook dood. Er moet balans in het leven van een mens zijn.

Die balans is er bij de mens die net als de Prediker nuchter naar het leven kijkt. Wie tevreden is met *"een hand vol rust"*, doet niet mee aan de jacht om de beste te zijn en ook niet aan totale passiviteit. Ieder mens heeft gewoon op z'n tijd een beetje rust en ontspanning nodig. Daar heeft hij meer aan dan zichzelf eindeloos afbeulen. Een hand vol met rust vertolkt twee gedachten: die van bescheiden wensen en van innerlijke vrede.

Deze houding staat net zo ver van de dwaas met zijn zelfzuchtige luiheid af als van de streber die altijd jaagt naar het beste en hoogste. Hoe dwaas is het toch om je *"beide vuisten vol zwoegen"* te hebben, want het jagen naar resultaat is hetzelfde als het *"najagen van wind"*: je kunt er niets van vasthouden.

Twee zijn beter dan één | *verzen 7-12*

> *7 Opnieuw zag ik iets vluchtigs onder de zon. 8 Er is er één, en geen tweede. Hij heeft ook geen kind of broer en toch komt er geen einde aan al zijn zwoegen. Ook wordt zijn oog niet verzadigd van rijkdom. [Nooit is het:] Voor wie tob ik mij af en laat ik mijzelf het goede ontbreken? Ook dat is vluchtig en een treurige bezigheid. 9 Twee zijn beter dan één, want [samen] krijgen zij een goede beloning voor hun zwoegen. 10 Want als zij vallen, helpt de één zijn metgezel overeind. Maar wee die ene die valt, terwijl er geen tweede is om hem overeind te helpen. 11 Ook als er twee [bij elkaar] liggen, hebben zij warmte, maar hoe moet één [alleen] warm worden? 12 En als iemand de één overweldigt, zullen die twee tegen hem standhouden. Een drievoudig snoer wordt niet snel gebroken.*

De Prediker heeft nog iets onder de zon gezien wat vluchtig is *(vers 7)*. Dat is dat er zoveel eenzame mensen op aarde zijn die zich afbeulen met

hard werken en veel verdienen, maar niemand hebben om hun leven en bezit mee te delen *(vers 8)*. Hij beschrijft de leegheid van de eenzaamheid en daardoor de vruchteloosheid van alles wat met hard werken wordt verkregen.

De eenzame egoïst is er nog erger aan toe dan de streber en de luiaard van de *verzen 4-5*. We zien hier een dwangmatige geldwolf, iemand van wie het oog niet wordt verzadigd van rijkdom. Hij loopt met het euroteken in zijn ogen, hij ziet alleen geld, en is daardoor 'ontmenselijkt'. Hij heeft geen familie, contacten wil hij niet en aan vriendschappen begint hij al helemaal niet. Altijd is hij aan het werk, zonder enig moment van plezier en genot van het verdiende. Altijd wil hij meer, maar nooit zal hij iets met een ander delen.

Hij heeft een groot bedrijf, maar niemand die het kan overnemen. Hij heeft een overvloed aan eten, maar niemand die mee-eet. Dat wil hij ook helemaal niet, want dat kost tijd en geld. In zijn leven is geen plaats voor een *"tweede"*. Er is alleen een 'eerste', die tegelijk een 'enige' is, want er is geen tweede. Die eerste en enige is hijzelf.

Als hij al een vrouw of kinderen zou hebben, zou hij nauwelijks tijd voor hen hebben. Misschien meent hij zich voor hen af te tobben, maar in werkelijkheid leeft hij voor zijn zaak en is hij daarmee getrouwd. Zijn oog is namelijk op zijn rijkdom gericht. En aangezien zijn oog niet van rijkdom wordt verzadigd, ploetert hij maar voort. Er komt geen einde aan zijn geploeter *(Pr 5:9)*.

Hij heeft meer dan hij ooit zelf kan opmaken, maar voor wie doet hij het? Hij ontzegt zich elk genoegen, maar waarom? Geploeter in eenzaamheid is inderdaad *"vluchtig en een treurige bezigheid"*. Vrede en rust worden opgeofferd aan zijn begeerten. Hij zwoegt maar voort. Aan God denkt hij niet. Hij is rijk, maar niet in God. Als zijn hart ophoudt met slaan, voor wie zal alles zijn waarvoor hij zo onophoudelijk heeft gewerkt *(Lk 12:18-21; 16:25)*? Iemand heeft geld omschreven als 'een artikel dat kan worden gebruikt als een universeel paspoort overal heen, behalve naar de hemel, en als een universele voorziening van alles, behalve van geluk'.

Ik las in een commentaar een actuele beschrijving van de eenzame, harde werker die de Prediker hier aan ons voorstelt:

'Deze man gelooft in de waarde van hard werken en vindt daar zijn voldoening in. Hij is waarschijnlijk getrouwd en heeft minstens drie kinderen van wie hij de foto in zijn portemonnee heeft. Hij houdt van zijn vrouw en denkt vaker aan haar dan zij weet. Zeker, hij maakt lange dagen; vaak gaat hij vóór zes uur 's morgens de deur uit en is pas na zeven uur 's avonds weer thuis. De druk op zijn werk is zo groot, dat het hem een uur of twee kost om tot rust te komen, waardoor hij niet veel tijd aan praten kan besteden. Hij is zo moe, dat de krant lezen en een beetje televisiekijken het enige is wat hij kan doen, waarna hij vermoeid naar bed gaat.

Zijn bloeddruk is te hoog, hij weet dat hij meer moet bewegen. Zijn dieet is niet al te best, en soms is hij prikkelbaar en snauwt op zijn gezin, waar hij later spijt van heeft. Het is waar dat hij zeventig uur per week werkt, maar hij vindt zichzelf geen workaholic. Hij houdt gewoon van zijn werk, en hij is er goed in. En gelukkig, hij kan een mooi salaris mee naar huis nemen en daarmee zijn gezin van goede dingen voorzien.

Op zekere dag vat hij het plan op het rustiger aan te gaan doen, want het gaat niet goed ..., maar nog niet vandaag. Hij gaat de deur uit voordat zijn gezin weet dat hij weg is.

Op een avond komt hij thuis en zijn gezin is er niet. Terwijl hij aan het werk was, zijn de kinderen opgegroeid, is zijn vrouw teruggegaan naar de universiteit en haar eigen carrière begonnen, zijn de kinderen verhuisd, en nu is het huis leeg. Hij kan het niet geloven. De Raad van Bestuur heeft hem zojuist tot directeur benoemd en nu is er niemand om het goede nieuws mee te delen. Hij heeft de top bereikt ... alleen.

Zelfs al zijn we er niet op uit om directeur te worden, dan hebben velen last van het 'haast-syndroom'. Er zijn zoveel drukke mensen. Ze zijn zo druk, dat ze de mensen vergeten die het dichtst bij hen staan. Hoeveel vaders en moeders hebben hun kinderen tekortgedaan voor €10.000 of €20.000 extra per jaar?' [Einde beschrijving]

Na de 'Einzelgänger', de man die alles alleen doet en alleen voor zichzelf leeft, beschrijft de Prediker in *vers 9* het voordeel van een metgezel. Die

metgezel kan er in allerlei relaties zijn en in het bijzonder in de huwelijksrelatie. Individualisme, waar de wereld vandaag steeds meer door wordt geregeerd, zorgt voor enorme verdeeldheid. Het uiteenvallen in groepen is al een ramp, het uiteenvallen van een samenleving door individualisme is er een van ongekende omvang.

Iedere persoon is een groep voor zich, staat op zichzelf en vecht voor zijn eigen belang. Kijk maar naar de eenmansfracties in de politiek of de sektarische leider met slechts een enkele volgeling. Ze maken de ellende slechts groter, terwijl ze zich verbeelden mee te werken aan duurzame oplossingen van problemen.

Gemeenschap is een gave van de Schepper, een weldaad, die bedoeld is om de kwaliteit van het leven te verbeteren. Door gemeenschapszin worden de lasten van het leven beter verdeeld en draaglijker. De mens is ook zo gemaakt dat hij anderen nodig heeft en dat anderen hem nodig hebben. God heeft dat al direct bij de schepping van de mens gezegd: *"Het is niet goed dat de mens alleen is" (Gn 2:18)*. De mens is een sociaal wezen. Veel mensen kiezen echter voor eenzaamheid en veel anderen lijden onder eenzaamheid. Veel mensen, veel eenzaamheid. Wie eenzaamheid verkiest boven vriendschap, voelt zich boven de menselijke natuur verheven of heeft zich eronder verlaagd.

Samenwerking levert allerlei voordelen op die de eenzame ploeteraar mist. De verplichtingen van samen iets doen wegen niet op tegen de voordelen ervan. De prijs is het opgeven van onafhankelijkheid. Je moet luisteren naar de argumenten van de ander en daar rekening mee houden, je moet je aanpassen aan zijn tempo en levensstijl en op zijn woord vertrouwen. Het voordeel wordt ook gedeeld. Er is geen sprake van dat de een de ander uitbuit. In het huwelijk al helemaal niet, want daarin wil je rekening met elkaar houden en in absolute trouw alles met elkaar delen. Je bent er altijd voor elkaar en samen ben je er voor de Heer.

Aan samenwerken is een beloning verbonden: het samen bezig zijn aan een gemeenschappelijk project en het succes dat je samen daarin boekt. Je gaat samen ergens voor, je zet je ervoor in, samen met de ander. Wat je bereikt, deel je samen. De genoegdoening die je daarin vindt, is niet in geld uit te drukken.

Er is nog een voordeel verbonden aan het hebben van een metgezel: elkaar helpen en ondersteunen. Wanneer een van beiden valt, kan de een de ander overeind helpen *(vers 10)*. De hulp en steun van de metgezel kunnen praktisch worden ervaren tijdens ongelukken onderweg, zoals struikelen of vallen in een ravijn of in een put of een sloot *(Gn 14:10; Lk 6:39)*. Iemand die daarin valt en alleen is, zal omkomen, maar als er een ander bij is, kan die hem eruit helpen.

We kunnen het ook toepassen op geestelijk in de put zitten, het niet meer zien zitten. De ander kan hem uit zijn depressie helpen door hem te bemoedigen en hem te helpen de last te dragen. Een metgezel maakt geen verwijten, maar zet zijn schouders eronder. In een huwelijk is er het gevaar om te struikelen en te vallen door verkeerde beslissingen te nemen of zelfs door in de zonde te vallen. Wat is het dan waardevol om door de ander overeind geholpen te worden.

Een derde voordeel dat is verbonden aan het hebben van een metgezel, is de warmte die metgezellen elkaar tijdens de kou van de nacht geven *(vers 11)*. Het ziet op het met elkaar in liefde omgaan in het leven van elke dag. De warmte van de liefde, die niet eist, maar geeft. De wereld is koud omdat er geen liefde is, dat wil zeggen geen Goddelijke liefde. In de sfeer van Goddelijke liefde zullen kinderen geestelijk gezond opgroeien. Iemand die alleen is, kent niet de vurige warmte van de broederliefde *(1Pt 1:22)*. Het gevolg is dat hij lauw wordt in zijn genegenheden en ten slotte verkilt en versteent.

Een vierde voordeel van het hebben van een metgezel is dat je samen sterker bent tegenover vijanden *(vers 12)*. Een metgezel biedt veiligheid en bescherming door meerderheid. Een goed aaneengesloten huwelijk is moeilijk te bestrijden. Hetzelfde geldt voor een plaatselijke gemeente waar de gelederen gesloten zijn. Eva kon misleid worden omdat ze alleen was *(Gn 3:1-6)*. Als er interne verdeeldheid is, is de kracht weg en is het eenvoudig voor de vijand om binnen te dringen.

Twee zijn al beter dan één, maar als er een derde bij komt, is dat helemaal een versterking. Een touw dat van drie strengen is gevlochten, is sterker dan een touw van twee strengen. Als we dit op het huwelijk toepassen, mogen we in het drievoudige snoer man, vrouw én God zien.

Uit alles blijkt dat je samen of met zijn drieën beter af bent dan alleen. Het geeft te midden van alle vluchtigheid nog enige voldoening, hulp, warmte en kracht aan het leven. Jij bent er voor een ander en een ander is er voor jou. Zo kun je samen nog iets van het leven maken.

Betrekkelijkheid van populariteit | *verzen 13-16*

> *13 Beter een arme maar wijze jongeman, dan een oude maar dwaze koning die van geen waarschuwing meer wil weten. 14 Ja, [iemand] komt uit de gevangenis om koning te worden, terwijl iemand die in zijn koninkrijk is geboren, verarmt. 15 Ik zag al de levenden onder de zon omgaan met de jongeman, de tweede, die voor hem in de plaats kwam. 16 Er komt geen einde aan al het volk, aan allen die er vóór hen waren. Ook zullen zij die later komen, zich niet over hem verblijden. Ja, ook dat is vluchtig en najagen van wind.*

In deze verzen gaat het ook over de verhouding tussen mensen, maar dan speciaal tussen een regeerder en het volk en over de eer die met de positie van regeerder samengaat. Door wie willen mensen worden geregeerd? De Prediker heeft hierover ook waarnemingen gedaan. Je kunt, zegt hij, beter worden geregeerd door *"een arme maar wijze jongeman"*, dan door *"een oude maar dwaze koning" (vers 13)*. De jongeman is beter omdat hij wijs is. De dwaasheid van de oude koning blijkt uit het feit dat hij *"van geen waarschuwing meer wil weten"*.

In het algemeen is de wijsheid bij de ouden *(Jb 12:20)*, maar we moeten de ogen er niet voor sluiten dat jongeren soms wijzer zijn dan ouden *(Ps 119:100; Jb 32:4-9)*. Het gevaar van iemand die oud is, is dat hij wijs wordt in zijn eigen ogen *(Rm 12:16b)*, dat hij betweterig en stijfkoppig wordt. Een man die te lang in het zadel heeft gezeten, dreigt op een eilandje te gaan leven omdat hij niet meer weet wat er werkelijk gaande is. Hij is vergeten wat het is om jong en krachtdadig te zijn en luistert niet naar terechtwijzing. De menigte zal op hem uitgekeken raken en kiezen voor de jongeman. Dat de jongeman arm en wijs is, maakt hem alleen maar aantrekkelijker.

De jongeman had alles tegen zich, hij is begrensd geweest in zijn bewegingsvrijheid, hij had geen mogelijkheden om zich te ontplooien, maar zijn wijsheid helpt hem op de troon *(vers 14)*. De nieuwe leider is jong en dynamisch, welbespraakt en intelligent *(vers 15)*. Hij heeft charisma. Alles wat hij was en wat hij is, draagt ertoe bij dat iedereen met hem wegloopt.

De populariteit van de nieuwe, jonge, dynamische koning is enorm *(vers 16)*. Enthousiast wordt hij verwelkomd. Een onafzienbare menigte volgt hem. Hij is de frisse wind waar iedereen naar hunkerde na de muffe geur die om de oude dwaze koning heen hing. De oude man heeft geen blijvende verbetering gebracht. De volgende generatie heeft andere ideeën, loopt voor andere voorstellen warm, wil nieuwe uitdagingen. De jongeman is daarvan het symbool. Hij zal ze brengen wat de nieuwe generatie wenst. Hij is authentiek en eerlijk, zo wordt er over hem geroemd.

Wanneer hij echter enige tijd aan de regering is, begint hij dezelfde trekken te vertonen die zijn voorganger had. De mensen raken op hem uitgekeken. Ze hebben het wel met hem gehad. Er komt weer een nieuwe generatie, met weer nieuwe verlangens. Zo is het altijd gegaan en zo zal het ook met deze rijzende ster gaan. Op zeker moment zal deze – nu nog – jongeman het veld moeten ruimen en de weg van de oude koning moeten gaan omdat de mensen klaar met hem zijn. Ze zijn te rusteloos om hem interessant te blijven vinden. Als hij op het toppunt van zijn roem is gekomen, is dat alleen om er te stranden. Er moet een nieuwe ster komen.

De volksgunst, zo zegt de Prediker, *"is vluchtig"*, en wie daarnaar jaagt, is bezig met het *"najagen van wind"*. Het is als regeerder onmogelijk altijd in de gunst van het volk te blijven. Een keer valt hij van zijn voetstuk. Mensen die eerst zo weg van hem waren, schreeuwen om zijn vertrek. De volksgunst is net zo veranderlijk als het weer. Na het 'hosanna' volgt vaak het 'kruisig hem'. [In het Engels klinkt het beter: na 'hail him' volgt vaak 'nail him'.]

Naderen tot God om te luisteren | *vers 17*

> 17 *Let op uw voeten*
> *als u naar het huis van God gaat.*
> *[Het is beter] dat men naderbij komt om te luisteren*
> *dan om [als] dwazen een offer te geven,*
> *want die weten niet dat zij kwaad doen.*

Tot en met *vers 16* gaat het om vormen van gemeenschap tussen mensen onderling, of het ontbreken ervan. Vanaf *vers 17* wordt ons oog gericht op de behoefte aan een grotere en betere vorm van gemeenschap: de

gemeenschap met God. De Prediker zegt niet dat het zoeken daarnaar 'vluchtig' en 'najagen van wind' is. Hij wijst er wel op dat het op de juiste manier moet gebeuren, in het besef van Wie God is en wie de mens is in vergelijking met Hem. Het gaat om een gepast naderen tot God *(vgl. Ex 3:5; Jz 5:13-15; Jh 4:23-24)*.

Wie tot God in Zijn huis nadert, moet op zijn voeten letten *(vers 17)*. Het gaat er natuurlijk om dat iemand zijn hart bewaart, maar de toestand van het hart wordt zichtbaar in de weg die de voeten gaan *(vgl. Sp 1:15; 4:26-27)*. Wie naar Gods huis gaat, moet zich ervan bewust zijn dat hij niet een gewoon huis nadert. Het huis van God staat op elke plaats waar God Zich openbaart *(Gn 28:17,22)*, maar het is zeker ook de tempel, die hier bedoeld zal zijn.

De Prediker richt zijn oog op de mens die aanbidt. Hij heeft tot nu toe tot zijn gehoor in de 'ik' vorm gesproken, vanuit zijn positie als waarnemer. In het komende gedeelte spreekt hij vermaningen uit. Net als de profeten roept hij op tot waarachtige godsdienst. Hij richt zich tot personen die het goed bedoelen, maar schuldig onwetend zijn over God. Het zijn de mensen die van zingen houden en met plezier naar de kerk gaan, maar die slechts met een half oor luisteren en er nauwelijks toe komen te doen wat ze zich hebben voorgenomen voor God te doen.

Je kunt beter komen *"om te luisteren"*, dan als dwazen of op een dwaze manier – alleen voor de vorm, zonder dat het hart erbij betrokken is – *"een offer te geven"*. 'Luisteren' heeft de dubbele betekenis van 'aandachtig letten op' en 'gehoorzamen'. Die beide aspecten van luisteren vindt God belangrijker dan welk offer ook *(1Sm 15:22; Sp 21:3)*.

Maar Samuel zei:
Heeft de HEERE evenveel behagen in brandoffers en slachtoffers
als in het gehoorzamen aan de stem van de HEERE?
Zie, gehoorzamen is beter dan slachtoffer,
opmerkzaam zijn [beter] dan het vet van rammen. (1Sm 15:22)

Het offer is een offerdier dat is gedood om aan God te offeren en dat daarna als gemeenschapsmaaltijd dient. Het is een vredeoffer. Een slachtoffer kan devalueren tot een eetfestijn, waarbij totaal niet meer aan God wordt gedacht. De Prediker heeft bij zijn opmerking hierover mogelijk dit misbruik voor ogen gehad. Het gaat hem er niet om dat er niet meer geofferd moet worden, maar dat dit met de gepaste eerbied moet gebeuren.

De genade van God, hoe groot die ook is, mag nooit een excuus zijn om met Hem een loopje te nemen. Mensen nemen God niet serieus als ze menen dat ze Hem kunnen naderen met vrome, maar inhoudsloze woorden en daarbij ook nog eens lichtzinnig met heilige dingen omgaan *(vgl. Mt 7:21-23; 23:16-18; 1Ko 11:27-29)*. Ze hebben er geen idee van dat ze kwaad doen en spelen de vermoorde onschuld als er op de huichelachtigheid van hun houding worden gewezen. Er is echter geen sprake van onschuldige onwetendheid, maar ze zijn schuldig aan het onteren van God. Ze hadden beter moeten weten.

Prediker 5

Spreek bedachtzaam voor Gods aangezicht | *verzen 1-2*

> 1 *Wees niet te snel met uw mond,*
> *en laat uw hart zich niet haasten*
> *een woord te uiten voor het aangezicht van God.*
> *Want God is in de hemel*
> *en u bent op de aarde.*
> *Laat daarom uw woorden weinig [in aantal] zijn.*
> 2 *Want [zoals] de droom komt door veel bezigheid,*
> *zo ook het gepraat van de dwaas door veelheid van woorden.*

Jakobus zegt in zijn brief in algemene zin: *"Laat ieder mens echter snel zijn om te horen, traag om te spreken" (Jk 1:19)*. Wat in algemene zin voor mensen onderling geldt, geldt in bijzondere mate voor onze omgang met God, met wat wij tegen Hem zeggen *(vers 1)*. Haastigheid van geest is altijd verkeerd, maar vooral in het gebed. Het gaat hier, gelet op het verband, hoogstwaarschijnlijk om het overhaast, ondoordacht doen van een gelofte. Ondoordacht uitgesproken woorden weerspiegelen het innerlijke leven, want de mond spreekt vanuit het hart. Net zoals het niet op uiterlijke offerdienst aankomt, zo komt het in onze gebeden ook niet op een omhaal van woorden aan.

Er is niets tegen lang bidden. De Heer Jezus bad ook een keer de hele nacht door *(Lk 6:12)*. Tegen ons wordt gezegd dat we voortdurend moeten bidden *(Lk 18:1; 1Th 5:17)*. God is wel tegen lange gebeden die voor de schijn van godsdienstigheid worden gedaan zoals de farizeeën dat doen *(Mk 12:40)* en tegen het gebruik van een omhaal van woorden zoals de volken dat doen *(Mt 6:7-8)*.

We moeten ons realiseren Wie en waar God is en wie en waar wij zijn. God is in de hemel, de plaats van Zijn heerlijkheid en Zijn bestuur. De contrasten zijn: God en de mens, en de hemel en de aarde. God overziet en controleert alles; de mens weet daarbij vergeleken helemaal niets. In dat licht is het pure aanmatiging God voor ons karretje te spannen door grote geloften te doen die we zeggen te zullen inlossen als Hij ons geeft wat we wensen.

Ons ongeduld staat tegenover Zijn grootheid. De nietigheid van de mens tegenover de grootheid van God moet van de mens een smekeling maken en hem ervoor waarschuwen niet als God te willen zijn. God gelijk willen zijn is de oorsprong van de zonde.

Vers 2 sluit op het voorgaande aan, wat we zien aan het woord *"want"*. Het maakt duidelijk dat er sprake is van oorzaak en gevolg in ons naderen tot God. Ongeduld in het gebed wordt veroorzaakt door een veelheid aan bezigheden. Zware verantwoordelijkheden in het dagelijkse werk kan onze concentratie in het bidden hinderen en tot ongeduld in het bidden leiden. De dwaas zal daarom in zijn gebed een stortvloed aan woorden uiten, zonder dat het enig effect sorteert.

Gebed vereist rust en vertrouwen, ook al is de aanleiding om te bidden nog zo dringend. De eerste bijeenkomst van de gemeente om te bidden geeft een mooi voorbeeld *(Hd 4:24-31)*. We lezen eerst dat de gemeente tot God nadert om Hem te aanbidden. Vervolgens wordt de Schrift aangehaald en dan komt de smeekbede, gevolgd door het antwoord.

De veelheid van woorden die de dwaas in Gods tegenwoordigheid gebruikt, is het gepraat dat vergeleken kan worden met een droom die ontstaat door veel bezigheid. Het gepraat van de dwaas is net zo onwerkelijk als een droom. Een overmaat aan woorden moet wel tot dwaasheid leiden, evenals een overmaat aan bedrijvigheid tot warrige dromen leidt.

Het is iets waartoe ieder mens kan vervallen. Zoals iemand door te veel bezigheden overdag 's nachts gaat dromen, zo gaat iemand door te veel praten gemakkelijk dwaze woorden uitkramen. Wie te druk is, krijgt nachtmerries, wie te veel woorden gebruikt, is een dwaze flapuit en babbelkous.

Kom na wat u belooft en vrees God | *verzen 3-6*

> 3 *Wanneer u aan God een gelofte doet,*
> *stel [dan] niet uit die na te komen,*
> *want Hij heeft geen welgevallen aan dwazen.*
> *Kom na wat u belooft.*
> 4 *Het is beter dat u niet belooft,*
> *dan dat u belooft maar niet nakomt.*

5 *Sta uw mond niet toe,*
uw vlees te doen zondigen.
Zeg ook niet in de tegenwoordigheid van de engel:
dat was een vergissing.
Waarom zou God zeer toornig worden om wat u zegt,
en het werk van uw handen te gronde richten?
6 *Want zoals er in een veelheid aan dromen [veel] vluchtigs is,*
zo is het ook met de veelheid van woorden.
Daarom: vrees God!

In de voorgaande verzen gaat het over de algemene dienst aan God. In dit gedeelte gaat het over een speciale oefening: het doen van een gelofte. Het is geen waarschuwing tegen het doen van geloften, maar tegen het doen en niet nakomen ervan *(vers 3; Nm 30:2)*. Zoiets doet alleen een dwaas. Hanna deed een gelofte en kwam die na *(1Sm 1:11,26-28; Ps 76:12)*. Het is ook van belang een gelofte direct na te komen en het nakomen ervan niet uit te stellen. Direct doen wat er is beloofd, is het beste bewijs van de oprechtheid van de gedane gelofte.

Wanneer een man de HEERE een gelofte doet of een eed zweert om een verplichting op zich te nemen, dan mag hij zijn woord niet schenden; overeenkomstig alles wat uit zijn mond komt, moet hij doen. (Nm 30:2)

Mensen beloven God vaak iets als Hij hen uit de problemen helpt *(Gn 28:20-22)*. Ze zeggen dat ze God zullen gaan dienen als Hij hen helpt. Als er echter geen levende relatie met Hem is, vergeten ze hun belofte zodra ze de verhoring hebben gekregen.

Het doen van een gelofte was niet verplicht, maar vrijwillig *(vers 4; Dt 23:21-23)*. Je kunt beter terughoudend zijn in het doen van een belofte dan in het nakomen ervan.

Wanneer u de HEERE, uw God, een gelofte gedaan hebt, mag u niet aarzelen die na te komen, want de HEERE, uw God, zal dat zeker van u eisen, en [dan] zou er zonde in u zijn. Maar als u ervan afziet een gelofte te doen, is er geen zonde in u. Wat er over uw lippen komt, moet u houden en doen, net als wanneer u de HEERE, uw God, een vrijwillige gave beloofd hebt, iets wat u met uw [eigen] mond gesproken hebt. (Dt 23:21-23)

Zij die God vrezen zullen:

1. God niet snel geloften doen;
2. als ze een gelofte hebben gedaan, ernst maken met het vervullen ervan;
3. gebroken geloften als zonden belijden en er berouw over hebben.

Het gaat hierbij steeds om beloften die in overeenstemming zijn met Gods Woord. Herodes had op zijn belofte moeten terugkomen en die moeten verbreken *(Mt 14:6-9)*. Hij had moeten belijden dat hij zichzelf schromelijk had overschat met het doen van een dergelijke belofte en erop terug moeten komen voor Gods aangezicht. Omdat hij echter leefde voor het aangezicht van mensen, wilde hij zijn gezicht niet voor hen verliezen en voerde zijn goddeloze belofte uit.

Niemand mag zichzelf aan een gelofte houden die met zonde is verbonden. Iemand kan daar ook niet door anderen, mensen of de duivel zelf, aan worden gehouden. Een dergelijke gelofte moet verbroken worden onder belijdenis en in de Naam van de Heer Jezus.

De Prediker geeft de opdracht dat we onze mond niet zullen toestaan iets te zeggen waardoor we tot zonde zouden komen *(vers 5)*. Met *"uw vlees"* wordt de hele mens bedoeld. Onze woorden raken ons hele wezen, ze trekken ons hele wezen mee in de richting van ons spreken. Wat er uit onze mond komt, brengt ons dichter bij God of voert ons verder bij Hem vandaan.

"De engel" is de vertegenwoordiger van God, Zijn boodschapper. Dat kan de priester zijn, in wiens tegenwoordigheid de gelofte is gedaan *(Lv 5:4-5; Ml 2:7)*. Het kan de boodschapper zijn die de priester naar iemand stuurt om hem aan zijn gelofte te herinneren.

God neemt het niet nakomen van een gelofte hoog op. Hij wordt *"zeer toornig"* als we iets met onze mond beloven, als we iets zeggen te zullen doen, en we doen dat niet. Het verachten van een gelofte betekent het verachten van Hem, voor Wiens aangezicht de gelofte is gedaan. Hierbij past een van de spreuken die de Prediker eerder heeft uitgesproken: *"Het is een valstrik voor een mens ondoordacht een heilige [gelofte] te doen, en [pas] daarna de [gedane] geloften te overwegen" (Sp 20:25)*.

Als we een gelofte niet nakomen, kan God daar niet straffeloos aan voorbijgaan. We zullen Zijn oordeel ervaren doordat Hij het werk van onze handen afbreekt. We hadden eerst onze gelofte moeten nakomen, maar we zijn voor onszelf aan het werk gegaan. Dat werk gebeurt in ongehoorzaamheid. Daarom richt Hij het te gronde.

Geloften werden vaak gedaan met het oog op succes in het werk. Een voorbeeld hiervan is het land, waarvan men door het doen van een gelofte hoopt dat het veel zal opbrengen. Als de gelofte niet wordt nagekomen, zullen de overtreders juist daarin worden gestraft en wordt de zegen die zij wensten, veranderd in een vloek met als gevolg dat er helemaal geen opbrengst is.

De lichtvaardig uitgesproken geloften van *vers 5* zijn niet meer dan een woordenspel, een dagdromerij *(vers 6)*. De mens is geneigd zijn illusie mee te dragen als hij belooft of aanbidt, zonder zich bewust te zijn dat hij in tegenwoordigheid van de Hoogheilige is. Het is alsof hij in dromenland leeft, zonder realiteitszin. Aan een dergelijke situatie kan de mens alleen ontkomen door God te vrezen. Dat houdt in dat hij zich ervan bewust is voor Gods aangezicht leven, en dat laat zien door Hem te erkennen en te eren. Dan zal hij op zijn woorden letten en geen lichtzinnige geloften doen die hij toch niet van plan is na te komen.

Wie God vreest, hoeft niets en niemand anders te vrezen. Zo iemand kan tegen de satan zeggen: 'Omdat ik God vrees, hoef ik jou niet te vrezen.' Zo iemand zal zijn gelofte houden: *"Heeft hij gezworen tot [zijn] schade, [zijn eed] verandert hij evenwel niet" (Ps 15:4b)*.

Onderdrukking hoeft ons niet te verbazen | *verzen 7-8*

> *7 Indien u onderdrukking van de arme en beroving van recht en gerechtigheid in het gewest ziet, wees dan over dat verschijnsel niet verbijsterd. Want een hooggeplaatste let op een [andere] hooggeplaatste, en [nog] hoger geplaatsten [letten] op hén. 8 De opbrengst van het land is er voor iedereen. [Ook] een koning wordt gediend met [de opbrengst van] het veld.*

De Prediker volgt in dit boek niet een bepaald patroon, een duidelijke voortgang van een onderwerp. Hij geeft zijn waarnemingen weer zonder op een eventueel verband tussen de onderwerpen te letten. Het kan zijn dat hij zomaar van het ene op het andere onderwerp overgaat. We zien dat hier ook. Hij verlaat het onderwerp van het naderen tot God en wijst vanaf *vers 7* tot *Prediker 6:12* op situaties rondom het thema armoede en rijkdom, met als hoofdgedachte: hoe meer rijkdom, hoe meer corruptie. De achterliggende gedachte lijkt te zijn dat rijkdom vaak door corruptie of

onderdrukking wordt verkregen. Het beroven van recht en gerechtigheid wijst op een kromme rechtspraak.

In *vers 7* wijst hij op het aloude afschuifsysteem, drijvend op jaloersheid, waarbij een steeds hogere verantwoordelijk wordt gesteld. Dat gaat door totdat de hoogste en ongenaakbare verantwoordelijke is bereikt, die echter zelf ook alle verantwoordelijkheid afwijst. Iedereen die macht heeft over een ander, ontloopt zo zijn eigen verantwoordelijkheid. Door de bureaucratie en ambtenarij worden de burgers van het kastje naar de muur gestuurd, met eindeloze vertragingen en excuses en zonder dat ze krijgen waarop ze recht hebben. De cultuur van zelfverrijking krijgt steeds meer aanhangers. Iedereen is alleen bezig zijn eigen zakken te vullen.

De Prediker spreekt niet over een dorp of een stad, maar over *"het gewest"*, waarmee een groter deel van het land wordt bedoeld, misschien zoiets als een provincie *(vgl. Ea 5:8)*. Onderdrukking vindt onder nagenoeg alle regeringen en op alle bestuursniveaus plaats. Het gebeurt vooral door de lagere overheden in de provincies die ver weg liggen van het centrum van de regering.

De Prediker roept niet op tot revolutie om aan die cultuur een einde te maken. Nuchter stelt hij dat we ons er niet over moeten verwonderen. Het is ingebakken in het systeem en onuitroeibaar.

In veel landen is er onderdrukking en onrecht. Dit komt omdat een egoïstische hogergeplaatste door een net zo egoïstische nog hogergeplaatste wordt uitgebuit en begeleid, die op zijn beurt onder een hogergeplaatste valt, enzovoort. Omdat iedere hogergeplaatste de direct onder hem geplaatste uitbuit, zal de ondergeschikte hetzelfde doen bij hen die aan hem ondergeschikt zijn. Het volk lijdt onder dit patroon van wanbestuur.

Vers 8 schijnt een tegenhanger van *vers 7* te zijn. Bij alle bureaucratie is het een voordeel als er een stabiel punt van gezag is: een koning die aandacht heeft voor de landbouw *(2Kr 26:10)*. Er is onder de inwoners van een land onderscheid in sociale status, maar iedereen is afhankelijk van *"de opbrengst van het land"*. Zelfs *"een koning"*, de man die als hoogste autoriteit aan de top van het volk is geplaatst, *"wordt gediend met [de opbrengst van] het veld"*. Als het land goed wordt bewerkt en er een eerlijke verdeling is, brengt het land genoeg op voor iedereen.

Ook de koning is voor het onderhoud van zijn gezin afhankelijk van wat het land opbrengt. De koning die goed regeert, beschermt de boer door een juiste wetshandhaving. Hij beseft dat hij voor zijn onderhoud van de boer afhankelijk is. De koning is een knecht van het land. Zo'n koning zal, in plaats van als de hoogstgeplaatste hen die onder hem staan te onderdrukken en zich ten koste van hen te verrijken, in recht regeren en iedereen in de opbrengst van het land laten delen.

Wat een zegen is het als een koning, de hoogste autoriteit, het welzijn van het land zoekt. Hij is geen uitbuiter, hij zoekt niet door oorlog zijn grondgebied te vergroten, maar is iemand die zijn grondgebied beschikbaar stelt voor de akkerbouw, waardoor iedereen van de opbrengst ervan kan genieten.

Wij mogen in het licht van het Nieuwe Testament denken aan de Heer Jezus. Hij is de Koning Die het welzijn van Zijn land, Zijn koninkrijk, en al Zijn onderdanen zoekt.

Geld is vluchtig en veroorzaakt problemen | *verzen 9-16*

> *9 Wie het geld liefheeft, wordt van geld nooit verzadigd, en wie de overvloed liefheeft, niet van inkomsten. Ook dat is vluchtig. 10 Waar het goed vermeerdert, vermeerderen zij die het opeten. Welk voordeel hebben dan de bezitters ervan, behalve dat hun ogen [ernaar] kunnen kijken? 11 De slaap van de arbeider is zoet, of hij nu weinig of veel te eten heeft, maar de overvloed van een rijke houdt hem uit de slaap. 12 Er is een ziekmakend kwaad dat ik zag onder de zon: rijkdom door zijn bezitters bewaard tot hun [eigen] kwaad. 13 Vergaan echter die rijkdommen door boosaardige praktijken, en verwekt hij een zoon, dan heeft die totaal niets in zijn hand. 14 Zoals hij voortgekomen is uit de buik van zijn moeder, zal hij naakt terugkeren om te gaan zoals hij kwam. Hij zal van zijn zwoegen niets meenemen wat hij met zijn hand kan dragen. 15 Daarom is ook dit een ziekmakend kwaad: op geheel dezelfde wijze als hij gekomen is, gaat hij heen. Welk voordeel heeft hij, dat hij zwoegt voor de wind? 16 Al zijn dagen eet hij ook in duisternis. Veel verdriet had hij, bovendien [had hij] zijn ziekte en ergernis.*

Als iemand met zijn hart aan zijn geld hangt, is zijn gelddorst niet te lessen *(vers 9)*. Voor zo iemand is het geld zijn afgod, de mammon *(Mt 6:24)*. Geld

is een goede slaaf, maar een slechte meester. Wie het geld als zijn meester heeft, wordt opgejaagd door zijn drang naar altijd meer. Zijn geldzucht beheerst en verderft hem *(1Tm 6:9)*. Hetzelfde geldt voor het liefhebben van overvloed. Wie met zijn hart aan overvloed hangt, wil altijd meer aan inkomsten binnenkrijgen. Hij wil een steeds groter banksaldo, steeds meer vastgoed, een steeds grotere oogst door meer landerijen.

Maar wie rijk willen worden, vallen in verzoeking en in een strik en in vele onverstandige en schadelijke begeerten, die de mensen doen wegzinken in verderf en ondergang. (1Tm 6:9)

Salomo wijst op het vluchtige van geld en inkomsten. Hij gaat de vluchtigheid, de leegheid van geld en inkomsten in de volgende verzen verklaren. De Heer Jezus tilt dit onderwerp naar een hoger niveau als Hij tegen een man die een erfenis aan zijn neus voorbij ziet gaan, zegt: *"Let op en waakt voor alle hebzucht; want ook al heeft iemand overvloed, zijn leven behoort niet tot zijn bezittingen" (Lk 12:15)*.

Wie veel goederen heeft, heeft veel vrienden *(vers 10)* of zoals Salomo al in *Spreuken* zegt: *"De vrienden van een rijke zijn talrijk" (Sp 14:20)*. Hoe meer rijkdom, hoe meer profiteurs. Ook allerlei liefdadigheidsinstellingen weten je te vinden en doen telkens een beroep op je bezit. Je krijgt veel gezeur aan je hoofd.

Ook moet je het beheer van je goederen aan anderen overlaten. Je kunt het niet allemaal zelf beheren. Maar heb je wel goed door dat zij aan wie je je bezit hebt toevertrouwd, je wel eens kunnen plukken? Zij beheren jouw bezit op een manier dat je er zelf niet meer aan kunt komen en zij er beter van worden. Je kijkt ernaar, maar je bent het feitelijke genot ervan kwijt. Het enige voordeel dat je er nog van hebt, is de gedachte dat het jouw bezit is.

Geld maakt duidelijk dat geld niet bevredigt. Het trekt mensen aan die willen meeliften op je rijkdom en willen parasiteren, waardoor de rust in je leven behoorlijk wordt verstoord. Armoede mag dan wel eens problemen veroorzaken, als je maar niet denkt dat liefde tot het geld een goed alternatief voor die problemen is.

Kijk maar eens naar *"de arbeider"*, de harde werker met een eenvoudig beroep, een laag inkomen en geen bezit *(vers 11)*. Die man heeft al die sores niet. Wie zonder bezit is, is zonder zorgen, in elk geval zit hij niet in over

bezit en daardoor ook niet over mensen die hem de kop gek zeuren om een graantje van zijn overvloed mee te pikken. Hij zit er niet over in of hij weinig of veel te eten heeft, want hij heeft steeds genoeg. Aan het einde van een dag hard werken valt hij in slaap. En zijn *"slaap ... is zoet"*. Hij heeft geen last van nachtmerries; er is ook niets waarover hij ligt te piekeren en te woelen.

Dat is wel wat anders dan de uitwerking die *"de overvloed"*, of de menigte aan goederen, op een rijke heeft. Een rijke heeft veel te eten en doet dat dan ook. Hij propt zich zo vol, dat hij er misselijk van wordt en niet kan slapen. Overdaad schaadt. Een andere gedachte is dat hij erover inzit hoe hij zijn overvloed kan vasthouden en vermeerderen. Hij is in de greep ervan *(vers 10)* en piekert erover, met als gevolg dat het *"hem uit de slaap"* houdt. Hoe meer rijkdom, hoe minder nachtrust. Veel zorgen, weinig slaap. Het grote bed met de beste matras geeft hem niet de 'zoete slaap' waarin de arbeider op de strobaal verzonken ligt.

Je hebt geen geld nodig om gelukkig te zijn. Kijk maar naar de arbeider. Hij eet zijn brood in het zweet van zijn gezicht. Hard werken zorgt ook nog eens voor een goede spijsvertering. Wie alleen maar diners organiseert om grote opdrachten binnen te halen, wordt steeds dikker en steeds onrustiger. De fitnessclubs zien zulke mensen graag komen. Een van de redenen van het bestaan van die clubs is dat mensen te dik worden door te veel en verkeerd eten. Het is een voorbeeld van symptoombestrijding. De leefwijze wordt niet veranderd, maar de gevolgen van de verkeerde leefwijze worden bestreden. Het is dweilen met de kraan open.

Het volgende verhaal kan wel als illustratie dienen:

> Een rijke industrieel trof een eenvoudige visser. De rijke man stoorde zich eraan dat de visser op een zonnige middag in zijn boot achterover leunde, terwijl zijn voeten overboord bungelden. 'Waarom ben je niet aan het vissen?' vroeg hij. 'Omdat ik voor vandaag genoeg vis heb gevangen', antwoordde de visser. 'Waarom ga je niet meer vis vangen?' vroeg de rijke man. 'Wat zou ik er mee moeten doen?' 'Je zou meer geld kunnen verdienen', zei de rijke man, die ongeduldiger werd, 'en een betere boot kunnen kopen, zodat je dieper kunt gaan vissen en zo meer vis kunt vangen. Je kunt nylon netten kopen

en nog meer vis vangen en nog meer geld verdienen. Dan kun je meer boten kopen en anderen inhuren om te helpen vissen. Je zou dan al snel een vloot boten hebben en je zou net zo rijk zijn als ik!' 'En wat zou ik dan moeten doen?' 'Je zou kunnen gaan zitten en van het leven genieten', zei de industrieel. 'Wat denk je dan dat ik nu aan het doen ben?' antwoordde de visser en keek uit over de zee.

Er zijn meer nadelen aan rijkdom verbonden dan alleen slapeloosheid door overdaad of zorgen. Een ervan is dat het bewaren van de rijkdom voor de bezitters *"tot hun [eigen] kwaad"* is *(vers 12)*. De Prediker noemt dit *"een ziekmakend kwaad"*. Het is een kwaad waar je ziek van wordt als je het ziet, en tevens een kwaad dat over de bezitter komt. Je wordt ziek van de ziekte die rijkdom veroorzaakt.

De bezitter van rijkdom wordt ziek als hij te veel van zijn rijkdom opvreet en daardoor maagpijn krijgt met als gevolg dat hij niet kan slapen *(vers 10)*. Maar het kan ook andersom zijn, dat de rijkdom hem opvreet. Hij wordt ziek bij de gedachte dat hij zijn rijkdom zomaar kwijt kan zijn, bijvoorbeeld door diefstal, een verkeerde speculatie of een ondoordachte investering. Hij beschermt zijn rijkdom angstvallig, terwijl hij beseft dat hij geen absolute garantie heeft dat zijn veiligheidssloten, alarmsystemen, camera's en ingehuurde veiligheidsmensen diefstal uitsluiten.

Paulus spreekt dezelfde waarschuwing uit en verdiept die omdat hij rijkdom verbindt met het geloof: *"Maar wie rijk willen worden, vallen in verzoeking en in een strik en in vele onverstandige en schadelijke begeerten, die de mensen doen wegzinken in verderf en ondergang. Want de geldzucht is een wortel van alle kwaad. Door daarnaar te streven zijn sommigen van het geloof afgedwaald en hebben zich met vele smarten doorboord" (1Tm 6:9-10)*.

In de *verzen 13-16* gaat het over gevallen waarin iemand rijk was, maar zijn rijkdom is kwijtgeraakt. Dat is gebeurd *"door boosaardige praktijken" (vers 13)*, hetzij van anderen tegenover hem of door hemzelf. Anderen kunnen hem bestelen. Hij kan ook proberen anderen op te lichten om zichzelf te verrijken en daarbij helemaal het schip ingaan bijvoorbeeld door diefstal of zwendelarij of een plotselinge verandering van omstandigheden. Zo kan rijkdom ineens vleugels krijgen en foetsie zijn. Je hebt het nakijken en kunt er niets aan doen of er ook maar iets van terughalen. Dit vers bergt

een boel frustratie in zich. Het gaat over een man die in één klap alles kwijt is waarvoor hij lang en hard heeft gewerkt. Hij en zijn gezin zijn berooid.

Een extra frustratie is dat hij zijn zoon niets kan nalaten. Gedurende zijn leven heeft zijn rijkdom hem geen goed gedaan. Hij heeft er niet van kunnen genieten, hij is alles kwijt, en de zoon die hij heeft verwekt kan hij ook niets geven. Het levert hem een driedubbele frustratie op.

Dit kwaad zal en kan ons niet overkomen met betrekking tot de schatten die we in de hemel hebben verzameld. Boosaardige praktijken kunnen ons die niet ontroven. Er is geen dief die daar kan komen *(Mt 6:19-20)*. Daarom is het goed om in de hemelse dingen te investeren.

Los van verlies van rijkdom en gezondheid en het oplopen van ziekte en frustratie kun je aan het einde van de rit nog eens niets meenemen ook. Wat een dwaasheid is het dan ook om je voor rijkdom in te spannen, het na te jagen en te proberen er zoveel mogelijk van op te potten. Ieder mens verlaat de wereld zoals hij erin kwam: naakt *(vers 14)*. Al zou hij zijn doodskist van goud laten maken en zijn handen met geld laten vullen als hij in de kist ligt, hij heeft er niets aan. Hij ligt dood en stijf in zijn kist en er is niets meer *"wat hij met zijn hand kan dragen"*.

Dit besef moet het jagen van een mens naar rijkdom een halt toeroepen. Wat een mens bij zijn geboorte in zijn hand had, is het kapitaal dat hij in de wereld bracht: niets. Op dezelfde manier verlaat hij de wereld weer *(Jb 1:21; Ps 49:17-18; 1Tm 6:7)*. Het is zoals het gezegde luidt: het doodshemd heeft geen zakken. We kunnen niets meenemen naar de hemel. We kunnen wel onze schatten vooruitsturen door zoveel mogelijk weg te geven voor wat Gods werk op aarde bevordert.

En hij zei:
Naakt ben ik uit de buik van mijn moeder gekomen
en naakt zal ik daarheen terugkeren. (Jb 1:21)

Als de gedachte doordringt dat iemand *"op geheel dezelfde wijze"* heengaat *"als hij gekomen is"*, dus met niets in de hand, is dat *"ook ... ziekmakend kwaad" (vers 15)*. Hij moet knarsetandend accepteren dat dit de realiteit is, maar hij komt er niet toe ermee in te stemmen dat alle rijkdom die iemand onder de zon heeft uiteindelijk helemaal niets voorstelt. Hij moet zich bewust worden dat zich ervoor inspannen om rijk te worden, gelijk staat aan zwoegen voor de wind die ook niet vastgehouden kan worden. Er is meer

voor nodig om ermee in te stemmen dat het zo is en dat is het inzicht dat alle toename van geld en goed tijdens het leven iemand niets oplevert voor de eeuwigheid.

Vers 16 versterkt de conclusie van *vers 15* door te herinneren aan al de moeiten en ontberingen die de mens zich heeft getroost om zijn bezit te verwerven dat hij nu weer kwijt is. Het bezig zijn met zijn rijkdom – zowel met de groei als met het verlies ervan – heeft hem tot een droefgeestig, schimmig leven gebracht, *"in duisternis"*, zonder enig uitzicht op vreugde. Hij kan in het volle daglicht zitten en toch in de duisternis zijn omdat zijn hart duisternis is. Hij heeft niet in het volle licht kunnen genieten.

Lichamelijk is het hem ook niet goed gegaan. Zijn geest en hart zijn verscheurd geraakt over zijn rijkdom. Hij is ook over zijn toeren geweest over uitblijvende resultaten of verliezen op de beurs, over het soms geringe rendement van zijn geld. Wat een ergernis heeft hij gevoeld, toen hij zijn rijkdom zag verdampen.

Het goede genieten is een gave van God | *verzen 17-19*

> *17 Zie, wat ik gezien heb: een goede zaak die voortreffelijk is, [namelijk] te eten en te drinken en het goede te genieten bij al zijn zwoegen waarmee hij zwoegt onder de zon [tijdens] het getal van zijn levensdagen, die God hem gegeven heeft, want dat is zijn deel. 18 Ook elke mens aan wie God rijkdom en bezittingen geeft en toestaat om daarvan te eten en zijn deel [ervan] te nemen om zich in zijn zwoegen te verblijden, dat is een gave van God. 19 Ja, hij zal niet veel [meer] denken aan zijn levensdagen, want God verhoort [hem] in de blijdschap van zijn hart.*

Na de schets van de bitterheid van het leven is het voor de Prediker de juiste tijd om te herinneren aan de remedie *(vers 17)*. In de voorgaande verzen is God niet genoemd. Hij wijst nu op een aspect van het leven dat niet vergeten mag worden, een aspect dat hij inleidt met de oproep *"zie"*. Er is namelijk een ander leven, even uiterlijk, werkelijk en waarneembaar. De Prediker heeft *"gezien"* dat het mogelijk is om te midden van de arbeid, niet bij de afwezigheid ervan, *"te genieten"*. Dat is een voorziening van God in het korte leven. *"Eten"* en *"drinken"* zijn een uiting van gemeenschap, vreugde, voldoening *(1Kn 4:20)*. Dit is het deel van de wijze.

Algemeen misbruik van rijkdom sluit een juist gebruik ervan niet uit. Als God het geeft, mogen we het genieten *(vers 18)*. Zowel de middelen van eten en drinken als de mogelijkheid ervan te genieten komen als een gave van God. Genieten van eten en drinken als resultaat van hard werken kan in het besef dat Hij in Zijn macht erover het aan een mens geeft die het mag doen in Zijn kracht. Dat het een gave van God is, houdt in dat de mens het niet in zijn eigen macht heeft om ervan te genieten. Dat is in het vorige gedeelte duidelijk aangetoond.

Wanneer God het geeft, mag je het beste ervan maken onder de zon en intens genieten van de dingen op aarde. Tegelijk is het zo, dat die dingen in zichzelf geen enkele betekenis hebben omdat ze zo vluchtig zijn als de wind. Ook is er geen enkel voordeel in aanwezig met betrekking tot de eeuwigheid. Er blijft niets van over wat je zou kunnen opsparen om daarvan na je dood iets te kunnen nemen. Rijkdom geeft zorg en rusteloosheid en angst voor het verlies ervan. In dat licht gezien is het advies van de Prediker: Pot de rijkdom niet op, maar geniet ervan. Je weet niet hoelang je de beschikking erover hebt omdat het vluchtig is. Je weet ook niet hoelang je ervan kunt genieten omdat je leven ineens afgelopen kan zijn.

Wie de gave van God te beurt valt om eten en drinken te genieten, maakt zich niet druk om zijn levensdagen *(vers 19)*. De gedachte is niet dat het leven zo rustig zal zijn dat er niets gedenkwaardigs gebeurt, maar dat het leven zo bezet zal zijn met vreugde dat de ijdelheid van het leven welhaast vergeten wordt. Wie genoeg heeft, houdt zich niet bezig met de vraag of er wel voordeel in rijkdom zit. Het wordt niet helemaal vergeten, maar het voert niet de boventoon. De gedachte aan de kortheid blijft aanwezig, maar het zal geen slapeloze nachten veroorzaken.

Prediker 6

Alles bezitten en niets ervan zelf kunnen gebruiken | *verzen 1-2*

> *1 Er is een kwaad dat ik gezien heb onder de zon, en het komt veel voor onder de mensen: 2 een man, aan wie God rijkdom, bezittingen en eer geeft, heeft voor zichzelf geen gebrek aan al wat hij verlangt, maar God staat hem niet toe iets ervan te gebruiken. Iemand anders, een onbekende, verbruikt het. Dat is vluchtig. Een bittere kwelling is dat.*

De Prediker wijst er weer op dat hij iets heeft gezien *"onder de zon" (vers 1)*. Daardoor maakt hij opnieuw zijn ingenomen standpunt duidelijk om van daaruit de dingen om zich heen in ogenschouw te nemen en te doordenken. Hij heeft *"een kwaad"* waargenomen dat iedereen overal kan waarnemen. Het is namelijk een kwaad dat *"veel ... onder de mensen"* voorkomt, of, zoals het beter vertaald kan worden, dat 'zwaar op de mensen drukt'.

Het betreft een mens die alles heeft wat hij begeert en aan niets gebrek heeft *(vers 2)*. Dat heeft God hem allemaal gegeven en God geeft ook de mogelijkheid om ervan te genieten, zoals de Prediker eerder heeft opgemerkt *(Pr 5:17-19)*. Wat een mens ook maar kan bezitten, hij heeft het allemaal aan God te danken, of hij zich dat nu realiseert of niet. God vervult de *"harten ... met voedsel en vreugde" (Hd 14:17)*.

Nu constateert de Prediker de keerzijde van rijkdom, bezittingen en eer: God staat de mens niet toe *"iets ervan te gebruiken"*. Deze waarneming is net zo waar als de vorige. We moeten alleen het verband zien waarin beide waarnemingen staan. Hier is namelijk *"iemand anders, een onbekende"*, van de partij en die *"verbruikt het"*. We kunnen hierin een verwijzing naar de satan zien. Zolang een mens niet door bekering en geloof in een levende relatie met God staat, is hij met alles wat hij heeft in de macht van de satan. Het echte genieten kan er pas zijn als iemand tot bekering komt en daar ook naar gaat leven.

Als de mens God buitensluit, geeft God hem over aan zijn eigen weg en handelingen. Een mens kan niets werkelijk genieten buiten Hem om. Dat God de mens niet toestaat er iets van te gebruiken, ligt aan de mens zelf.

De mens kiest ervoor zijn rijkdom, bezittingen en eer aan zijn eigen verdiensten toe te schrijven. Aan een dergelijke instelling van de mens heeft God als automatisch gevolg verbonden dat de mens er ook niet van kan genieten.

Uit wat de Prediker waarneemt, trekt hij de conclusie dat het hebben van rijkdom, bezittingen en eer *"vluchtig"* is. Wat heeft een mens eraan als iemand anders, al is hij het zich niet bewust, ermee aan de haal gaat? Salomo constateert dit niet nuchter, maar het raakt hem diep. Hij ondergaat de waarneming die hij doet als *"een bittere kwelling"*. Mogelijk komt dit weer voort uit het besef dat de mens zelf niets aan het kwaad, in welke vorm ook, kan veranderen.

Het gaat om oorzaak en gevolg die beide door God zijn vastgelegd in Zijn schepping, ook in het handelen van de mens. De mens heeft zich uitgeleverd aan 'de onbekende', de satan. De satan verbruikt wat mensen bezitten zolang ze God buiten hun denken sluiten. In het woord 'verbruiken' ligt de gedachte aan het verspillen of verkwanselen van waardevolle zaken alsof ze zonder enige waarde zijn.

De satan kan dat doen door mensen ertoe aan te zetten het bezit te roven of te verwoesten. Hij kan het ook doen door een persoonlijke plaag, een lichamelijke of geestelijke ziekte of een zondige levensstijl, waardoor er geen mogelijkheid is om te genieten van wat God geeft *(vgl. Rm 1:21)*. Ook het zaaien van onrust en haat is een beproefd middel waardoor hij genot onmogelijk maakt *(vgl. Sp 15:16-17)*.

Een misgeboorte is beter af | *verzen 3-6*

> 3 *Als iemand honderd [kinderen] verwekt*
> *en vele jaren leeft,*
> *zodat de dagen van zijn jaren vele zijn,*
> *maar hij zichzelf niet verzadigt met het goede,*
> *en er zelfs geen graf voor hem is,*
> *[dan is,] zeg ik, een misgeboorte beter af dan hij.*
> 4 *Want die komt tevergeefs [ter wereld],*
> *gaat heen in duisternis*
> *en zijn naam wordt in de duisternis bedekt.*

5 *Ook heeft hij de zon niet gezien*
of gekend:
hij heeft meer rust dan die [man].
6 *Ja, al leefde hij tweemaal duizend jaar,*
maar hij had het goede niet gezien –
gaan zij niet allen naar een [en] dezelfde plaats?

Iemand kan een bijzonder groot nageslacht hebben en heel oud worden, dingen die in het Oude Testament als een bijzondere zegen worden voorgesteld, en toch leeg en onopgemerkt het leven verlaten, zonder dat anderen om hem rouwen *(vers 3; vgl. Jr 22:18-19)*. Dat is echt tragisch. Bovendien is het een grote kwelling om mooie dingen te beleven en te zien en er geen vreugde en voldoening in te vinden.

Als het leven van zo'n mens erop zit, is er niemand die ook maar een traan om hem laat. Zijn leven is niets waard en zijn dode lichaam ook niet. Er wordt niet eens moeite gedaan om een graf voor hem te graven en hem te begraven. Zijn einde is, zoals zijn leven was: leeg.

Van zulke kwellingen heeft *"een misgeboorte"* geen last en daarom is die beter af. Het doodgeboren kind wordt niet geconfronteerd met de onrust van een onvervuld bestaan. Hij heeft ook geen schuld tegenover God. Als een leven in de zonde is geleefd en in ongeloof is afgesloten, was het beter geweest het nooit geleefd te hebben *(vgl. Mk 14:21)*.

Want de Zoon des mensen gaat wel heen zoals van Hem geschreven staat, maar wee die mens door wie de Zoon des mensen wordt overgeleverd. Het zou goed voor hem zijn, als die mens niet geboren was. (Mk 14:21)

Een misgeboorte is het eerst aan de beurt om te sterven *(vers 4)*. Dat gebeurt al voordat die het leven heeft gezien *(Ps 58:9b)*. Alles blijft verborgen in de duisternis. Hoewel de misgeboorte het leven en het licht niet heeft gezien, is die beter af dan hij die het allemaal heeft gezien *(vers 5)*. De misgeboorte heeft rust en heeft al de moeiten onder de zon niet meegemaakt, terwijl de levende altijd maar onrust heeft gehad. Job en Jeremia hebben gewenst zo te zijn toen zij het leven helemaal niet meer zagen zitten *(Jb 3:1-19; Jr 20:14-16)*.

De rijke en de arme die in ongeloof sterven, gaan beiden naar de plaats waar alle tijdelijke verschillen verdwenen zijn. Het gaat hier om het dodenrijk. Ieder komt daar terecht, hoelang hij ook leeft. Al wordt iemand tweemaal zo oud als Methusalach *(Gn 5:27)*, dan heeft hij er bij zijn dood niets

aan. Hij gaat na zijn lange, verzuurde leven naar het dodenrijk, de plaats waar ook de misgeboorte is die het leven niet heeft gezien.

Het Nieuwe Testament leert dat er verschil is tussen de plaats waar een misgeboorte heengaat en die waar de ongelovige na zijn dood heengaat. Een misgeboorte heeft geen zonde gedaan en is daarom op grond van het werk van Christus behouden. De ongelovige is in de plaats van de pijn omdat hij heeft geweigerd zich te bekeren. Hij wordt geoordeeld naar zijn werken *(Op 20:12-13)*. Wel is er verschil in de zwaarte van de straf die de ongelovigen na hun dood krijgen *(Lk 12:48)*.

We leren in het Nieuwe Testament ook dat er voor hen die in het geloof sterven, onderscheid in beloning is. Er wordt namelijk beloond naar de mate van trouw waarmee iemand in zijn leven de Heer heeft gediend *(Mt 25:14-30)*.

Eten vult de geestelijke leegte niet | *verzen 7-9*

> 7 *Al het zwoegen van de mens is voor zijn mond*
> *en toch wordt de begeerte niet vervuld.*
> 8 *Wat heeft immers de wijze vóór op de dwaas?*
> *Wat baat het de arme dat hij weet*
> *met de levenden om te gaan?*
> 9 *Beter is het zien van de ogen*
> *dan het gaan [in de weg van] de begeerte.*
> *Ook dat is vluchtig en najagen van wind.*

Het allereerste en grote doel van al het zwoegen van de mens is dat zijn mond wat te eten krijgt, want alleen dan blijft hij in leven *(vers 7)*. Steeds opnieuw moet de mens eten. Nooit bereikt hij het punt van definitieve verzadiging, zodat hij eens en voor altijd genoeg heeft gegeten. Hij krijgt steeds weer honger en daarom moet hij steeds weer eten. Daarvoor werkt hij. Dit geldt zowel voor de rijke industrieel en de minister-president als voor de arbeider.

Het is werken om te eten en eten om te kunnen werken: *"De honger van de arbeider werkt ten behoeve van hemzelf, want zijn mond dringt hem ertoe" (Sp 16:26)*. Zijn maag is meester over hem. Tegelijk is er een diepere honger, een geestelijke honger. De begeerte naar wat werkelijk voldoening geeft,

wordt met het vullen van de maag niet vervuld. Dat is de diepere les van dit vers.

Als een mens inziet dat gezond voedsel voor zijn ziel van groter belang is dan dat voor zijn lichaam, heeft hij de les geleerd. Om het met de woorden van de Heer Jezus te zeggen is de les dat de mens *"niet van brood alleen zal ... leven, maar van alle woord dat door [de] mond van God uitgaat"* *(Mt 4:4)*.

In het vullen van de maag heeft de wijze niets vóór op de dwaas; er is daarin geen onderscheid tussen hen *(vers 8)*. Ze hebben beiden dezelfde noodzaak om te eten en te drinken om in leven te blijven. Beiden ervaren ze ook de kortstondigheid van de behoeftebevrediging.

In het Nieuwe Testament leren we dat de relatie tussen de buik en het voedsel een tijdelijke is. God zal op zeker ogenblik zowel de buik als het voedsel tenietdoen *(1Ko 6:13)*. Dat gebeurt zodra een mens sterft. In het hiernamaals is er geen noodzaak meer om te eten om in leven te blijven. Het maakt duidelijk dat voor wie het vullen van de buik het hoogste doel is, een zeer armzalige persoon is en dat het met zijn ziel rampzalig gesteld is.

Hetzelfde principe geldt voor de arme die de kunst verstaat om met voorzichtigheid door het leven heen te manoeuvreren. Hij kan wel weten hoe hij met *"de levenden"* moet omgaan, maar met al zijn vaardigheden waarmee hij iedereen te vriend kan houden, kan hij zijn buik niet vullen. De levenden kunnen de rijken zijn, of de voornamen, mensen die op de armen neerkijken. Als de arme behendig met hen weet om te gaan, levert hem dat geen extra voordeel op ten aanzien van die rijke of voorname mensen. Zij hebben net als hij dezelfde levensbehoeften.

Het rusteloos begeren van dingen die men niet bezit, veroorzaakt een kwelling, terwijl er zoveel te genieten is op het moment door wat de ogen zien *(vers 9)*. Begeerte zweept op tot een rusteloos jagen naar iets wat nooit tot bezit wordt. Het eerste – wat de ogen zien – is beter dan het tweede – wat je begeert –, want het eerste heb je. Het genot van het goede van vandaag maakt tevreden en blij. Het leven zit vol kleine verrassingen, als we ze tenminste willen zien. Toch geeft ook dat geen uiteindelijke rust en vult het niet de diepste verlangens naar innerlijke genoegdoening.

Alleen het zien van Gods grote gave in Christus geeft de allergrootste vreugde en rust. Dat geldt ook voor het ernaar jagen Hem te leren kennen.

Deze activiteiten zijn niet vluchtig en ook geen najagen van wind, maar ze bewijzen de werkelijkheid van een geloof dat in een levende verbinding met Christus staat.

De mens is slechts een mens | *verzen 10-12*

> *10 Wat iemand ook is, zijn naam is al genoemd. Het is bekend dat hij een mens is. Hij kan niet in het geding treden tegen Hem Die sterker is dan hij. 11 Immers, hoe meer woorden er zijn, hoe meer vluchtigheid. Wat baat het de mens [dan nog]? 12 Want wie weet wat goed is voor de mens in dit leven, [tijdens] het getal van de dagen van zijn vluchtige leven, die hij als een schaduw doorbrengt? Wie zal de mens bekendmaken wat er na hem zal zijn onder de zon?*

God kent het begin van ieder mens *(Js 46:9-10)*, ook zijn naam en karakter *(vers 10)*. Zijn naam, zijn identiteit, is hem door God gegeven *(vgl. Js 40:26)*. Het geven van een naam aan iemand of iets betekent dat iemand het gezag heeft om dat te doen. Zo noemde God *"het licht dag en de duisternis noemde Hij nacht" (Gn 1:5)*. Een naam brengt de natuur van iets tot uitdrukking *(Gn 2:19)*.

Van de mens *"is bekend dat hij een mens is"*. De mens moet weten dat hij een zwak schepsel is *(vgl. Ps 9:21b)* en niet de sterke God *(Js 31:3)*. Hij moet weten dat het onbegonnen werk is om tegen God in het geding te treden of Hem ter verantwoording te roepen. Het is dwaasheid daaraan te beginnen, want hij moet het altijd *"tegen Hem Die sterker is dan hij"* afleggen *(Jb 23:13; 33:12)*. Het kan ook zijn dat met 'hem die sterker is dan hij' de dood wordt bedoeld.

Hij kan niets veranderen aan wat God van hem heeft gemaakt, het karakter dat Hij hem heeft gegeven *(Jr 1:5)*. Dat te accepteren is het meest wezenlijke om te functioneren zoals God het heeft bedoeld. Dat geeft ook de volle zin aan het leven. Het heeft geen zin daarover met God te twisten, hoewel God het toelaat wanneer we dat doen, zoals bij Job, om ons daardoor nog rijkere lessen te leren.

De mens is echter niet geneigd te accepteren wat God van hem heeft gemaakt. Hij waagt het om vanwege het minste of geringste tegen God, de Almachtige, uit te varen en Hem Zijn recht op het bestuur van alle dingen te betwisten. Als een leeghoofd moppert hij op God en scheldt Hem uit en dat terwijl hij de ellende, zijn aftakeling en zijn sterfelijkheid waarin hij zit,

aan zichzelf, aan zijn eigen zonden, te wijten heeft. Al is een man een nog zo grote bekendheid, al is hij nog zo rijk, toch is het algemeen bekend dat hij slechts een mens is, gemaakt uit het stof, en daardoor zwak en broos.

Hij is, omdat hij mens is, onderworpen aan tal van rampen. Het voorkomen daarvan ligt volkomen buiten zijn vermogen, ondanks al zijn angstige inspanningen en zorgen daartoe. Zijn macht en rijkdom kan hij niet inzetten om zijn wil uit te voeren om de rampen van zich af te werpen wanneer ze hem hebben getroffen. Hoewel een man beroemd kan worden, is het bekend dat hij slechts een mens is die in het niet verzinkt bij Hem Die sterker is, wat betekent dat hij de gebeurtenissen niet kan besturen, want dat kan alleen de Sterkere, God.

Er zijn zoveel zaken in het leven van de mens die vluchtig, voorbijgaand zijn *(vers 11)*. Wat leveren zulke zaken hem nu eigenlijk werkelijk op? Ze baten hem niets, ze brengen hem geen enkel voordeel. Woorden van mensen veranderen de wereld niet, ze maken de leegheid alleen maar groter. Luister maar naar de talloze holle woorden van veel politici. De ferme taal die wordt geuit om het kwaad in welke vorm dan ook de kop in te drukken, wordt steeds meelijwekkender.

Het doet denken aan de spreuk dat een spreekwoord in de mond van dwazen is als de benen van een verlamde die slap neerhangen *(Sp 26:7)*. Je ziet het voor je: de ferme woorden sijpelen als krachteloos speeksel uit de mond van de spreker, zakken langs zijn kin naar beneden en maken zijn keurige colbert vies. Alleen het levend en krachtig Woord van God is in staat om een verandering ten goede te bewerken.

Niemand weet wat in dit leven goed is voor de mens, alleen God, maar Die staat in dit boek buitenspel omdat de Prediker alles alleen onder de zon beziet *(vers 12)*. Zullen er dagen van voorspoed of van tegenspoed, van winst of van verlies, van overvloed of van gebrek komen? De mens weet het niet, want hij brengt zijn dagen door als een schaduw, dat wil zeggen alsof hij geen werkelijk bestaan heeft.

Hij heeft de loop van zijn leven niet in de hand en kan het leven niet naar zijn hand zetten. Zijn leven wordt gerekend in een aantal *"dagen"*, die worden gezien als *"vluchtig"* en doorgebracht als *"een schaduw"*. Deze beschrijving laat wel zien hoe gering de mens is. Dit is de realiteit van het leven als

het los van God wordt geleefd, want leven heeft alleen zin en betekenis in verbinding met Hem.

Zonder met God rekening te houden weet de mens niets van de waarde van het leven en heeft hij geen enkele kennis van wat er na hem zal zijn, laat staan dat hij er zekerheid over zou hebben. Het leven na hem kan hij niet in een plan vatten. Zonder God kan hij prognoses maken, die op zijn best geen andere basis hebben dan eerder opgedane ervaringen. Tegelijk zal ook de ervaring zijn opgedaan, hoe waardeloos die prognoses vaak gebleken zijn. Met de verandering van mensen verandert ook de kijk op het leven.

God weet vanaf het begin wat er gaat gebeuren en Hij weet wat er na het leven van een mens op aarde voor hem zal zijn. Alleen God weet wat er na dit leven zal zijn, en ook ieder aan wie God het openbaart, weet het.

Prediker 7

Inleiding

Met *Prediker 7* begint een nieuw gedeelte in dit boek. Dat kunnen we zien als we kijken naar de vorm waarin de Prediker in het eerste deel van dit hoofdstuk, *verzen 1-14*, zijn waarnemingen uitspreekt. Hij doet dat in een vorm van zogenaamde *"beter ... dan"* spreuken, een vorm die we ook in het boek *Spreuken* tegenkomen *(Sp 12:9; 15:16-17; 17:1)*.

We moeten leren waarop het in het leven aankomt. Dat houdt in dat we het betere of voortreffelijkere weten te onderscheiden van wat wel goed kan zijn, maar toch van mindere kwaliteit is dan het betere *(Fp 1:10)*. Dit onderscheid wordt het best gezien als we kijken naar het einde van een zaak. Daarom is het wijs om bij al ons doen en laten het einde in de gaten te houden, zowel bij onszelf als bij anderen *(Hb 13:7)*.

Kijk bijvoorbeeld maar eens naar het einde van de rijke man en de arme Lazarus *(Lk 16:19-31)*. Zo laat ook het tegenwoordige, prachtige Babylon, dat is de rooms-katholieke kerk, niet haar ware aard zien. We zien haar ware aard aan haar einde, wanneer het oordeel over haar komt *(Op 17:1-18; 18:1-24)*. Met het oog daarop en ook op onszelf mag ons gebed zijn: *"HEERE, maak mij mijn einde bekend en wat de maat van mijn dagen is, zodat ik weet hoe vergankelijk ik ben" (Ps 39:5)*.

'Beter ... dan' waarnemingen | *verzen 1-6*

> 1 *Een [goede] naam is beter dan goede olie*
> *en de dag van de dood [is beter] dan de dag dat iemand geboren wordt.*
> 2 *Het is beter naar een klaaghuis te gaan dan naar een huis te gaan [waar] een feestmaal [gehouden wordt].*
> *Dat is immers het einde van ieder mens, en de levende moet het ter harte nemen.*
> 3 *Verdriet is beter dan lachen,*
> *want bij een treurig gezicht gaat het goed [met] het hart.*
> 4 *Het hart van wijzen is in een klaaghuis,*
> *maar het hart van dwazen in een huis van blijdschap.*

5 *Het is beter te luisteren naar de bestraffing van een wijze*
dan dat iemand luistert naar het lied van dwazen.
6 *Want als het knetteren van de dorens onder de [kook]pot,*
zo is het lachen van de dwaas.
Ook dat is vluchtig.

In Israël is een naam veel meer dan een naamkaartje of een sticker. Een naam geeft uitdrukking aan hoe iemand is, zijn persoonlijkheid en karakter. *"Een [goede] naam" (vers 1)* krijg je na verloop van tijd en op grond van een bepaald gedrag. Die goede naam blijft ook na de dood. De geur van *"goede olie"* is slechts tijdelijk, hoewel de geur aangenaam is voor de duur dat hij blijft hangen. Het gaat niet om goed tegenover slecht, maar om beter tegenover goed. Beter heeft hier de betekenis van nuttiger, van meer voordeel opleveren.

De Naam van de Heer Jezus is *"een uitgegoten [zalf]olie"* waarvan de geur blijft tot in eeuwigheid *(Hl 1:3)*. De goede naam van Maria blijft bestaan in verbinding met haar daad van zalving van de Heiland *(Mt 26:13)*.

Dat de dag van iemands dood beter is dan die van zijn geboorte, is alleen waar als Christus er niet bij betrokken wordt. Voor wie Christus kent, is het met Christus zijn, ofwel ontslapen, *"verreweg het beste" (Fp 1:23)*, maar is het leven met en voor Hem ook van grote betekenis. De Prediker spreekt deze waarneming uit als onder de zon gedaan, zonder achter de horizon te kijken. Hij kijkt naar het leven op aarde zonder rekening te houden met de waarheid dat *"het de mensen beschikt is eenmaal te sterven"* met *"daarna het oordeel"* van God over de bedreven zonden *(Hb 9:27)*.

De confrontatie met de dood die een begrafenis altijd met zich meebrengt, is nuttig omdat juist dan de werkelijkheid van het broze en vergankelijke bestaan van de mens openbaar wordt *(vers 2)*. De dood brengt ons ertoe over het leven na te denken. Een begrafenis laat ons ook nadenken over die van onszelf. We kunnen meer leren van de dag van iemands dood dan van de dag van zijn geboorte.

Een feest bij de geboorte en de feestmaaltijden in het leven, zijn niet per se verkeerd, maar ze maken ons niet ernstig. Feestelijke gelegenheden zijn niet bij uitstek geschikt om stil te staan bij de ernst van het leven. De uitbundigheid voert de boventoon. Bij droevige gebeurtenissen is de stem-

ming bedachtzaam en is men meer geneigd te denken aan de betekenis van het leven. We zullen er dan toe komen met Mozes te bidden: *"Leer [ons] zó onze dagen tellen, dat wij een wijs hart verkrijgen" (Ps 90:12)*.

Bij een begrafenis worden we bepaald bij de onontkoombare werkelijkheid dat de dood *"het einde van ieder mens"* in zijn bestaan op aarde is. Ieder mens krijgt er vroeg of laat onherroepelijk mee te maken. Het is uiterst dom de ogen daarvoor te sluiten. De Prediker wijst erop dat de levende het ter harte moet nemen. Doe iets met die werkelijkheid die ook jou een keer zal treffen. De mens moet niet gedachteloos leven alsof er aan zijn leven op aarde nooit een einde zal komen. Hij moet zolang hij leeft, daar zijn gedachten op richten.

Bij het klaaghuis en de dood hoort verdriet en niet gelach *(vers 3)*. Hier gaat het over de juiste gemoedstoestand bij de gedachte aan de broosheid van het bestaan. Mensen willen niet verdrietig zijn. Het leven moet vrolijk zijn. Mensen willen niet worden geconfronteerd met zwartgalligheid. Alles moet stralend zijn. Het is de maskerade van de mens die verdriet geen enkele ruimte wil bieden, want dat zet een domper op het gekoesterde geluksgevoel.

Wat er echt in het hart omgaat, wordt duidelijker gezien bij een treurig gezicht als gevolg van innerlijk verdriet dan bij het masker van de glimlach waarachter vaak veel ellende schuilgaat. Dat het goed gaat met het hart, wil zeggen dat verdriet het innerlijke leven beter geschikt maakt om te komen tot het vormen van het juiste oordeel over het leven. Dat is het gevolg als de dood in de ogen wordt gekeken.

Uiterlijke droefheid en innerlijke blijdschap kunnen in het leven van de gelovige samengaan. Paulus zegt: *"Als bedroefd, maar altijd blij" (2Ko 6:10)*. Hij is bedroefd vanwege de uiterlijke omstandigheden, maar blij omdat de Heer erbij is. Dat betekent dat God geen vijand van de blijdschap is. Hij roept de Zijnen op zich te verblijden, maar dan wel in Hem *(Fp 4:4)* en voor Zijn aangezicht *(Dt 12:12)*.

Zonder Hem is er onder de zon geen echte blijdschap, maar slechts een surrogaat ervan. Mensen liggen slap van het lachen door de woordgrappen van een komiek of ook door de bijtende spot over de heiligste dingen van de cabaretier. Hoe slecht is het toch met het hart van die mensen gesteld.

De wijze begrijpt dat verdriet een zegen in zich bergt *(vers 4)*. Daarom is zijn hart *"in een klaaghuis"*. Hij hoeft er niet lichamelijk aanwezig te zijn, maar hij leeft in het besef van het eindige van het bestaan van de mens op aarde. Het hart is het centrum van iemands bestaan, de plaats waar de overleggingen plaatsvinden. De wijze zal nadenken over de dood. Hij staat die gedachten toe en maakt er zich zorgen over, hij loopt er niet voor weg.

De dwaas zoekt alleen plezier, daar is zijn hart mee bezig, daar gaat zijn hart naar uit, daar is hij naar op zoek. Je kunt hem vinden op allerlei plaatsen waar wat te vieren valt, waar het leuk is om te zijn, waar geen zwartgallig gepraat is, maar je in een deuk ligt om de moppen die worden verteld. Hij is blind voor geestelijke zaken. Het plezier van de wereld heeft als gevolg dat God wordt vergeten of zelfs wordt verworpen.

De voorgaande waarnemingen over verdriet vanwege de dood en over blijdschap die het verdriet ontkent, betekenen in feite een *"bestraffing van een wijze" (vers 5)*. De wijs geworden Prediker heeft doorgegeven waar het in het leven werkelijk om draait en dat is om de dood. Als we naar zijn woorden luisteren en die ter harte nemen, zal ons dat veel voordeel opleveren. Het is beter dat we onszelf nu vernederen en met ons hart in het 'klaaghuis' gaan om op termijn verhoogd te worden, dan andersom.

Willen we ernst maken met Gods plan in ons leven, dan moeten we omgang met wijze mensen zoeken die ons willen helpen ons leven op de meest waardevolle manier te leven. Zij kunnen niet al ons verdriet wegnemen en ook niet al onze vragen en problemen oplossen, maar ze kunnen ons wel aanwijzingen geven hoe we ermee om moeten gaan.

Luisteren naar het lied van de dwazen gebeurt om het verdriet en de dood te overschreeuwen. De dwaas spreekt niet over zulke droefgeestige dingen, en als hij er al over spreekt, is dat om er de spot mee te drijven. De komedianten kunnen wel een ogenblik verstrooiing en lachen bieden om het verdriet even te vergeten, maar hun gepraat slaat nergens op en geeft geen enkele steun voor het leven.

Wat dwazen te bieden hebben, is als dorens die branden: je hoort een moment knetterend lawaai, je ziet even vuur en je voelt een vlaag warmte, maar het is allemaal uiterst kortstondig *(vers 6)*. Het vuur laait een paar seconden op en is weer uit. Het knetteren van de dorens heeft geen enkel

effect op de kookpot die erboven hangt. Het is dwaasheid te denken dat die pot aan de kook raakt, want daar is goed en langdurig brandend vuur voor nodig. Van dorens wordt de pot niet eens warm.

Zo is het met het lachen van de dwaas. Het is hevig en kort en sterft snel weg, zonder enige indruk na te laten. Wie meent met schaterlachen de dood op een afstand te kunnen houden, is echt dwaas. De Prediker concludeert dat het lachen van de dwaas *"vluchtig"*, leeg, zonder gevolg is.

Hoeveel mensen zijn er niet die als dwaas betiteld moeten worden omdat ze hoofdzakelijk dingen najagen die alleen wat uiterlijk gelach opleveren, terwijl ze voor de wezenlijke dingen van het leven blind zijn. De mens is een slechte beoordelaar van wat werkelijke en blijvende waarde heeft.

Let op het einde van een zaak | *verzen 7-10*

> 7 *Voorzeker, onderdrukking zou een wijze waanzinnig maken,*
> *en geschenken bederven het hart.*
> 8 *Het einde van een zaak is beter dan zijn begin.*
> *Beter een geduldige geest dan een hoogmoedige geest.*
> 9 *Wees niet te snel geërgerd in uw geest,*
> *want ergernis rust in de boezem van dwazen.*
> 10 *Zeg niet: Hoe komt het*
> *dat de dagen van vroeger beter waren dan deze?*
> *Want niet uit wijsheid*
> *zou u dat vragen.*

In *vers 7* gaat het onderwijs over het beoordelen van wat aan leven werkelijk inhoud geeft verder. Het woord *"voorzeker"* lijkt dat aan te geven. Er wordt aan het voorgaande het aspect van een verkeerd gebruik van macht toegevoegd. Een wijze die macht uitoefent door iemand anders te onderdrukken vanwege persoonlijk gewin, wordt een dwaas of een waanzinnige. Hij verliest de realiteit uit het oog en is alleen bezig met het leven hier-en-nu. Aan de toekomst denkt hij niet en zeker niet aan de dood.

Naast onderdrukking is ook het accepteren of geven van een (omkoop) geschenk een beproefd middel om zichzelf te bevoordelen. Het hart van de wijze die zich tot een dergelijke praktijk verlaagt, wordt verdorven. Zijn hart is niet in het klaaghuis, maar in het feesthuis. De wijze die zijn macht

misbruikt of zich laat omkopen of zelf anderen omkoopt, handelt als een goddeloze *(Sp 17:23)*. Hij beoordeelt de tegenwoordige waarde van stoffelijke goederen op een manier die hem ertoe brengt zelfs onrecht te gebruiken om in het bezit ervan te komen. Daarvoor offert hij zijn goede naam als wijze op.

Aan het *"begin"* van een zaak is niet duidelijk hoe deze zaak zich zal ontwikkelen *(vers 8)*. Pas aan *"het einde van een zaak"* kan worden bepaald wat het nut en de waarde ervan zijn geweest. Het is daarom belangrijk met de beoordeling van een zaak te wachten tot het einde bekend is, want dan kan de waarde worden vastgesteld.

"Een geduldige geest" zal afwachten hoe een zaak zich ontwikkelt, terwijl *"een hoogmoedige geest"* vol branie beweert dat hij precies het verloop ervan kent. De hoogmoedige vergeet het einde en matigt zich van alles aan. De een wordt gekenmerkt door geduld, de ander door ongeduld. Geduld is een aspect van nederigheid; ongeduld geeft de trotse ergernis over de wegen van God met de mens aan.

In verbinding met *vers 7* kunnen we zeggen dat wie geduld heeft, geduldig zal wachten op het einde of de uitkomst van een beproeving. Hij zal daar niet op vooruitgrijpen door onderdrukking of een omkoopgeschenk te gebruiken.

Het einde van het leven geeft pas betrouwbare informatie over de waarde van het leven. Als het einde van het leven goed is, is het hele leven goed, ook al was het geen 'mooi' leven. Als het einde slecht is, is ook het meest succesvolle leven slecht geworden.

Vers 9 sluit direct op *vers 8* aan. De Prediker waarschuwt voor ergernis over het verloop van een zaak. Geduld kan op de proef worden gesteld en dan is het gevaar aanwezig dat er ergernis in de geest opkomt. Dat gebeurt als we menselijke factoren de schuld geven van vertraging in de ontwikkeling van een zaak. Als we onrechtvaardig worden verdrukt of vinden dat we onrechtvaardig beproefd worden, kan er ergernis ontstaan in onze geest. Misschien uiten we het niet eens, maar van binnen worden we opgevreten door ergernis.

De Prediker zegt dat de boezem van dwazen de rustplaats van ergernis is. Wie toelaat dat ergernis een rustplaats in zijn binnenste krijgt, waar-

door het deel gaat uitmaken van zijn persoonlijkheid, wordt een dwaas. Ergernis kan ook ontstaan als we een onverdiende behandeling krijgen of slachtoffer zijn van misplaatst gedrag. In het verband hier gaat het over onrechtvaardige verdrukking of beproeving.

Iemand die geërgerd is *(vers 9)*, is dat omdat hij niet geduldig en ook niet tevreden met zijn omstandigheden is. De vraag die hij in *vers 10* stelt, komt niet voort uit nieuwsgierigheid, maar uit frustratie. Het gaat hem erom zijn dagen, de omstandigheden waarin hij leeft, met die van vroeger te vergelijken, waarbij hij zich afvraagt hoe het komt dat die beter waren. Het is ten diepste het ter verantwoording roepen van God, het eisen van een verklaring van Zijn handelwijze met hem. Zulke mensen zijn de *"morrenden, klagers over hun lot die naar hun eigen begeerten wandelen" (Jd 1:16)*.

Het getuigt niet van wijsheid om zulke vragen te stellen; het getuigt van onbekendheid met het verleden en met de mens, die toen net zo zondig was als nu. De Prediker heeft in het begin van het boek al gezegd dat wat er geweest is, er weer zal zijn, waardoor er niets nieuws onder de zon is *(Pr 1:9)*. De dagen zijn door de zonde van de mens altijd boos geweest *(Ef 5:16)*. Het heeft ook geen zin er dieper op in te gaan. De Israëlieten verlangden terug naar Egypte uit onvrede met hun verblijf in de woestijn. Zij vonden hun verblijf in slavernij in Egypte beter dan hun verblijf in de woestijn met God. De oorzaak daarvan was dat ze veronderstelden dat God hen wilde laten omkomen.

Wie de vraag stelt *"hoe komt het"*, ziet over het hoofd dat het kwaad er vroeger ook was, zij het in andere verschijningsvormen. De verheerlijking van het verleden is dwaasheid, want dan wordt ook over het hoofd gezien dat God niet verandert *(Ml 3:6)*, en dat voor de gelovige de steun van de Heer in elke tijd beschikbaar blijft *(Hb 13:8)*. Paulus vergat wat achter hem lag en strekte zich uit naar wat voor hem lag omdat Christus zijn blikveld vulde *(Fp 3:14)*. Het gaat om het heden en het luisteren naar de stem van de Heer.

Jezus Christus is gisteren en heden Dezelfde en tot in eeuwigheid. (Hb 13:8)

Het voordeel van wijsheid | *verzen 11-12*

11 *Wijsheid is goed met een erfelijk bezit:*
een voordeel voor hen die de zon zien.

> 12 *Immers, wijsheid [biedt] schaduw en geld [biedt] schaduw.*
> *Het voordeel van kennis is echter dat wijsheid haar bezitters het leven geeft.*

In *vers 11* spreekt de Prediker over een goed gebruik van de wijsheid tegenover het gebrek aan wijsheid in *vers 10*. *"Wijsheid"* moet zichzelf bewijzen, ze moet tot uiting komen. De Prediker verbindt daarom *"een erfelijk bezit"* aan de wijsheid, want wijsheid komt in het bijzonder tot haar recht in de manier waarop erfelijk bezit wordt beheerd.

Aan de combinatie *"wijsheid"* en *"erfelijk bezit"* wordt in *vers 12* nog een aspect toegevoegd: wijsheid en geld bieden beide *"schaduw"*, dat wil zeggen bescherming *(Ps 91:1; Js 30:2)*. Toch gaat het bezit van kennis die eigen is aan de wijsheid het bezit van geld te boven. Geld brengt geen mens in de gunst van God en geeft geen mens het leven. Daarom gaat kennis van de wijsheid het bezit van geld ver te boven, want aan kennis is een *"wijsheid"* verbonden *"die haar bezitters het leven geeft"*.

Er is geen andere kennis die ons het leven geeft, dan de kennis van de Vader en de Zoon *(Jh 17:3)*. De wijsheid, de Heer Jezus, geeft het leven. Wie Hem vindt, vindt het leven; wie Hem heeft, heeft het leven *(Sp 8:35; 1Jh 5:12a)*.

Bezie het werk van God | *verzen 13-14*

> 13 *Bezie het werk van God,*
> *want wie kan rechtmaken wat Hij krom gemaakt heeft?*
> 14 *Geniet op de dag van voorspoed*
> *van het goede,*
> *maar bedenk*
> *op de dag van tegenspoed*
> *dat God zowel de ene als de andere*
> *gemaakt heeft,*
> *zodat de mens niet kan doorgronden iets wat na hem zijn zal.*

Wie wijs is onder de zon, zal *"het werk van God"* bezien *(vers 13)*. Hij zal dan opmerken dat het onmogelijk is enige verandering aan te brengen in wat Hij heeft bepaald. In de dagen van vroeger *(vers 10)* handelde Hij volgens dezelfde beginselen als vandaag de dag. De Prediker wijst er met name

op dat niemand recht kan maken wat God *"krom gemaakt heeft"*. Alles is onderworpen aan Gods wil, ook de dingen die Hij krom heeft gemaakt.

Het gaat er hier om dat Hij in Zijn soevereiniteit gevolgen aan de zonde heeft verbonden en dat Hij die niet ongedaan maakt. Het is belangrijk alles uit Gods hand te nemen zoals het tot ons komt, want wij kunnen daaraan niets veranderen *(Pr 1:15)*. Zo maakt Hij *"de weg van de goddelozen ... krom" (Ps 146:9)*. Een goddeloze kan geen rechte weg gaan. Een weg van zonde is altijd een kromme weg. Zo heeft God dat bepaald en dat zullen we zien wanneer we Gods werk nauwkeurig bekijken.

Wie oog heeft voor het werk van God, zal inzien dat God zowel het goede als het kwade geeft *(vers 14; Jb 2:10; Js 45:7)*. Op een *"dag van voorspoed"* mogen we genieten van het goede van die dag. Worden we echter geconfronteerd met een *"dag van tegenspoed"*, dan doen we er goed aan te bedenken dat ook die dag ons door God is gegeven.

We hebben al in de verzen hiervoor gezien dat we ons niet moeten opwinden als het in ons leven niet zo loopt als wij zouden wensen. We kunnen rust vinden in de gedachte dat alles uit dezelfde Vaderlijke hand van God komt en dat Hij er een doel mee heeft. Zowel voorspoed als tegenspoed heeft zijn nut. Dat in gedachten houden zal ons voor mopperen op en bekritiseren van God bewaren.

De voortdurende afwisseling van dagen van voorspoed en van tegenspoed bewaart ons in afhankelijkheid van Hem. Wij weten niet wat voor soort dagen er in de toekomst aanbreken. God heeft het zo bepaald, dat *"de mens niet kan doorgronden iets wat na hem zijn zal"*, want de mens is slechts mens en geen God. We kennen de toekomstige gebeurtenissen niet en hebben er daarom ook geen macht over.

Het is goed dat wij niet weten wat er morgen gaat gebeuren. Het besef en de acceptatie daarvan houdt verband met ons vertrouwen op God. Als wij Hem vertrouwen, zullen we op het woord van de Heer Jezus vertrouwen, Die tegen ons zegt dat we *"niet bezorgd voor morgen"* zullen zijn, *"want morgen zal voor zichzelf bezorgd zijn; voor [elke] dag is zijn eigen kwaad genoeg" (Mt 6:34)*.

Het heeft helemaal geen zin om in te zitten over wat morgen kan komen. We hebben genoeg aan de tegenspoed van de dag die we nu beleven. We hoeven de zorgen die er morgen eventueel kunnen zijn, niet nu al naar ons

toe te halen. Als morgen gekomen is, is de zorg mogelijk al verdwenen. En als de zorg er dan nog is, dan is God er ook.

Rechtvaardig en goddeloos | *verzen 15-18*

> 15 *Dit alles heb ik gezien*
> *in mijn vluchtige dagen:*
> *er is een rechtvaardige die omkomt in zijn rechtvaardigheid,*
> *en er is een goddeloze die bij [al] zijn slechtheid [zijn dagen] verlengt.*
> 16 *Wees niet al te rechtvaardig*
> *en acht uzelf niet bovenmate wijs.*
> *Waarom zou u uzelf verwoesten?*
> 17 *Wees niet al te goddeloos*
> *en wees niet [al te] dwaas.*
> *Waarom zou u sterven vóór uw tijd?*
> 18 *Het is goed dat u aan het ene vasthoudt*
> *en daarbij uw hand niet van het andere aftrekt.*
> *Immers wie God vreest, ontkomt aan dit alles.*

Met *vers 15* begint een gedeelte over rechtvaardigheid en goddeloosheid, die beide door de Prediker worden waargenomen en waarover hij zijn bevindingen met ons deelt. Wat hij heeft gezien, brengt hem tot de uitspraak *"in mijn vluchtige dagen" (vers 15)*. Het bepaalt hem eens te meer bij de broosheid van zijn bestaan.

Hij spreekt over *"een rechtvaardige"* met wie iets gebeurt wat je totaal niet zou verwachten. Je zou verwachten dat hij lang leeft, maar het tegendeel gebeurt: hij komt om *"in zijn rechtvaardigheid"*. Hij spreekt ook over een goddeloze met wie iets gebeurt wat je totaal niet zou verwachten. Je zou verwachten dat hij omkomt in zijn goddeloosheid, maar het tegenovergestelde gebeurt: *"bij [al] zijn slechtheid"* verlengt hij zijn dagen. Dit is nu wat je 'krom' noemt *(vers 13)*.

Wat de Prediker zegt, is representatief voor een reeks van soortgelijke gevallen. Het gaat om omkomen ondanks rechtvaardigheid en blijven leven ondanks boosaardigheid. De regel is dat rechtvaardigheid de belofte van een lang leven heeft en dat goddeloosheid tot een kort bestaan leidt. Er zijn echter uitzonderingen. Dit heeft te maken met de manier waarop God regeert. In Zijn regering kan het zo zijn, dat op aarde het kwaad overwint

en het goede gestraft wordt. Maar uiteindelijk zal het goede overwinnen en het kwade gestraft worden. Het zijn oefeningen om een geduldige geest te hebben *(vers 8)*.

De rechtvaardige kan met deze 'kromheid' worstelen *(Jb 21:7; Ps 73:2-15; Hk 1:4,13)*. Het is ook om je over op te winden dat het de goddelozen vaak lukt om zich door bedrog en geweld te beschermen tegen het zwaard van de gerechtigheid. Soms krijgen ze zelfs bescherming van de eigen overheid als er geen uitleveringsverdrag bestaat met het land waarin de misdaden zijn begaan. Het nieuws geeft daar regelmatig voorbeelden van. Meerdere oorlogsmisdadigers zijn zo op vrije voeten gebleven en hebben daardoor een hoge leeftijd bereikt.

Naboth was een rechtvaardige die omkwam, terwijl een goddeloze vrouw als Izebel bleef leven *(1Kn 21:1-26)*. Hetzelfde zien we bij Abel en Kaïn *(Gn 4:1-16)*. En wat te denken van de velen die in de loop van de kerkgeschiedenis vanwege hun trouw aan God en Zijn Woord in de kracht van hun leven zijn vermoord. Bovenal zien we het bij de Heer Jezus, de Rechtvaardige bij uitstek. Hij is in het midden van Zijn dagen vermoord en dat terwijl Hij niets anders dan gerechtigheid heeft gedaan.

De gelovige wil leren om het leven zoals het is uit de hand van God aan te nemen. Hij probeert niet zelf het raadsel van het leven op te lossen. Hij vindt rust in het bezien van het werk van God. Daardoor leert hij dat de rampen die de rechtvaardige treffen, hem vormen voor het toekomstige koninkrijk, terwijl de voorspoed van de goddeloze hem rijp maakt voor het toekomstig oordeel.

De waarneming van *vers 15* voert tot de conclusie van *vers 16* die overkomt als een advies. Daarbij moeten we bedenken dat er niet aan God wordt gedacht. Het is de conclusie van het nuchtere denken van de mens in deze wereld die wil leven vanuit zijn eigen overtuiging. Vanuit dat gezichtspunt is het slim om je niet overdreven rechtvaardig voor te doen, niet de moraalridder uit te hangen, want dan krijgen mensen alleen maar een hekel aan je en is het je eigen schuld als je alle plezier in het leven verliest.

Ook met waanwijsheid moet je oppassen. Dat het daarom gaat, blijkt uit het woord *"bovenmate"*. Doe niet alsof je de wijsheid in pacht hebt. Dat pikken de mensen met wie je dagelijks omgaat ook niet. Je ligt er dan binnen de

kortste keren uit. Je omgeving prikt zo door je waanwijsheid heen en heeft het helemaal met je gehad. Het werkt verwoestend op je functioneren en je wordt uitgerangeerd, je wordt op een dood spoor gezet.

Het gaat er in *vers 16* om hoe iemand zichzelf ziet, hoe hij is in zijn eigen ogen en hoe hij zichzelf presenteert. De farizeeën zijn een toonbeeld van dit soort mensen. Zij presenteerden zichzelf zo. Zij waren zeer rechtvaardig in hun eigen ogen en ze wilden zo ook overkomen bij de mensen. Omdat ze zich zo rechtvaardig voordeden, kwam er verwoesting over hen, die de Heer ook over hen uitsprak *(Mt 23:28; 5:20)*.

Hoewel *vers 16* geen advies voor de rechtvaardige is – hij verlangt er juist naar om rechtvaardig en wijs te zijn, maar dan zoals God het bedoelt –, zit er voor hem wel een algemene waarschuwing in en die is dat hij zich ervoor moet hoeden in uitersten te vallen. We kunnen zozeer overtuigd zijn van ons gelijk en ons laten meeslepen door ons gevoel van rechtvaardigheid, dat we onszelf overschatten in onze beoordeling en daardoor onszelf verwoesten. Dat kan betekenen dat we helemaal alleen komen te staan, buiten de gemeenschap. Het kan ook betekenen dat wij door onze opvattingen de verwoesting over ons afroepen en dat anderen die over ons brengen omdat ze getergd zijn geworden door onze aanmatiging *(vgl. Op 17:15-18)*.

Het gaat in dit vers over het innemen van een plaats die ongepast is. Het is een aanmatiging, een doen alsof *(vgl. Nm 16:18; 2Sm 13:5)*. Het is het spelen van de rechtvaardige, het zich ergens op laten voorstaan, terwijl men het niet is *(Mt 23:7)*. We kunnen ons heiliger voordoen dan we zijn, bijvoorbeeld door te vasten en onszelf te kastijden of op bedevaart te gaan. Als ons uiterlijke gedrag anderen moet overtuigen van onze vroomheid en wij ons daarop toeleggen, verwoesten we onszelf. Het is een bovenmatige inspanning om ons gelijk te bewijzen in de beoordeling van de dingen.

Ons past bescheidenheid in onze opstelling. We moeten niet denken boven wat geschreven staat *(Rm 12:3,16; 1Ko 4:6)*. Deze waarschuwing moeten we niet opvatten als een relativering van wat rechtvaardig en wijs is. Het is een waarschuwing voor onze praktijk in verbinding met een houding die uitstraalt dat wij de norm zijn van wat rechtvaardigheid en wijsheid is. We kunnen en moeten overtuigd zijn van wat juist is, maar daar in alle voorzichtigheid mee omgaan.

Het is niet de bedoeling dat we slap worden in onze praktijk en compromissen gaan sluiten ten koste van de waarheid en het recht. We hoeven echter niet achter elk kwaad aan te gaan en overal onze mening over te geven. We moeten onszelf niet opwerpen als criticus om alles af te keuren wat gezegd en gedaan wordt en ons niet bemoeien met andermans zaken alsof we alles weten en alles kunnen. Als we dat doen, maken we een karikatuur van rechtvaardigheid en wijsheid.

Vers 17 is het tegengestelde van *vers 16*. *Vers 16* is een waarschuwing voor zelfverheffing, *vers 17* waarschuwt ervoor zichzelf niet te verlagen tot het niveau van de wereld. De Prediker zegt niet dat een beetje goddeloosheid of dwaasheid niet erg is, maar hij wijst op de capitulatie voor het kwaad. Het is de acceptatie van enige goddeloosheid en dwaasheid als het maar binnen grenzen blijft die voor de meeste mensen aanvaardbaar zijn. Als beide partijen het erover eens zijn, moet het kunnen.

Wat goddeloos en dwaas is, wordt in de maatschappij steeds meer de norm. Je moet het niet al te bont maken en je niet al te goddeloos en al te dwaas gedragen. Zo kom je het verst. Deze levenshouding komt tot uiting in de vermenging van een beetje goed met een beetje kwaad en in het sluiten van compromissen. Daardoor ben je in staat het lang vol te houden en met iedereen even goede vrienden te blijven. Het is het eten van twee walletjes, het voeren van twee levensstijlen.

Gooi je het helemaal over de boeg van goddeloosheid en dwaasheid, dan is de kans groot dat je vóór je tijd sterft, dat wil zeggen dat je niet van ouderdom sterft, maar op een leeftijd dat je het niet zou verwachten. Als we God erbij betrekken, weten we dat de tijd om te sterven door Hem is bepaald *(Jb 14:5)*. Wij kunnen ons leven niet verlengen *(Mt 6:27)*.

Tegelijk weet God het goddeloze en dwaze handelen van de mens een plaats in Zijn voornemen te geven. Hij kan een spoedig verderf over ons brengen en onze levensduur verkorten als we goddeloos en dwaas leven *(Ps 55:23)*. Dat kan bijvoorbeeld door een leefwijze die onze gezondheid aantast, zoals drugs, en seks buiten het huwelijk, of het begaan van een moord met als gevolg de doodstraf.

Het advies van *vers 18* sluit aan op de adviezen van de beide voorgaande verzen. Het is een soort samenvattend advies om te doen wat *"goed"* is.

Het is goed om *"aan het ene"* vast te houden, dat is vasthouden aan de waarschuwing om niet in uitersten te vervallen. Het is ook goed om *"van het andere"* de hand niet af te trekken, dat is wat de laatste regel van *vers 18* zegt: God vrezen.

God vrezen wil zeggen dat we leven in eerbied en ontzag voor Hem. Wie dit 'goede' advies opvolgt, *"ontkomt aan dit alles"*. Dit betekent dat we er alleen voor bewaard worden om in uitersten te vervallen als we God vrezen. Het gevolg daarvan is dat we ook bewaard worden voor de daaraan verbonden consequenties die in de twee voorgaande verzen worden genoemd: verwoesting van onszelf en sterven vóór de tijd.

De wijze wandelt op de middenweg tussen de twee uitersten: niet in eigen gerechtigheid en niet in goddeloosheid. Hij weet het pad te gaan tussen wetticisme en onverschilligheid. Dit is alleen te volbrengen als God wordt gevreesd. De vrees voor God bewaart voor de uitersten van eigen gerechtigheid enerzijds en goddeloosheid anderzijds *(Sp 3:7)*. De vrees voor God is het begin van de wijsheid. De vrees voor God bewerkt nederigheid en wantrouwen van eigen wijsheid. Wie God vreest, is er bang voor om te zondigen en schuwt dwaasheid.

Wees niet wijs in je eigen ogen:
vrees de HEERE en keer je af van het kwade.
(Sp 3:7)

Wijsheid geeft kracht en voert tot zelfkennis | *verzen 19-22*

> 19 *De wijsheid maakt de wijze sterker*
> *dan tien machthebbers die in de stad zijn.*
> 20 *Voorzeker, er is geen mens rechtvaardig op de aarde,*
> *die goeddoet en niet zondigt.*
> 21 *Zet ook uw hart niet*
> *op alle woorden die men spreekt,*
> *opdat u niet hoort dat uw knecht u vervloekt.*
> 22 *Want uw hart heeft*
> *ook vele keren erkend*
> *dat ook u*
> *anderen hebt vervloekt.*

Na de waarschuwing voor het 'bovenmate wijs' willen zijn *(vers 16)*, wijst de Prediker in *vers 19* op de waarde van de ware wijsheid. Wijsheid maakt

sterk om in de stad te leven ondanks alle problemen en gevaren waaraan het leven in een stad blootgesteld kan staan. Wijsheid geeft meer kracht dan de collectieve kracht van tien machthebbers. Deze mensen hebben wel macht, maar als er geen wijsheid is, brengen zij de stad in het verderf, want zij zijn zondige mensen en zoeken alleen hun eigen voordeel.

De waarde van wijsheid ligt in het besef dat God alles bestuurt. De wijze wordt niet geleid door de omstandigheden. Daar heeft hij wel mee te maken, maar hij weet dat die in de hand van God zijn. Machthebbers vertrouwen op hun eigen wijsheid en kracht om de stad tegen kwaad – dat van binnen en van buiten kan komen – te beschermen, met als motief eigenbelang. Daarom zullen zij uiteindelijk geen succes hebben en de strijd verliezen. Een man met wijsheid is van meer nut voor de verdediging van een stad dan tien machthebbers zonder wijsheid *(Sp 21:22; 24:5)*.

Voor de gelovige is Christus zowel de wijsheid als de kracht van God *(1Ko 1:24)*. Wie met Hem leeft, leert *"tevreden te zijn met de omstandigheden"* waarin hij is, zoals Paulus dat heeft geleerd *(Fp 4:11-12)*. Als gevolg daarvan kan hij zeggen: *"Ik vermag alles door Hem Die mij kracht geeft" (Fp 4:13)*.

Er is immers geen mens die niet zondigt. (1Kn 8:46)

Salomo heeft in zijn gebed bij de inwijding van de tempel hetzelfde gezegd wat hij in *vers 20* zegt *(1Kn 8:46; Sp 20:9)*. Nu hij een bittere ervaring rijker is, komt hij tot dezelfde conclusie. Hij benadrukt hier in aansluiting op het vorige vers de zondige staat van de machthebbers, maar maakt het tegelijk algemeen door te spreken over *"geen mens ... op aarde"*.

Niemand is in de praktijk van zijn leven zo rechtvaardig, dat hij alleen goeddoet zonder dat er iets van zonde kleeft aan wat hij doet. De enige uitzondering is de Heer Jezus. Hij heeft goedgedaan zonder te zondigen. Petrus, Paulus en Johannes getuigen in hun brieven van de absolute afwezigheid van zonde bij Hem: *"Hij, 'Die geen zonde heeft gedaan'"*; *"Die geen zonde gekend heeft"*; *"en in Hem is geen zonde" (1Pt 2:22; 2Ko 5:21; 1Jh 3:5)*.

De Prediker herinnert ons er door deze opmerking ook aan dat we niet te hoog moeten opgeven over onze prestaties en ons niet laatdunkend moeten uitlaten over die van anderen. We moeten bedenken dat wij niet volmaakt rechtvaardig leven en niet volkomen belangeloos bezig zijn. Het is voor een mens onmogelijk iets te doen zonder daarbij enige eer voor

zichzelf op te strijken. Alleen als de gelovige zich door de Geest laat leiden, is hij in staat goed te doen zonder te zondigen.

De zondigheid van de mens, die in het vorige vers is vastgesteld, komt vooral tot uiting in wat hij zegt *(vers 21; Jk 3:2)*. De Prediker wijst erop dat we ons hart niet moeten zetten op *"alle woorden die men"* – dat is de mens in het algemeen – *"spreekt"*. Hij bedoelt daarmee dat we er niet op uit moeten zijn om alles te willen weten wat mensen over ons zeggen *(Ps 38:13-14; 1Sm 24:10)*. Als men goed van ons spreekt, worden we hoogmoedig; als men kwaad van ons spreekt, worden we boos en mogelijk wraakzuchtig.

We moeten ook niet alles geloven wat we horen. Als we het al horen, is het verstandig om niet altijd wat een ander zegt, serieus te nemen. Wie altijd alles serieus neemt wat de mensen zeggen, vraagt om teleurstelling en ontgoocheling. Duidelijke voorbeelden daarvan zien we in de politiek. In verkiezingstijd wil men zich van anderen onderscheiden en zegt men dat het ondenkbaar is om met een bepaalde politieke partij te regeren. Als het werkelijk op regeren aankomt, wordt er een draai aan die woorden gegeven en blijkt het toch mogelijk te zijn om te regeren met een partij die men eerst niet zag zitten.

We kunnen door niet al te nieuwsgierig te zijn naar wat *"men"* van ons vindt, onszelf beschermen tegen uitlatingen van mensen over ons die niet vleiend zijn. De baas hoeft geen microfoons op te laten hangen om te weten hoe zijn personeel over hem denkt. Hij moet zich bewust zijn dat hij niet zonder zonde is en dat er best wel eens wat op hem aan te merken zal zijn. De ziekelijke drang naar 'alles willen weten', ook de dingen die je niet hoeft te weten, is in feite hoogmoed en gebrek aan zelfkennis. Laten we ervoor zorgen de goedkeuring van God en ons geweten te hebben, dan hoeven we er niet over in te zitten wat mensen van ons zeggen.

Als anderen kwaad van ons spreken, terecht of onterecht, zal de wijsheid ons doen denken aan onze eigen fouten en gebreken *(vers 22)*. Wat zou er met ons gebeuren als wij voor elk onrechtvaardig woord over een ander de verdiende straf zouden krijgen? We moeten ons realiseren dat wij zelf ook anderen wel eens pijn hebben gedaan door wat we hebben gezegd. Ik heb dezelfde zonden of soortgelijke zonden gedaan die ik bij anderen veroordeel *(Rm 2:1; Tt 3:2-3; Mt 7:1-3; Jk 3:1-2)*.

Als ons in dit verband iets te binnen schiet dat we iemand hebben vervloekt, dat wil zeggen het kwade hebben toegewenst, en dat nog niet hebben beleden, moeten we dat alsnog belijden. Dat hoeft niet tegen de persoon over wie we tegenover een ander onze gal hebben gespuugd, maar wel voor de Heer en de ander tegen wie wij dat kwaad hebben gezegd.

Als mensen over ons praten, hoeven we daar niet boos of verdrietig over te worden. Het is beter dat we ons daaronder vernederen en klein worden, want we hebben het zelf ook vaak gedaan, in ons hart, in gedachten of met de tong. Zoals hiervoor is opgemerkt, zullen we, als het goed is, dat hebben veroordeeld en weggedaan *(1Pt 2:1; Ko 3:8)*.

De ware wijsheid blijft op afstand | *verzen 23-25*

> 23 *Dit alles heb ik met wijsheid beproefd.*
> *Ik zei: Ik wil wijs worden,*
> *maar [de wijsheid] bleef ver bij mij vandaan.*
> 24 *Veraf is dat wat gebeurd is.*
> *[Het zit] heel diep: wie kan het [terug]vinden?*
> 25 *Ik kwam ertoe, ook [met] mijn hart, om te kennen en na te speuren,*
> *wijsheid te zoeken en [tot] een slotsom [te komen],*
> *om in te zien dat goddeloosheid dwaas*
> *en dwaasheid onverstand is.*

De Prediker geeft toe dat zijn wijsheid tekort heeft geschoten om wijs te worden. Hij erkent het eerlijk: de zoektocht naar de ware wijsheid heeft niets opgeleverd. Hij heeft met al zijn wijsheid – hij is de meest wijze mens op aarde – *"alles ... beproefd" (vers 23; Pr 1:13)*. *"Dit alles"* is alles wat hij in het voorgaande gedeelte *(Prediker 2:1-7:22)* aan waarnemingen met ons heeft gedeeld. Zijn onderzoek had als doel om inzicht te krijgen in de ware zin en het bepalen van de blijvende waarde van al het zwoegen van de mens op aarde.

Hij heeft in zijn wijsheid alleen kunnen ontdekken dat de wereld vol vluchtigheid is en dat die kennis zijn hart geen vrede en vreugde geeft. Verder is hij niet gekomen. De ware wijsheid, zo beseft hij, is ver buiten zijn bereik gebleven. Veel mensen zoeken niet naar de wijsheid omdat ze niet wijs zijn. Daarom worden ze het ook nooit. Salomo is wel wijs en heeft er wel

naar gezocht, diepgaand en breed, maar hij heeft haar evenmin gevonden. Wijsheid ligt ver buiten de kennis van de mens.

"Wat gebeurd is" (vers 24), is niet alleen wat bestaat, maar ook de manier waarop het is gevormd door God. Wie is er bij de schepping geweest? Wie kan begrijpen wat God daarin heeft doen ontstaan en wie begrijpt hoe Hij al het door Hem geschapene in stand houdt? Inzicht daarin is niet door menselijk onderzoek te verkrijgen, want de wijsheid die ligt in alles wat God heeft gedaan, zit *"heel diep"*, ofwel onpeilbaar diep. Iedere eerlijke filosoof en wetenschapper zal toegeven dat niemand *"het"* kan *"[terug]vinden"*.

De Prediker heeft de wijsheid niet kunnen bereiken. Hij komt tot de slotsom dat hij niets weet en dat hij, hoe meer hij weet wat er te weten is, zich er des te meer van bewust is hoe weinig hij weet. Hij ziet zich geplaatst tegenover de geheimen van God. Die zijn niet te doorgronden *(Jb 11:7-8; 28:12-22)*.

God vertelt ons wat er *"veraf"*, in een ver verleden, *"gebeurd is"*, toen Hij hemel en aarde schiep. Dat vertelt Hij ons in Zijn Woord. Daarin kunnen wij *"het [terug]vinden" (Gn 1:1; Hb 11:3)* en niet bij de wetenschappers die ons willen laten geloven dat zij de oplossing in de evolutietheorie hebben gevonden. Voor ons geldt dat het Woord dichtbij is *(Dt 30:14)* en dat de Geest het ons verklaart *(1Ko 2:13)*. Tegelijk blijven er toch ook voor ons veel dingen onbegrijpelijk, want wie kan God volkomen narekenen *(Rm 11:33)*?

De Prediker heeft er niet alleen naar verlangd om wijs te worden *(vers 23)*, hij heeft zich er ook geen moeite voor ontzegd om het te worden *(vers 25)*. Hij heeft alles geprobeerd en overal gezocht. Hij was al wijzer dan enig mens. Dat maakte hem echter niet lui, maar des te ijveriger om de ware wijsheid te leren kennen. Hij wilde niet alleen het wezen van de dingen kennen die aan de oppervlakte liggen, maar hij wilde ook naspeuren wat buiten het waarnemingsvermogen ligt, de motieven. Zijn inzet wordt op verschillende manieren omschreven, wat aangeeft hoezeer hij ermee bezig is geweest.

De enige slotsom waartoe al zijn intensieve speurwerk hem heeft gebracht, is dat alles is doortrokken van *"goddeloosheid"* en *"dwaasheid"* met als uiteindelijk resultaat *"onverstand"*. De mens blijft daardoor van Gods plan verwijderd en brengt niets voort wat van werkelijke en blijvende waarde is.

Ons ‘speurwerk’ behoort op Christus gericht te zijn. Het moet er in ons leven om gaan dat we Hem van alle zijden bezien en Hem in al Zijn handelingen en wegen onderzoeken. Dan zien wij ook de goddeloosheid en dwaasheid van de mens, want Christus werpt licht op ieder mens, waarvoor we dan tevens bewaard blijven. Wij komen tot een heel andere slotsom en die is dat in Christus *“al de schatten van de wijsheid en kennis verborgen zijn”* *(Ko 2:3)*.

Gevonden en niet gevonden | *verzen 26-29*

> 26 *Ik vond iets wat bitterder is dan de dood:*
> *de vrouw die een vangnet is.*
> *Haar hart is een sleepnet,*
> *haar handen zijn boeien.*
> *Wie goed is voor het aangezicht van God,*
> *zal aan haar ontkomen,*
> *maar een zondaar wordt door haar gevangen.*
> 27 *Zie, dit heb ik gevonden,*
> *zegt Prediker,*
> *het ene bij het andere,*
> *om [tot] een slotsom te komen,*
> 28 *die ik nog [altijd] zoek,*
> *maar niet heb gevonden.*
> *Eén man onder duizend heb ik gevonden.*
> *Een vrouw onder die allen heb ik echter niet gevonden.*
> 29 *Alleen, zie, dit heb ik gevonden:*
> *dat God de mens oprecht gemaakt heeft,*
> *maar zij hebben vele uitvluchten gezocht.*

De Prediker heeft ingezien dat goddeloosheid dwaas is en dat dwaasheid onverstand is *(vers 25)*. Dit heeft hij niet alleen waargenomen, maar ook zelf ervaren door het aangaan van verkeerde verbindingen met zijn vele vrouwen. Hij spreekt erover met een diep besef van de bitterheid ervan. De dood als het loon van de zonde is bitter *(1Sm 15:32)*, maar de zonde van hoererij is zelfs *“bitterder ... dan de dood”* *(vers 26; Sp 5:9,11)*.

De Prediker spreekt niet over iedere vrouw, over de vrouw in het algemeen, maar over *“de vrouw die een vangnet is”* en uit is op het verleiden tot

ontrouw *(vgl. Pr 9:9; Sp 18:22)*. Uit zijn eigen voorbeeld blijkt dat niet alleen de vrouw de man kan misleiden, maar dat ook de man zozeer door zijn begeerten gevangen kan zijn, dat de vrouw voor hem een vangnet is. Hij is geboeid door zijn lusten *(Sp 5:22-23)* en door haar gevangen omdat hij niet meer welgevallig is voor het aangezicht van God, dat wil zeggen niet meer met Hem wandelt.

Salomo put zich uit in woorden om het arglistige karakter van een dergelijke vrouw te beschrijven. Hij vergelijkt *"de vrouw"* zelf met *"een vangnet"*; *"haar hart"*, haar innerlijk, vergelijkt hij met *"een sleepnet"*; *"haar handen zijn boeien"*, wat aangeeft dat zij in de boeien slaat wie ze met haar handen vastgrijpt met een greep waaruit geen bevrijding mogelijk is.

De verleiding tot ongeoorloofde seksualiteit is voor talloze mannen de grootste verleiding die er kan zijn, groot in omvang en groot in diepte. Wie daardoor gevangen is, is de meest beklagenswaardige mens. *"Elke zonde gaat buiten het lichaam om, maar wie hoereert, zondigt tegen zijn eigen lichaam" (1Ko 6:18)*.

Met *"wie goed is voor het aangezicht van God"*, wordt de mens bedoeld die God in Christus ziet en met Hem wandelt. Zo iemand behaagt God, zoals Henoch *(Hb 11:5)*, en ontkomt aan de verleidingen van deze vrouw. Dit is dan ook de enige mogelijkheid om aan haar te ontkomen. Het gevaar om aan de verleiding van deze vrouw ten prooi te vallen is zo enorm groot, dat iemand daarvoor alleen wordt bewaard door Gods goedheid en genade. Wie zich buiten Gods goedheid begeeft, valt onherroepelijk in haar handen.

Dit toont glashelder aan dat geen mens de dwaze gedachte moet koesteren dat het hem niet zal gebeuren. Het oordeel over de nietigheid van de mens wordt hier nog eens bevestigd. Wie bewaard wordt, moet erkennen dat God hem ervoor bewaart. Tegelijk bewaart God alleen hen die met een voornemen van het hart de boze op afstand houden. Zo iemand was Jozef *(Gn 39:2-3)*. Hij wandelde in gemeenschap met God en weigerde tegen Hem te zondigen *(Gn 39:9)*.

Het begin van *vers 27* sluit aan bij het vorige vers, maar is ook van toepassing op alles wat de Prediker heeft onderzocht. Door al zijn speurwerk naar wijsheid, waarbij hij dingen heeft gecombineerd – *"het ene*

bij het andere" heeft gevoegd –, is Salomo uitgekomen bij de verdorvenheid van de menselijke natuur, zowel die van de man als die van de vrouw. Die ontdekking heeft hij gedaan, dat heeft hij *"gevonden"*. Hij zegt dit als *"Prediker"*, waarmee hij de waarheid van wat hij zegt, onderstreept.

Hij heeft alles gedaan *"om [tot] een slotsom te komen"*, om tot een afrondende conclusie te komen met daarin het geheim van een zinvol leven. In *vers 28* zegt hij dat hij die slotsom nog steeds niet heeft gevonden. Het gaat hem er niet om wat hij gevonden heeft, maar wat hij niet gevonden heeft en waar hij nog altijd naar op zoek is.

Toch is er ook iets wat hij onder de mensen wel heeft gevonden: *"één man onder duizend"*. In het licht van de verdorven natuur van de mens die hij in *vers 26* heeft vastgesteld, zal hier de bedoeling zijn dat een oprecht man een zeldzaamheid is *(vgl. Ps 12:2)*. In het licht van het Nieuwe Testament zien we dat die ene Man Die anders is, Die dé uitzondering onder duizend is, niemand anders is dan Christus *(Jb 33:23)*.

Breng verlossing, HEERE, want goedertieren mensen zijn er niet [meer], onder de mensenkinderen zijn er [nog maar] weinig trouw. (Ps 12:2)

Als er dan een afgezant bij hem is, een bemiddelaar, één uit duizend. (Jb 33:23)

Onder de duizend is het met de aanwezigheid van vrouwen helemaal slecht gesteld: hij heeft er niet één kunnen vinden. Salomo heeft onder zijn duizend vrouwen geen vrouw gevonden in wie zijn hart voldoening vond.

Na het vonnis dat de Prediker over het menselijk geslacht in *vers 28* velt, waar hij niet heeft gevonden wat hij zocht, voegt hij iets toe wat hij wel heeft gevonden *(vers 29)*. Door het 'zie' wordt de aandacht getrokken naar wat hij heeft gevonden en nodigt hij iedereen uit om daarin te delen. Salomo komt tot de bron, de oorsprong van het verderf: de zonde komt voort uit de zondeval en niet uit God, want God heeft *"de mens oprecht gemaakt"*.

De schuld van de algemene verdorvenheid ligt niet bij God, maar bij de mens. God heeft *"de mens oprecht gemaakt"*, maar de mens is de verkeerde weg opgegaan. 'Oprecht' is niet zondig of neutraal, maar beschrijft de staat van het hart dat trouw en gehoorzaam is. De mens is geschapen naar Gods beeld en gelijkenis, maar tot zonde vervallen *(Gn 3:1-7; Rm 5:12)*.

De mens wil daarvan niet weten en zoekt al sinds Adam en Eva uitvluchten voor zijn zonde. Zoeken heeft de betekenis van verzinnen. Toegeven is

er niet bij, wel het zoeken naar excuses, het op anderen afschuiven van de schuld, wat al direct na de zondeval is begonnen *(Gn 3:12-13)*. De problemen worden soms erkend, maar de oplossing wordt gezocht in het verbeteren van het gedrag door cursussen en trainingen en dergelijke. Daardoor worden de problemen ook nooit opgelost en wordt voorbijgegaan aan Gods oplossing voor dit probleem: de gave van Zijn Zoon.

Prediker 8

Inleiding

In dit hoofdstuk worden we steeds weer geconfronteerd met ons onvermogen om ons eigen bestaan te regelen en te beheersen. De wijze zal dat inzien en zich bescheiden opstellen en afstand bewaren van aanmatigende meningen.

Wie is wijs? | *vers 1*

> 1 *Wie is als de wijze*
> *en wie weet de verklaring van de dingen?*
> *De wijsheid van de mens verlicht zijn gezicht,*
> *zodat de stuursheid van zijn gezicht wordt veranderd.*

"De wijze" over wie de Prediker hier spreekt, van wie hij zich afvraagt wie zo is, is iemand die inzicht heeft in de zin van het zwoegen van de mens op aarde. Die wijze *"weet de verklaring van de dingen"*. Maar zo'n wijze is er niet. Zelfs de Prediker, de meest wijze mens op aarde, is niet zo'n wijze, want hij heeft ondanks diep en breed onderzoek geen verklaring kunnen vinden.

Toch is er een vorm van wijsheid die wel aanwezig kan zijn en dat is het aanvaarden van het feit dat de verklaring van de dingen buiten het begrip van de mens ligt. Dat is geen gelatenheid, maar de erkenning van de eigen beperkingen en het eigen onvermogen. Daardoor valt er een last van de mens af en zijn gezicht wordt *"verlicht"*, de somberheid verdwijnt. *"De stuursheid"* of norsheid die op zijn gezicht te lezen staat omdat hij geen vat op het leven heeft, *"wordt veranderd"*. Zijn gelaatstrekken worden zacht omdat hij inziet dat God alles bestuurt en dat hij erop mag vertrouwen dat Hij tot Zijn doel komt, zowel met de wereld als met hem persoonlijk.

De wijze schikt zich in wat over hem komt, omdat hij beseft dat hij niet alles kan verklaren en dat ook niet hoeft. De wijze is bescheiden en matigt zich niet aan dat hij voor alles wat in het leven van een mens kan gebeuren een verklaring weet of zal kunnen vinden. Daardoor krijgt hij een blij

gezicht en ook licht om zich in die omstandigheden op een gepaste wijze te gedragen.

De wijze weet wat hij moet doen omdat hij de omstandigheden aan de hand van Gods Woord beoordeelt *(Hs 14:10; Ps 107:43; Jk 3:13)*. Alleen omgang met God geeft wijsheid en verstand waardoor men *"de verklaring van de dingen"* aan de weet komt. Jozef en Daniël konden dingen verklaren, zoals de dromen van de machthebbers onder wie zij leefden, de farao en Nebukadnezar. Zij waren wijs door hun omgang met God.

Eerbied voor het door God gegeven gezag | *verzen 2-8*

2 *Ik [zeg]: Houd u aan het bevel van de koning,*
en wel vanwege de eed aan God.
3 *Haast u niet bij hem vandaan te gaan.*
Houd niet vast aan een kwade zaak,
want hij doet alles wat hem behaagt,
4 *omdat het woord van de koning zeggenschap heeft.*
Wie zal tegen hem zeggen: Wat doet u?
5 *Wie het gebod in acht neemt,*
ondervindt geen kwaad.
Het hart van de wijze kent
tijd en gelegenheid.
6 *Want voor elk voornemen*
is er een tijd en gelegenheid,
ja, het kwaad van de mens is overvloedig over hem.
7 *Want hij weet niet*
wat er gebeuren zal.
Wie zal hem immers bekendmaken
wanneer het gebeuren zal?
8 *Er is geen mens die macht heeft over de geest,*
om de geest in te houden.
Hij heeft geen zeggenschap over de dag van de dood,
er is geen vrijstelling in [deze] strijd
en de goddeloosheid laat de bedrijvers ervan niet ontkomen.

Wijsheid wordt in de eerste plaats gezien in het zich buigen onder de regering die God heeft ingesteld *(vers 2; Rm 13:1-7)*. Daarop wijst de Prediker

met nadruk als hij uitspreekt: *"Ik zeg."* Rekening houden met het door God ingestelde gezag is wijsheid. Wij moeten regeringen niet beïnvloeden. Ook als een regering onrechtvaardig is en willekeurige wetten maakt, is het wijsheid zich daaronder te schikken en niet in opstand te komen. Een voorbeeld van die houding zien we in Daniël en zijn vrienden *(Dn 1:1-20)*.

De Prediker gaat ervan uit dat de koning absolute autoriteit bezit *(Sp 24:21-22)*. Verzet tegen de koning is daarom dwaasheid, want door zijn autoriteit is hij sterker dan wij. Bovendien is het ongehoorzaamheid tegenover God, want God heeft hem die macht gegeven. Alleen ingeval de koning of de overheid iets van ons vraagt dat tegen Gods Woord ingaat, moeten we *"God meer gehoorzamen dan mensen" (Hd 5:29)*. Daarom hebben de vrienden van Daniël zich niet gebogen voor het beeld dat Nebukadnezar had opgericht ondanks zijn bevel dat iedereen daarvoor moest knielen. Aan dat bevel konden ze niet gehoorzamen, wat de consequenties ook waren *(Dn 3:14-18)*.

Aan onze gehoorzaamheid aan de koning als hoogste gezagsdrager in een koninkrijk ligt *"de eed aan God"* ten grondslag *(vgl. 2Sm 5:1-3; 2Kn 11:17; 1Kr 29:24)*. Die eed kan slaan op onszelf. Wij leggen geen eed in de gebruikelijke zin van het woord af; als wij echter zeggen ons te onderwerpen aan Gods Woord, dan houdt dat de verplichting in dat wij ons aan de koning onderwerpen. Wij verzetten ons dan niet tegen de koning en zullen nog minder tegen hem in opstand komen, maar zijn hem onderdanig *(1Pt 2:13-16)*.

Het is verkeerd om ons aan de verplichtingen te onttrekken die we tegenover de koning hebben en ons in een opwelling van boosheid tegen hem te keren *(vers 3)*. Als we haastig bij de koning vandaan gaan, geven we daarmee te kennen dat we hem niet langer erkennen. We kunnen menen daar onze redenen voor te hebben, bijvoorbeeld dat hij niet aan onze wensen of verwachtingen beantwoordt.

Het is *"een kwade zaak"* een dergelijke houding aan te nemen en daaraan vast te houden, want de koning is de door God gegeven gezagsdrager. God heeft hem de zwaardmacht gegeven en hij oefent die uit zoals het hem behaagt. Dat kan op een goede manier zijn, maar ook op een kwade manier. Daarom moet niet de manier waarop hij regeert onze houding bepalen, maar de gezagspositie die hij van God heeft gekregen.

Dit is ook van belang voor andere gebieden van ons leven. Je kunt zo teleurgesteld raken in je echtgenoot, dat je besluit bij hem vandaan te gaan met de gedachte dat je gelukkiger wordt met een nieuwe echtgenoot. Je kunt in de gemeente vanwege een kleinigheid teleurgesteld worden in de leiders. Sommige mensen gaan daarom daar dan weg, in de veronderstelling dat ze dit soort frustraties niet bij een andere gemeente zullen ervaren. Dit principe geldt ook voor de baan die we hebben. Het 'groener-gras-syndroom' – het idee dat het gras bij de buren altijd groener is – is misleidend. Met onze pogingen om onze problemen te ontvluchten kunnen we bij onszelf, en ook bij anderen, veel verdriet en pijn veroorzaken.

Er is geen kans om aan de koning te ontsnappen, want 'hij heeft veel ogen, veel oren en veel en lange handen'. De macht van de koning is onbegrensd. We zien dat bij een goede koning als Salomo *(1Kn 2:29-46)* en bij een slechte koning als Herodes *(Mt 14:9-10)*. Het gaat hier om de macht als zodanig, niet om de manier waarop die wordt uitgeoefend.

De Heer Jezus roept nergens op om een kwade macht omver te werpen. Hij heeft Zich ook onderworpen aan de heersende macht van de Romeinen, hoe corrupt die macht ook was. Hij zegt tegen de goddeloze Pilatus: *"U zou geen enkele macht* [of: gezag, bevoegdheid] *tegen Mij hebben, als het u niet van boven gegeven was" (Jh 19:11)*. De Heer erkent de positie van Pilatus. Later zal Pilatus zich voor Hem moeten verantwoorden over de manier waarop hij met die aan hem verleende macht is omgegaan. Dat was toen nog niet aan de orde.

De reden waarom het wijs is om te doen wat de koning zegt, is *"omdat het woord van de koning zeggenschap heeft" (vers 4)*. Er gaat macht van zijn woorden uit. Zijn woord heeft gezag en er moet aan worden gehoorzaamd. We zijn verplicht te voldoen aan wat hij ons oplegt *(vgl. 1Sm 8:10-18)*. Hij heeft de macht gekregen om te regeren, niet wij.

De koning staat boven zijn volk. Wij kunnen hem niet ter verantwoording roepen. Zijn macht is een afspiegeling van de regeringsmacht van God, Die wij ook niet ter verantwoording kunnen roepen *(Jb 9:12; Js 45:9; Rm 9:20)*.

Als we het gebod dat de koning heeft uitgevaardigd in acht nemen, zullen we geen kwaad van hem te duchten hebben *(vers 5)*. Dit is het directe loon van God voor goed gedrag *(Rm 13:3-4)*. Hoe slecht sommige regeringen ook

zijn, zonder regering is er anarchie. Het is beter een slechte regering te hebben dan geen regering.

Wie de wil van de koning kent en daarmee rekening houdt, toont dat hij een wijs hart heeft. Een wijze doet op de juiste tijd en bij de juiste gelegenheid op de juiste manier wat de koning van hem verwacht. De hoogste wijsheid is zich te onderwerpen aan het gebod dat het hoogste gezag heeft uitgevaardigd. Een bijkomend gevolg is dat het leven daardoor veel gemakkelijker wordt. In het algemeen krijg je geen problemen met de koning als je doet wat hij heeft gezegd. Wie zich netjes aan de snelheid houdt, loopt geen kans op een bekeuring.

Het in acht nemen van het gebod geldt in de hoogste mate voor de geboden van God. Alle geboden van God zijn geboden ten leven. Wie zich daaraan houdt, zal het goede en niet het kwade ondervinden. Geboden zijn er om ons op de weg van gehoorzaamheid veilig en gelukkig te laten zijn. Het is de weg van zelfbehoud en van harmonie met onze omgeving. Het grote gebod voor ons is het gebod dat wij elkaar liefhebben. *"Daarom is de liefde [de] vervulling van [de] wet"* *(Rm 13:10)*. Liefde zal nooit tot de overtreding van enig gebod van de wet voeren, maar juist elk gebod van de wet vervullen.

Het hart van de wijze denkt na over de tijd waarin hij leeft en de gelegenheid die hij heeft om te leven. Hij kan de beslissingen van de overheid doorzien in het licht van de omstandigheden en weet hoe hij zich daartegenover moet gedragen. De wijze kent de tijd van God en ziet de gelegenheid of procedure om te handelen. Voorbeelden van zulke wijze mensen zijn Jonathan ten opzichte van David *(1Sm 19:4-6)*, Nathan ten opzichte van David *(2Sm 12:1-14)* en Esther ten opzichte van Ahasveros *(Es 7:2-4)*.

Als een mens de geboden overtreedt, is het gevolg dat *"het kwaad ... overvloedig over hem"* komt *(vers 6)*. Dit gebeurt naar de regel van zaaien en oogsten die aan elke handeling verbonden is *(Gl 6:7)*. Als de tijd en de gelegenheid er rijp voor zijn, komt de oogst, in welke vorm dan ook.

"Elk voornemen", ook de beslissing van een regering, vindt plaats in een bepaald tijdsgewricht dat ook de gelegenheid voor die bepaalde gebeurtenis biedt. Omdat de wereld in de zonde ligt, komt alles wat er gebeurt niet ten goede van de mens, maar brengt het een overvloedig kwaad over hem. Het

kan in het begin lijken alsof het beter gaat omdat de mens meer te besteden heeft, maar de welvaart wordt zijn dood. *"Het kwaad"* kan ook bestaan uit frustratie, stress, verwarring en desoriëntatie. Het zijn dingen die het leven bijzonder onaangenaam maken.

Alles wat de mens zonder God bezit of uitvindt, voert hem naar het verderf. Sommige uitvindingen kunnen wel de duur van zijn leven rekken, maar niet de kwaliteit ervan. Vaak neemt met de duur namelijk ook de smart toe. Om daarvoor een 'uitweg' te bieden is 'vrijwillige euthanasie' bedacht, zodat een mens een einde aan zijn leven kan (laten) maken. Wie denkt eraan dat hij daarna in een kwaad komt waar hij in eeuwigheid niet uit bevrijd kan worden en het kwaad altijd overvloedig over hem zal zijn?

Het kwaad van *vers 6* wordt vooral veroorzaakt door het feit dat de mens geen grip heeft op de toekomst, *"hij weet niet wat er gebeuren zal" (vers 7)*. De mens zonder God weet niets over de toekomst. Niemand kan hem die vertellen, zeker de waarzeggers niet. Alleen God kent de toekomst en weet wat er zal gebeuren *(Js 46:10-11)*. Hij maakt die toekomst ook bekend en zegt wanneer bepaalde dingen gebeuren. Met het oog op de toekomst waarschuwt Hij de mens.

Voor de mens die niet op God vertrouwt, wordt de onzekerheid van de toekomst een drukkende last die hem tot waanzin voert *(Lk 21:25-26)*. Hij wil graag weten hoe de politiek zich ontwikkelt en hoe de wereldeconomie zal verlopen, zodat hij de juiste beslissingen kan nemen en winst zal boeken. Dit geldt voor speculaties, maar ook voor een opleiding en aankopen.

Er worden vier dingen genoemd die een grens stellen aan elk gezag *(vers 8)*. Het zijn dingen die bewijzen dat de mens niet in staat is de omstandigheden naar zijn hand te zetten:

1. *"Er is geen mens die macht heeft over de geest, om de geest in te houden."* Het woord voor 'geest' is ook 'wind' of 'adem'. Over dit alles heeft de mens geen zeggenschap. De adem of geest van de mens is in Gods hand *(Dn 5:23)*, wat inhoudt dat God macht heeft over leven en dood. God geeft de geest of adem en Hij houdt die ook in of neemt die terug.

   Een andere gedachte is, dat een mens geen macht heeft over de geest van een ander, zoals hij dat ook niet heeft over zijn eigen geest. We zien dat bijvoorbeeld bij Nebukadnezar die wil dat zijn wijzen hem

vertellen welke droom hij heeft gehad *(Dn 2:1-12)*. Dat is natuurlijk een onmogelijke en dwaze vraag. Er blijkt dan ook dat hij met al zijn macht niet in staat is hun geest zodanig te beïnvloeden, dat zij hem zijn droom vertellen.

2. De mens heeft ook *"geen zeggenschap over de dag van de dood"*. Die zeggenschap heeft alleen God *(Dt 32:39)*. Onze tijden zijn in Zijn hand *(Ps 31:16; 39:5; Jb 14:5)*. Als de mens zelf een einde aan zijn leven maakt en ook nog eens de dag en het middel ervan bepaalt, lijkt het alsof hij spot met dit woord van God. Hij beseft echter niet dat hij tot die daad wordt aangezet door de mensenmoordenaar van het begin, de satan, de grote tegenstander van God. Het leven van een mens wordt bepaald door God of onder toelating van God door de satan en niet door hemzelf.
3. *"In [deze] strijd"*, dat is de strijd tegen de dood, *"is geen vrijstelling"*. Het woord *"vrijstelling"* zinspeelt op de verplichting tot militaire dienst van alle Israëlitische mannen van boven de twintig jaar *(Nm 1:3)*. Daarvan werden bepaalde categorieën vrijgesteld *(Dt 20:5-8)*. Van de strijd die de Prediker bedoelt, de strijd tegen de dood, geldt voor niemand een uitzondering. Er is voor niemand *"vrijstelling in [deze] strijd"*, niemand ontkomt aan de strijd met de dood, een strijd die hij altijd verliest. Iedereen is een zondaar en heeft met het gevolg van zijn zonden te maken: de onvermijdelijke dood *(Rm 6:23)*.
4. Ook *"de goddeloosheid laat de bedrijvers ervan niet ontkomen"* aan de dood. Wat de goddeloze in zijn goddeloosheid ook aan trucs bedenkt om eraan te ontkomen, het is zinloos. In rouwadvertenties lees je wel eens dat iemand 'de ongelijke strijd verloren' heeft. Het gaat dan bijvoorbeeld over de strijd tegen een ongeneeslijke ziekte waaraan iemand is overleden.

De voetballer Johan Cruyff – verkozen tot Europees voetballer van de twintigste eeuw – zei op een bepaald moment dat hij in zijn strijd tegen de kanker in zijn lichaam met 2-0 voorstond in een wedstrijd die nog niet was afgelopen. Hij voegde eraan toe: 'Maar ik weet zeker dat ik als winnaar uit de strijd kom.' Wat een aanmatigende kortzichtigheid. Hij heeft de strijd verloren en is niet aan de dood ontkomen. Hij is in maart 2016 gestorven.

Zijn dood werd bekendgemaakt met de woorden dat hij ‘na een felle strijd tegen kanker’ is overleden.

Het raadsel van de regering van God | *verzen 9-13*

> *9 Dit alles heb ik gezien,*
> *toen ik mij er met [heel] mijn hart op toelegde*
> *al het werk [te begrijpen]*
> *dat er plaatsvindt onder de zon:*
> *er is een tijd dat de [ene] mens heerst over de [andere] mens, hem ten kwade.*
> *10 Evenzo heb ik gezien [hoe] de goddelozen begraven werden en ingingen,*
> *terwijl zij die oprecht gehandeld hadden, uit de heilige plaats moesten gaan en*
> *vergeten werden in de stad. Ook dat is vluchtig. 11 Omdat het vonnis over een*
> *slechte daad niet snel geveld wordt, daarom blijft het hart van de mensenkin-*
> *deren in hen vervuld van kwaaddoen. 12 Hoewel een zondaar honderd[maal]*
> *kwaaddoet, verlengt [God] zijn [dagen]. Toch weet ik dat het goed zal gaan met*
> *hen die God vrezen, die voor Zijn aangezicht vrezen. 13 Maar de goddeloze zal*
> *het niet goed gaan en hij zal [zijn] dagen niet verlengen. Hij zal zijn als een*
> *schaduw, want hij vreest niet voor Gods aangezicht.*

De Prediker ziet niet alleen, neemt niet alleen met zijn ogen waar, hij overdenkt ook *“met [heel] mijn hart”* om te begrijpen wat hij ziet, wat er *“plaatsvindt onder de zon”* *(vers 9)*. De woorden *“hem ten kwade”* betreffen degene over wie wordt geheerst. Macht verderft. Een mens met macht, maar zonder God, gebruikt zijn macht altijd verkeerd.

De Prediker heeft nog iets gezien en dat is de behandeling die *“de goddelozen”* kregen toen zij *“begraven werden en ingingen”* in het graf en wat er gebeurde met hen *“die oprecht gehandeld hadden”* *(vers 10)*. Er zijn weinig dingen zo stuitend als de aanblik van goddelozen die het voor de wind gaat. Wat nog misselijker maakt, is wanneer goddelozen sterven en dan gerespecteerd worden en de zegen van de godsdienst meekrijgen. Zij krijgen een plechtige uitvaart en worden met pracht en praal begraven. De mooie woorden die over hen worden gesproken, komen uit de monden van hun bewonderaars die net zo zijn of hadden willen zijn als die goddelozen.

Waar je helemaal ziek van wordt, is het lot van hen *“die oprecht gehandeld”* hebben tegen de achtergrond van de eer die goddelozen krijgen. Zij worden gedwongen *“uit de heilige plaats”*, Jeruzalem, te gaan. Jeruzalem wordt

zo genoemd omdat de tempel daar staat. Deze lastposten, die vromen, die niet meededen aan de bewondering van de goddelozen, moeten vergeten worden. Zij herinneren in hun gedrag en woorden aan de rechtvaardige God. Daarom: Weg ermee! Dat betekent ook dat er voor hen geen begrafenis is in de heilige stad, wat voor een Godvrezende Jood heel erg is.

De verdorven mens denkt dat er helemaal geen oordeel is en dat God afwezig is omdat het oordeel over de boze daden uitblijft *(vers 11)*. Als er al een gedachte aan God is, dan wordt het geduld van de hemel uitgelegd als een bewijs van goedkeuring. Dat is een extra prikkel om door te gaan met kwaaddoen. Het *"hart van de mensenkinderen"* blijft namelijk *"in hen vervuld van kwaaddoen"*, wat wil zeggen dat het hart niet deugt; het hart is de bron en die blijft slecht.

De mens heeft geen oog voor de lankmoedigheid van God Die wil dat hij tot bekering komt. In plaats daarvan gaat hij door met zondigen en hoopt zo voor zichzelf *"toorn op in [de] dag van [de] toorn en van [de] openbaring van [het] rechtvaardig oordeel van God, Die ieder zal vergelden naar zijn werken" (Rm 2:5-6)*.

Het eerste deel van *vers 12* sluit direct aan op de constatering van *vers 11*. Op aarde zien we dat een zondaar *"honderd[maal]"* kan zondigen zonder dat hem een strobreed in de weg wordt gelegd. Hij ervaart – uiteraard onbewust – de waarheid van *vers 11*, dat het vonnis over zijn slechte daad niet snel wordt geveld. Daarom gaat hij onvermoeibaar voort met zondigen, wel honderd keer, zonder ook maar iets van een oordeel te merken.

Dan zien we in het tweede deel van *vers 12* iets van het geloof van de Prediker. Hij kan zich niet verzoenen met de gedachte dat de goddeloze altijd door zijn gang kan gaan en ook nog aan het langste eind zal trekken. Dat is ook niet zo. Hij weet dat er een ogenblik komt dat God hem zal oordelen. De Prediker heeft kennis van God.

Hij weet dat God niet met de zondaar is, maar met hen die Hem *"vrezen"*, dat is eerbied voor Hem hebben en rekening houden met Zijn wil. Hij voegt er ter bevestiging aan toe dat zulke mensen *"voor Zijn aangezicht vrezen"*, dat wil zeggen dat zij in gemeenschap met Hem leven, met hun hart en oog gericht op Hem. Met hen zal het goed gaan.

De goddeloze, die ogenschijnlijk ongestoord zijn gang kan gaan, zal het daarentegen niet goed gaan *(vers 13)*. Hij zal zijn dagen niet verlengen, want

hij heeft niet gevreesd voor Gods aangezicht. Hij heeft zijn leven buiten de gemeenschap met God geleefd en zal na zijn leven in de eeuwige dood zijn, buiten de gemeenschap met God. Zijn leven nu is als een schaduw: leeg en waardeloos *(vgl. Pr 6:12)*. Het is geen werkelijk leven, de schaduw van de dood ligt erover.

In *vers 13* voegt de Prediker eraan toe wat het lot van de goddeloze is. Als we dat lezen, lijkt er tussen *vers 12* en *vers 13* een tegenstelling te zijn. In *vers 12* staat dat God de dagen van de zondaar verlengt en in *vers 13* dat de goddeloze zijn dagen niet zal verlengen. Deze schijnbare tegenstelling verdwijnt als we *vers 12* in het licht van het leven op aarde en *vers 13* in het licht van de eeuwigheid zien.

Om te zien dat het ene vers niet in strijd is met het andere vers, moeten we verder kijken dan dit aardse leven. Dat doet de Prediker hier, zonder dat aspect uitdrukkelijk te noemen. Zijn woorden houden geloof in de opstanding in *(Ps 73:18-20)*. De dagen van de zondaar kunnen op aarde wel worden verlengd, maar na zijn dood zal hij opstaan in de opstanding van het oordeel omdat hij het kwade heeft bedreven *(Jh 5:29b)*. Het gaat wel goed in de opstanding met hen die God vrezen. Zij zullen deelhebben aan de opstanding tot het leven omdat zij het goede hebben gedaan *(Jh 5:29a)*. Zij zullen tot in lengte van dagen voor Gods aangezicht leven.

Wat op de aarde plaatsvindt en Gods werk | *verzen 14-17*

> *14 Er is iets vluchtigs wat op de aarde plaatsvindt: er zijn rechtvaardigen die het vergaat naar het werk van de goddelozen, en er zijn goddelozen die het vergaat naar het werk van de rechtvaardigen. Ik zeg dat ook dit vluchtig is. 15 Daarom prees ik de blijdschap, omdat de mens niets beters heeft onder de zon dan te eten, te drinken en zich te verblijden. Dat zal hem immers vergezellen bij zijn zwoegen, de dagen van zijn leven die God hem geeft onder de zon. 16 Toen ik mij met [heel] mijn hart erop toelegde wijsheid te kennen en de bezigheid te zien die op aarde plaatsvindt, dat men zelfs overdag of 's nachts de slaap niet met zijn ogen ziet, 17 toen zag ik al het werk van God, dat de mens niet kan ontdekken, het werk dat onder de zon plaatsvindt. Hoezeer de mens zwoegt bij het zoeken, hij zal het niet ontdekken. Zelfs als de wijze zegt het te weten, zal hij het [toch] niet kunnen ontdekken.*

In *vers 14* is de Prediker weer terug bij zijn waarnemingen onder de zon. Dat maakt hij duidelijk door te spreken over wat *"op de aarde plaatsvindt"*. Hij heeft geconstateerd dat de zaken op zijn kop staan, dat er dingen gebeuren die tegendraads zijn, die ieder oprecht mens met weerzin vervullen. Het gaat over de situatie dat er rechtvaardigen zijn die het vergaat naar het werk van de goddelozen en omgekeerd dat er goddelozen zijn die het vergaat naar het werk van de rechtvaardigen.

Als het er op de aarde zo aan toe gaat, is het zinloos je in te zetten om nog iets van het leven te maken. Wanneer het bestaan van de mens beperkt zou blijven tot zijn leven op de aarde, dan was het inderdaad *"iets vluchtigs"*, iets als een damp, die een korte tijd wordt gezien en dan is verdwenen. Pas in het licht van de eeuwigheid gaat het vluchtige over in vastigheid.

De constatering van *vers 14* brengt de Prediker tot de verzuchting dat een mens het beste af is met eenvoudige vormen van genot *(vers 15)*. Het verandert niets aan het zwoegen, maar het maakt het wat draaglijker *(Pr 2:24)*. Alles is beter dan dat je stank voor dank krijgt of dat je geen waardering krijgt omdat de goddeloze er met de eer vandoor gaat die jij verdient. Blijdschap is het mooiste wat een mens die alleen gericht is op zijn aardse loopbaan, kan bereiken. Hij breekt zich niet het hoofd over de onoplosbare raadsels van de Voorzienigheid, maar geniet dagelijks onbezorgd van de goede gaven van de Schepper, al is het zonder Hem ervoor te danken.

De blijdschap van de nieuwtestamentische gelovige is niet verbonden met de dingen die de aarde biedt, maar met de hemel, waar hij mag genieten van de gemeenschap met de Vader en de Zoon *(1Jh 1:4)*. Die gemeenschap geeft een volkomen blijdschap. Christus is de Bron van onze blijdschap *(Jh 15:11; 16:22)*. We kunnen elkaar helpen om blijdschap te kennen en eraan meewerken dat anderen blij worden *(2Ko 1:24)*, zodat ze hun weg met blijdschap gaan *(Hd 8:39)*.

Het onderzoek dat de Prediker met heel zijn hart heeft verricht om achter de diepere zin van het leven te komen, heeft alleen het besef opgeleverd dat alle bezigheid op aarde geen enkel blijvend resultaat oplevert, ook al zou iemand zich dag en nacht afbeulen zonder een ogenblik slaap *(vers 16)*. Alle inspanning heeft, horizontaal bekeken, geen zin.

Er is ook nog iets anders wat de Prediker heeft ontdekt en dat is dat God werkt *(vers 17)*. Het gaat niet om Zijn scheppingswerk, maar om Zijn hand in de geschiedenis. In het licht van de eeuwigheid speelt zich in de wereldgeschiedenis en ook in ons eigen leven Gods werk af waarbij Hij recht op Zijn doel afgaat. Dáár ligt de diepere zin van het leven.

De constatering dát God werkt, geeft de Prediker echter niet het antwoord op de vraag waaróm God werkt zoals Hij doet. Zien dat God werkt, betekent niet dat we weten hoe Hij werkt en waar Hij naartoe werkt. Dat is door geen mens te ontdekken, hoe hard hij er ook voor zwoegt om het te ontdekken *(Pr 3:11; Jb 11:7-9)*. En als er een wijze is die beweert het te weten, dan is dat een aanmatiging, want geen sterveling kan de diepten van Gods werk ontdekken.

Toch kan de constatering dát God werkt, rust geven. We hoeven ons niet uit te sloven om Gods werk te doorgronden. Dat kunnen we eenvoudigweg niet. Bij alle raadsels die we in het leven kunnen tegenkomen, de verdraaiing van goed en kwaad, kunnen we erop vertrouwen dat dwars door alles heen God Zijn werk doet en Zijn doel bereikt. Dat wij over talloos veel dingen alleen vragen en geen antwoorden hebben, hoeft ons dan niet wanhopig te maken.

Laten we beseffen dat God God is en dat Hij niet verplicht is aan ons rekenschap af te leggen van Zijn handelen. Hij kan dingen voor Zich houden omdat Hij het niet nuttig vindt dat wij die weten. Job heeft dat ervaren in zijn zoektocht naar de zin van het lijden dat over hem is gekomen. Hij is met al zijn waaromvragen op God aangelopen. God heeft Job laten uitrazen en daarna meer dan zeventig vragen aan hem gesteld. Die vragen maken duidelijk dat Hij alles in Zijn schepping bestuurt, dat Hij aan het werk is en dat niets Hem uit de hand loopt. Hijzelf is het antwoord op de vragen van Job.

Prediker 9

Eén ding overkomt allen: de dood | *verzen 1-6*

> *1 Voorzeker, dit alles heb ik ter harte genomen, zodat ik dit alles zou kunnen verklaren: hoe de rechtvaardigen en de wijzen en hun werken in de hand van God zijn. Ook liefde, ook haat kent de mens niet: alles ligt vóór hem. 2 Eén [en] hetzelfde overkomt allen als alle [anderen]: de rechtvaardige en de goddeloze, de goede en reine en de onreine, wie offert en wie niet offert, wie goed is [vergaat het] net als de zondaar, wie zweert net als wie bevreesd is een eed [af te leggen]. 3 Dit is een kwaad bij alles wat er onder de zon plaatsvindt: dat allen een [en] hetzelfde overkomt. Ook is het hart van de mensenkinderen vol kwaad. Hun leven is vervuld van onverstand in hun hart, en daarna [gaan zij] naar de doden. 4 Want wie nog bij al de levenden mag behoren, heeft hoop. Een levende hond is namelijk beter dan een dode leeuw. 5 Want de levenden weten dat zij sterven zullen, maar de doden weten helemaal niets. Zij hebben ook geen loon meer, maar hun nagedachtenis is vergeten. 6 Ook hun liefde, ook hun haat, ook hun afgunst is al vergaan. Zij hebben geen deel meer, voor eeuwig, aan alles wat er onder de zon plaatsvindt.*

Na veel waarnemingen komt de Prediker met een verklaring van iets waarover hij zekerheid heeft gekregen *(vers 1)*. De verklaring van die zekerheid begint hij met *"voorzeker"*. Het is niet alleen een verstandelijke zekerheid, maar ook iets wat hij *"ter harte genomen"* heeft, het is een innerlijke overtuiging. Hij verklaart aan zijn toehoorders, onder wie ook wij ons bevinden, wat hij ter harte heeft genomen, opdat zij er hun winst mee zullen doen.

Hij heeft gezien *"hoe de rechtvaardigen en de wijzen en hun werken in de hand van God zijn"*. *"In de hand van God zijn"* betekent dat God erover beschikt, dat Hij alles onder Zijn bestuur heeft, dat alles onder Zijn gezag en zorg staat *(Jb 12:10; Ps 31:16; Sp 21:1)*. Dat betreft zowel de personen als hun handelingen. Het geldt niet alleen voor onrechtvaardigen en dwazen, maar ook voor de rechtvaardigen en wijzen. Ook deze laatsten moeten zich goed

bewust zijn van het feit dat ze niet hun eigen leven kunnen besturen, maar dat ze helemaal afhankelijk zijn van God.

Voor de gelovigen is het bemoedigend te weten dat zij en hun werken in de hand van God zijn *(Dt 33:3; Js 62:3; Jh 10:28)*. Het betekent dat ze Zijn bezit zijn en dat niemand hen aan Hem kan ontroven. De werken die zij mogen doen, zijn ook in Zijn hand. Hij heeft ze van tevoren bepaald, opdat ze daarin zouden wandelen *(Ef 2:10)*.

David, de vader van de Prediker, heeft ook over de hand van God gesproken. Dat doet hij als hij wordt geconfronteerd met Gods onafwendbare oordeel over het volk van Israël vanwege zijn zonde van de volkstelling. Hij mag uit drie straffen kiezen en kiest ervoor te vallen in de hand van God: *"Laten wij toch in de hand van de HEERE vallen, want Zijn barmhartigheid is groot. Laat mij echter niet in de hand van mensen vallen" (2Sm 24:14)*.

Het eerste vers dat in dit boek over genieten gaat, spreekt over *"de hand van God"* als de bron voor de mens om te genieten van eten, drinken en werk *(Pr 2:24)*. Mensen kunnen geen totale controle uitoefenen over hun omstandigheden, want ze zijn niet soeverein. Alleen God is dat. De rechtvaardigen of wijzen moeten als slaven van God Zijn heerschappij erkennen en net als David rusten in Zijn barmhartigheid, zelfs wanneer zij worden geconfronteerd met het einde van het leven 'onder de zon', dat is de dood.

Ook voor *"liefde"* en *"haat"* geldt dat de mens daarover geen controle heeft. Deze menselijke gevoelens zijn de twee uitersten van wat de mens aan gevoelens heeft. Hij kan zich voornemen om lief te hebben, maar toch kan er ineens haat naar boven komen. Of gevoelens van liefde kunnen verflauwen en na verloop van tijd veranderen in haat, al naar gelang de omstandigheden veranderen. Hij weet van tevoren niet of hij gaat liefhebben of haten.

Terwijl *vers 1* zegt dat de mens niets weet van wat vóór hem ligt, is er iets in de toekomst waarvan hij wel weet dat het hem zal treffen. De Prediker zegt: *"Eén [en] hetzelfde overkomt allen als alle [anderen]" (vers 2)*. Het volgende vers maakt duidelijk dat hij daarmee de dood bedoelt.

De reeks van vijf tegenstellingen die hij vervolgens opsomt, brengt sterk tot uitdrukking dat het gaat om iets dat alle mensen zonder onderscheid raakt, ongeacht wat ze zijn en hoe ze zich gedragen: allemaal zullen ze,

zonder onderscheid, een keer sterven. In de reeks worden eerst de Godvrezenden genoemd en daarna de goddelozen.

a. *"De rechtvaardige"* is de mens die rekening houdt met wat God en mensen toekomt;
b. *"de goddeloze"* houdt met niemand rekening.

Deze twee zijn de hoofdgroepen waarin de mensheid kan worden ingedeeld. In de volgende tegenstellingen zien we de kenmerken van beide groepen, waaraan ze te herkennen zijn.

1a *"De goede en reine"* leeft in reinheid voor God, afgezonderd van de wereld met zijn begeerten;

1b *"de onreine"* leeft naar de verdorvenheid van zijn zondige natuur en leeft in zonde.

Hier gaat het om *de aard van het leven* dat iemand leeft, de uitstraling ervan.

2a *"Wie offert"*, erkent dat hij alleen door een offer, het offer van Christus, in verbinding met God kan staan en aanbidt Hem, hij brengt Hem geestelijke offers;

2b *"wie niet offert"*, leeft in eigen gerechtigheid.

Hier gaat het om *de grondslag van het leven*, waarop het is gebaseerd.

3a *"Wie goed is"*, beantwoordt aan Gods doel met zijn leven;

3b *"de zondaar"* mist het doel dat God met zijn leven heeft.

Hier gaat het om *het doel van het leven*, waarop het gericht is.

4a *"Wie zweert"*, heeft niets te verbergen en kan verklaren dat hij onschuldig is;

4b *"wie bevreesd is een eed [af te leggen]"*, heeft iets op zijn geweten.

Hier gaat het om *de woorden*, of die betrouwbaar zijn. Dat blijkt het meest in een getuigenis, in een verklaring die onder ede moet worden afgelegd. Het gaat hier om de formele eed voor de overheid, die God vertegenwoordigt.

Deze gelijkstelling van mensen die God vrezen met wie dat niet doen, lijkt in strijd met wat de Prediker in *Prediker 8* heeft gezegd *(Pr 8:10,14)*. Dat is natuurlijk niet zo. Daar heeft hij gewezen op de ongelijkheid en oneven-

redigheid in het lot van de rechtvaardigen in vergelijking met dat van de goddelozen in het licht van hun bestaan op aarde. Nu heeft hij het oog op de dood, die voor allen even onafwendbaar is. Job heeft hetzelfde geconstateerd: *"Het is een [en hetzelfde]; daarom zeg ik: Hij brengt zowel de oprechte als de goddeloze om" (Jb 9:22)*.

In veel gevallen vergaat het de rechtvaardige al tijdens het leven net zoals de goddeloze en zien we dingen die voor hen beiden gelden. Ze kennen beiden moeiten en verdriet, ziekte en ouderdom. De rechtvaardige Abraham was rijk, de goddeloze Haman ook *(Gn 13:2; Es 5:11)*. De goddeloze Achab werd in de strijd gedood, de Godvrezende Josia ook *(1Kn 22:34; 2Kn 23:29)*. Er kan goed worden gesproken van een rechtvaardige *(Mt 5:16)*, maar dat kan ook gebeuren van een goddeloze *(Lk 6:26)*. In hun leven op aarde worden de rechtvaardigen niet extra begunstigd en de goddelozen niet extra gestraft.

De constatering van *vers 2* dat *"allen een [en] hetzelfde overkomt"*, wordt in *vers 3* herhaald. Alleen voegt de Prediker er nu aan toe dat het *"een kwaad"* is *"bij alles wat er onder de zon plaatsvindt"*. Hij noemt hier de dood 'een kwaad'. Wat hij vervolgens zegt, maakt duidelijk dat hij daarmee geen beschuldiging uitspreekt voor het bestaan van de dood. Hij verbindt er namelijk direct aan dat *"ook ... het hart van de mensenkinderen vol kwaad"* is.

Er is een directe relatie tussen het kwaad van de dood en het kwaad waarvan het hart van de mensen kinderen vol is. Het hart staat hier voor wat heel de innerlijke mens kenmerkt. Het hele leven van de mensenkinderen wordt bestuurd door en *"is vervuld van onverstand in hun hart"*. Een hart dat vol is van kwaad en vervuld is van onverstand, kan niet anders dan een leven vol van zonde tot gevolg hebben.

Het onvermijdelijke resultaat is dat de mensenkinderen *"daarna naar de doden"* gaan, want *"het loon van de zonde is de dood" (Rm 6:23)*. Deze mededeling is een abrupt einde van het vers. Dat versterkt de gedachte dat het de Prediker erom te doen is het plotselinge van de dood voor te stellen die abrupt midden in het leven van een mens zijn tol kan eisen.

De tragiek van deze constatering is dat het besef van de dood de zondaar er niet toe brengt zich te bekeren, maar om zoveel mogelijk van het leven te genieten. Hij leeft volgens het principe: *"Als er geen doden worden opge-*

wekt, laten wij eten en drinken, want morgen sterven wij" (1Ko 15:32b). Iemand die alles alleen onder de zon beziet, meent dat met de dood zowel voor de rechtvaardige als voor de onrechtvaardige alles voorbij is.

De dood mag dan wel voor allen gelijk zijn, de plaats waar men na de dood de ogen opslaat, is dat niet: *"Het gebeurde nu dat de arme stierf en door de engelen werd gedragen in de schoot van Abraham. De rijke nu stierf ook en werd begraven. En toen hij in de hades zijn ogen opsloeg, terwijl hij in pijnen verkeerde, zag hij Abraham uit de verte, en Lazarus in zijn schoot" (Lk 16:22-23)*. De een gaat de vreugde van de Heer binnen, de ander wordt aan handen en voeten gebonden en in de buitenste duisternis geworpen *(Mt 25:21,30)*.

Het woord *"want"* waarmee *vers 4* begint, geeft aan dat dit vers direct op het vorige aansluit. Met de dood is alle hoop op bekering vervlogen. Wie echter *"nog bij al de levenden mag behoren, heeft hoop"*. Zo iemand kan de zin en het doel van het leven nog leren kennen, wat alleen kan door belijdenis van zonden en bekering tot God. Dit is een andere waarneming van Salomo dan in *Prediker 4 (Pr 4:2)*, zonder dat er van een tegenstelling sprake is. Het is een aanvulling op die waarneming.

De levende wordt vergeleken met een hond, een dier dat in het Oosten zeer veracht wordt. Toch is die levende hond er beter aan toe dan de bewonderde koning van de dieren die dood is. De strekking van dit beeld is dat een mens die nog leeft, al is hij nog zo veracht en gering, er beter aan toe is dan de machtigste en aanzienlijkste mens die dood is.

Er is opgemerkt dat dit een van de beste verzen in de Bijbel is die we kunnen voorhouden aan iemand die zelfmoord overweegt. Het leven kan een vreselijke sleur zijn; relaties kunnen verzuurd zijn; er kan financiële nood zijn en God kan heel ver weg voelen. Maar zolang je ademt, kan er hoop zijn dat de zaken ten goede keren. Relaties kunnen hersteld worden, ziekte kan genezen en de werksituatie kan verbeteren. Het heeft nooit zin jezelf van het leven te beroven, en dit vers geeft daar een argument voor.

In *vers 5* staat de motivering van wat in *vers 4* staat, wat we zien aan het woord *"want"* waarmee het vers begint. Dat *"de levenden weten dat zij sterven zullen"*, betekent dat ze leven, want alleen levenden *"weten"* iets. Zolang mensen *weten* dat zij sterven zullen, is er nog tijd om zich te bekeren.

De *"doden"* weten dit niet, zij *"weten helemaal niets"*. Voor hun leven is geen enkel loon en ook wordt niet meer aan hen gedacht. God heeft geen bemoeienis meer met hen, Hij denkt niet meer aan hen. Hij vergeet hen voor eeuwig. Wat een vreselijk lot!

Het is onzinnig deze uitspraak van de Prediker te gebruiken voor de dwaalleer van de zogenaamde 'zielenslaap', die leert dat de doden in een soort bewusteloze toestand zijn. Volgens die leer hebben mensen in het hiernamaals geen besef van gevoelens, niet van vreugde en niet van pijn. Gods Woord spreekt hierover echter duidelijke taal, zoals blijkt uit de verzen in *Lukas 16* die hierboven bij *vers 3* zijn aangehaald *(Lk 16:22-23)*.

De doden zijn niet buiten bewustzijn. Als ze in het geloof zijn gestorven, genieten ze van Christus; als ze in ongeloof zijn gestorven, lijden ze ondraaglijke pijnen in de plaats van de pijn. Wat ze niet meer weten, is van een mogelijkheid om eeuwig leven te krijgen.

Behalve dat ze niets weten, hebben ze ook niet meer de gevoelens van liefde, haat en afgunst die hun leven op aarde kenmerkten *(vers 6)*. Die zijn niet meer bij hen aanwezig, maar zijn *"al vergaan"*. Hun lichamen bevinden zich dood, stijf en gevoelloos in het graf, in afwachting van hun opstanding om het eeuwig oordeel te ontvangen, het enige wat ze zullen krijgen *(Hb 10:27)*. De aangename tijd *(2Ko 6:2)* met de mogelijkheid zich te bekeren en eeuwig leven te krijgen, is voor hen voorgoed voorbij. *"Zij hebben geen deel meer, voor eeuwig, aan alles wat er onder de zon plaatsvindt."*

Geniet het goede en werk zolang je leeft | *verzen 7-10*

> *7 Ga [uw weg], eet uw brood met blijdschap, drink uw wijn met een vrolijk hart, want God schept al behagen in uw werken. 8 Laat uw kleding te allen tijde wit zijn en laat op uw hoofd geen olie ontbreken. 9 Geniet van het leven met de vrouw die u liefhebt, al de dagen van uw vluchtige leven die Hij u gegeven heeft onder de zon, al uw vluchtige dagen. Want dit is uw deel in het leven en bij uw zwoegen waarmee u zwoegt onder de zon. 10 Alles wat uw hand vindt om te doen, doe [dat] naar uw vermogen, want er is geen werk, geen overleg, geen kennis of wijsheid in het graf, waar u naartoe gaat.*

Deze verzen bevatten een advies. Het leven heeft alleen de dood als uitzicht. Welnu, zo luidt daarom het advies, maak dan van het leven wat je

ervan maken kunt. Ga niet bij de pakken neerzitten, ga niet zitten somberen, maar ga op weg om het leven te genieten. Wees blij als je brood te eten hebt en geniet van je wijn.

Brood en wijn geven versterking *(Gn 14:18; Kl 2:12a)*. Je mag er ook nog een keer aan denken dat God het je gunt. Hij geeft je de gelegenheid ervan te genieten. Het is helemaal volgens Zijn plan, want Hij heeft het al bij Zijn schepping als regel voor Zijn schepping ingesteld. Daarom is het volkomen geoorloofd dat de mens ervan geniet.

Als nieuwtestamentische gelovigen mogen wij weten dat God het voedsel *"geschapen heeft om met dankzegging te worden genuttigd door hen die geloven en de waarheid kennen. Want al [het] door God geschapene is goed en niets is verwerpelijk als het met dankzegging wordt genomen, want het wordt geheiligd door Gods Woord en door gebed" (1Tm 4:3-5)*. Daar komt nog bij dat wij ons mogen verheugen in een levende hoop, zelfs te midden van moeiten, want onze hoop is Christus in Wie wij ons verheugen met een onuitsprekelijke en verheerlijkte vreugde *(1Pt 1:3-8)*.

De Prediker adviseert hier ervoor te zorgen dat de *"kleding te allen tijde wit"* is *(vers 8)*. Witte kleding lijkt hier vooral te wijzen op reinheid *(Op 3:4-5,18)*. Een leven in reinheid draagt ertoe bij dat de vreugde bij het eten van het brood en het drinken van de wijn niet verstoord wordt. Het eerste kenmerk van de wijsheid die van boven is, is reinheid *(Jk 3:17)*. Onreinheid bederft het echte genot.

Daarnaast mag op het hoofd *"geen olie ontbreken"*. Olie is zalfolie en voorkomt uitdroging, houdt soepel en verspreidt een aangename geur. Jesaja spreekt over *"vreugdeolie in plaats van rouw" (Js 61:3)*. Wie het leven als een gave van God ziet en als zodanig geniet, zal dat uitstralen. Het dragen van witte kleding en olie op het hoofd zijn het tegenovergestelde van zwarte kleding en as op het hoofd, die uitingen van rouw zijn.

In geestelijk opzicht betekent het dat de gelovige een leven leidt waarin voor de bevlekking van de zonde geen plaats is *(2Ko 7:1)*. Daar komt bij dat ons leven dan een aangename geur zal verspreiden, zoals olie dat doet. Olie is een beeld van de Heilige Geest *(1Jh 2:20,27)*. Als Hij in ons leven kan werken, zal dat door onze omgeving worden opgemerkt. Mensen zullen het aangenaam vinden om met ons om te gaan.

Het derde advies heeft betrekking op de huwelijksrelatie *(vers 9)*. Ook het huwelijk is een zaak die het leven aangenaam maakt en kracht geeft in een leven dat vol frustratie is. Het huwelijk is een gift van God en mag als zodanig worden genoten, maar wel uitsluitend *"met de vrouw die u liefhebt"*. Nooit mag van het leven genoten worden met een andere vrouw dan de eigen vrouw. Alleen met betrekking tot de eigen vrouw kan er sprake zijn van liefde. Liefde die wordt opgevat voor een andere vrouw is geen genieten van de liefde, maar het voldoen aan zondige begeerten.

Van alle adviezen die in de *verzen 7-9* zijn gegeven om van het leven te genieten, moet worden gezegd dat het genot ervan beperkt is tot de *"vluchtige dagen"* van het leven op aarde. *"Dit is uw deel"* geeft aan dat het een geschenk van God is en dat dit het allerbeste deel van alle aardse genoegens is die het *"zwoegen"* waarmee de mens *"zwoegt onder de zon"* nog enigszins draaglijk maakt.

De toevoeging *"in het leven"* houdt de suggestie in dat de mens verder moet kijken dan het aardse leven en op zoek moet gaan naar een beter deel in een toekomstig leven. Het huwelijk is een aards genot dat het zwoegen waarmee iemand zwoegt *"onder de zon"* tenminste nog enige zin geeft, hoe kortstondig dit genot ook is.

Na eten en drinken *(vers 7)*, reinheid en vreugde *(vers 8)* en een goed huwelijk *(vers 9)*, komt in *vers 10* de aansporing om met inzet van alle krachten ons dagelijks werk te doen. *"Alles wat uw hand vindt om te doen"*, betekent niet alleen 'doe wat je toevallig op je pad tegenkomt', maar ook 'doe al het mogelijke om te werken en grijp elke gelegenheid aan waar je je krachten kunt inzetten'. Dit moet gebeuren *"naar uw vermogen"*, dat wil zeggen 'alles wat binnen je vermogen ligt', met inzet van alle capaciteiten *(vgl. Ri 9:33; 1Sm 10:7)*.

De dood maakt aan alle zoeken en aan alle werken met alle inzet op aarde een einde. Als de dood intreedt, kan van een mens *"geen werk, geen overleg, geen kennis of wijsheid"* meer worden verwacht. Elke vorm van werk, of het nu handwerk of denkwerk is, is opgehouden, voor altijd. In het graf, waar de mens naar toe gaat, ligt hij als een onbeweeglijk, levenloos lijk.

Voor ons geldt de aansporing dat we altijd overvloedig in het werk van de Heer zullen zijn, juist omdat we weten dat er een opstanding is waar Hij

de resultaten van het werk dat we voor Hem hebben gedaan, zal belonen. Er staat daarom dat onze *"arbeid niet vergeefs is in [de] Heer" (1Ko 15:58)*. 'Vergeefs' heeft de betekenis van 'leeg', dat wil zeggen zonder resultaat. Het resultaat van werk voor de Heer is precies tegengesteld aan de conclusie van de Prediker. Die conclusie is op zichzelf ook juist omdat hij alleen waarnemingen onder de zon doet en de resultaten daarvan doorgeeft.

Omdat we weten dat er een opstanding is, zullen we werken zolang het dag is *(Jh 9:4)*. Er komt een tijd dat dit niet meer mogelijk is, namelijk wanneer we in het graf liggen. Daarom moeten we de geschikte gelegenheid ten volle uitbuiten *(Ef 5:16; Ko 4:5)* en niet moe worden in goeddoen *(Gl 6:9-10)*.

Tijd en toeval overkomt alle mensen | *verzen 11-12*

> *11 Opnieuw zag ik onder de zon dat niet de snellen de wedloop [winnen], en ook niet de helden de strijd, ook dat niet de wijzen brood hebben, en ook niet de verstandigen rijkdom, en evenmin de kenners gunst. Tijd en toeval overkomen hun immers allen. 12 Want de mens weet ook zijn tijd niet, evenmin als de vissen die in een boosaardig net worden gevangen, en als de vogels die gevangen worden met de strik. Net als zij worden de mensenkinderen op een kwaad ogenblik verstrikt, wanneer dat hun plotseling overvalt.*

Wie net als de Prediker een goed waarnemer is van de dingen die *"onder de zon" (vers 11)* gebeuren, merkt op dat niet altijd alles voldoet aan het verwachtingspatroon van de mens. Vaak is het inderdaad zo, dat *"de snellen de wedloop [winnen]"*, maar toch kan het zomaar gebeuren dat zij de wedloop verliezen, bijvoorbeeld door een hindernis op de weg of een spier die ineens verkrampt. Snelheid is ook niet altijd de garantie dat iemand aan gevaar ontsnapt. Water kan zo snel opkomen, dat de snelste loper ervan verliest en verdrinkt.

Hetzelfde geldt voor *"de helden in de strijd"*. Ook zij kunnen niet bij voorbaat de overwinning claimen, want ze kunnen ineens een keer verslagen worden. De jonge David die de reus en onoverwinnelijk geachte Goliath verslaat, is hiervan een duidelijk voorbeeld *(1Sm 17:47; Ps 33:16-17; Jr 46:6)*. *"De wijzen"*, die altijd middelen weten om aan *"brood"* te komen, zitten toch wel eens zonder brood. Ze kunnen slim zijn in zakendoen, maar soms is iemand slimmer en dan lijden ze verlies en kunnen ze geen brood kopen.

"De verstandigen" zijn niet altijd het rijkst. Wie verstand heeft van geldzaken en daardoor rijkdom heeft verkregen, kan door een verkeerde inschatting zijn rijkdom zien verdwijnen. *"De kenners"* zijn mensen die kennis hebben en bekwaam zijn daarvan een goed gebruik te maken. Anderen kijken vanwege hun kennis tegen hen op. Ze staan bij hen in de gunst of zijn in aanzien. Maar als ze een grote flater slaan, verspelen ze hun hele aanzien.

Al deze voorbeelden, die ieder nuchter denkend mens herkent, moeten diezelfde nuchter denkende mens duidelijk maken dat hij zijn leven niet in zijn eigen hand heeft. We zien dat het lot van de mens niet alleen afhankelijk is van zijn eigen capaciteiten en inzet, maar ook van onvoorziene omstandigheden van voor- en tegenspoed.

God regeert het doen en laten van mensen. In Zijn wijs beleid geeft Hij de langzamen, de zwakken, de eenvoudigen, de minder begaafden en de onwetenden de overwinning. Hij werkt precies andersom dan de mens. Bij Hem is het zo, dat zij die geloven, niet haasten *(Js 28:16b)* en dat Zijn kracht in zwakheid wordt volbracht *(2Ko 12:9)*. Hij verhoogt de geringe en vernedert de machtige *(1Sm 2:7-8)*.

"Tijd en toeval" bepalen het succes van de snellen, de helden, de wijzen, de verstandigen en de kenners. 'Tijd' hebben we niet in eigen hand en stelt een grens aan ons doen en laten. Dat moet ons zelfvertrouwen wegnemen. 'Toeval' is de onverwachte gebeurtenis die aan alle plannen een abrupt einde maakt, ondanks alle voorbereidingen die tot in detail gedaan zijn en een inschatting van alle denkbare risico's. Dat de onzinkbaar geachte Titanic toch is gezonken, is daarvan een onweerlegbaar bewijs. Dit alles is de waarneming onder de zon. De gelovige weet echter dat alles hem overkomt door Gods bestuur.

Het woord *"want"* waarmee *vers 12* begint, duidt aan dat nu de motivatie volgt van de bewering in het vorige vers. Het verwachtingspatroon dat de mens in bepaalde gevallen heeft, kan zomaar aan flarden gaan, want hij verkeert over de toekomst volstrekt in het ongewisse, daar weet hij niets van. De tijden in het leven van een mens zijn onvoorspelbaar, onontkoombaar en plotseling. Een onvoorziene en niet te ontwijken tegenvaller velt alle verwachtingen en maakt een gesteld doel onbereikbaar.

Hier vergelijkt Salomo de mens weer met de dieren *(Pr 3:19)*. Hij is net zo sterfelijk en onbekend met de dag van zijn dood, het noodlot dat hem treft, als de dieren. De mens bespot ook dit woord door zijn einde in eigen hand te nemen en het tijdstip van zijn dood zelf te bepalen door het innemen van een pil of het toegediend krijgen van een spuitje. Het bewijst zijn totale vervreemding van God.

De wijsheid van de arme wordt veracht | *verzen 13-18*

> *13 Ook heb ik onder de zon deze wijsheid gezien en voor mij was zij groot: 14*
> *Er was een kleine stad met weinig mensen erin. Een groot koning trok ertegen op en omsingelde die. Hij bouwde er grote bolwerken tegenaan. 15 Daar trof*
> *men een arme, wijze man aan. Hij redde de stad door zijn wijsheid, maar geen mens dacht aan die arme man.*
> *16 Toen zei ik:*
>
> *Wijsheid is beter dan kracht,*
> *maar de wijsheid van de arme wordt veracht*
> *en zijn woorden worden door niemand gehoord.*
>
> *17 Woorden van wijzen, in rust aangehoord, zijn beter dan het geroep van hem die over de dwazen heerst. 18 Wijsheid is beter dan wapentuig, maar één*
> *zondaar bederft veel goeds.*

De *verzen 13-15* geven een illustratie van wat Salomo in *vers 11* zegt, dat niet de sterke de strijd wint. Het is ook een bewijs van het feit dat de mens de wijsheid van God niet wil, want die ziet hij als iets armzaligs. Salomo heeft die wijsheid gezien en die was voor hem groot, dat wil zeggen dat die grote indruk op hem maakte *(vers 13)*. Het gaat hier over de wijsheid van God. Die wijsheid kan zowel genegeerd *(verzen 14-16)* als bedorven worden *(verzen 17-18)*.

Van de illustratie kunnen we de volgende toepassing maken. *"Een groot koning"* stelt de satan voor. In de *"kleine stad"* kunnen we een beeld van de wereld zien, die in het heelal slechts een stipje is en waarvan het aantal mensen dat er woont in vergelijking met de talloze engelen heel klein is. De *"arme, wijze man"* is een beeld van de Heer Jezus *(2Ko 8:9; 1Ko 1:30)*.

De redding van de wereld is door Hem tot stand gebracht. Hij zal Zijn recht erop opeisen op de door God bepaalde tijd. De redding is tot stand

gebracht, maar om er deel aan te krijgen moet een mens zich bekeren. Dat doet hij niet, want hij wil niet weten van een redding door een onbeduidend Iemand, Iemand zonder titels en zonder aanzien *(Js 53:1-3; Jh 7:14-15)*. Er wordt helemaal niet meer aan Hem gedacht. Wanneer we met mensen over het evangelie spreken, merken we dat steeds minder mensen in Hem geïnteresseerd zijn.

In *vers 16* trekt de Prediker de les uit het voorbeeld van de vorige verzen. Hij vermeldt niet iets wat slechts een enkele keer voorkomt, maar wijst op iets wat schering en inslag is. Mensen willen geen wijsheid als die niet is verbonden met aanzien. Daarom worden deze woorden niet gehoord. Zij hebben hun oren ervoor dichtgestopt *(vgl. Hd 7:54-57)*.

Dit zien we het duidelijkst als het over het kruis van Christus gaat. Het woord van het kruis wordt veracht, terwijl het de wijsheid van God en tevens de kracht van God is *(1Ko 1:18,21)*. Mensen versmaden Gods wijsheid omdat ze die niet willen, want die laat niets van hun eigen belangrijkheid over.

De *verzen 17-18* laten zien dat wijsheid waardevol en tegelijk ook kwetsbaar is. De *"woorden van wijzen"* *(vers 17; Sp 1:6)* zijn woorden die ons wijs kunnen maken tot behoudenis. Er is wel een voorwaarde verbonden aan het aanvaarden van de woorden van wijzen. Er is rust nodig om ze aan te horen en te overdenken. Die woorden hebben we in de Schrift. Het zijn de woorden van de arme, wijze Man, Christus. Hij is *"het dwaze van God"* dat wijzer is dan de mensen en *"het zwakke van God"* dat sterker is dan de mensen *(1Ko 1:25)*.

Tegenover de woorden van wijzen staat *"het geroep van hem die over de dwazen heerst"*. De schreeuwer maakt indruk op de dwazen. Dwazen luisteren niet, daar hebben ze geen rust voor. Ze gaan af op retoriek, ze buigen voor hem die het goed kan zeggen. Dat zien we bijvoorbeeld in de politiek.

Wijsheid is beter en sterker dan welk wapen ook. Letterlijke wapens helpen niet in de strijd tegen de dood, de duivel en zijn demonen. Ook grote geleerdheid biedt geen uitzicht op overwinning. Dat zien we in de schepping. De zondaar die veel goeds bederft, is de mens die fouten begaat en daardoor wijze maatregelen verhindert. Eén eigenwijze handeling door

één mens kan een voortreffelijk plan torpederen. Eén mens, Adam, heeft door één zonde het vele goede van de schepping bedorven.

Door de zonde van één mens, Achan, zondigde heel Israël. Daardoor werd het onmogelijk het land van de zegen verder in bezit te nemen. Eerst moest de zonde worden weggedaan. Daarna kon het volk verdergaan met het veroveren van het land *(Jz 7:11-12)*. Eén zonde in de gemeente die niet wordt geoordeeld, doorzuurt het geheel *(1Ko 5:6)*.

Prediker 10

Kenmerken van de dwaas | *verzen 1-3*

> *1 Een dode vlieg doet de zalf van de zalfbereider stinkend gisten. Zo [doet ook] een kleine dwaasheid met kostbare wijsheid en eer. 2 Het hart van een wijze is tot zijn rechterhand, maar het hart van een dwaas is tot zijn linkerhand. 3 Ook wanneer de dwaas op de weg loopt, ontbreekt zijn verstand: hij zegt tegen iedereen dat hij een dwaas is.*

De overeenkomst tussen *vers 1* en het tweede deel van het laatste vers van het vorige hoofdstuk *(Pr 9:18b)* is duidelijk. *Vers 1* zegt dat zoals *"een dode vlieg"* een voorraad met zorg samengestelde *"zalf"* bederft, zo veroorzaakt *"een kleine dwaasheid"* zoveel onheil, dat alle *"kostbare wijsheid en eer"* daar machteloos tegenover staan. De betekenis is dat er maar een kleinigheid voor nodig is om een grote hoeveelheid waardevolle goederen onbruikbaar te maken of zelfs te verwoesten. Het gebeurt wel dat een mens zomaar toegeeft aan een dwaze impuls met als gevolg dat er veel en langdurig goed werk teniet wordt gedaan.

We herkennen dit in het dagelijks leven, in de maatschappij, in de politiek, in de sportwereld en ook in de gemeente. Tijdens de Olympische Spelen in Brazilië in 2016 werd een turner naar huis gestuurd omdat hij tegen de regels in een nachtje ging stappen. Weg jarenlange training en medaillekans. Een bekwame kapitein of piloot kan door een onbedachtzaamheid zijn hele opgebouwde roem verspelen en daarbij tevens zijn boot of vliegtuig met inbegrip van de passagiers. We zien het ook in de Bijbel. Ezau verkoopt in een ogenblik van begeerte voor één gerecht zijn eerstgeboorterecht met alle daarbij behorende zegeningen *(Gn 25:31-34)*. Mozes verspeelt door één driftige daad zijn ingaan in het land *(Nm 20:12)*.

Wijsheid en dwaasheid worden in *vers 2* verbonden met het hart. Het hart is de bron van waaruit wijsheid of dwaasheid voortkomen. Wijsheid en dwaasheid worden in hun ontstaan getoond: ze zitten vanbinnen, in het innerlijk van de mens en komen tot uiting in zijn daden, waarvan de hand spreekt. *"Rechterhand"* heeft een gunstige en *"linkerhand"* een ongunstige

betekenis. De rechterhand spreekt van kracht, van verhogen en eer geven *(Ps 110:1,5)*. De linkerhand spreekt van wat verborgen, onheilspellend en onguur is.

Wie wijs is, zal op zijn hart letten en dat behoeden boven al wat te bewaren is *(Sp 4:23)*. Zijn hart gaat uit naar eerbare dingen, dingen die verheven zijn boven een platvloerse, zondige manier van leven. Het gaat uit naar de dingen van God, van Wie hij ook de kracht krijgt om te doen wat eerbaar is. De dwaas leeft een leven zonder God. Zijn hart gaat uit naar het bevredigen van zondige begeerten. Hij probeert met verborgen, ongure middelen zijn doel te bereiken, zonder ook maar enigszins aan anderen te denken.

In het politieke spraakgebruik wordt de term ‘rechts’ gebruikt om ‘conservatief’ en ‘links’ om ‘progressief’ mee aan te duiden. In de Bijbel zijn die begrippen daar niet mee verbonden. ‘Rechts’ heeft te maken met wat door de Heer wordt geroemd. ‘Links’ staat voor een leven zonder God, een leven voor zichzelf, materialistisch en egoïstisch. We zien dat in het oordeel van de Heer Jezus over de schapen en de bokken *(Mt 25:31-46)*.

Het kan gebeuren dat *“de dwaas op de weg loopt”*, dat wil zeggen dat hij netjes volgens de regels leeft, zonder zich te misdragen *(vers 3)*. Maar hoe keurig hij zich ook gedraagt, toch *“ontbreekt zijn verstand”*. Dat blijkt uit wat hij zegt. Hij laat er door alles wat hij uitkraamt geen misverstand over bestaan dat hij een dwaas is.

We kunnen dit toepassen op iemand die netjes volgens christelijke regels leeft, maar voor wie het christen-zijn slechts een holle zaak is. Hij noemt zich ‘christen’ vanwege het voordeel dat het hem oplevert. Bij al zijn bezigheden ontbreekt hem echter zijn verstand. Hij heeft geen werkelijk inzicht in de dingen van God.

Houding ten opzichte van een dwaze heerser | *verzen 4-7*

> *4 Als de geest van de heerser zich tegen u keert, verlaat [dan] uw plaats niet, want het is een medicijn, het voorkomt grote zonden. 5 Er is een kwaad [dat] ik gezien heb onder de zon, een soort dwaling die van de machthebber afkomstig is: 6 de dwaas wordt op grote hoogten geplaatst, maar de rijken zitten in de laagte. 7 Ik heb dienaren te paard gezien en vorsten die als dienaren [te voet] over de aarde gingen.*

In *vers 4* wordt de mens aangeraden niet in opstand tegen een heerser te komen als die zijn woede op hem richt. Het is verstandiger om onderdanig te blijven. Op dwaasheid moet niet met dwaasheid worden gereageerd. Het is het beste om rustig te blijven, want dat werkt kalmerend op de woede-uitbarsting, het werkt als *"een medicijn"*.

Een gunstige 'bijwerking' van dit medicijn is dat het een verkeerde reactie voorkomt die de zaak alleen maar erger zou maken. Een houding van onderdanigheid en rust zal de woede tot bedaren brengen *(Ri 8:3; Sp 15:1a)*. Door een nederige houding zal hij voorkomen dat hij een grote zonde begaat *(Sp 15:1b)*.

De Prediker heeft *"een kwaad ... gezien onder de zon"*, waarvan hij zegt dat het *"een soort dwaling"* is, een dwaling van een bepaald soort *(vers 5)*. Dit kwaad is afkomstig van een machthebber die een dwaas is. Deze dwaze machthebber toont zijn dwaasheid op twee manieren *(vers 6)*:

1. Hij promoveert iemand die nog nooit iets heeft gepresteerd en geeft hem een vooraanstaande plaats in zijn regering.
2. Hij degradeert mensen die algemeen in aanzien zijn, en geeft hun een lage post.

Dit soort dwalingen zien we vaak in regeringskringen. Er worden belangrijke posten in de regering gegeven aan familieleden en vrienden die van regeren geen verstand hebben.

In de maatschappij zien we dat algemeen geëerde geleerden de grootste dwaasheden verkondigen, bijvoorbeeld de dwaze evolutietheorie, en daarvoor op grote hoogten worden geplaatst. Mensen in een hoge positie zijn mensen met invloed, maar bij hen ontbreken de geestelijke bronnen om hun positie waardig in te nemen. Rijken zijn mensen met materiële bronnen, maar zij worden door de dwaze heerser niet in de gelegenheid gesteld om er goed gebruik van te maken. Dwazen brengen geen orde, maar veroorzaken wanorde. Zij zetten alles op z'n kop. Het beeld van dienaren te paard als vorsten en vorsten te voet als dienaren verlevendigt het onderwijs van de Prediker *(vers 7; Sp 30:22a; 2Sm 15:1,16-17)*.

De Heer Jezus, de Vorst, is als Dienaar te voet over de aarde gegaan. Straks komt Hij terug op een wit paard en zal dan het oordeel over alle ongerechtigheid voltrekken *(Op 19:11)*.

Ga met wijsheid te werk | *verzen 8-11*

> *8 Wie een kuil graaft, zal erin vallen. Wie een gat slaat in een muur, een slang zal hem bijten. 9 Wie stenen lostrekt, zal daardoor bezeerd worden. Wie hout klooft, zal daardoor gevaar lopen. 10 Als het ijzer bot wordt en iemand slijpt de snede niet, dan moet hij meer kracht zetten. Het voornaamste om te slagen is wijsheid. 11 Als de slang vóór de bezwering bijt, heeft de meesterbezweerder geen nut.*

De *verzen 8-9* bevatten de waarschuwing voor een verkeerde reactie op de dwaasheden van de vorst die we in de vorige verzen zien. Een algemene toepassing kan worden gemaakt met betrekking tot allerlei zaken of personen die ons niet bevallen. Dan kunnen plannen worden bedacht om die zaken of personen uit te schakelen. In de directe samenhang gaat het erom een dwaze vorst ten val te brengen.

De Prediker noemt een viertal mogelijkheden, waaraan hij direct het gevolg voor de bedenker van de staatsgreep verbindt. Het kwaad dat we doen, zal als een boemerang op onszelf terechtkomen:

1. We graven een kuil en we vallen er zelf in *(vers 8a)*.
2. We slaan een gat in een muur en denken niet aan de slang die daarin verborgen zit, die we wakker en kwaad maken zodat hij ons bijt *(vers 8b)*.
3. We trekken stenen los en bezeren ons omdat we andere stenen over ons heen krijgen *(vers 9a)*.
4. We kloven hout en hebben geen oog voor het gevaar van rondvliegende splinters *(vers 9b)*.

Zo gebeurt het maar al te vaak dat we over onze eigen benen struikelen.

De vier voorbeelden hebben als overeenkomst dat ze iets kapotmaken: de grond om over te lopen, de muur die moet beschermen, de stenen die een gebouw vormen, het hout dat groeit. We kunnen uit deze situaties de volgende lessen trekken:

1. In de kuil die iemand graaft om daarin de dwaze vorst te vangen, zal hij zelf terechtkomen. De list die hij bedenkt om de vorst gevangen te nemen, draait erop uit dat hij zelf wordt gevangengenomen en afgevoerd.

2. De muur kunnen we zien als een beeld van de bewakers die de vorst als bescherming om zich heen heeft. Wie daar doorheen wil breken, zal door een slang worden gebeten, dat wil zeggen dat het hem zijn leven zal kosten.
3. Stenen uit het huis van de vorst lostrekken gebeurt bijvoorbeeld als er wordt geprobeerd medestanders voor de staatsgreep onder de aanhangers van de dwaze vorst te vinden. Dat zal niet slagen, maar op pijnlijden uitdraaien.
4. Het kloven van hout geeft het beeld van het zaaien van verdeeldheid tussen de aanhangers van de vorst. Wie verdeeldheid wil veroorzaken om de val van de vorst te bewerken, zal zelf aan de gevolgen daarvan ten onder gaan.

Het leven in een in zonde gevallen wereld brengt gevaren met zich mee. We moeten daarom de risico's van een bepaalde actie goed inschatten, vooral in onze omgang met een dwaze vorst of regering. We moeten uitkijken, niet te veel risico nemen en ook met voorzichtigheid en goed materiaal werken. Het gebruik van een botte bijl *(vers 10)* vraagt veel energie, terwijl het verlangde resultaat op zich laat wachten en mogelijk nooit verkregen wordt.

"Het voornaamste om te slagen is wijsheid" (vers 10b) en niet eigen slimme bedenksels *(verzen 8-9)* of brute kracht *(vers 10a)*. Dat betekent dat we moeten nadenken voordat we ergens aan beginnen. Dan zullen we slagen in wat we van plan zijn. God geeft ons in de 'wijsheid' het juiste materiaal. Wijsheid brengt iemand ertoe het juiste op de juiste manier te doen, op de juiste tijd, met de juiste middelen – waaronder het gebruikmaken van de wijsheid van anderen – en de juiste motieven. Dit is goed voor hemzelf en voor anderen.

Als we vergeten wijs te zijn, zal de slang ons bijten *(vers 11)*. Dan is het kwaad geschied en is het te laat om de beet te voorkomen. Het gezegde 'gedane zaken nemen geen keer' is hierop van toepassing. De *"meesterbezweerder"* kan niets meer doen als het kwaad is geschied. Hij kan alleen voorkomen, maar niet ongedaan maken.

De tong is als een slang, *"vol dodelijk venijn" (Jk 3:8)*. De Heilige Geest is de 'bezweerder' en kan het kwaad van een verkeerd gebruik van de tong voor-

komen. Als de slang echter heeft gebeten, als het verkeerde, kwetsende woord is gesproken, is het kwaad geschied en kan het niet meer worden ingeslikt en niet meer ongedaan worden gemaakt. Voor de gelovige is er gelukkig wel de mogelijkheid om het verkeerde te belijden. Dan wordt de zonde vergeven, hoewel de gevolgen niet altijd kunnen worden weggenomen.

De woorden en het zwoegen van de dwaas | *verzen 12-15*

> *12 Woorden uit de mond van een wijze zijn aangenaam, maar de lippen van een dwaas verslinden hemzelf. 13 Het begin van de woorden uit zijn mond is dwaasheid en het laatste uit zijn mond boosaardige zotternij. 14 De dwaas gebruikt veel woorden, maar de mens weet niet wat er gebeuren zal. Wat er na hem zal gebeuren, wie zal het hem bekendmaken? 15 Het zwoegen van de dwazen maakt hen moe, omdat zij niet weten [hoe zij] naar de stad moeten gaan.*

Het onderscheid tussen *"een wijze"* en *"een dwaas"* blijkt uit de woorden die uit de mond van ieder van hen komen *(vers 12)*. Hun woorden tonen aan wat er in hun hart is *(Mt 12:34)*. Hier gaat het er vooral om wat het resultaat van hun woorden is, wat ze uitwerken. De woorden van de wijze winnen harten, de woorden van de dwaas veroorzaken verderf.

De woorden die uit de mond van een wijze komen, *"zijn aangenaam"* van inhoud, van vorm en van uitspreken. Het zijn goede woorden over goede dingen die iedereen goed doen die ernaar luistert. De dwaas praat op een manier dat hij zichzelf verslindt. Wat hij zegt, bouwt niemand op, maar breekt iedereen en bovenal zichzelf af. De dwaas praat zonder te beseffen dat hij in een kringetje om zichzelf heen loopt.

Zodra de dwaas begint te spreken, is al duidelijk dat hij niets anders dan dwaasheid uitkraamt *(vers 13)*. Zijn hele woordenstroom is dwaasheid en mondt uit in *"boosaardige zotternij"*. Van begin tot eind kraamt hij dwaasheid uit, waaruit ten slotte ook blijkt dat hij niet alleen dom, maar ook slecht van aard is.

"De dwaas gebruikt veel woorden", maar hij praat als een kip zonder kop *(vers 14)*. Hij meent dat hij precies weet hoe de toekomst er uitziet. In zijn verwaandheid doet hij alsof hij de toekomst bepaalt, terwijl geen mens weet *"wat er gebeuren zal"*. De betekenis van de vraag: *"Wat er na hem zal gebeuren, wie zal het hem bekendmaken?"* is dat er niemand is die het hem kan

bekendmaken omdat hij er niet voor openstaat. Dat wil zeggen dat hij zich afsluit voor God, Die alleen de toekomst kent.

Dwazen kunnen zich een slag in de rondte werken en er bekaf door worden, maar ze hebben er geen idee van waarvoor ze het doen *(vers 15)*. De oorzaak daarvan is dat *"zij niet weten [hoe zij] naar de stad moeten gaan"*. Wie de wil heeft om in de stad te komen, zal de weg vinden. Dwazen hebben geen energie om de stad te bereiken omdat de wil ontbreekt om de weg erheen te leren kennen.

Ze hebben ook geen enkel richtinggevoel omdat de stad voor hen geen punt van oriëntatie is. De weg erheen herkennen ze niet, want ze zijn blind voor dingen die iedereen weet *(vgl. 2Kn 6:18)*. In de stad heb je met anderen te maken en dat willen ze niet. Ze willen hun eigen leven leiden. Bij al hun activiteiten lopen ze als zombies doelloos in hun eigen kringetje rond. Ze leven hun leven zonder doel en zonder richting.

In geestelijk opzicht hebben ze geen oog voor de stad van God. We kunnen daarbij denken aan het letterlijke Jeruzalem, de stad van de grote Koning. De stad waar het hart van God dag en nacht naar uitgaat, is voor hen zonder enige betekenis. We kunnen ook denken aan het hemelse Jeruzalem, de gemeente van God in deze tijd *(Op 21:24-26)*.

Heersers zijn tot zegen of tot vloek | *verzen 16-20*

> *16 Wee u, land, als uw koning een kind is, als uw vorsten 's morgens maaltijd houden. 17 Gelukkig bent u, land, als uw koning een zoon van edelen is en uw vorsten op de juiste tijd maaltijd houden, tot versterking en niet om zich te bedrinken.*
>
> *18 Door grote luiheid zakt het gebinte ineen.*
> *Door slapheid van handen gaat het huis lekken.*
> *19 Men richt maaltijden aan om te lachen,*
> *wijn verblijdt de levenden,*
> *en het geld verantwoordt alles.*
>
> *20 Vervloek zelfs in uw gedachten een koning niet en vervloek een rijke niet in uw slaapkamer, want de vogels in de lucht zouden het geluid mee kunnen voeren: wat vleugels bezit, zou het woord bekend kunnen maken.*

Als God een land een kind als koning geeft, is dat om daardoor een ondankbaar en goddeloos volk te tuchtigen *(vers 16; Js 3:4,12)*. 'Kind' ziet niet zozeer op leeftijd, als wel op slapheid en nog meer op onbekwaamheid en onervarenheid *(vgl. 1Kn 3:7)*. Een kind heeft geen enkel besef van zijn eigen onkunde, maar meent integendeel alles te kunnen. Een dergelijk hoofd van de natie is omgeven door *"vorsten"* die *"'s morgens maaltijd houden" (vgl. Js 5:11)* in plaats van gehoor te geven aan Gods opdracht: *"Verschaf 's morgens recht" (Jr 21:12)*. De Prediker spreekt het *"wee"* uit over een land met zulke bestuurders.

Een land met een koning die het waard is om koning te zijn en met vorsten die op tijd voedsel nemen om goed te kunnen functioneren en niet tot bevrediging van hun behoeften, is een *"gelukkig"* land *(vers 17)*. Bij hen is zelfbeheersing met het oog op goed leiderschap. Een gelukkig land is zeker ook het hemelse land, waar de gelovige mag zijn, want dat wordt bestuurd door een volmaakte Koning.

Als ambtenaren hun werk niet doen, zakt het regeringssysteem in elkaar *(vers 18)*. Het onderlinge verband is er niet. Men houdt elkaar niet vast. Als er geen onderhoud aan een huis wordt gepleegd, komen er gaten in dat huis waardoor de wereld naar binnen kan komen. Het begint met scheurtjes, die echter steeds groter worden als er niets aan wordt gedaan.

De grote luiheid en de slapheid van handen waardoor het volk uit elkaar valt, worden veroorzaakt door een leven in genotzucht *(vers 19)*. De maaltijd in de morgen is bedoeld tot eigen genoegen. De wijn vloeit er rijkelijk. Het geld om deze braspartijen te financieren onttrekken ze aan de belastingen die het volk betaalt of door steekpenningen die ze graag aannemen om een oogje dicht te knijpen bij oneerlijke praktijken. Ook door vals ingediende declaraties komt er geld in het laatje om de kosten van hun buitensporige levensstijl te dekken.

Vers 20 maant ons tot kalmte en niet oververhit te raken als de regering iets doet wat ons niet zint. De aansluiting met het vorige vers kan zijn dat we commentaar leveren op de verspilzucht van de machthebbers. De wijze moet niet tot dwaze uitingen van ongenoegen vervallen. Ondanks alle misdragingen moeten we de overheid eren als een instelling van God *(Rm 13:1-7)*. De zonde van anderen geeft niemand het recht zelf dan ook maar te

zondigen. We worden integendeel opgeroepen voor de regering te bidden *(1Tm 2:1-4)*.

De machthebbers zijn overgevoelig voor gefluister en geruchten. Ze hebben overal hun spionnen die hun vertellen wat er onder de bevolking over hen wordt gezegd. Ook daarom al is het verstandig niet luidruchtig uiting te geven aan ons ongenoegen over de landsbestuurders. We zullen dat gevaar niet lopen als we zelfs in onze gedachten geen kritiek op hen leveren. God kent ook onze gedachten over de regeringen die er door Hem zijn. Laten we ervoor waken dat we ze blijven zien in overeenstemming met wat Hij daarover in Zijn Woord tegen ons zegt.

Prediker 11

Blijf ijverig en volhardend werken | *verzen 1-6*

1 *Werp uw brood uit over het water,*
want na vele dagen zult u het vinden.
2 *Verdeel het in zevenen*
of zelfs in achten,
want u weet niet
welk kwaad er over de aarde komen zal.
3 *Als de wolken vol zijn geworden,*
gieten zij regen uit op de aarde.
Of een boom naar het zuiden valt
of naar het noorden,
op de plaats waar de boom valt,
daar blijft hij liggen.
4 *Wie op de wind blijft letten, zal niet zaaien.*
Wie naar de wolken blijft kijken, zal niet oogsten.

5 Evenmin als u weet wat de richting van de wind is, [of] hoe het [gaat] met
de beenderen in de buik van een zwangere [vrouw], evenmin kent u het werk
van God, Die alles maakt. 6 Zaai uw zaad in de morgen en trek uw hand in de
avond niet terug. U weet immers niet of dit zal slagen of dat, of dat het allebei goed zal zijn.

Met *Prediker 11* begint de Prediker aan zijn slotbetoog. Hij heeft zijn thema, dat het menselijk zwoegen op aarde geen blijvende waarde heeft, afgerond en is toe aan enkele praktische conclusies. Een ervan is dat ondanks de afwezigheid van blijvende waarde van hard werken er aan hard werken wel degelijk loon verbonden is en er voldoening in te vinden is. Daarom spoort hij aan tot hard en volhardend werken.

In *vers 1* roept de Prediker op tot een handeling die op het eerste gezicht niet logisch is en zelfs op verkwisting lijkt. De bedoeling is dat we onze middelen, *"brood"*, met kracht moeten inzetten, *"werp"*, zonder dat we daarvan direct resultaat zien, maar wel met de verwachting dat het komt, *"na vele dagen zult u het vinden"*. Aan dit vers kunnen we ook het volgende

gezegde verbinden: de kost gaat voor de baat uit. Je moet eerst investeren om op resultaat te kunnen hopen. Waag je niet, dan win je ook niet.

Het resultaat van een actie of handeling kan onzeker zijn, maar het is beslist geen gok. Zo kan kapitaal ingezet worden in de handel, maar het moet wel met overleg gebeuren. We moeten onze capaciteiten inzetten en mogen rekenen op toekomstige beloning. Het element van geduld is ook nadrukkelijk aanwezig, *"na vele dagen"*, en noodzakelijk om rekening mee te houden. Bij alle gevallen is het belangrijk dat God rekenschap zal vragen van onze daden.

Wie wijs is, vertrouwt op de Schepper en Bestuurder van alle dingen en houdt rekening met de toekomst en het hiernamaals. Daarom gebruikt Salomo het beeld van de zaaier, die zich niet bezighoudt met het hier-en-nu, maar met de toekomst. De zaaier zaait in geloof de korrels en verwacht dat ze zullen groeien tot een oogst, met brood als eindresultaat. Hij houdt de korrels niet voor zichzelf.

De dwaas ziet hoe onzeker alles is en probeert zoveel mogelijk van zijn bezit zeker te stellen en te beveiligen. De wijze ziet hetzelfde en dat brengt hem tot een tegengesteld handelen. Hij stelt zijn hoop niet op de onzekerheid van de rijkdom. Hij geeft ervan weg *(1Tm 6:17)* in plaats van op te potten wat hij toch niet kan houden.

Geestelijk toegepast kunnen we zeggen dat we voedsel voor de wereld hebben, namelijk de Heer Jezus als het brood van het leven *(Jh 6:22-59)*. Strooi het maar uit. Werp het brood maar op het water als gratis verkrijgbaar *(Js 55:1)*. Zaai het zaad van het evangelie. Het water stelt volken voor *(Op 17:15)*. We kunnen hongerige mensen te eten geven zonder erbij na te denken of het wel resultaat zal hebben. We zullen het vinden na vele dagen. We zaaien in geloof.

Het brood dat uitgeworpen wordt, is de tarwe *(Jb 28:5; Js 28:28)*. Als de akkers nat zijn van de regen, wordt de tarwe erop uitgezaaid. Het brood kan ook alles wat de mens nodig heeft om van te leven voorstellen. Wat de Heer ons heeft toevertrouwd, heeft Hij ons in de eerste plaats toevertrouwd om daarvan uit te strooien *(2Ko 9:10)*. We moeten eerst uitstrooien, daarna krijgen wij wat we nodig hebben.

Hij nu Die aan de zaaier zaad verschaft en brood tot voedsel, zal u het zaaisel verschaffen en vermenigvuldigen en de vruchten van uw gerechtigheid doen toenemen. (2Ko 9:10)

We mogen van wat we hebben, uitdelen aan de armen *(Dt 15:10-11)*. Alles wat we voor een ander doen in de Naam van de Heer, zal ons worden vergolden in de opstanding van de rechtvaardigen *(Lk 14:14; Mt 10:42; Gl 6:9)*.

Het gaat er ook om dat er royaal wordt uitgestrooid en op veel plaatsen, dat wil zeggen in veel harten en levens. We moeten ons hart en bezit openstellen voor hen die in materieel of in geestelijk opzicht behoeftig zijn. We moeten niet spaarzaam zaaien, want de oogst is evenredig aan de hoeveelheid uitgezaaid zaad *(2Ko 9:6)*.

Vers 2 zegt dat we met de nodige voorzichtigheid te werk moeten gaan. De Prediker adviseert om niet alles op één kaart te zetten of niet alles aan één spijker op te hangen. Hij stelt voor om meerdere ijzers in het vuur te doen, ofwel over verschillende projecten te verdelen wat je te investeren hebt. Verspreid je risico's, want je weet maar nooit *"welk kwaad er over de aarde komen zal"*, wat wil zeggen dat je nooit weet wat voor tegenslagen je kunnen treffen.

Zeven is het getal van volkomenheid. Misschien staat je een bepaald werk of een groep mensen duidelijk voor de aandacht. Daaraan mag je je volkomen wijden. Wees ook niet bang om met een nieuwe groep te beginnen of een nieuw werk aan te vangen. Daar spreekt het getal acht van. Acht wijst op een nieuw begin nadat een volkomen periode is afgesloten. Zo heeft een week zeven dagen. Als de week is afgelopen begint een nieuwe week, maar je kunt ook zeggen dat er een achtste dag volgt.

De Prediker wist niet *"welk kwaad er over de aarde komen zal"*, maar wij weten het wel. Wij weten dat het oordeel voor de deur staat. Het oordeel komt over de wereld, want *"de hele wereld"* ligt *"in het boze" (1Jh 5:19)*. Daarom komt Christus binnenkort om de wereld te oordelen. *"Zie, de Rechter staat voor de deur" (Jk 5:9b)*.

In dit vers zit een aspect van enthousiasme. Het verdelen *"in zevenen"* of zelfs *"in achten"* gebeurt niet angstig, maar vol goede moed en met gespannen verwachting van de opbrengst. Het gaat om een zo breed mogelijke investering, al naar gelang de middelen dat toelaten. Deze zaak dringt, *"de tijd is kort" (1Ko 7:29)*, omdat we niet weten wat de toekomst brengt en of deze mogelijkheden om op aarde te handelen er morgen nog zullen zijn.

Vers 3 sluit aan op de laatste woorden van *vers 2*. De Prediker geeft met zijn voorbeelden van de door God gegeven natuurwetten aan dat we er rekening mee moeten houden dat het kwaad een keer komt. Zo zeker als wolken die vol zijn met water regen uitgieten op de aarde, zo zeker is het dat Gods oordeel komt als de maat van de ongerechtigheid vol is.

We weten ook niet wanneer het leven van iemand wordt afgesneden. We weten wel dat op het moment dat het leven is afgesneden, er geen mogelijkheid meer is om in de situatie die dan is ontstaan, verandering aan te brengen. Het is ermee als met een boom die is omgehakt en gevallen is. De boom is afgesneden van de bron van het leven, van zijn wortels die de sappen uit de grond trekken. Ter plaatse waar de boom valt, daar blijft hij liggen. Het leven is voorbij en verandering is niet meer mogelijk.

In *vers 4* wijst de Prediker erop dat we zijn advies over voorzichtigheid met het nemen van risico's *(vers 2)* ook weer niet moeten overdrijven. We moeten niet met de armen over elkaar gaan zitten om eindeloos na te denken over en ons te bezinnen op de mogelijkheden of onmogelijkheden. De ideale omstandigheden die, naar onze mening, nodig zijn om te handelen, zullen zich bijna nooit voordoen. De boer die wacht op de ideale weersomstandigheden, zal nooit zaaien en ook nooit oogsten.

We kunnen dit geestelijk toepassen op wat Paulus tegen Timotheüs zegt als het gaat om de prediking van het Woord: *"Houd aan gelegen en ongelegen" (2Tm 4:2)*. Dat geldt ook voor ons. Of het ons nu uitkomt of niet uitkomt, of dat het de ander nu uitkomt of niet uitkomt, laten we aanhouden met het prediken van het Woord. We moeten vaak werken zonder dat we weten wat het in de toekomst uitwerkt. Deze onduidelijkheid mag ons er niet van weerhouden bezig te zijn.

Een christen die niet uit is op het winnen van zielen voor Christus, hetzij die van ongelovigen, hetzij die van gelovigen, verzaakt zijn taak. Zo verzaakt ook een plaatselijke gemeente haar taak als ze niet uit is op het winnen van zielen voor Christus en het verbinden van de zielen aan Christus. In beide gevallen zal zelfonderzoek in het licht van Gods Woord nuttig zijn. Ook kan er eens worden nagegaan of en hoe er in het persoonlijke en gemeenschappelijke gebed een plaats wordt ingeruimd voor de verkondiging van het evangelie in de ruimste zin van het woord.

Het is een van de taken waarvoor we nog op aarde zijn gelaten. Laten we het ons niet te gemakkelijk maken op aarde. We worden omgeven door luxe en zitten te midden van alle weldaad op ons gemak met de armen over elkaar, terwijl zoveel mensen om ons heen op weg zijn naar de plaats van de eeuwige pijn.

Door de voorbeelden die de Prediker in *vers 5* gebruikt, wil hij ons ervan doordringen dat wij God in Zijn werk niet kunnen narekenen en zeker niet kunnen aansturen. Als het gaat om *"het werk van God, Die alles maakt"*, kunnen wij alleen de resultaten ervan zien, maar niet nagaan hoe Hij te werk is gegaan. Dat besef moet ons aansporen hard en volhardend te werken in het vertrouwen dat God voor het resultaat zorgt. Het zal ons er tevens voor bewaren dat we de afwachtende, passieve houding van *vers 4* zouden aannemen.

De Prediker verbindt de wind en de ontwikkeling van een kind in de baarmoeder aan elkaar. De wind is in zijn bewegingen niet door ons te controleren. Evenmin weten wij hoe een geboorte tot stand komt. De Heer Jezus gebruikt dit beeld in verbinding met de nieuwe geboorte. Hij zegt tegen Nicodémus: *"De wind waait waarheen hij wil en u hoort zijn geluid, maar u weet niet waar hij vandaan komt en waar hij heengaat" (Jh 3:8)*. De Heer verbindt daaraan het werk van de Geest in het tot stand brengen van een nieuwe geboorte in een ongelovige *(Jh 3:7,9)*.

Wij zien alleen het resultaat. Wij weten niet hoe God, wat wij doen, gaat gebruiken; wij weten niet op welke manier Hij te werk gaat in de zielen van de mensen die wij aanspreken over Christus. *"God, Die alles maakt"*, brengt die nieuwe schepping tot stand. Alles is uit God. Het zaad van het Woord van God bewerkt de nieuwe geboorte *(1Pt 1:23)*.

Het leven van een baby begint in verborgenheid met de conceptie, met vervolgens de prenatale groei en gaat verder met het mysterie van de werking van het totale plan van God in de moederschoot. Dit is precies de toepassing van de Leraar in *Johannes 3* van het plan van God *(Jh 3:3-9)*. Het illustreert ook het hele thema van dit boek *Prediker*. Wij kunnen niet alle manieren begrijpen waarop God aan Zijn plan werkt, maar we kunnen Gods regels op het dagelijks leven toepassen en zo helpen om Zijn bedoeling met een nieuwe geboorte te vervullen.

Vers 6 stelt als conclusie dat we ijverig en volhardend bezig moeten zijn met ons werk, van de vroege morgen tot de late avond. Juist omdat wij volstrekt onzeker zijn van de toekomst, moeten wij ons met al onze energie aan onze taak wijden. Wij weten nu eenmaal niet of het ene werk of juist het andere werk zal slagen. Misschien zijn beide werken wel succesvol. We mogen werken en het resultaat aan God overlaten.

Bij *"zaai uw zaad in de morgen en trek uw hand in de avond niet terug"* kunnen we er in de geestelijke toepassing aan denken dat wij van 's morgens vroeg tot 's avonds laat, de hele dag, als evangelist bezig mogen zijn. Of we nu op school zitten of op ons werk zijn of thuis, onze hele instelling behoort te zijn: Christus uitleven in alles wat we doen. Wat zal daar een getuigenis van uitgaan, vaak zonder woorden.

"In de morgen" en *"in de avond"* kunnen we ook toepassen op onze levensjaren. De morgen van het leven ziet dan op de periode van onze jeugd en de avond wijst op de tijd dat we oud geworden zijn. Dit werk moet doorgaan, onafhankelijk van onze leeftijd. Er is geen pensionering voor de dienaar van God. Zijn of haar werk zal misschien wat anders worden naarmate de jaren vorderen, maar *"trek uw hand ... niet terug"*. Zaaien, doorgaan, dat is de opdracht. Paulus is daarvan diep doordrongen en zegt: *"Wee mij als ik het evangelie niet verkondig" (1Ko 9:16)*.

In het laatste deel van het vers, *"u weet immers niet, of dit zal slagen of dat, of dat het allebei goed zal zijn"*, ligt een grote bemoediging. Er staat niet dat iets *niet* goed is. Integendeel, het is: of dit is goed, of dat is goed, of allebei is goed. Het wordt hier zo bezien, dat wij ieder op onze eigen manier in ons leven dit 'zaaiwerk' mogen doen. Daarin ligt de bemoediging voor ons. Als we op deze manier bezig zijn, zijn we goed bezig. Het resultaat ervan ligt in Gods hand en Hij zal dat aan ons laten zien op Zijn tijd.

Ook de jongeman komt in het gericht | *verzen 7-10*

> 7 *Het licht is aangenaam,*
> *en het doet de ogen goed de zon te zien.*
> 8 *Ja, indien de mens vele jaren leeft,*
> *laat hij zich dan al die [tijd] verblijden,*
> *maar laat hij ook denken aan de dagen van duisternis,*
> *want die zullen er veel zijn. Al wat [nog] komt, is een zucht.*

9 *Verblijd u, jongeman, in uw jeugd,*
en laat uw hart vrolijk zijn in de dagen van uw jeugd.
Ga in de wegen van uw hart
en [volg] wat uw ogen zien,
maar weet dat God u over dit alles
in het gericht zal brengen.
10 *Weer dus de wrevel uit uw hart,*
en doe het kwade weg uit uw lichaam.
De jeugd en jonge jaren zijn immers een zucht.

De Prediker heeft er in de *verzen 1-6* over gesproken dat we ijverig en volhardend moeten werken, ook al beseffen we dat al ons aardse gezwoeg geen *blijvende* waarde heeft. We moeten de mogelijkheden benutten, terwijl we onze plannen op een zodanige wijze uitvoeren, dat we niet uit het lood geslagen zijn als er iets onverwachts gebeurt. Tegelijk mag er het besef zijn dat ons gezwoeg toch in elk geval *tijdelijke* waarde heeft. Dat gaat hij in de komende verzen betogen.

Daar komt nog bij dat al heeft het aardse gezwoeg geen blijvende waarde, dit niet betekent dat er helemaal geen dingen zijn die *wel* een blijvende waarde hebben. Er zijn namelijk dingen die inderdaad blijvende waarde hebben en die brengt de Prediker aan het einde van zijn boek naar voren. Daar wil hij ons met al zijn waarnemingen waarin hij ons heeft laten delen, laten uitkomen.

De constatering van het zinloze van het leven als we het alleen bezien *onder* de zon moet ons brengen tot de vraag of er ook iets *boven* de zon is. Anders gezegd: in het voorgaande heeft hij tot ons gesproken over het tegenwoordige leven op zich, maar nu gaat hij het tegenwoordige leven beschouwen als voorbereiding op het leven *na* dit leven.

Eerst wil hij nog een aantal waarnemingen met ons delen die we als zekerheid in dit leven kunnen aannemen en waarvan we ook tot op zekere hoogte mogen genieten. Daarom gaat hij vanaf *vers 7* spreken over de zekerheid van het opgroeien en ouder worden.

"Licht" en *"de zon te zien"* typeren hier het leven *(vers 7; vgl. Jb 3:16,20; Ps 49:20)*. Leven in het licht is niet alleen leven, maar leven met vreugde, het tegenovergestelde van leven in bitterheid. Het leven is *"aangenaam"*. 'Aan-

genaam' geeft aan dat het leven met enthousiasme gesmaakt en genoten wordt, zoals honing gesmaakt en genoten wordt.

We mogen er blij over zijn als ons een lang leven, *"vele jaren"*, wordt gegeven *(vers 8)*. Die vreugde van het leven mogen we zo intens mogelijk, *"al die [tijd]"*, genieten. Zeker in het begin, als we jong zijn, lacht het leven ons toe. Het is een tijd in ons leven, dat er veel levenslust en levenskracht is, dat alle dingen mogelijk lijken en de zon de hele tijd schijnt *(vers 7; vgl. Pr 12:2)*.

Toch moeten we ook oog hebben voor de onvermijdelijke beperkingen die de ouderdom met zich meebrengt *(vers 8)*. De Prediker beschrijft die dagen als *"de dagen van duisternis"*, van afwezigheid van de zon. Daarmee tempert hij de blijdschap van het zien van het licht en het goede niet, maar plaatst die in het juiste perspectief. Hij zal de beperkingen van de ouderdom in het volgende hoofdstuk in beeldende taal beschrijven. Het is met het leven van de oudere mens als met de zon die we naar beneden zien gaan in de richting van de avond en uiteindelijk zien verdwijnen, waardoor de duisternis van de nacht invalt.

Waar hij nu alvast op wil wijzen, is dat we ons moeten blijven realiseren dat het leven wordt geleefd in een wereld van leegheid en vluchtigheid. Een onderdeel van die vluchtigheid is het verouderingsproces. Dit proces is in gang gezet op de dag dat Adam en Eva God ongehoorzaam werden. Toen begonnen hun lichamen te sterven *(Gn 2:17; 3:19)*.

Bij *"de dagen van duisternis"* moeten we niet denken aan de dood, maar aan de gevolgen van de ouderdom *(Pr 12:2-3)*. Door God gegeven levenslust en levenskracht zijn goed en zijn bedoeld om te worden gebruikt en genoten. Wel moet elke leeftijd erkennen dat de opeenvolgende wisselingen in het ritme van een dag – zonsopgang, middag, namiddag, avond en nacht – worden weerspiegeld in het ritme van het leven.

In de ouderdom kunnen de dagen *"veel"* zijn en tegelijk zullen ze worden ervaren als *"een zucht"*. Deze laatste opmerking onderstreept dat met de vele dagen en *"al wat [nog] komt"* niet de dood bedoeld kan zijn, want de dood is geen zucht, maar een eindeloze situatie.

De Prediker heeft zich georiënteerd. Hij komt tot de conclusie van *vers 9*. De jongeling wordt opgeroepen tot een najagen van echte blijdschap en

wel gedurende de hele tijd van zijn *"jeugd"*, van het jong-zijn. Zich verblijden wordt niet slechts toegestaan, maar bevolen.

Hij mag *"in de wegen van uw hart"* gaan. Het zullen goede wegen zijn als in zijn hart *"de gebaande wegen"* zijn *(Ps 84:6)*, dat wil zeggen dat hij zijn kracht in God vindt. Het hart is het centrum van het leven, de bron van gedachten, gevoelens, beslissingen en karakter. De ogen zijn het instrument van het hart *(Jb 31:7)*. Oriëntatie gebeurt door wat we zien. Waar we naar kijken en hoe we ergens naar kijken, wordt bepaald door ons geloof *(Gn 3:6; 2Sm 11:2; Jz 7:21)*. Wat we zien, mag ons verheugen.

Blijdschap is een doel in het leven. De vraag is alleen over wat voor soort blijdschap de Prediker het heeft. Voor het hebben van de goede blijdschap moet die worden gecontroleerd door het bewustzijn van het oordeel van God. Dat legt nadruk op Gods betrokkenheid bij, Zijn soevereiniteit over en Zijn macht in het leven van de mens.

De waarschuwing *"maar weet"* verbindt aan het handelen van de mens en aan zijn blijdschap direct het bewustzijn dat er Iemand boven hem staat. 'Maar weet' gaat verder dan verstandelijk instemmen met wat hij heeft geleerd. Het is het begrijpen van een waarheid die het leven corrigeert en vorm geeft, het modelleert. Het heeft te maken met kennis, maar ook met het in beweging zetten van de wil.

Voor oudere mensen mag het riskant lijken om een jongere het advies te geven te wandelen in de wegen van zijn hart en te volgen wat zijn ogen zien. Maar, zoals zojuist al is opgemerkt, het advies is gekoppeld aan een herinnering aan verantwoordelijkheid tegenover God. Genieten betekent niet zich eens lekker 'uitleven', bandeloos genieten, een tijdelijke genieting van de zonde *(Hb 11:25b)*. Er zijn door God bepaalde grenzen om echt en zinvol te genieten van wat Hij heeft gegeven.

De Prediker zegt dit niet om met de andere hand weg te nemen wat hij met de ene heeft gegeven, maar om duidelijk te maken dat het besef van verantwoordelijkheid net zo goed bij de jeugd hoort als levenslust. Hij heeft daar trouwens al eerder in zijn onderwijs over gesproken *(Pr 3:17; 8:12-13)*. Dit besef van verantwoordelijkheid behoort er te zijn, hoe dat ook in de maatschappij of de hele mensheid is afgebroken of kromgetrokken. Het is

iets wat we allemaal op een of ander moment hebben, zodra we wat zeggen of doen of niet zeggen of niet doen.

Jongeren worden persoonlijk aangesproken. Ze horen erbij. Juist het feit dat hij hen wijst op hun verantwoordelijkheid, bewijst dat hij hen serieus neemt. De oude en wijs geworden Prediker weet het jong-zijn te waarderen. Het is naar Gods wil dat ouderen en jongeren samen Hem eren en dienen.

In verschillende brieven in het Nieuwe Testament worden de kinderen en jongeren ook apart toegesproken *(Ef 6:1-3; Ko 3:20; 1Jh 2:13-14)*. Jong zijn heeft niet altijd alleen met leeftijd te maken. Iemand kan ook jong van hart zijn. Dat geldt zeker voor hen die de Heer verwachten *(Ps 103:5; Js 40:31)*.

De Prediker wijst de jongeman erop dat er rovers zijn die hem zijn blijdschap willen afpakken *(vers 10)*. Het gaat hierbij om problemen die hart en lichaam kunnen overvallen en verhinderen om het leven met vreugde te leven, maar die afgeweerd of verwijderd kunnen worden. Het hart is het innerlijk, het lichaam is het uiterlijk. Uit deze twee aspecten bestaat ons menselijk leven.

Het eerste probleem is *"wrevel"*, of geprikkeldheid, ongenoegen, in het *"hart"*. Die wrevel kan er zijn door angst of verdriet als gevolg van de zonde in ons of om ons heen. De oorzaak kan ook liggen in stress op school, op het werk of in een vriendschap. Gameverslaving kan ook een oorzaak zijn. Het gevaar is dat wrevel vanwege de raadsels en irritaties van het leven grip krijgt op ons hart waarop desillusie en cynisme volgen. Pas op voor een wortel van bitterheid, om welke reden dan ook. De oproep van de Prediker is om de wrevel uit ons hart te weren, de toegang tot ons hart te ontzeggen. Daarvoor moet dankbaarheid in de plaats komen.

Het tweede probleem is *"het kwade"* dat ons *"lichaam"* overvalt. Wat onze lichamelijke blijdschap verhindert, moet als kwaad worden weggedaan. We kunnen ons lichaam misbruiken door er bijvoorbeeld mee te hoereren. Hoererij is een zonde waarbij ons lichaam direct en wel op een uiterst misplaatste manier betrokken is *(1Ko 6:18)*. Is dat bij ons het geval, dan is het over en uit met de blijdschap. Het gaat om een leven in reinheid, niet in uitspattingen van welke aard ook *(Rm 13:13-14)*.

Het is duidelijk dat een jongere wordt geconfronteerd met sterke verleidingen. Als hij daaraan geen weerstand biedt, zal hij daardoor beseffen dat leegheid en frustratie evenzeer een deel van de jeugdigheid zijn als levenslust en levenskracht. Iedere jongere moet zowel ja als nee leren zeggen en moet verwijderen wat geest of lichaam beschadigt *(vgl. Ko 3:8-14; 2Ko 7:1)*. Dan zal hij optimaal van *"de jeugd en jonge jaren"*, het morgenrood van het leven, kunnen genieten.

De jonge jaren *"zijn immers een zucht"*, de jeugdtijd vliegt voorbij *(vgl. Ps 90:10)*. Een van de tekenen dat de jonge jaren erop zitten, is het tevoorschijn komen van de eerste grijze haren. Dat is niet tegen te houden, ook niet door het haar te verven.

Wie door 'wrevel' en 'het kwade' die prachtige tijd van de jonge jaren vergalt, heeft helemaal niets om blij over te zijn. Daarom: geniet het leven nu, en leef voor Christus. Daarover spreekt de Prediker nader in het volgende hoofdstuk.

Prediker 12

De mens gaat naar zijn eeuwig huis | *verzen 1-7*

1 *Denk aan uw Schepper in de dagen van uw jeugd,*
voordat de kwade dagen komen en de jaren naderen
waarvan u zeggen zult:
Ik vind er geen vreugde in;
2 *voordat de zon verduisterd wordt, evenals het licht*
en de maan en de sterren,
en de wolken terugkeren
na de regen,
3 *op die dag, wanneer de bewakers van het huis zullen beven,*
de sterke mannen zich zullen krommen,
de maalsters ophouden, omdat ze met weinigen zijn,
en zij die door de vensters kijken, verduisterd worden;
4 *wanneer de beide deuren naar de straat gesloten worden,*
het geluid van de molen verzwakt,
men opstaat bij het geluid van de vogels,
en alle zangeressen neergebogen zullen worden,
5 *men ook gaat vrezen voor de hoogte,*
en er verschrikkingen zijn op de weg,
de amandelboom gaat bloeien,
de sprinkhaan zichzelf tot last wordt,
en de kapperbes niet meer helpt
– de mens gaat immers naar zijn eeuwig huis:
rouwklagers doen de ronde in de straat –
6 *voordat het zilveren koord verwijderd wordt*
en de gouden oliehouder verbrijzeld,
de kruik bij de bron stukgebroken wordt
en het rad bij de waterput verbrijzeld,
7 *het stof terugkeert naar de aarde zoals het was,*
en de geest terugkeert
tot God, Die hem gegeven heeft.

Vers 1 sluit direct aan bij het voorgaande. Omdat de jonge jaren voorbij zijn voordat hij er erg in heeft *(Pr 11:10)*, houdt de Prediker de jongeman voor: *"Denk aan uw Schepper in de dagen van uw jeugd."* De jonge mens moet niet alleen denken aan zijn welzijn, maar vooral ook aan zijn Schepper, zijn Maker. *"Denk aan"* is niet slechts een herinnering om niet te vergeten, maar een gebod dat een volledige toewijding aan God inhoudt om Hem lief te hebben, te dienen en te vrezen. God wil dit 'denken aan' vertaald zien in de praktijk van het leven. Het gaat erom als rentmeesters te leven die verantwoording zullen afleggen aan onze Schepper over wat we met ons leven hebben gedaan.

Het inzicht dat jeugdigheid op zichzelf genomen een lege zaak is, leert jongeren iets hogers en iets blijvends te zoeken, namelijk hun Schepper. Als we het leven aan de Schepper te danken hebben, dan is het niet meer dan juist dat we Hem ervoor danken en ons leven aan Hem toewijden. Hem vergeten heeft tot gevolg dat er slechte keuzes worden gemaakt waarvan de gevolgen het hele leven kunnen blijven.

De oproep aan de jonge mens om aan zijn Schepper te denken in de dagen van zijn jeugd wordt door de Prediker gedaan omdat de dagen van de jeugd dagen bij uitstek zijn om met Hem en Zijn Woord vertrouwd te raken. Alleen gemeenschap met Hem en de kennis van Zijn wil over het leven geven basis aan het leven. Die dagen zijn snel voorbij. En dat niet alleen, er breken *"kwade dagen"* aan en ook naderen *"de jaren"* waarvan de jonge mens zal zeggen dat hij *"er geen vreugde"* in vindt.

"Voordat" het zover is, moet hij ermee vertrouwd zijn geraakt aan zijn Schepper te denken. Het woord 'voordat' markeert een wisseling in de levensomstandigheden, een wisseling waarop je je moet voorbereiden *(verzen 2,6)*. Die wisseling – van jong zijn naar oud worden en sterven – komt onherroepelijk.

De verzen die volgen, laten zien hoe snel de dagen van de jeugdtijd voorbijgaan. De Prediker toont nu aan dat waar God wordt genegeerd, de mogelijkheid voor vreugde verloren zal gaan. De komende jaren zullen de niet-oppassende lezer tot de wanhopige belijdenis brengen – dat is de zin van *„waarvan u zeggen zult"* – dat er voor hem geen uitzicht meer is.

Dat zon, licht, maan en sterren verduisteren door de wolken *(vers 2)*, wijst op de algemene gedachte dat met het klimmen van de jaren de capaciteit verdwijnt om blij te zijn. Evenzo wijzen terugkerende wolken op een terugkerende opeenvolging van verdrietigheden. Het is als een storm met wolkbreuken die uitgeraasd is, terwijl een andere storm met wolkbreuken zich alweer aandient.

In de *verzen 3-7* beschrijft de Prediker het verval van de mens als gevolg van ouderdom. We zien hier de waarheid van het gezegde: ouderdom komt met gebreken. Ook de vereenzaming als gevolg van ouderdom speelt een rol die duidelijk maakt dat de rol is uitgespeeld. Kinderen hebben hun eigen drukke bezigheden, en leeftijdgenoten zijn er nauwelijks meer, en als ze er zijn, hebben ze met dezelfde problemen te maken.

Het gaat met het lichaam net als met een voornaam huis met bewakers, vitale bewoners, gewillig en bedrijvig personeel en mensen die voor verstrooiing zorgen, de entertainers. Het moet goed tot de jongere doordringen dat zoals zo'n huis in verval kan raken, het zo met het lichaam van de mens gaat dat er nu nog zo gaaf en krachtig uitziet.

Vers 3

1. *"De bewakers van het huis"* zijn de handen en armen. De eens zo krachtige handen en armen beven nu. Dat zie je als ze een kopje thee drinken of hun vork met eten aan de mond brengen.
2. *"De sterke mannen"* zijn de benen *(vgl. Ps 147:10)*. De benen die eens als pilaren stonden *(vgl. Hl 5:15)*, zijn gekromd. Het fiere, rechtopstaande, is eruit verdwenen.
3. *"De maalsters"*, de vrouwen die het koren tot fijn meel malen, zijn de tanden en kiezen, het gebit. Er vallen steeds meer tanden en kiezen uit het gebit. Het eten lekker kauwen, zeker de hardere, smakelijke stukken, is er niet meer bij. Het voedsel moet meer en meer vloeibaar zijn om met een lepel of een rietje naar binnen te worden gewerkt.
4. *"Zij die door de vensters kijken"*, zijn de ogen. Het scherp zien neemt af. Vaak begint het ermee dat je armen niet meer lang genoeg zijn om een boek te lezen. Er moet een leesbril aan te pas komen.

Vers 4

5. *"De beide deuren naar de straat"* zijn de oren of de lippen. Voor de oren geldt dat het gehoor afneemt. Je wordt steeds hardhorender, je moet steeds vaker vragen: 'Wat zeg je?' Voor de lippen geldt dat je steeds moeilijker uit je woorden komt, misschien wel door dementie. Oren en lippen zijn nodig voor een goede communicatie en dat wordt in de ouderdom steeds moeilijker.
6. *"Het geluid van de molen verzwakt"*, kunnen we toepassen op de afnemende interesse in wat er zich in het leven van alledag afspeelt.
7. Dat *"men opstaat bij het geluid van de vogels"*, kan betekenen dat men vroeg wakker is, dat er geen sprake meer is van een gezonde, lange slaap die je kunt hebben na een dag hard werken.
8. Dat *"alle zangeressen neergebogen zullen worden"*, ziet op de stembanden. Het zingen met volle, krachtige stem is veranderd in een trillend, krakend geluid, waardoor anderen ons nog moeilijk kunnen verstaan.

Vers 5

9. Ook het *"vrezen voor de hoogte"* zien we bij een oudere. Hij wordt onzeker op de trap of de ladder en durft er niet meer op.
10. *"De verschrikkingen op de weg"* zien op de straat met zijn drukte. Hij wordt bang om over te steken. Snel wegspringen voor een aanstormend gevaarte is er niet meer bij.
11. Het *"bloeien"* van *"de amandelboom"* is een verwijzing naar het haar dat grijs en wit wordt.
12. Ook zijn gang wordt traag, moeizaam en slepend als die van een oude *"sprinkhaan"* die niet meer kan springen, maar zichzelf voortsleept. Het geringe gewicht van zijn oude lichaam wordt een zware last.
13. De *"kapperbes"*, die dient als opwekker van eetlust, helpt niet meer om de eetlust te stimuleren. Hij heeft geen trek meer, er is niets meer wat hem doet watertanden.
14. De beschrijving van de achteruitgang en neergang van het lichaam en de lichamelijke capaciteiten lopen uit op de dood, *"zijn eeuwig*

huis". Het is hier niet de hoop van de gelovige *(2Ko 5:1)*, maar het eindstation van de mens, zijn eeuwige bestemming. *"De mens gaat immers"* daarheen, is daarheen op weg. Het proces dat uitloopt op de dood, kan soms vele jaren duren. Het is de weg van *"het lichaam van onze vernedering" (Fp 3:21)*.

15. Met de dood zijn ook rouw en verdriet verbonden. De *"rouwklagers"* maken melding van het onvermijdelijke einde dat is gekomen. Iedereen hoort ervan, het wordt overal verkondigd.

Vers 6

16. Het woord *"voordat"* waarmee dit vers begint, sluit aan bij het *"voordat"* van *vers 2*. Daar is het om de fase van de ouderdom in te luiden, hier is het de afsluiting ervan, de dood. Dat er van 'zilver' en 'goud' wordt gesproken, geeft de hoge waarde van het leven van de mens aan. De laatste handelingen die tot de dood voeren, worden beeldend beschreven in vier uitdrukkingen, verdeeld in twee paren. De vier werkwoorden – *"verwijderd"*, *"verbrijzeld"*, *"stukgebroken"*, *"verbrijzeld"* – onderstrepen de eindigheid van het aardse leven.

    In het eerste paar wordt het lichaam in zijn hoge waarde voorgesteld in het beeld van *"de gouden oliehouder"* die aan *"het zilveren koord"* hangt. Het zilveren koord stelt de verbinding met boven, de hemel, voor. Ons leven is verbonden met God, ook al willen we niets met Hem te maken hebben. Hij heeft ons onze levensadem gegeven. Als echter het zilveren koord verwijderd wordt, als het breekt, stort de gouden oliehouder ter aarde en wordt onherstelbaar verbrijzeld. Het levenslicht is volledig gedoofd. Verwijderen heeft ook de betekenis van losmaken.

    In het tweede paar wordt het lichaam in zijn zwakheid en breekbaarheid voorgesteld in het beeld van *"de kruik"*. We zien iemand die water put met een kruik die hij aan een touw via een rad in een put laat zakken. De dood is het stukbreken van de kruik. Ook wat de kruik liet zakken, *"het rad"*, wordt verbrijzeld. Dat het bij *"de bron"* en *"de waterput"* gebeurt, die allebei symbolen van leven zijn, maakt de zaak extra dramatisch. Er is geen mogelijkheid meer om van de levensbron te drinken.

Er is een oude fabel over een man die een merkwaardige afspraak met de Dood maakte. Hij zei tegen Magere Hein dat hij hem graag zou vergezellen wanneer de tijd was aangebroken om te sterven, maar onder één voorwaarde: de Dood moest ruim van tevoren een boodschapper sturen om hem te waarschuwen. Weken gingen voorbij en werden maanden en maanden werden jaren.

Toen, op een bittere winteravond, terwijl de man aan al zijn bezittingen dacht, kwam de Dood plotseling de kamer binnen en tikte hem op de schouder. Geschrokken riep de man uit: 'Je bent hier zo snel en zonder waarschuwing! Ik dacht dat we iets hadden afgesproken.' De Dood antwoordde: 'Ik heb meer gedaan dan mij aan mijn deel van de afspraak houden. Ik heb je veel boodschappers gestuurd. Kijk in de spiegel en je zult een aantal van hen zien.'

Terwijl de man dat deed, fluisterde de Dood: 'Kijk eens naar je haar. Vroeger was het vol en zwart, nu is het dun en wit. Kijk eens naar de manier waarop je je hoofd houdt om naar mij te luisteren omdat je gehoor niet meer goed is. Zie eens hoe dicht je bij de spiegel moet staan om jezelf duidelijk te zien. Ja, ik heb door de jaren heen veel boodschappers gestuurd. Het spijt me dat je niet klaar bent, maar de tijd is gekomen om te vertrekken.'

De les is duidelijk: We moeten leren om aandacht te besteden aan 'de boodschappers' die ons laten zien dat we ouder worden, en ons voorbereiden op onze dood.

Vers 7

17. Hier is de dood definitief vastgesteld. De twee aspecten van het mens-zijn komen naar voren. Wat zijn lichaam betreft, dat uit het *"stof"* van de aarde is gemaakt, dat keert terug naar de aarde, waaruit het ook gemaakt is *(Gn 2:7; 3:19; Jb 10:9; Ps 90:3; 103:14)*. Wat zijn geest betreft, die keert terug tot God, Die hem ook heeft gegeven *(Jb 34:14-15)*. De scheiding tussen lichaam en geest bewijst dat het lichaam dood is, want het lichaam zonder geest is dood *(Jk 2:26a)*.

We zien hier het contrast tussen lichaam en geest *(vgl. Pr 3:20)*. Dit wijst op een voortbestaan van de mens, iets dat voor de Prediker een mysterie was. Dat er een voortbestaan is, wordt pas in het licht van het Nieuwe Testament duidelijk *(vgl. 2Tm 1:10)*.

We zullen allemaal te maken krijgen met de bovenstaande werkelijkheden van de ouderdom, tenzij we jong sterven of Christus komt om ons te halen. Het punt van de Prediker in zijn beeldspraak is voor ons glashelder: in de ouderdom is de tijd van inspannende dienst voor de Heer voorbij. Betekent dit dan dat de ouderdom niet mooi kan zijn? Zeker niet. Een oudere of oude gelovige in Jezus Christus die op weg is naar zijn 'eeuwig huis', kan nog volop voor Christus een geweldig leven leiden.

We kunnen de rest van ons leven 'jong van hart' leven. We zijn pas echt oud als we ons doel en onze opdracht in het leven niet meer zien. Een prachtig voorbeeld is Kaleb *(Jz 14:10-11)*. Laten wij, net als hij deed, God om een berg vragen. We zijn niet klaar om te leven voordat we klaar zijn om te sterven. Regel de eeuwige zaken en stort je in het ware leven.

De kracht van het Woord van God | *verzen 8-12*

> *8 Een en al vluchtigheid,*
> *zegt de Prediker,*
> *alles is vluchtig.*
>
> *9 Overigens, Prediker was een wijze: voortdurend onderwees hij het volk in kennis, hij was opmerkzaam en onderzocht, hij stelde vele spreuken op. 10 Prediker zocht aangename woorden te vinden: het geschrevene is oprecht, woorden van waarheid. 11 De woorden van wijzen zijn als prikkels en als spijkers, diep ingeslagen door meesters in het verzamelen. Zij zijn gegeven door één Herder. 12 Wat erbovenuit gaat, mijn zoon, wees gewaarschuwd! Er komt geen einde aan vele boeken te maken, en veel studeren vermoeit het lichaam.*

Verval, achteruitgang en dood brengen de Prediker terug naar het begin van zijn boek, waar hij de conclusie van zijn onderzoek al heeft verwoord *(vers 8; Pr 1:2)*. Al zijn onderzoeken, waarvan hij in dit boek verslag doet, hebben de waarheid ervan aangetoond, dat alles vluchtig is. Ieder die in de realiteit van het leven staat, zal volmondig met zijn conclusie instemmen.

De *"Prediker was een wijze"* *(vers 9)*. Een wijze is iemand die God vreest. Wie God vreest, zal erop uit zijn Gods volk te onderwijzen in de *"kennis"* van Zijn wil en dat ook *"voortdurend"* te doen. Dit is de eerste activiteit die een wijze kenmerkt. Het gaat om het onderwijzen van kennis aan de volgende generatie. Het is kennis opgedaan door ervaring.

Een jonge prediker sprak over *Psalm 23*. Hij deed zijn uiterste best de psalm goed uit te leggen, maar zijn boodschap kwam niet over. Daarna sprak een oude man. Hij boog zijn hoofd, zijn handen beefden en zijn lichaam was getekend door vele jaren van hard werken. Hij begon op te zeggen: 'De Heer is mijn Herder.' Toen hij klaar was, was het doodstil, zijn gehoor was diep onder de indruk. Toen de jonge prediker aan de oude man vroeg waarom zijn woorden zo'n verschil hadden gemaakt, zei de oude man eenvoudig: 'Jij kent de psalm, ik ken de Herder.' De waarheid is dat sommige dingen alleen door ervaring worden geleerd.

Het doel van het onderwijs van de Prediker is om de volgende generaties ervoor te bewaren dat ze fouten maken. Daarvoor is het nodig om opmerkzaam te zijn en te onderzoeken. Bij de overdracht van kennis moet rekening worden gehouden met de situatie waarin het volk zich bevindt. Er moet opgemerkt en onderzocht worden wat aan kennis nodig is.

De Prediker heeft zijn onderwijs doorgegeven door *"vele spreuken"* op te stellen *(1Kn 4:32)*. Hij gaf niet impulsief dingen door zodra er wat in hem opkwam. Hij bekeek eerst aandachtig en onderzocht, voordat hij zijn onderwijs doorgaf. Hij dacht eerst na voordat hij wat zei. Hij deed zoals later van Ezra staat: *"Ezra had immers zijn hart erop gericht om de wet van de HEERE te onderzoeken, om die te doen en om in Israël de verordeningen en bepalingen te onderwijzen" (Ea 7:10)*. Eerst onderzoeken, vervolgens doen en dan onderwijzen in Israël, ofwel: studeren, praktiseren, onderwijzen.

Ook de methode van onderwijs is belangrijk *(vers 10)*. Hij geeft zijn onderwijs in woorden, maar die woorden kiest hij met zorg uit. Hij wil 'effectief communiceren'. Woorden zorgen ervoor dat gedachten kunnen worden meegedeeld. De Prediker heeft bewust gebruikgemaakt van *"aangename woorden"*. Hij is zich ervan bewust dat hij Gods Woord aan anderen doorgeeft. Daarom gebruikt hij geen stuitende of grove taal, maar taal die door iedereen gemakkelijk te volgen is en die ook uitnodigt om te blijven luisteren. Wat hij zegt, is aangenaam van inhoud. Het is aangenaam om naar hem te luisteren. Je hoeft er geen woordenboek bij te gebruiken of achterdochtig te zijn.

Dat betekent niet dat zijn woorden er 'lekker' ingaan, woorden die gemakkelijk in het gehoor liggen, die het gehoor 'strelen' *(2Tm 4:3)*. Wie zo

spreekt, is niet oprecht. De woorden van de Prediker zijn *"in genade"*, maar tegelijk *"met zout besprengd"*, wat wil zeggen dat het bederf wordt geweerd *(Ko 4:6)*. Het zijn woorden *"vol van genade en waarheid" (Jh 1:14)*.

Wat hij heeft opgeschreven, *"is oprecht"* en zijn *"woorden van waarheid"*. Het zijn betrouwbare woorden, je kunt ervan op aan, zoals er ook staat van bepaalde dingen die Paulus heeft gezegd dat het *"een betrouwbaar woord"* is *(1Tm 4:9)*. We leven in een tijd dat Gods Woord wordt gerelativeerd. Er mag niet meer worden gezegd dat iets 'de waarheid' is, hoogstens dat het 'mijn waarheid' is en dat zo iedereen zijn eigen waarheid heeft. Aan deze relativering doet de Prediker niet mee en daaraan zal niemand meedoen die erkent dat hij *"woorden van waarheid"* heeft meegedeeld, dat wil zeggen Gods waarheid. Dat hij zijn woorden heeft geschreven, betekent dat ze hun waarde behouden voor de komende generaties.

Aandacht voor de vorm gaat niet ten koste van de inhoud. Hij vervalst het Woord van God niet *(vgl. 2Ko 4:2)*. Nergens verbuigt hij de waarheid of doet die geweld aan. Hij voegt er niets aan toe en doet er niets van af. Steeds meer mensen zien het Woord van God als een lopend buffet, waarvan je kunt nemen wat je lekker vindt, terwijl je gewoon laat liggen wat niet naar je smaak is. Dat mag een ander dan opeten, iemand die er wel van houdt.

"De woorden van wijzen" werken *"als prikkels en als spijkers" (vers 11)*. De 'wijzen' zijn hier de door God gegeven instrumenten door wie Hij Zijn woorden doorgeeft. Daarom is het van groot belang naar hun woorden te luisteren. Deze mensen kennen het leven in de praktijk, ze hebben dingen ervaren, waardoor hun kennis is verdiept en verhelderd. Zij behandelen geen theorie, maar waarheden die ze zelf in de praktijk hebben geleerd.

Woorden van wijzen hebben een tweevoudig effect, vergelijkbaar met de werking of het nut van *"prikkels"* en *"spijkers"*. Prikkels worden gebruikt om ploegende dieren in de rechte baan te houden, zodat de ploeg rechte voren trekt *(vgl. Ri 3:31; Hd 26:14)*. Het effect van prikkels is dat ze de wil prikkelen en stimuleren om in beweging te komen. Prikkels kunnen wel eens pijn doen, maar ze sporen je wel tot activiteit aan en houden je ook in het rechte spoor, het spoor van de gerechtigheid, omwille van de Naam van God *(Ps 23:3)*.

De woorden van wijzen zijn ook te vergelijken met spijkers die *"diep ingeslagen"* zijn. Diep ingeslagen spijkers blijven onwrikbaar vastzitten en houden iets onbeweeglijk op zijn plaats *(vgl. Jr 10:4)*. Zo worden woorden van wijzen in het geheugen gegrift, ze zitten daar muurvast en verdwijnen er nooit meer uit.

"Meesters in het verzamelen" zijn mensen die spreuken hebben verzameld, of in verzameling hebben bijeengebracht om anderen daardoor te onderwijzen. Zo'n verzameling hebben we in het boek *Spreuken (Sp 1:1; 10:1; 25:1; 22:17; 24:23; 30:1)*. Wij kunnen – als toepassing – ook 'meesters in het verzamelen' worden door zoveel mogelijk bijbelverzen uit het hoofd te leren.

Met *"één Herder"* wordt niemand anders dan God bedoeld *(Gn 49:24; Ps 23:1; 80:2)*. Het is ook de Heer Jezus *(Jh 10:11)*. Hij heeft die woorden gegeven. Hoewel de woorden van de Prediker het resultaat zijn van zijn overdenking, moet hij zich niet verbeelden, en dat geldt voor iedere wijze, dat hij de wijsheid aan zichzelf te danken heeft. Die wijsheid is hem door Christus gegeven.

Hier hebben we een voorbeeld van de leer van de inspiratie in de praktijk van de Prediker. De Prediker is zich bewust van zijn eigen activiteit *(vers 10)*, zowel met betrekking tot de vorm van zijn woorden *(vers 9)* als tot de inhoud ervan *(vers 10)*. Toch constateert hij dat het uiteindelijk resultaat van God komt *(vers 11)*. Inspiratie is het werk van de Geest in de persoonlijkheid en in de persoonlijke overdenking van de schrijver *(2Pt 1:21)*.

"Wat erbovenuit gaat" (vers 12) wil zeggen 'wat uitgaat boven wat door die ene Herder is gegeven' *(vers 11)* en verwijst naar de wijsheidsliteratuur waarvoor hij vervolgens waarschuwt. Hij spreekt zijn waarschuwing niet algemeen, maar aan iemand specifiek uit. Het is iemand met wie hij een bijzondere band heeft en die hij *"mijn zoon"* noemt. De Prediker spreekt een vergadering toe, maar maakt het hier persoonlijk.

Hij ziet de vergadering niet als massa, maar als individuele personen. Zijn zorg gaat naar iedere enkeling uit. Zo horen we Salomo in het boek *Spreuken* ook vaak *"mijn zoon"* zeggen. Het benadrukt de persoonlijke band en dat hij de zoon zijn bijzondere aandacht geeft. Hij zegt daarmee dat de zoon belangrijk voor hem is. Wil onze boodschap overkomen, dan moet de individuele luisteraar of lezer merken dat hij belangrijk voor ons is.

De waarschuwing is om, zoals Paulus dat zegt, *"niet te denken boven wat er geschreven staat" (1Ko 4:6)*, dat wil zeggen dat we in ons denken niet moeten uitgaan boven wat in het Woord van God geschreven staat. De vele boeken die geschreven zijn, worden vergeleken met het Woord van God. *"Veel studeren"* in zulk soort boeken *"vermoeit het lichaam"* en levert niets op. Het is dwaas en onbegonnen werk om antwoorden op levensvragen te zoeken in wereldse wijsheidsliteratuur. Antwoorden op levensvragen kunnen we alleen in het Woord van God vinden, daarom moeten we ze daar zoeken.

Sinds de schrijfkunst bestaat, is er een eindeloze rij aan publicaties verschenen, eerst op klei, later op leer of papier. Het gaat hier vooral over de wijsheidsliteratuur. Over het ontstaan en de zin van het leven zijn talloze boeken verschenen. Schrijvers hebben er hun mening over gegeven, zonder rekening te houden met God. Het lezen van die boeken is uitermate vermoeiend en slopend voor het lichaam. Je blijft studeren tot je erbij neervalt, maar het is verspilde moeite, want je krijgt nooit een antwoord op je vragen.

De woorden die door één Herder gegeven zijn, zijn niet altijd welkom. Dat is zo voor mensen die zó verslaafd zijn geraakt aan het onderzoek en zó verliefd zijn op moeilijke vragen, dat een antwoord alles zou bederven. Voor hen bestaat er ook niet zoiets als een definitief antwoord. De vrije wereld van het onderzoek moet altijd door je geest waaien, vinden zij. Iemand die in zijn hoogmoed meent dat hij wijs is, maakt van zijn studie een gevangenis en van zijn boeken een bewaker van zijn gevangenis. De vraag is dan ook of mensen wel antwoorden willen. Het zijn mensen die altijd leren, maar nooit tot kennis van de waarheid komen *(2Tm 3:7)*.

Andere boeken zijn geschreven voor onze 'informatie', de Bijbel is geschreven voor onze 'transformatie'. Als we daarvan doordrongen zijn, zal het lezen van de Bijbel boven het lezen van allerlei andere boeken gaan. Wat lezen we het eerst als we wakker worden: berichten op sociale media en het nieuws of het Woord van God?

De slotsom | *verzen 13-14*

> 13 *De slotsom van al wat [door u] gehoord is, [is dit]:*
> *Vrees God,*
> *en houd u aan Zijn geboden,*
> *want dit [geldt voor] alle mensen.*

> 14 *God zal namelijk elke daad*
> *in het gericht brengen,*
> *met alles wat verborgen is,*
> *hetzij goed, hetzij kwaad.*

De Prediker besluit met een samenvatting of *"de slotsom"* van zijn onderwijs, *"van al wat [door u] gehoord is"* en door hem in dit boek is neergeschreven *(vers 13)*. Hij vat zijn onderwijs samen in twee punten: eerbiedig ontzag voor God hebben en dat laten zien door uit te leven wat Hij in Zijn Woord zegt. Alles is samengevat in wat niet te scheiden is: God en Zijn Woord. Deze slotsom geldt dan ook niet alleen voor dit boek *Prediker*, maar voor het hele Woord van God.

In het Hebreeuws krijgen de woorden God en geboden nadruk. God vrezen en zich aan Zijn geboden houden zijn geen opties, maar bevelen. Het komt erop neer dat we God serieus nemen en doen wat Hij zegt. Hij is de God Die te vrezen is: *"Vreselijk is het om te vallen in de handen van de levende God" (Hb 10:31)*. Als we daar rekening mee houden, als dat besef diep tot ons is doorgedrongen, bevrijdt dat van slechtheid en eigen gerechtigheid en voert het tot een haten van de zonde. God vrezen is het begin van de wijsheid en tevens het einde ofwel de conclusie ervan.

Deze conclusie geldt voor *"alle mensen"* en niet alleen voor Israël. *"Zijn geboden"* is hier ook niet beperkt tot de wet van Mozes, maar verwijst naar alles waarover Gods wil gekend moet worden, dat is het hele leven en de hele schepping. Gehoorzaamheid gaat samen met het vrezen van God. Onder *"alle mensen"* vallen zowel vervolgers als vervolgden en zowel rijken als armen.

Waarom het raadzaam is te luisteren naar het bevel van *vers 13* – God vrezen en Hem gehoorzamen – zegt de Prediker in *vers 14*: *"God zal namelijk elke daad in het gericht brengen."* De slotsom wordt door de Prediker onderstreept door te verwijzen naar het uiteindelijke oordeel van God over alles wat de mens heeft gedaan, of dat nu in het openbaar of in het verborgene is geweest *(1Ko 4:5; 2Ko 5:10)*.

Oordeelt daarom niets vóór [de] tijd, totdat de Heer komt, Die ook wat in de duisternis verborgen is, aan het licht zal brengen en de raadslagen van de harten openbaar zal maken; en dan zal ieder zijn lof ontvangen van God. (1Ko 4:5)

God is te vrezen en wel omdat Hij alles oordeelt *(Hd 17:31)*. Daar is geen ontkomen aan. Er is geen enkele daad of gedachte die aan Hem zal ontsnappen. Ieder mens zal rekenschap moeten afleggen van wat hij heeft gedaan, gezegd en gedacht, waarbij God bepaalt wat goed is geweest en wat kwaad is geweest.

De maatstaf daarvoor is het leven van Christus. Wie Christus in zijn leven heeft laten zien, zal het eeuwige leven ingaan. Wie dat niet heeft gedaan, zal de eeuwige dood ingaan. Wie Christus heeft laten zien, heeft dat kunnen doen omdat hij zich met belijdenis van zijn zonden tot God heeft bekeerd en in het geloof Christus als het zoenoffer voor zijn zonden heeft aangenomen. Daardoor is Christus zijn leven geworden. Wie zichzelf niet als zondaar in Gods licht heeft veroordeeld, heeft Christus niet in zijn leven laten zien. Hij heeft Christus afgewezen en zal door God geoordeeld worden naar zijn werken *(Op 20:11-15)*.

God zal de rechtvaardige die op aarde zo vaak onrecht heeft geleden, recht doen. De goddeloze die zo vaak op aarde de macht had, zal Hij vergelden naar zijn daden. Het recht zal volkomen zegevieren en het kwaad voorgoed geoordeeld worden.

De slotboodschap van het boek is dat de vrees voor God ons leven corrigeert. Deze vrees leidt naar het leven. Wie God vreest, leidt een leven in deze wereld dat tot Zijn eer is en uitmondt in het leven in de komende wereld waar alles tot Gods eer is. Wie nu geniet van het leven zonder God te vrezen, moet nog maar eens goed over de waarnemingen van dit boek nadenken.

Andere publicaties

Op de website www.oudesporen.nl staan onder het menu 'Artikelen' en het submenu 'Auteurs -> Ger de Koning' de volgende commentaren en publicaties:

1. De serie 'Toegelicht en toegepast', een commentaarreeks van de bijbelboeken van het Oude Testament.
2. De 'Zie-serie', een commentaarreeks van de vier Evangeliën en *Handelingen*.
3. De 'Rotsvast-serie', een commentaarreeks met een verklaring van de nieuwtestamentische bijbelboeken vanaf de *brief aan de Romeinen* tot en met *Openbaring*. Deze serie heeft tot doel hen die jong zijn in het geloof te helpen bij het lezen en leren begrijpen van Gods Woord.
4. Publicaties over diverse onderwerpen.

Van diverse Nederlandse publicaties zijn vertalingen in andere talen beschikbaar.

Alle commentaren en publicaties zijn vrij te downloaden als pdf bestand en als e-book.

Als er een ISBN wordt vermeld, is de publicatie ook in boekvorm verkrijgbaar. Het boek kan worden besteld door op het betreffende ISBN te klikken. Voor een Nederlandse publicatie verschijnt www.uitgeverijdaniel.nl. Deze publicatie kan ook via de christelijke boekhandel worden besteld. Voor een in het Duits vertaalde publicatie met een ISBN verschijnt de Duitse website www.daniel-verlag.de.

De Nederlandse commentaren staan ook op www.kingcomments.com. Bijbelboeken en verzen kunnen eenvoudig en snel worden benaderd. De commentaren kunnen worden gelezen op elk beeldscherm, van pc tot smartphone. Meer info staat onder 'Informatie' op de site. Het is raadzaam die eerst te lezen.